PETŐFI KÖNYVTÁR

Szerkesztik
ENDRŐDI S. ÉS
Dr. FERENCZI Z.


EZ A KÖNYV
TULAJDONA
B
E


B. E.

PETŐFI-KÖNYVTÁR.

Szerkesztik:
Endrődi Sándor és dr. Ferenczi Zoltán

I. füzet.

KÉRY GYULA

FRISS NYOMON.

Petőfi-Könyvtár

czimmel, a Petőfi-kultusz ápolására, a lánglelkű költő életviszonyaira és költészetére vonatkozó adatok összegyüjtése, feldolgozása s részben a nemsokára készen álló Petőfi-ház anyagának ismertetése czéljából uj vállalatot inditunk meg, mely kéthavonkénti 8—12 ives füzetekben fog megjelenni, izléses kiállitásban, illusztrálva. E füzetek később (számra 30 füzet) 15 diszes kötetben bocsáttatnak a közönség rendelkezésére.

Petőfi költészete kimerithetetlen kincsesbányánk s a vele foglalkozás

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

mindig édes gyönyörüség. Azt hiszszük, nem végzünk fölösleges munkát, midőn a szétszórt adatok csoportositásával hozzáférhetővé akarjuk tenni a rengeteg anyaghalmazt s előkésziteni próbáljuk egy még mindig hiányzó, kimeritő és hiteles Petőfi-repertorium nagy munkáját.

A füzetek egy része azonban már az ismert anyag feldolgozása lesz. Eleven, átszürt tartalom, érdekes, vonzó olvasmány.

Az aránylag olcsó és tartalmas füzetek, melyeknek bizonyos százalékát a Petőfi-ház kapja, a következő, de megjelenésök időpontját illetőleg változást is szenvedhető sorrendben fognak napvilágot látni:

1. **Kéry Gyula:** *Friss nyomon.*
2. **Baróti Lajos:** *Petőfi-adomák.*
3. **Váradi Antal:** *Regényes rajzok Petőfi életéből.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

4. **Dr. Barabás Ábel:** *A Felhők.*

5. **Bihari Mór:** *Petőfiné Szendrey Júlia Versei és Naplói.*

6. — *Petőfiné Szendrey Júlia eredeti elbeszélései.*

7. **Palágyi Menyhért:** *Petőfi művészete.*

8. **Déri Gyula:** *Petőfi Zoltán és művei.*

9. **Várady Antal:** *Az elzárt mennyország.*

10. **Dr. Bajza József:** *Petőfi István és versei.*

11. **Gárdonyi Géza:** *Jegyzetek Petőfiről.*

12. **Dr. Ferenczi Zoltán:** *Szabadság, szerelem.*

13. **Péterfi Tamás:** *Petőfi-regék.*

14. **Dr. Somogyi Gyula:** *Petőfi költészete.*

15—16. **Endrődi Sándor:** *Petőfi a kortársak visszaemlékezésében. Két füzet.*

17. **Farkas Emőd:** *Petőfi életregénye.*

18. **Kéry Gyula:** *Ujabb leletek.*

19. **Baróti Lajos:** *Petőfi a ponyván.*

20—23. **Többektől,** *névleg:* **Kont Ignácz, Neugebauer László, Yolland Arthur, Szana Tamás, Szász Zsombor** *és* **Vikár Bélától:** *Petőfi a világirodalomban.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

24. ***Endrődi Béla:*** *Petőfi és Arany.*

25. ***Dr. Ferenczi Zoltán:*** *Petőfi születésének és eltünésének irodalma.*

26. ***Várady Antal:*** *Apróságok Petőfi életéből.*

27. ***Egressy Ákos:*** *Visszaemlékezések.*

28. ***Endrődi Sándor:*** *Petőfi a magyar költők világitásában.*

29. *— Petőfi a forradalomban. (Naplója, tábori levelei és hirlapi czikkei.)*

30. ***Herczeg Ferencz:*** *A Petőfi-ház.*

Budapest, 1907. deczember hó 31-én.

Endrődi Sándor, dr. Ferenczi Zoltán,

a Petőfi-Könyvtár szerkesztői.

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

PETŐFI-KÖNYVTÁR

Szerkesztik: ENDRŐDI SÁNDOR és dr. FERENCZI ZOLTÁN

I. FÜZET

FRISS NYOMON

MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

IRTA

KÉRY GYULA

BUDAPEST, 1908

KUNOSSY, SZILÁGYI ÉS TÁRSA

KÖNYVKIADÓVÁLLALAT KIADÁSA

Kunossy Vilmos és fia nyomdai műintézetéből Budapesten.

Bevezetés.

PETŐFI SÁNDORT, ki a magyar szabadságszeretet örökéletű dalaival ajkán tért a halhatatlanságba, jellemileg és alakilag teljesen kidomborodó ember képében csak ugy adhatjuk át a jövő generácziónak, ha mi, akiket tőle még csak egy emberöltő választ el, teljesitjük azt a tartozásunkat, hogy összegyüjtünk minden relikviát és följegyzünk minden eddig még ismeretlen adatot, mely reá vonatkozik.

A Petőfi-társaság megtisztelő megbizásából — amennyire hirlapirói elfoglaltságom megengedi — évek óta járom az országot; egyenként fölkeresem a nagy költő életében emlékezetes helyeket, s ahol lehet: emléktárgyait a társaság számára összegyüjtöm és a még életben lévő kortársak előadása után minden adatot följegyzek a költő életéből.

E memoir-gyüjteményemből valók azon adatok is, melyeket itt e könyvben feldolgoztam.

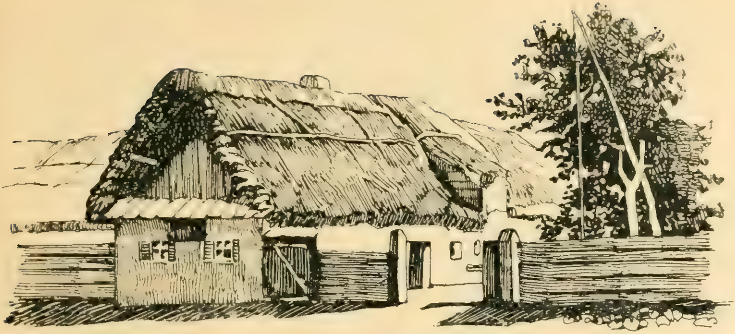
Eddigi kutatásaim során sikerült Petőfi Sándor több eredeti kéziratát összegyüjtenem, melyek közt ismeretlen és kiadatlan is van. Megszereztem néhány művének sajátkezű dedikácziójával ellátott első kiadását; a „Szerelem gyöngyei"-nek ama selyemkötésű példányát, melyet a költő 1845-ben maga készittetett Mednyánszky Berta számára; az ágyat, melyben a költő született; almáriomát, ládáját, borjádi iróasztalát, székét, padját, csutoráját és más kedvesebb emléktárgyát; az 1848-ban kiadott és utczán árusitott hazafias költeményeinek több nyomtatott példányát és Napló-ját; egykoru kül- és belföldi lapokat; megzenésitett dalainak első és későbbi kiadásait; számos róla irt életrajzot és tanulmányt; továbbá képeket, szobrokat és érmeket. Kiegészitettem e gyüjteményt Szendrey Júlia, Petőfi István és Petőfi Zoltán költeményeinek, leveleinek kézirataival és olyan iratokkal, okmányokkal, melyek a költőre és családja tagjaira vonatkoznak.

Szendrey Júlia ereklyéi közt van egy szürke és fehér csikos nagy selyemkendő, melyet Petőfitől kapott ajándékba; egy 1849-ből való, halálfőt ábrázoló himzés

(Szendrey Júlia sajátkezű munkája) és egy porladozó szegfü-bokréta. Ez utóbbit tisztelői küldték neki 1852-ben, amikor mint politikai fogoly egy napig a régi „Neugebäude“ börtönlakója volt.

Petőfivel a költővel foglalkozni mindig gyönyörüsége volt lelkemnek, Petőfiről pedig mint emberről följegyezni mindazt, amiket róla alkotott szeretetteljes vonásokban szavahihető emberektől hallottam, legkedvesebb foglalkozásom volt a multban és lesz a jövőben is!

Kéry Gyula.



Petőfi szülőháza Kiskőrösön.

Petőfi dajkája.

Több izben jártam Kiskőrösön, ahol Revalo Pál, a község érdemes jegyzője nagy segitségemre volt abban, hogy beszélhessek azokkal az öreg emberekkel, akik Petrovicsékat ismerték. Ily látogatásom alkalmával még életben találtam Petőfi dajkáját: Kecskeméti Mihályné született Kurucz Zsuzsannát, egy töpörődött öreg anyókát, aki tizenhat éven át szolgált Petrovicséknál. Ő ringatta egykoron ölében, s altatgatta dallal Magyarország dicsőségét!

Mikor 1894-ben fölkerestem, a felvégen lakott vejénél: Ambrus János földmivesnél, ki a második férjétől származott leányát birta feleségül. A 86 éves anyóka künn ült a küszöbön, s összekulcsolt

sovány kezét térdére hajtva, sütkérezett a nyári napsugárban. A hosszú idő mély barázdákat szántott napbarnitott arczán.

Köszöntöttem és elmondtam, hogy mi járatban vagyok. A Petrovics név hallatára, mintha a multnak egy sugara villant volna meg szemében, szinte sugárzó arczczal mondta:

— Áldott jó emberek voltak. Isten nyugosztalja őket!



Petőfi atyja (Petrovics István).

Majd betértünk a szobába, ahol Zsuzsi néni elmondotta egész élete történetét, beleszőve mindazt, ami Petrovicsékra emlékeztette.

Szülei kiskőrösi földmivesek voltak. A róm. kat. és evang. templom közötti szük utczaközben laktak. Mellettük állt a Makovinyi borbély háza, melyet később Petrovics mészárosék béreltek. Tizenöt éves korában férjhez ment Hegedüs András kiskőrösi földmiveshez, de házassága szerencsétlen volt és félévi együttlét után elhagyva férjét, visszatért a szülői házba. Kis fia már ott született, azonban néhány hét mulva meghalt.

Ekkor történt, hogy egy napon Petrovics mészáros meglátogatta őt és kérte: szegődjék el hozzájuk dajkának, mivelhogy a felesége, aki a szüléskor a gyerekkel együtt nagy veszedelemben forgott, nem tud szoptatni, s ha ez igy marad, a kis fiu elpusztul. Jó ellátást, jó bánásmódot igért.

Kurucz Zsuzsanna másnap már Petrovics házában volt. Az ujszülött kisded akkor néhány hetes lehetett csupán. Szülei lemondtak életéről: olyan gyenge, olyan beteges volt. De egy-két hónap mulva szemlátomást erősödött. Petrovics sült hussal tartotta a dajkát és eget-földet igért, ha a fiát életben tartja. Időközben Petrovicsné is meggyógyult, s ez időtől kezdve boldogság költözött Petrovicsék házába.



Petőfi anyja (Hrúz Mária.)

Kurucz Zsuzsanna reggeltől estig a gyermek mellett volt. Megszokták egymást, s egymás nélkül el sem lehettek. A kis Sándor folyton a szoknyájába kapaszkodott és mezitláb tipegett utána a kertbe vagy ki az utczára. Mikor már beszélni tu-

dott, dajkájával eleintén tótul beszélt vagy tót szavakat kevert a magyar közé, míg Petrovics mester meg nem parancsolta, hogy csak magyarul szabad a gyerekkel beszélni.

— Poczem Zsuzskó — szokta mondani a kis Sándor — menjünk a pinczébe!

Az ebédhez és vacsorához ugyanis Zsuzsi hozta föl a pinczéből a bort. A gyereket oda is magával vitte és hanczurozott vele. A kis Sándor rendesen előre szaladt, s a pinczegádor falánál megvárta Zsuzsit, hogy ráijesszen. És gyermeki örömmel kaczagott, ha Zsuzsi ugy tett, mintha megijedt volna...

A dajkát Petrovicsék úgy megszerették, hogy mikor Kiskőrösről elköltöztek: őt is magukkal vitték előbb Félegyházára, majd Szabadszállásra. És ő szivesen ment, mert szeretettel bántak vele nemcsak mint dajkával, hanem később mint „mindenes szolgálóval" is.

Mikor iskoláztatásra került a sor és Sándor eltávozott a szülői háztól, minden levelében, amelyet haza irt: megemlékezett Zsuzsiról is.

Kurucz Zsuzsanna a nagy árviz évéig (1838) szolgált Petrovicséknál. Akkor Kecskeméti Mihály kiskőrösi földmives feleségül kérte, s mivelhogy abban az időben Petrovicsékat is sok anyagi csapás érte, elhatározta, hogy Szent Mihálykor kilép a szolgálatból és férjhez megy.

Kurucz Zsuzsanna azon a nyáron látta utóljára Sándort, aki egy napon váratlanul hazajött. Sándor már ekkor legénykorban lehetett.

Szomorú napok voltak azok. Petrovicsékat sok veszteség érte. A megelégedettséget sóhajtás és sirás váltotta föl.

És sohasem felejtette el Kurucz Zsuzsanna azt a napot, amikor Petrovics mester ebéd közben haragosan czivódott Sándor fiával, a szegény Petrovicsné pedig keservesen sirt. Aznap Petrovics nagy haraggal távozott hazulról, s megparancsolta, hogy mire hazatér: Sándor már ne legyen otthon.

Délután Petrovicsné hust és pogácsát gyürt egy kis batyuba.

— Ne sirjon édes anyám — mondta Sándor — majd elmegyek katonának.

De az édes anya szive csak nem nyugodott. Zokogva borult fiára, mikor a kapuhoz kisérte. A hű cseléd: Zsuzsi is ott állt és könyezve nézte a szomorú bucsúzkodást. Sándor vele is kezet fogott:

— Isten vele, Zsuzsi — vigyázzon az édes anyámra!

Ez volt az utolsó szava dajkájához, aki Szent Mihálykor elköltözött Petrovicséktól és férjhez ment Kecskeméti Mihályhoz.

Kurucz Zsuzsanna azután nem látta többé Petrovicsékat, de hirt mindig hallott róluk, mert Viczián Jánosék, Petrovics Sándor keresztszülői Kiskőrösön laktak, s Vicziánné a forradalomban és a későbbi években is gyakran magához hivta Zsuzsi nénit. Elmondta neki, hogy milyen hírneves ember lett a Sándorkából, a forradalom

után pedig azt is megtudta, hogy milyen dicsően tünt el a csatatéren . . .

*

Kurucz Zsuzsanna 1897-ben halt meg nyolczvankilencz éves korában. Ott nyugszik a kiskőrösi temetőben!



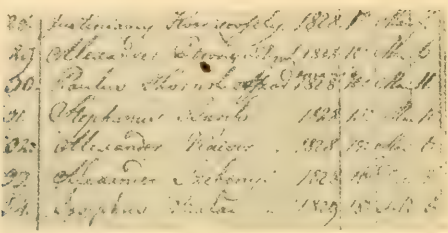
Rhúz Mihály háza Kecskeméten.

Gyermek-évek.

A kis Sándor Félegyházán töltötte gyermekéveit a hatodik esztendejéig. A szülők a gyermek keresztszüleivel Martiny Károly és Viczián Jánosékkal jó ismeretségben éltek és a fiut gyakran Kiskőrösre vitték, ahol ott tartózkodása idején az iskolát is látogatta. De a cseperedő gyermek ez ideig nem járt rendesen iskolába. A rendszeres iskolázást Kecskeméten kezdte meg az ottani evangélikus iskolában.

Kada Elek polgármester, Lauko Károly evang. lelkész, Gömöry Frigyes nyug. árvaszéki elnök, Kecskemét város volt főjegyzője és Rhúz Béla (utóbbi kettő Petőfinek anyai ágon rokona) támogatásával sikerült néhány, eddig ismeretlen adatot szereznem azon esztendőkből, amelyeket a költő gyermekkorában a „hirös város“-ban töltött.

Igy tudtam meg a következőket: A Hrúz-család, amelyből Petőfi anyja származott, Felső-Magyarországból jött Pest megyébe és egyik ága Kecskeméten telepedett meg. A sok tagból álló család gyermekei szétházasodtak a megyében, s Petrovics István, domonyi székálló legény is itt ismerkedett meg Hrúz Máriával, Petőfi anyjával, akit 1818 szeptember 14-én Aszódon oltárhoz vezetett.



Petőfi a kecskeméti ev. iskolában. (1828.)
(Schifferdecker tanitó sajátkezü följegyzése az iskola évkönyvében.)

1828-ban Petrovics Istvánnak jól jövedelmező székbérlete volt Félegyházán. Innen gyakran járt Kecskemétre, ahol Rhúz Mihály odavaló gazdálkodóhoz szállt, aki rokona volt feleségének. (Voltaképpen őt is Hrúznak hivták, de mivel mindenki Rúznak ejtette ki a nevét, ő a *h* betüt az *r* után tette, s attól kezdve gyermekei is igy irják nevüket.)

Ő beszélte rá Petrovicsot, hogy hatéves kis fiát hozza Kecskemétre és járassa az ottani ev. iskolába,

hol az időben a szigoruságáról és rendszeretetéről hires Schifferdecker Dániel volt a tanitó. Petrovics 1828 május hónapjában el is hozta fiát, s miután május 10-én az iskolába beiratta, Rhúzék gondjaira bizta. Rhúz Mihály öt gyermeke közül a két kisebbik fiu: Mihály és Benjámin szintén az ev. iskolába jártak. A Rhúzék háza közvetlen közelben, mintegy ötven lépésnyire volt az iskolaépülettől, azon a helyen, ahol most a Beretvás-fogadó van. Rhúz felesége korán elhalván, a legidősebb leány: Erzsébet volt a család gondozója. Ő gondozta a kis Petrovics Sándort is, akit nagyon szeretett s tréfásan Vicskónak (valószinüen a Petrovics név után) szólitgatott. És a kis Vicskó vigan élte napjait Kecskeméten, s mig az iskolában szorgalmasan tanulta az ábécét, otthon sokat játszott a homokban, ami gyönge szervezetére jótékony hatással volt. Venyige-pálczikával a kezében, gyakran be-beszaladt az utczáról és kérte Erzsi néni-t, hogy csináljon neki ostort. Alkonyatkor



Rhúz Erzsébet,
Petőfi gyermekkori gondozója.
(Egykoru olajfestmény után)

CATALOGUS DISCIPULORUM UTRIUSQUE SEXUS SCHOLAE EV. AUG. CONF. KETSKEMETIENSIS DIE 10. MAII 1829.

Numerus	Nominae Puerorum	Adventus			
		Anno	Die	Mens.	Aetas
1	Alexander Falta	e m a n s i t			
2	Paul Blajsza	e m a n s i t			
3	Joan. Kurutz	e m a n s i t			
4	Mich. Lazányi				
5	Paul. Horváth				
6	Frid. Dienstbach	K. Körösiensis disc.			
7	Ladis. Sánta				
8	Steph. Sánta	e m a n s i t			
9	Alex. Sánta				
10	Paul. Zsarnotzai				
11	Beniamin Rhuz				
12	R. Kotsisovszky	e m a n s i t			
13	Franc. Horváth				
14	Jos. Sánta				
15	Alex. Petrovits				
16	Alex. Franyo				
17	Steph. Szalay				
18	Ivan. Beretvás				
19	Paul. Nagy				
20	J. Kotsisovszky				
21	Stef. Tsurik				
22	Alex. Katser				
23	Alex. Szebenyi				
24	Jos. Szalay				
25	Alex. Bukron	1829	4	Maii	6
26	Sam. Szurmay	1829	5	Maii	
27	Georg. Dukay	1829	17	Maii	6
28	Jos. Guirinyi				
29	Jos. Schlenk	1829	16	Jun.	8
30	J. Langenberger	d.	d.	d.	10
31	Ivan. Fekete	1830	20	Jun.	8

Numerus	Nomina Puellarum	Adventus			
		Anno	Die	Mens.	Aeta
1	Ester Kovatsai	e m a n s i t			
2	Ludov. Gömöry	e m a n s i t			
3	Carol. Devossa	e m a n s i t			
4	Julia Szurmay				
5	Judit Hering				
6	Julia Kovatsai				
7	Elisab. Falta				
8	Maria Szabó				
9	Jud. Tresz				
10	Jud. Szabó				
11	Josepha Gömöry				
12	Maria Pálinkás				
13	Susanna Sós				
14	Lidia Tresz				
15	Ther. Devossa	1829	4	Maii	6
16	Maria Blajsza	1829	16	Maii	6
17	Amalia Guirinyi	1829	17	Maii	
18	Julia Blajsza				
19	Julianna Hering	1829	16	Jun.	8
20	Ther. Guirinyi	1829	16	Jun.	6
21	Juditha Gál	detto	detto	detto	
22	Julianna Gál	detto	detto	detto	
23	Carolina Klatik	1829	2	Maii	7
24	Elisab. Jó	detto	4	detto	8

Petőfi Sándor és iskolatársai a kecskeméti ev. iskolában. (1829.)

CATALOGUS DISCIPULORUM UTRIUSQUE SEXUS SCHOLAE EV. AUG. CONF. KETSKEMETIENSIS DIE 15. MAII 1830.

Numerus	Nominae Puerorum	Adventus				Numerus	Nomina Puellarum	Adventus			
		Anno	Die	Mens.	Aetas			Anno	Die	Mens.	Aetas
1	Mich. Lazányi					1	Julia Szurmay				
2	Ladis. Sánta					2	Elis. Falta				
3	Paul. Horváth					3	Jud. Hering	emansit			
4	Beniam. Rhuz					4	Julia Kovatsai				
5	Alex. Sánta					5	Maria Szabó	emansit			
6	Paul Zsarnotzai					6	Jud. Tresz	emansit			
7	Jos. Sánta					7	Jud. Szabó				
8	Jos. Guirinyi					8	Lidia Tresz				
9	Alex. Petrovits	Félegyház				9	Jud. Gál				
10	Joannes Beretvás					10	Jos. Gömöry				
11	Paul Nagy	emansit				11	Susanna Sós				
12	Jos. Schlenk	Tovarisova				12	Ther. Devossa				
13	Alex. Franyo					13	Amalia Guirinyi	emansit			
14	Alex. Katser					14	Jul. Blajsza				
15	Sam. Szurmay					15	Mar. Blajsza				
16	Georg. Dukai					16	Ther. Guirinyi				
17	Alex. Bukron					17	Jul. Gál				
18	J. Langenberger	emansit				18	Carol. Klatik				
19	Ivan Fekete					19	Elisab. Jó				
20	Jos. Szalay					20	Lidia Falta				
21	Joh. Szabó	1830	24	Maii	7	21	Ther. Horváth				
22	Car. Gömöry	1830	20	Maii	6	22	Susanna Hering				
23	J. Kotsisovszky					23	A. Kotsisovszky				
24	Joseph. Kováts	1829	5	Dec.	8	24	Maria Hajdu				

Petőfi Sándor és iskolatársai a kecskeméti ev. iskolában. (1830.)

a gyermekek rendesen körülülték az asztalt. Ilyenkor Rhúz Erzsébet, akinek nagyon szép hangja volt, dalolt nekik. Azon időben volt a legkedveltebb dal a „Cserebogár, sárga cserebogár“, amiről később Petőfi is megemlékezett egyik költeményében. Valószinüen az ott hallott dal csengett a költő fülébe, mikor hosszú évek multán gyönyörű költeményét megirta. Majd meséket mondott Erzsi a gyermekeknek, amelyekben gyönyörűsége telt a kis Sándornak. Rhúz Erzsébet kétségkivül hatással lehetett a 6—8 éves gyermek fogékony lelkére. Akik ismerték, mondják, hogy igen olvasott, művelt, ábrándos leány volt. Egyébként soha sem ment férjhez, s mint öreg kisasszony halt meg Kecskeméten. Lauko Károly, Kecskemét evang. lelkésze még ismerte őt. Előtte is gyakran emlegette Petőfi Sándort.

— Igen eleven, de nagyon jó természetű, szelid gyermek volt az én Sándorkám — szokta mondani. — Ugy viseltem gondját, mintha az enyém lett volna.

Petrovics Sándor két évet töltött Rhúzéknál: 1828 és 1829-ben lakott náluk. Vakácziózni haza vagy rokonaihoz: a Dinga családhoz ment, hova szülei is ellátogattak. Az egyik Dinga-leány, akit Kovácsay (Kovátsay) István kecskeméti szürszabó vett feleségül, úgynevezett „garasos keresztanyja“ volt Sándornak.

Az 1829-ik iskolai év vakáczióján Kovácsayék meglátogatták Petrovicsékat. Ekkor tudta meg szó-

beszéd közben Kovácsayné, hogy a kis Sándor már két évet töltött Kecskeméten, s hogy az ottani evangélikus iskolában tanul. Tréfálkozva szemrehányást tett Petrovicséknak, hogy miért nem hozzá adták a Sándorkát, akihez némi jussa is van, mivelhogy keresztanyja a fiunak. Ekkor határozták el Petrovicsék, hogy a következő iskolai évben Kovácsayékhoz adják a fiut.

Ugy is történt. 1830-ban Petrovicsné behozta fiát Kecskemétre, s a Kovácsayné komaasszony gondjaira bizta.

Mikor évek előtt Kecskeméten jártam, még élt Kovácsay Júlia, Kovácsay István unokahuga, aki 1830-ban Petrovics Sándorral járt iskolába és rokonainál naponként találkozva, játszótársa volt a kis Sándornak. E tisztes matrónának az utóbbi években kisdedóvója volt a kecskeméti második tizedben.

Mikor fölkerestem, érdekes dolgokat mondott.

— Édes anyámmal — beszélte Kovácsay kisasszony — naponként eljártunk nagybátyámhoz, Kovácsay szürszabóékhoz, s a nyári délutánokat rendesen rokonlátogatásban töltöttük. Egy délután, mikor ismét átmentünk hozzájuk, azzal fogadta Kovácsayné anyámat, hogy rokonokat vár Félegyházáról. Elmondta, hogy Petrovics mészáros ma hozza el a fiát, aki náluk lesz szálláson, s itt jár iskolába. Én akkor 8—9 éves lehettem. Egyszerre parasztszekér állt meg a ház előtt. Petrovicsné érkezett meg a fiával. Kovácsayné rögtön

eléjük sietett a kapuba. A czókmókot, amit magukkal hoztak, a kocsis hordta be a tornáczra és letette az ott lévő asztalra. Még most is élénken emlékszem, mintha csak ma láttam volna, hogy Petrovicsné, aki középtermetű, inkább alacsony nő volt, fekete kis csipke-főkötőt viselt a fején és az akkor divatos szőrruha volt rajta. Jóságos, mosolygó arcczal tette kezét kis fia vállára, s úgy lépett a szobába. A fiut én akkor 8—9 évesnek néztem. Gyönge, vékonycsontu, kis barna fiu volt, csinos, szabályos arczczal és göndör, sötét hajjal. Petrovicsné nagyon kérte Kovácsaynét, hogy vigyázzon Sándorkájára, akit eddig is csak nagy őrizettel birt fölnevelni. Határozottan emlékszem — később anyám is gyakran emlegette — Petrovicsné mondására, hogy mikor a fia megszületett — ökölnyi csöppség volt. Szalvétába kötötték, megmérték és igen könnyünek találták. Azután az egyik komaasszony tanácsára úgy fürösztötték, hogy a langyos vizbe kevés spirituszt is öntöttek. Igy erősitgették, hogy megmaradjon.

Petrovicsné még arra kérte Kovácsaynét, hogy fiának ozsonnára is kávét adjon. De erről ne szóljanak az urának. Ezt majd ő fogja megfizetni . . . Később gyakran találkoztunk ott Petrovicsnéval. Amikor csak tehette, átjött Kecskemétre és meglátogatta fiát, akit minden alkalommal szeretetével halmozott el. Kovácsayné is szerette a kis Sándort, kedvezett is neki, mert szelid, jó gyermek volt, nemcsak otthon, hanem az iskolában is . . .

Mig Sándor Kecskeméten végezte az elemi iskolát, a félegyházi bérlet lejárván, szülei Szabadszállásra költöztek. Ez idő alatt a család egy új taggal is szaporodott: Istvánnal.

1831 elején Sándort is hazavitte atyja Szabadszállásra, hol a fiut fél éven át Ujlaky István református tanitó előkészitette az algimnáziumi osztályra. Ujlaky följegyzései szerint ez időben a gyermek szelid magaviseletű, de kissé nyakas, önfejű és magába vonuló volt.

Az iskolai év kezdetén, szeptemberben, Petrovicsné kocsin útrakelt fiával a tolnamegyei Szentlőrinczre. Ott kosztra és lakásra Hittig János jegyzőnél helyezte el fiát és beiratta az algimnáziumba.

Boldog gyermekkori örömök közt telt el az a két év, melyet Sándor itt töltött. A jegyző-család gyöngéd szeretettel környezte; Málika, a jegyző leánya pedig testvérként osztozott meg mindenben a kis kosztos diákkal, aki ugyancsak nehéz szivvel vált meg az anyjától, mikor az visszautazott Szabadszállásra. De a jó bánásmód, s egy-két meghittebb iskolatárs, akikkel megbarátkozott, feledtették vele az édes anya távollétét.

Hittigéknél Sándor csak egy évet töltött, mert Hittiget a következő évben a majosiak választották meg jegyzőnek, s családjával oda költözött. Sándor ekkor Németh Ferencz tanitóhoz került, ahol szintén jó sora volt.

A serdülő gyermek az iskolában csakhamar feltünt korát meghaladó tudásával és egyike lett a

legjobb tanulóknak. Általában komolyság mutatkozott magaviseletén. Jellemének vonásai e két év alatt kezdtek kibontakozni. Egyrészről a bátorság, határozottság és dacz, másrészről a természet szeretete és az érzelmek bősége jellemzik kialakuló egyéniségét. Az előbbieket atyjától, az utóbbiakat anyjától örökölte. Gyermeki lelkének legszebb megnyilatkozása a természetért rajongás. Órákig elheverészett a Sió partján, figyelve a ragyogó égboltot, a tovaszálló felhőket, a fölhangzó madárdalt és ilyenkor képzeletében feltünt a Kúnság napfényes rónasága: szépséges szülőföldje, mely már gyermeki lelkének is tündérszigete volt.

Ettől a gyermekmagányosságtól, ettől a merengéstől termékenyülhetett meg a lelke. Ebből bontakoztak ki és kaptak szárnyra később gondolatai és érzelmei. És midőn a szünidőre hazatért és a délibábos rónaság jegenyéinek sudaras árnyékában tovább szőtte a merengést, — a kis mészárosgyerek már akkor lelkében hordta a lángész szikráját.



Petőfi lakása Borjádon. **Egykoru rajz.**

(A ház előtt a Petőfi-féle szederfa, melyen a költő sokat szeretett szedrészni ittlétekor. Dr. Sass Istvánnak a rajz alá irt jegyzete.)

A Sass-család.

— Petőfi Borjádon. —

Petőfi a szentlőrinczi gimnáziumban ismerkedett meg iskolatársával, Sass Istvánnal (később Tolnamegye orvosa), kivel holtig tartó barátságot kötött.

A Sass-család fészke Sár-Szentlőrincz közelében, Borjádon van, a Sió mellett. A család egyik őse, Sass János, kiváló katonája volt Mária Terézia királynőnek. A hős huszár a porosz háborúban kardjával vágta ki az ellenség közül gróf Mercy tábornokot, aki gazdagon akarta megajándékozni élete megmentőjét.

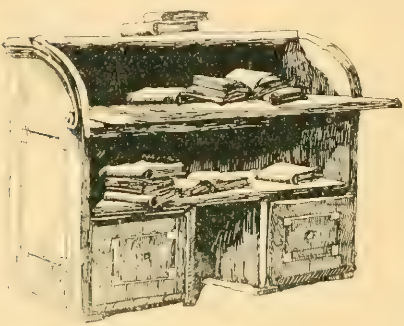
— Kedves Sassom — írta neki a hatalmas generális — választhatsz magadnak birtokot Simon tornyától Kölesdig!

A büszke magyar huszár azonban nem fogadta el a fejedelmi ajándékot, hanem igy válaszolt:

— Megelégszem én Sár-Szentlőrinczen egy kis házhelylyel, mert az igaznak magva nem jut koldulásra!

És csakugyan megelégedett a Sió partján egy kis házikóval. Ott gazdálkodott és élte le öreg napjait, szorgalmasan olvasván a bibliát és egyedül családjának élt.

A XIX. század 40-es éveiben Sass István özvegye, született Farkas Erzsébet lakta gyermekeivel az ősi portát. Gyermekei: Lidia, Zsófia, Erzsi, Janka, István, Károly és József voltak.



Petőfi iróasztala.

István a Petőfivel Sár-Szentlőrinczen kötött barátságot később, 1842-ben Sopronban újította meg, ahol abban az időben Petőfi katonáskodott. Ott ismertette meg a költőt öccsével, Károlylyal. A Sass-fiuk akkor Sopronban végezték tanulmányaikat és Petőfi közkatona ruhában gyakran eljárt hozzájuk olvasni való könyvekért, melyeket azután bő ujjú köpenyegében vitt a kaszárnyába. Panaszkodott is néha a Sass-fiuknak, hogy a vén bakák, mert folyvást olvasott, „garaboncziás diák“-nak csúfolták. Petőfi néhány hónap multán ezredével együtt elment Sopronból, s csak a követ-

kező évben, 1843-ban tért oda vissza rövid időre. Ez alkalommal találkozott vele az utczán Sass Károly.

— Hol jársz itt, Sándor? — kérdé tőle.

Petőfi mintegy titkolódzva súgta Sass Károly fülébe:

— Katonaszökevény vagyok!

De midőn látta, hogy Sass megdöbbent e nyilatkozatára, csakhamar eloszlatta az aggodalmat és nevetve mondta:

— Ne aggódj, öcsém, csak tréfáltam. Hiszen már a sapkámról megismerhetted volna, hogy obsitos katona vagyok!



Petőfi borjádi széke.

Sass István 1842-ben a pesti egyetemen hallgatta az előadásokat. Ekkor már Petőfi is Pesten lakott és a diákkori ismeretségből meleg barátság fejlődött ki közöttük.

1845-ben Petőfi elfogadta a Sass-család meghivását és leutazott Borjádra. Sass Károly várta őt a paksi állomásnál és odahaza »összefogott« négy csikón hajtatott vele Borjádra. Útközben Petőfi nagy érdeklődéssel kérdezősködött Sass Károlytól a vidék egyes részeiről, majd tréfás pajzánkodással szólt oda Sassnak

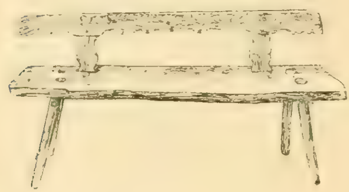
— No öcsém, kettőnk közül ki tud cifrábban káromkodni? Próbáljuk meg!

A verseny megtörtént és Petőfi kimondta a végzést, hogy:

— Ecsém, te is tudsz káromkodni, de én rajtam, mint obsitos bakán túl nem teszesz!

*

1901 nyarán néhány emlékezetes napot töltöttem Sass István fia, Sass László földbirtokos vendégszerető házánál, hová arra a hírre, hogy a Petőfi-társaság megbízásából adatokat gyűjtök, összegyűltek a család mindama tagjai, kik Petőfivel 1845-ben együtt töltötték a nyarat borjádi otthonukban.



Petőfi kedvelt padja.

Erzsi és Zsófi abban az időben már felnőtt leányok voltak, s az alábbi adatokat az ő és Janka nővérük elbeszélése nyomán jegyeztem fel, úgy, amint itt következnek.

Mikor Petőfi Borjádra érkezett, a Sass-leányok közül csak Zsófi és Janka voltak otthon, mert Erzsi Úzdon volt látogatóban Lidia nővérénél, aki Pesty János ottani földbirtokoshoz ment nőül.

Sassné magyaros vendégszeretettel fogadta Petőfit, s ő olyan fesztelenül érezte magát, mintha a szülői házba tért volna.

Zsinóros fekete magyar ruhát viselt, aranyrojtos nyakkendővel, mely egy kevéssé kilátszott. Sassné a nyakkendőre pillantva, meg is jegyezte:

— Be' szép aranyrojtos nyakkendője van!

Petőfit zavarba hozta e megjegyzés és gyorsan a ruha alá csusztatta a nyakkendő arany rojtját.

— Nem is tudtam, hogy kilátszik, — szólt Sassnéhoz, akit asszonynénémnek szólitott.

— Ugyan hány éves? — kérdezte tőle Zsófi.

— Huszonkettő — felelte Petőfi.

— Hát Zsófi, kegyed hányba született?

És mikor Zsófi megmondta az évszámot, s Petőfi megtudta, hogy a még hajadon Sass-leányok között ő a legidősebb, mosolyogva szólt:

— Akkor én mindnyájoknak Sándor bácsi-ja vagyok.

És azóta úgy szólitották őt a Sass-leányok.

Sasséknál reggelire a sonka mellé bort szoktak tenni az asztalra. Sassné Petőfit is megkinálta:

— Uramöcsém, egy kis bort!

De a költő nem engedte, hogy poharába töltsenek.

— Köszönöm — mondta Sassnénak — de mikor dolgozni akarok, nem iszom!

A nap bizonyos szakában rendesen visszavonult szobájába, ahol együtt lakott Sass Istvánnal és Károlylyal. Ott dolgozott órákon át. Hátratett kézzel járt fel-alá, majd leült az íróasztalhoz, s ìrta leveleit és költeményeit. Kedvelt tartózkodási helye

volt a még most is meglévő szederfa alatti pad, amelyen gondolatokba elmerülve ült.

Egy alkalommal beszélgetés közben Sass István megemlítette Petőfinek, hogy Hittig Amália, az egykori játszótársa és barátnője Gyönkön van. Csakhamar fölkerekedtek és átmentek Gyönkre.

Petőfi szívét a boldog visszaemlékezés hatása alatt úgy eltöltötte az öröm érzése, hogy este egész mámorral jött vissza Borjádra.



Petőfi virágja, melyet 1845-ben Sass Zsófinak adott.

Vacsora előtt Sassné elé állt és ragyogó szemmel jelentette:

— Édes asszonynéném, nem tudok vacsorázni. Olyan szerelmes vagyok, hogy se látok, se hallok.

— Nem baj az, édes uramöcsém — biztatgatta Sassné — ha szerelmes is, azért csak egyék!

Eközben híre ment a környéken, hogy Petőfi (akinek nevét költeményei révén akkor már széltében ismerték) Borjádon időzik.

Néhány nap mulva Pesty János, Sass Lidia férje, halászbált rendezett a szomszédos Úzdon a költő tiszteletére.

A társaság valamennyi tagja kocsin ment, csupán Petőfi gyalogolt Sass Istvánnal Úzdra.

Érdekesen jellemzi a költő lelkét az, hogy szerette

a gyermekeket. Többen beszélik, akik Petőfit személyesen ismerték, hogy ha valamely társaságban gyermekre akadt: rögtön hozzá sietett és ölébe kapva, eljátszodozott vele. Mikor a költő Úzdra látogatott, Pesty János és Sass Lidia egyik fia, József, 4—5 éves lehetett. Petőfi sokat mulatott azon, hogy a Józsi gyerek selypit, s nem tudja kimondani az r betűt.

— Mondd ki szépen, Jóska — szólt a fiuhoz — hogy: Krisztus.

De bizony a kis Pesty Jóska, bárhogy erőlködött is, mindig csak Kjistusnak ejtette ki a szót.



Petőfi virágja, melyet 1845-ben Sass Erzsinek adott.

Petőfi még próbabirkózást is rendezett a gyermekkel. Megfogta a két kicsi karját, biztatgatva, hogy vágja őt a földhöz. Azután a földre vetette magát és szive mélyéből kaczagott, mikor látta, miként gyömöszöli őt a kis Jóska, s mint örül annak, hogy legyűrte a Sándor bácsit.

Az úzdi mulatság abból állt, hogy a Sióban fogott halakból a közeli füzeserdőben halpaprikást főztek és czigánymuzsika mellett mulattak késő estig. Petőfinek pompás kedve volt. Nyakába akasztva Pestyéknek egy régi, 14 itczés csutoráját, úgy

járt-kelt a társaságban, mulattatva Sass Erzsikét, akivel itt ismerkedett meg.

A mély érzésű üde és fiatal leány már az ismerkedés első pillanatában bizalmat keltett Petőfiben, azzal a kijelentésével pedig, hogy sok verset olvasott már, de Petőfi verseit a legjobban szereti: végkép lekötötte a költő érdeklődését.

Erzsi a kellemesen eltöltött délután hatása alatt határozta el, hogy nem marad tovább Úzdon, hanem ő is hazatér Borjádra.

„Világos éj volt — mint Petőfi irja. A hold fenn vala; halványan járt a megszakadt felhőkben . . .“

A társaság gyalog készült elindulni, de Pesty János, a vendégszerető házigazda kijelentette, hogy ha nem akarnak gyorsan hazaérni és mindenáron gyönyörködni szeretnének a szép holdvilágos éjszakában: hát befogatja az ökreit.

— Apropos! — szólt örömmel Petőfi — ez pompás dolog lesz, hogy ökrös szekéren megyünk haza.

A szekér előállt és a társaság tagjai elhelyezkedtek rajta. Elől Petőfi ült Erzsike mellett.

Dalolva és beszélgetve indult a társaság Borjád felé.

> A társaságban én is ott valék,
> S valék szomszédja épen Erzsikének.
> A társaságnak többi tagjai
> Beszélgetének és énekelgetének.

Útközben Petőfi igy szólt Erzsikéhez:

— Nézze, Erzsike, ezt a csillagos eget. Válasszunk magunknak egy csillagot!

— Hát melyiket? — kérdé Erzsike.

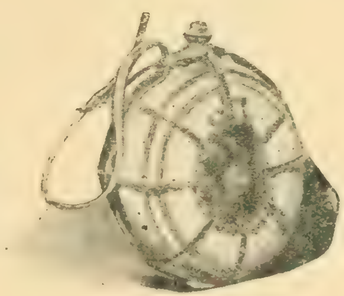
— Azt a szép esthajnali csillagot, mely a holdat kiséri. Az a legszebb!

S választottunk magunknak csillagot . . .
Az országuton végig a szekérrel
A négy ökör lassacskán ballagott . . .

Azóta Sass Erzsi az esthajnali csillagot e feledhetetlen est emlékére „Petőfi csillagá"-nak nevezi . . .

*

Borjádon kellemesen telt el az idő. A Sass-család mindent elkövetett, hogy a költőnek vigan teljenek napjai. És Petőfi lelkét csakugyan jó kedvre deritette a vig társaság. Jókedvében, mikor a szőlőhegyen sétáltak, még tótágast is állt a pinczék előtt. De azért ő a jókedvet sohasem vitte túlzásba.



Az úzdi csutora.

Egy alkalommal ebédnél forgácsfánk került az asztalra. A leányok néha azt a csínyt követték el, hogy gyaluforgácsot csempésztek a tésztába, még pedig olyképen, hogy tojásban és zsirban kirántották és ugy tálalták fel. Azután visszafojtott nevetéssel lesték, midőn a vendégségben

lévő fiatalemberek a fenyőszilánkot egyideig hiába rágva, végre titkon a tányér szélére csusztatták abban a hiedelemben, hogy a forgács véletlenül keveredett a fánk közé. Petőfi sem kerülhette ki ezt a rászedést. A mikor Sassné és a leányok megmagyarázták neki a csinyt, ő maga kaczagott legjobban a sikerült tréfán.

Ha szép idő volt, lejárt Petőfi a ház végén folydogáló Sióhoz, s ott megfürdött. Egy alkalommal meghült és néhány napon át a csúz bántotta. Ezalatt Erzsike ápolta őt meleg zacskóval. És ő váltig köszöngette a kedves leánynak figyelmes gondoskodását.

Nagyrabecsülte, ha látta, hogy a leányok szorgos munkálkodásban vannak elfoglalva. Ilyenkor melléjük telepedett és azzal szórakoztatta őket, hogy elbeszélte viselt dolgait vagy pedig egyet-mást kérdezősködött tőlük.

Egy délután Zsófi az ablaknál varrogatott, mig Petőfi iróasztalánál ült és dolgozott. Egyszerre megszólal Petőfi és kérdi:

— Ugy-e, Zsófika, igy mondja a nép: „Gyolcs a gatyám, patyolat az ingem“? Ugy-e jól mondtam? . . .

Nagyon szerette a sétát, s ha a vidék egy-egy szebb pontjára ért, ott megállt és perczekig merült el a táj szemléléseben. Főkép szivesen sétálgatott a Sass-fiuk kiséretében Gyermecz Jánossal, egy katonaviselt tanitóval, akinek adomáin napokon át mulatott.

A lakóház mellett csinos kert volt, ahol a család esténként összegyült, s azon a padon, mely most a Petőfi-társaság tulajdona, sok kedves órát töltöttek együtt a költővel.

Egy este, mikor már nyugalomra készültek, Erzsi jó éjszakát kivánt Petőfinek.

— Erzsike — szólt Petőfi — valamit sugok magának.

Erzsi odahajolt, mire Petőfi megcsókolta bal arczát. E váratlan cselekedetre Erzsi meglepetéssel kérdezte:

— De, Sándor, maga nem sugott semmit se?

— Olyan mélyről jött, Erzsikém, hogy mire fölért — elhalt!

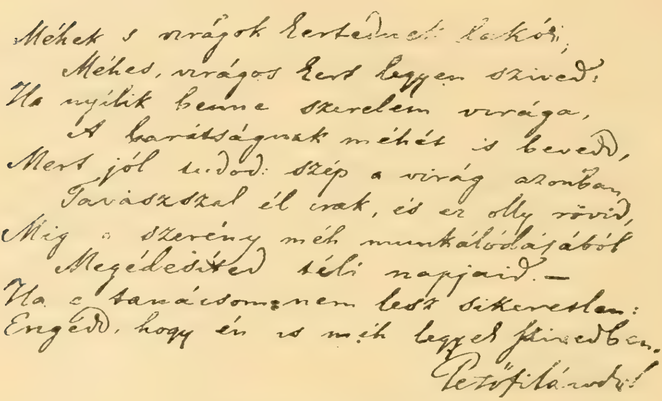
Az érzékeny és költői lelkületű fiatal leányt e pillanatban olyan magasztos érzelem szállta meg, hogy kisietett a kertbe és sirva fakadt a boldogságtól.

Zsófi abban az időben menyasszony volt. Vőlegénye: Halasy Károly gyönki ügyvéd, később törvényszéki biró, szintén jó barátja volt Petőfinek, aki még Borjádon megigérte, hogy ő lesz a vőfélyük. E terv azonban a költő életében közbejött események folytán meghiusult.

Zsófinak 1842-ben atyja egy kis albumot ajándékozott, melynek szétszedhető lapjait emléksorokkal irták tele az ismerősök. Zsófi Petőfit is megkérte, hogy irjon neki néhány sornyi emlékverset. És Petőfi megirta a verset, mely összes költeményeiben „S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe“ czimen foglal helyet.

Az emlékvers első sorának az a magyarázata, hogy Zsófinak méhese és remek virágai voltak a kertben.

Zsófi e kéziratot kegyelettel őrizte meg, s még egyszer szivéhez szoritva, adta át nekem, hogy helyezzem a többi relikviák mellé ama préselt virágokkal együtt, melyeket ő és Erzsi nővére Petőfitől kaptak.


Méhek s virágok kertednek lakói;
Méhes, virágos kert legyen szived;
Ha nyilik benne szerelem virága,
A barátságnak méhét is bevedd,
Mert jól tudod: szép a virág azonban
Tavaszszal él csak, és ez olly rövid,
Míg a szerény méh munkálódájából
Megédesited téli napjaid. —
Ha e tanácsom nem lesz sikeretlen:
Engedd, hogy én is méh legyek szivedben.
Petőfi Sándor.

S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe.

A préselt virágoknak is megvan a maga története. Petőfi ugyanis két heti ott időzés után Sasséktól elbucsuzott, hogy Pestre jőjjön. De a paksi állomásnál, ahonnan kéthetenkint csupán egyszer indult a hajó, lekésett, s kénytelen volt visszatérni Borjádra. A kocsija szőlőhegyek között vezetett, s ő leszállt és kalapját körülrakta szalmavirággal.

Visszaérkezvén a házhoz: Erzsinek és Zsófinak adott a virágokból egy-egy szálat, s ők megőrizték, mint drága emléket, ugyanabban a papirosban, amelybe akkor, csaknem hatvan évvel ezelőtt, begöngyölték.

Mikor Petőfi Borjádra visszatért, leszállva a kocsiról, magához ölelte Sassnét, s azon való örömében, hogy a legközelebbi hajóindulásig ujabb két hetet tölthet ismét körükben, földhöz vágta a kalapját.

A következő napok egyikén Kiss Lajos, a simontornyai járás szolgabirája köszöntött be Sassékhoz, s ott is maradt ebéden. Kiss öntelt és nemesi származására módfelett büszke volt, valóságos deszpota, aki kényurként bánt a néppel.

— Petőfi vagyok, mutatkozott be a költő, midőn a szobában találkoztak.

Kiss végignézett az önérzetes fellépésű fiatalemberen s e szavakkal üdvözölte:

— Servus, amice!

Ebédközben a népről beszélgettek. Kiss szidta a népet, s folyton azt hangoztatta, hogy javitására és megfélemlitésére csak egy hasznos eszköz van és ez a — deres.

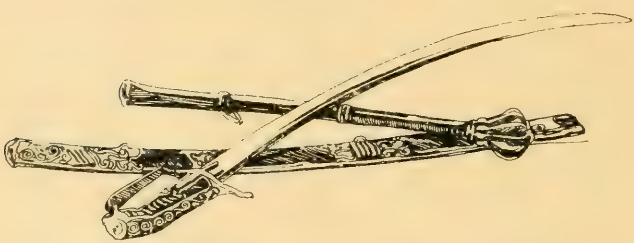
Petőfi ellenben a nép mellett és a deres ellen érvelt.

Ebéd után a költő szobájába tért, hol a fogason függött az a Mária Terézia-korabeli kard, melylyel Sass János, a Sass-család őse egykoron vitézül harczolt a háborúban és az a régi buzo-

gány, melyet gyakran forgatott kezében Petőfi is. Ekkor irta „A magyar nemes“ czimű költeményét, kigunyolva a simontornyai járás öntelt és tétlen szolgabiráját.

Az érdekes kardot, a buzogányt és a költőnek már emlitett kedvelt padját Sass László a Petőfi-társaságnak ajándékozta.

Azt az iróasztalt és széket, melyet a költő Borjádon használt, s amelyen a „Hegyen ülök“, „Gyemekkori barátnémhoz“, „A költő és a szőllő-



A Sass-család ősi kardja és buzogánya.
(Ezek az ősi fegyverek annak a szobának a falán függtek, ahol Petőfi a Magyar nemes-t irta Borjádon.)

vessző“, „A négyökrös szekér“, „A magyar nemes“, a „Szerelem átka“, „S. K. és S. Zs. emlékkönyvébe“ stb. cz. költeményeit irta, dr. Hodossy Gézánétól Halasról szereztem meg a Petőfi-társaság számára.

1848-ban Sass István dr. gyógyitotta a gyöngélkedő Petőfinét, abban az időben, mikor a költő „a boldogságnak selyemmel átfont nyoszolyáján pihent“.

Ennek emlékére ajándékozta Petőfi Sass dr.-nak a Barabás-féle saját és neje arczképét, saját képe alá e sorokat irván:

Sass Pistának barátilag

Petőfi Sándor.

Ezt a képet a Bach-korszakban elrejtették, most pedig nagy becsben tartva, féltve őrzi Sass István dr. özvegye Szegzárdon.

*

Méltóbb sorokkal nem fejezhetem be a Petőfi borjádi időzésének emlékezetére szentelt följegyzéseimet, mint annak a nagybecsű és minden sorában érdekes tartalmu levélnek közlésével, amelyet Sass Erzsi intézett hozzám.

A levél igy hangzik:

Szegzárd, 1901 julius 25-én.

Mélyen tisztelt Uram!

Tegnap kapott és örömmel vett levelére sietve válaszolok, annál is inkább, mert ma egy hete együtt ültünk annál az asztalnál, ahol Petőfivel négy héten keresztül, még pedig legtöbbször az én főztömből, együtt ebédeltünk családi körben. Mert abban a korban 17 éves leánynak kellett, hogy jól tudjon főzni. Más szinezete volt akkor az életnek! A nő nem hajtotta tudományos pályára a fejét, tanulta és tudta női kötelességeit és szigoruan megtartotta azt, amire a nő hivatva

volt A leány félénk és szerény volt, miként Arany János mondja: „leányi szemérem leköti a nyelvét", s nem kérhetett hajfürtöt Erzsike a felejthetetlen költőtől.

Megmarad-e vajjon a mai szivekben a méltánylás és barátság kiolthatatlan szent érzése? Lelkesednek-e majd 74 éves korban a multért?

A napokban, hogy ön nálunk volt, ujra láttam lelki szemeimmel a multnak legszebb örömeit. Láttam a költőt édes mosolyával, mikor a kedveért tánczot lejtettem és eldaloltam a régi dalt:

> „Csipkés a szőllő levele,
> Vártalak rózsám, az este . . ."

Ujra láttam édes anyámat, amint munkás kezeivel a fáradozó aratóknak a jó magyar turóstésztát készitette, hogy jóizűen megegyék, s amikor Petőfi levette a kis tányért a tálasról, hogy neki is a tálaló kanállal adjon.

Ujra láttam a kis méhes-szobát, ahol felujult kedvvel borozgatának, pipázgattak; ahol Károly bátyám gitár mellett dalolt a mély érzésű költőnek, hogy jókedvre deritse.

És megtelt szivem-lelkem a multnak magasztos érzelmével, mint mikor a költő csókját rám lehelte.

Nem tudok mindezeknek fölidézéseért önnek eléggé hálálkodni, kedves Uramöcsém! Bocsásson meg, hogy e bizalmas megszólítást használom, de ott vagyok a multnál, az arany multnál,

amikor jó anyám a nagyot, a halhatatlant is édes uramöcsémnek szólította. Mondom, nem tudom eléggé meghálálni, hogy önben megtaláltam a nagylelküt, ki a nemzet dicsőségének átélt eseményeit oly lelkesedéssel igyekszik a multból fáradhatatlanul fölkutatni és kegyelettel összegyűjteni.

Hányszor, de mennyiszer beszéltem el én mindezeket (nem hiúságból) olyanok előtt, akik tisztelői és kegyelői Petőfinek, de szavam mindenkoron a pusztában hangzott el!

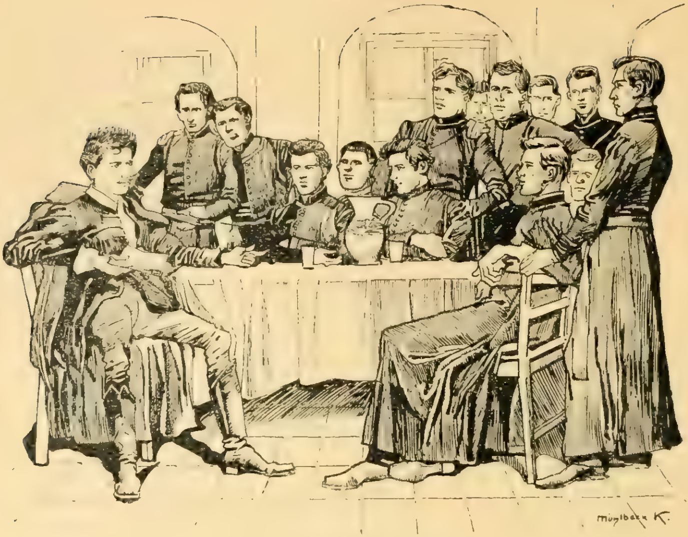
Isten, a jó Isten, ki a szivekbe lát, megkönyörült rajtam. Megértem azt az időt, hogy megáldva hosszú élettel, mielőtt síromba térnék, megtaláltam a rokonlelket, aki szívem érzelmeinek rezgését oly nemesen fogta föl. Az én Istenem áldja meg érte ezerszerte.

Itt küldöm, kezeibe teszem le az előttem oly véghetetlen értékkel biró elsárgult virágot, amelyet Petőfitől kaptam. Úgy küldöm, ahogy abban az időben, 56 év előtt, elhelyeztem.

De úgy-e, már oly hosszúra nyult levelem, hogy utóbb is terhére leszek? De hát az öregasszony olyan, hogy ha csütörtökön kezdi, szombaton végzi levelét. Aztán nincsen ám olyan szabad röpte már a 74 éves léleknek!

Még egyszer az Isten áldását kérve buzgó fáradozására, vagyok a legmélyebb tisztelettel

özv. Török Józsefné,
szül. Sass Erzsi.



Az egri kispapok körében.

Az egri Kispapok Körében.

Petőfi 1847-ben irt *Uti levelei*-ben keserű hangon emlékezik meg azon utról, melyet 1844-ben, februáriusban tett meg gyalog Debreczenből Pestre, kopott ruhában, egy pár huszassal és egy kötet verssel.

— E kötet versben, — irja a költő, — volt minden reményem. Gondolám: ha eladhatom, jó, ha el nem adhatom, az is jó . . . mert akkor vagy éhen halok, vagy megfagyok, s vége lesz minden szenvedésnek . . . Iszonyu idő volt. A süvöltő

szél havas esőt szórt reám . . . Arczomon megfagytak a könyek, melyeket a zivatar hidege és a nyomoruság fakasztott.

Igy ért a költő a hevesmegyei Andornakra, hol megpillantva a hótakarta egri hegyeket, elhatározá, hogy betér Egerbe és meglátogatja Pájer Antal és Viperina József katolikus papokat, kiknek irodalmi működését már évek óta figyelemmel kisérte. Ugy Pájer, mint Viperina, aki Tárkányi Béla irói néven szerepelt, már akkor jelentékeny nevet vivtak ki maguknak az egyházi irodalom terén és költői műveik, melyekben gyakran világias hang is vegyült, feltünést keltettek. Egyébként ők voltak oszlopai az egri papnevelőintézet magyar olvasókörének, melynek tagjai nemcsak érdeklődtek az irodalom iránt, hanem azt sikerrel művelték is.

Petőfi, Egerbe érve, a papnevelőintézetbe ment és ott beköszöntött a portáshoz, akinél ugyanakkor ott időzött Mendel János theologus. Mendel, aki később éppen Petőfi rábeszélésének hatása alatt nevét megmagyarositotta, jeles papja lett az egyházmegyének. 1895-ben meglátogattam őt, s kérésemre több érdekes dolgot mondott el mint Petőfi egri látogatásának szem- és fültanuja.

Kopott, átázott gallérköpenyben, sáros ruhában, vászontarisznyával a hátán és kezében bottal lépett be a sovány, beesett arczu ifju. Megpillantva a portást, igy szólt hozzá:

— Egy főtisztelendő úrtól, kivel az utczán találkoztam, hallom, hogy Pájer Antal nem lakik Eger-

ben és hogy Füzes-Abonyba nevezték ki káplánnak. Rendkivül sajnálom, hogy nem találkozhatom vele. De ugye, Tárkányi Béla itt lakik?

A portás, aki nem tudta, hogy Tárkányi Béla irói neve Viperina Józsefnek, a „száraz-káplán"-nak* ki a papnevelőben lakik és onnan jár naponta az érseki kanczelláriába, hirtelen ezt válaszolta:

— Tárkányi nevü nem lakik itt. **

Mendel azonban közbeszólt és helyreigazitotta a portás tévedését, kijelentvén, hogy igenis, Tárkányi Béla, kinek voltaképpen Viperina József a neve, itt lakik, azonban tegnap vidékre utazott és csak éjjel jön haza.

Az ifju idegen megköszönte a fölvilágositást és eltávozott.

Esti harangszó uján a refektoriumban vacsorára gyültek össze a kispapok, midőn a portás Mendelnek levelet hozott azzal a kéréssel: adja át holnap Viperinának.

— Az a fiatal diákféle ember küldi — mondta a portás — aki ma reggel Viperinát kereste, s ma este is itt volt.

Mendel másnap átadta Viperinának a levelet, mely Tárkányi Béla névre volt czimezve.

Alig olvasta el Tárkányi a levelet, néhány perczczel később már megjelent Petőfi. Tárkányi rend-

* Azokat a végzett theologusokat hivják igy, akik 24-ik életévüket nem töltötték be és még nincsenek fölszentelve.

** Viperina csak később, fölszentelése után nyert felsőbb engedélyt a Tárkányi Béla név főlvételére.

kivül szivesen fogadta a költőt, kinek érkezését Mendel révén csakhamar a kispapok is megtudták, mire valamennyien a költő látására siettek.

Petőfi megjelenése általános meglepetést keltett. A halovány arczú, vézna ifjuban senki sem sejtette volna a tüzesvérű költőt, aki szerényen állt a kispapok előtt kopott ruhájában. De a meglepetés csak rövid ideig tartott, mert mikor Tárkányi kérésére előszedte tarisznyájából költeményeinek kéziratát, az igénytelen ifju hirtelen büszkén fölemelte fejét, szemei tüzben égtek és megrázó erővel szavalta el „Végszó" czimű költeményét. A kispapok tapsoltak és a többi költeményt is hallani kivánták, azonban megszólalt a a szeminárium csengetyüje studiumra. A kispapoknak távozniok kellett. Később Tárkányi az érseki kanczelláriába ment, Petőfi pedig a számára kijelölt szobába vonult és dolgozott.

A költő harmadfél napot töltött az egri kispapok körében. Együtt ebédelt és vacsorázott velük, s meleg barátságot kötött valamennyivel. A lelkes, vendégszerető kispapok valósággal beczézgették a költőt, aki sorra elszavalta nekik legujabb költeményeit és sok érdekes dolgot mondott el katona- és vándoréletének változatos eseményeiből.

Volt a kispapok között egy lengyel származásu is, akinek Petőfi a legnagyobb elragadtatás hangján szólt a lengyel nyelv szépségeiről. Elmondta, hogy vándorlása közben megismerkedett egy lengyel vándorszinészszel, aki gyönyörű lengyel dalokat

énekelt. Németül beszélhetett csak vele — ugymond — a mely nyelvet gyűlöli, de inkább németül beszélt, csakhogy azokat a szép lengyel dalokat hallhassa.

Az egyik kispap a költő obsitját olvasva, megkérdezte tőle, hogy miként lett Petrovics-ből Petőfi-vé? Nagy érdeklődés közt beszélte el ekkor a költő, hogy atyja, aki őt a mészárosmesterségre szánta, egy időben megtiltotta neki a Petrovics név viselését. Attol félt, hogy az országban szanaszét vagáló fia még szégyent hoz nevére és sehonnai naplopó lesz. Egy levelében aztán a költő csakhamar megnyugtatta atyját, hogy ne féljen: a Petrovics nevet nem fogja beszennyezni, annál kevésbbé, mert már nem Petrovicsnak, hanem Petőfinek hivják.

Petrovicsből pedig — beszélte tovább a költő — ugy lett Petőfivé, hogy egy szerb ismerőse megmagyarázta neki a Petrovics név értelmét, ami *Péterfiá-t* jelent. Kezdetben *Péterfi*-re, *Péteri*-re gondolt, de legjobb hangzásunak *Petőfi-t* találta és ennél is maradt.

Ezzel kapcsolatosan aztán a költő lelkesen biztatta az idegen nevű kispapokat, hogy magyarositsák meg nevüket. Mendelnek oda is kiáltotta:

— Parolát ide, Mendel, hogy Mendelényi lész!

A kispapok marasztalták a költőt, hogy töltsön körükben legalább egy hetet, de Petőfinek nem volt maradása. Sietett Pestre, hogy verseinek mielőbb kiadót találjon.

Elutazása előtt Tárkányi a kispapok körében gyüjtött pénzt utiköltségül nyujtotta át a költőnek, de hogy önérzetét meg ne sértse, olyképpen, mintha az előfizetési dij lenne a majd Pesten kiadandó verskötetre.

Szeretetteljes bucsuzás után elindult a költő Pest felé, lelkében az Egri hangok strófájával:

Elvirult már a magyarnak
Tettvirágos tavasza!
Hosszú gyáva tespedésben
Pang, sinlődik e haza.
Megjövend-e még az elszállt
Kikelet?
Lesz virány e régtől puszta
Hon felett? . . .

A költő, midőn versei megjelentek, nem feledkezett meg az egri kispapokról, hanem a tőlük kapott összegnek megfelelő példányokat elküldte Tárkányinak. Azok közül való az a példány is, melyet Mendelényi Gábor földbirtokos ajándékozott a Petőfi-társaságnak

A dömsödi ereklyék.

Dömsöd község 1845 évi jegyzőkönyvében, „melyben a Betsületes Tanács Végzései és más emlékezésre méltó dolgok irattak“ október 12-iki dátummal a következő sorok olvashatók:

„A 288-ik szám következésibe ma kelletvén a mészárszéknek árvereltetni, arra csak Petrovics István jelentette magát egyedül s kijelentette, hogy ő 400 forintnál többet nem ád. Ezen igérete után több izbe megpróbáltatván Petrovics István, hogy ha többet adna, de hasztalan, első igéretéhez szorosan ragaszkodva, utóljára elment, — melyet látván az egybegyült Tanáts és Választottság — miután ugy vélekedett, hogy egy ujabb határidő kitüzése a husméretési jog betsét megrontaná, elhatározta, hogy a mészárszéket Petrovics Istvánnak 400 forintokba átadja; minélfogva vele a szerződés meg is köttetett 400 forintokba, a volt szerződés minden egyéb pontjai meghagyatván.“

Petrovicsék a következő évben április 23-án, Szent-György napján, Dömsödre költöztek, hova

május első napjaiban Petőfi Sándor is megérkezett Pálffy Alberttel, a kivel egy hónapot töltöttek együtt Dömsödön.

Mészáros György dömsödi öreg gazdálkodó beszéli, hogy Petrovics István mészárosmester nejével és Pista fiával Szűcs Józsefné házában lakott. Eleinte Sándor is szüleinél volt szálláson, de mivel atyja egy alkalommal ingerült föllobbanásában érzékenyen megbántotta, Kovács Józsefnéhoz költözött, ahol egy pesti barátjával két szobát bérelt. A szobákat egy kis konyha választotta el egymástól. Petőfié a pincze felől lévő szoba volt. Ide vitetett a költő anyja egy almáriumot, hogy „Sándorkája" abba helyezze el ruháit és irásait.

— Abban az időben, — beszéli Mészáros — jó barátságban voltam Petrovics Istvánnal, a kivel naponkint átmentünk Kovácsné udvarába, hogy a pesti urakkal beszélgessünk. De ők csak délben, mikor Petrovicsékhoz ebédre mentek és alkonyatkor jöttek ki a szobából. A nap többi részében bezárkóztak és folyvást dolgoztak. Én nagy tisztelettel néztem mindkettőre, mert azt beszélték a faluban, hogy hires emberek, különösen Petőfi Sándor úr, a Petrovics Pista bátyja, aki ujságokba is ir. Egyszer alkonyatkor kikönyökölt az ablakon, s odaszólt hozzánk (öten-hatan lehettünk ott Pistával együtt):

— No legények, tudtok-e dalolni? Hadd hallom a nótámat?

Erre Pista megsugta valamennyiünknek, hogy melyik a Sándor bátyja nótája, s azóta majdnem minden este eldaloltuk azt a régi szép nótát, melynek így hangzott a szövege:

Azt gondolod, hogy én bánom,
Hogy tetőled meg kell válnom?
Én előttem ez csak álom —
Nemcsak te vagy a világon!

*

Özvegy Laczi Istvánné, született Gallay Erzsébet, kinek apja 1846-ban dömsödi esküdt és szentiványi pusztabiró volt, kisegiteni járt Petrovicsnéhoz, mint szülei jó ismerőséhez, akinek volt ugyan szolgáló leánya, de az nem győzött Petrovicsékra és Petőfire is takaritani. Petrovicsné tehát őt kérte meg, hogy legyen segitségére, s mig Sándor fia Dömsödön marad, gondozza és tisztogassa a szobáját.

Lacziné Gallay Erzsébet elbeszélése szerint Petőfi dömsödi otthonában nyári pongyolát viselt, egy zöld és vörös koczkával, keskeny sárga és kék csikkal diszitett hosszú, ugynevezett „vathmol“ köpenyeget, mely a mostani porköpönyeghez hasonlitott. Naphosszant ebben járt és esténkint is igy sétált az udvarban. Csak mikor délben ebédre ment szüleihez, akkor öltötte magára rendes ruháját.

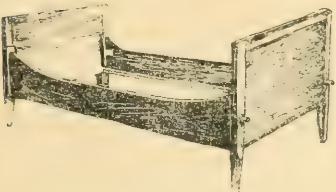
Gallay Erzsébet minden reggel hét órakor elment Végh Antal korcsmároshoz és onnan vitt Petőfinek reggelire tejet és kenyeret. Azzal ébresztette föl álmából.

— Sokszor — mondja Lacziné — negyedóráig is zörgettem, mig fölébredt. Olyan mélyen aludt Petőfi úr!

A szobában, melyben a költő lakott, egy fehér kis asztal, két fehér szék, egy láda és egy kis ágy volt. Az asztalon sok papiros és hosszú ludtoll hevert szanaszét

Ha valamire szükség volt, Petőfi kijött az udvarra, s átkiáltott Erzsiért, kinek szülei Kovácsék szomszédságában laktak.

— Na kis makranczos — szólt hozzá Petőfi, miközben megfogta hajának két ágát, — szaladj hamar tintáért. Gyí te fakó, gyí te szöszke bodri!



Az ágy, melyben Petőfi született.

Egy alkalommal, mikor Petőfi künn járt az udvarban, a szél becsapta szobája ajtaját. Az ajtó pedig olyan szerkezetű volt, hogy kivülről nem lehetett kinyitni kulcs nélkül. Minthogy pedig Petőfi rendesen magára zárta az ajtót, ezuttal a kulcs belül maradt, s a költő nem tudott a szobába jutni.

Sokáig próbálgatták Erzsivel együtt a kilincset, de az ajtó nem nyilt ki.

— Gyere lelkem Erzsikém — szólt Petőfi — majd segitünk mi a bajon!

És fölsegitette a leányt az ablakba, a honnan Erzsi a szobába mászott és kinyitotta az ajtót.

Gallay Erzsébet élénken megőrizte emlékezetében Petőfi alakját.

Azt mondja, Petőfinek dús fekete haja, vékony, kis bajusza, széles állcsontja, nagy fekete szeme és testéhez arányitva, hosszú nyaka és keze volt. Fehér, ugynevezett nyakas inget viselt.

Arra is jól emlékszik, hogy sokat pipált egy egyenes, megyfaszárú kis fekete pipából, s dömsődi időzése alatt gyakrabban irt levelet egy leánynak.

*

Csordás Imre dömsödi borbély abban az időben, mikor Petőfi Dömsödön volt, sokat ácsorgott Kovács Józsefné háza előtt, mivelhogy ő is kiváncsi volt a „pesti urak"-ra. Egy esős napon, mikor Petőfi és barátja éppen hazatérőben voltak Petrovicséktól, ahol ebédeltek, megszólitotta őt Petőfi:

— Te, kis öcsém, tennél-e nekünk valami szivességet?

— Én — beszéli Csordás — nagy kitüntésnek vettem a „pesti urak" bizalmát és örömmel vállalkoztam arra, hogy segitségére leszek Gallay Erzsébetnek, s naponkint kitisztitom ruhájukat és czipőjüket. Azóta naponkint tisztogattam reájuk és ezért Petőfi úrtól minden nap hat sájnkrajczárt kaptam.

*

Cser Gábor gazdálkodó Dömsödön. Unokaöcscse és jogutóda Kovács Józsefnénak. Az a ház,

melyben Petőfi lakott, most az ő tulajdona. Mikor a faluban hire ment, hogy Petrovics mészárosnénak nagyobbik fia, aki hires ember, Kovácsnénál van szállva, meglátogatta nénjét és igy szólt hozzá:

— Asszonynéném, szeretném látni Petőfi Sándort, a Petrovics Pista bátyját, vezessen be a szobájába!

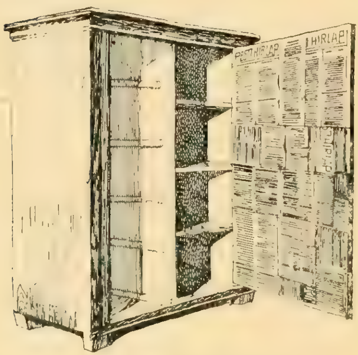
Kovácsné nagyot nézett a kérés hallatára.

— Már hogy gondolsz ilyet — mondá öcscsének — hiszen még az urakat sem engedi be magához. A nemzetes Hajós úrnak (az időben földesúr Dömsödön), a ki meg akarta látogatni, azt izente, hogy szivesen látná, de sok dolga van és nem fogadhatja. Nem is beszélt vele a nemzetes úr egy kukkot sem!

Cser Gábor révén egyébként a Petőfi-társaság egy rendkivül érdekes relikvia birtokába jutott. Ennek előzményeül megemlitem, hogy még Kiskőrösön Petőfi dajkája figyelmeztetett: menjek Dömsödre, ahol megláthatom Petrovicsék néhány butorát, köztük azt a nyoszolyát, melyben Petőfi Sándor született. Részletesen leirta a butorokat, melyeket tiz esztendővel ezelőtt, egyik rokonánál időzve, ő is megnézett Dömsödön, azután elmondta, hogy a kemény fából készült nyoszolya ott állt a kiskőrösi ház utczai szobájában, jobbra az ablak mellett lévő sarokban, s hogy az utczáról nézve, látni lehetett az ágy fáját, mely a kis ablak egy részét elfödte. Arra is emlékezett, hogy mikor Petrovicsék valahonnan elköltözködtek, a nyo-

szolyát mindig egészben kellett a szekérre tenni, mert ujjvastagságu szögekkel volt megerősitve, s nem lehetett szétszedni.

Ezek után Dömsödön már nem sokat kellett kutatnom. Ott faluszerte tudta mindenki, hogy Cser Gábornak, a község leggazdagabb polgárának kilencz éve egész testében megbénult felesége abban az ágyban fekszik, melyben Petőfi Sándor született. Tóth István, a község kántortanitója, kinek kezdeményezésére emléktáblával jelölték meg a nagy költő egykori lakását, s Király Andor főjegyző hathatós segitségével hosszú tárgyalás és rábeszélés után sikerült megszereznem a nagybecsű ereklyét az almáriommal és a költő atyjának húsvágó bárdjával együtt.



Petőfi almárioma.

Ez érdekes relikviákról a jelenvolt tanuk, kik valamennyien ismerték Petrovicsékat a következőket jelentették ki:

— Petrovicsék igen rossz sorsban éltek Dömsödön. Mikor Petrovics látta, hogy adósságai napról-napra szaporodnak és a mészárszéket nem birja tovább fenntartani, elhatározta, hogy elköltözik Dömsödről, még mielőtt a bérlet lejárna.

Hogy néhány forinthoz jusson, eladta butorait a szomszédoknak, a kik közül Lukácsi .István esküdt a keskeny kis nyoszolyát vette meg. Mikor Lukácsi a pénzt kifizette, s a nyoszolyát elszállitotta, Petrovics szomorúan sopánkodott:

— Hej, nem szivesen válok meg ettől. Régi jó nyoszolyánk volt. Ebben született Sándor fiam.

Lukácsi István halála után a nyoszolya Mészáros Károlyra maradt. Tőle jutott Cser Gábor tulajdonába.

Petrovicsékat Csilling András hozta kocsiján Pestre. Olyan szorult helyzetben voltak, hogy a fuvardijat sem tudták kifizetni, hanem pénz helyett butorokat és konyhaszereket adtak a fuvarosnak, a kinek özvegyétől szereztem meg az almáriumot és a husvágóbárdot.



Petőfi atyjának húsvágó bárdja.

Az ereklyék gyüjtése közben a nagy költő iránti kegyelet megható jelenségeinek is voltam tanuja.

Cser Gábornak, a dömsödi gazdának nem egyszer sok pénzt kináltak azért az egyszerű, szú-ette, kopott nyoszolyáért, melyben a Petrovics mészáros fia a világra jött. De Cser Gábor nem adta oda senkinek, nekem is csak akkor engedte át, midőn megtudta, hogy a Petőfi-társaság ereklye-tárában fogják kegyelettel megőrizni.

Késő éjszaka adtam fel a dömsödi ereklyéket a vasuti állomáson. Vasárnap nem szoktak teherárukat felvenni, de mikor a vasuti tiszt megtudta, hogy Petőfi ereklyéiről van szó, szives készséggel azonnal intézkedett, s az első vonattal utnak inditotta azokat.

Reggelre már Budapesten voltak. A József-városi pályaudvaron elém sietett a szállitó kocsis és kérdé, hogy én keresem-e a Petőfi ágyát és almáriumot?

Meglepett a kocsis kérdése.

— Honnan tudja, hogy Petőfi ágya?

— Mert rajta van — válaszolta — a vasuti czédulán.

És csakugyan ott tatáltam az ágy oldalfájához kötve egy kis papirtáblát a következő följrással: „Emberek! Vigyázat! Petőfi ágya!!!“

Vasuti tisztek és munkások kegyelettel állták körül az ereklyéket.

Mednyánszky Berta.

Petőfit lángoló érzés vonzotta Mednyánszky Bertához, aki mednei Mednyánszky János előkelő gödöllői földbirtokos leánya volt.

A költő szive a Mednyánszky Bertával való ismeretség előtt még mindig sajgott a tizenötéves, viruló szépségű Csapó Etelka hirtelen halála fölött, mely miatt emésztő bánatba merült és búsan látogatta a temetőkertet, ahol Etelkéjét elhantolták. Etelka iránt ábrándos érzéseket táplált, s fájdalmát a leány halála után a költemények egész sorában zokogta el.

A viharos fájdalmat azonban később a csöndes emlékezet váltotta föl. Lassankint ismét visszanyerte életkedvét és lelkének rugékonyságát, s bár a virágkorában elköltözött leányka emléke még sokáig ott lebegett előtte, lassankint mégis elmosódott az a szenvedések és örömek zavaros folyamában. Egyébként sem kapcsolódtak Etelka emlékéhez a boldogság olyan mozzanatai, melyek a szerelmet feledhetetlenné tették volna. Hiszen ugyszólván a leány halála után vált Petőfi előtt

tudatossá szerelme, melyről valahányszor a szép szőke leánynyal Vachottéknál találkozott, sohasem nyilatkozott. De azért időnkint később is föl-föl-szakadt a költő kebléből egy-egy sóhajtás Etelka után:

De bár szeretni vágyok ujólag,
A holt leánykát nem feledtem el...
A hegytetőn még ül a téli hó,
Midőn tövében már virág fesel.

Ebben a lelkiállapotban volt a költő, midőn az 1845-ik esztendő augusztus-szeptember hónapjában kirándult Gödöllőre és egy jobbmódú félhelyes gazda szerény nádfedeles házikójában szállt meg. Innen járt át naponta az odavaló református paphoz: Erdélyi Ferenczhez, akit még Debreczenből ismert. A lelkész ifjú feleségét gyakran meglátogatta Mednyánszky Berta. A költő a tiszteletesné révén ismerkedett meg a kékszemű, aranyszőke hajú leánynyal, aki olyan szép és bájos volt, mint Csapó Etelka, olyan szép, amilyet csak a költő képzelete tud alkotni, s akiben ő egy uj Etelkét vélt föltalálni.



Petőfi lakása Gödöllőn.

Mednyánszky Berta, a nagyműveltségű leány már előbb ismerte Petőfi költeményeit. Érdeklődött a költő személye iránt és szivesen társalgott vele. Részvéttel hallgatta Etelka halálának történetét és a hozzáirt költeményeket, melyeket Petőfi maga olvasott föl neki.

Az első találkozás óta Petőfi mindjobban belemerült érzelmeibe, miközben szebbnél-szebb tulajdonságokat fedezett föl a leányban És csakhamar napsugaras szerelem lopódzott könnyen lobbanó szivébe, mely nem tudott soká árván maradni:

Sirba tették első szeretőmet,
Búm e siréj holdvilága volt.
Uj szerelem, mint nap jött az égre,
Fölkelt a nap . . . halványul a hold.

A költő utóbb már sürün találkozott Bertával. Elsétáltak a temetőbe, majd a haraszti erdőbe. Később meglátogatta a leányt szülei házában is, s napról-napra jobban érezte, hogy ujra lángoló szerelemre lobbant. Szerelme ebben az időben álmodozó sóvárgás volt, midőn igy dalol:

Éj van, csend és nyugalomnak éje,
A magas menny holdas, csillagos
Szőke gyermek, kékszemű kökényfa,
Drága gyöngyöm! mit csinálsz te most?

Engem édes álmok környékeznek,
De nem alszom, ébren álmodom,
Minden álmom egy fényes királyság,
S koronája te vagy angyalom!

A költőt boldog érzés töltötte el, de azért lelkét meg-megkínozta az a gondolat, hogy vajjon szeretheti-e őt, a „szegény legényt“, ez az előkelő, gazdag leány? Remény és csüggedés váltakoztak a költő szivében, sőt a féltékenység is gyötörte, mikor rémképeket látva, azt hitte, hogy Berta mást szeret. Ez időben irt költeményei hiven tükrözik vissza érzéseinek e változó hullámzását.

Végre menekülni akar a bizonytalanságból:

Megvallom, hogy eddig én reszkettem
Az időtől, mely most jönni fog;
De kihamvadt bátorságom lángja
Most, hogy éppen kell, megint lobog.

Gyalázat a gyáva katonára,
Ki a sikra búsfélénken áll —
Vigalomra hát — vigan rohanjunk
A csatába — élet vagy halál! . . .

Hirtelen elhatározással levelet irt Mednyánszkynak, melyben megkéri leánya kezét. A büszke földesúr még aznap megadta a választ, hogy se szinésznek, se poétának nem adja oda a leányát. Ezzel tartozik őseinek.

Petőfi háborgó szivvel távozott Gödöllőről. Szerelmében csalódva irta a „Megpenditem“ czimű költeményét, mely a legutolsó a Mednyánszky Bertára vonatkozó költemények között.

Az év végén Emich Gusztáv kiadásában külön kötetben jelent meg „Szerelem gyöngyei“ czimen az a harminczkilencz dal, melyet a költő Bertához

irt, s melyek utólérhetetlen szépségben állnak irodalmunkban.

Mednyánszky Berta később szlavniczai Sándor Lajos trencsérvármegyei földbirtokoshoz ment nőül. E házasságból három fiu és három leány született, de valamennyien elhaltak. Mednyánszky Berta férje halála után még egy ideig a Sándor család ősi fészkében, a trencsénmegyei Szlavniczán tartózkodott, a honnan 1901-ben Pozsonyba költözött és ott teljes visszavonultságban élt fegifjabb fia özvegyének: Kubinyi Valéria, Kubinyi György volt országos képviselő leányának közelében 1902 február 22-ig, amikor 79 éves korában örökre lehunyta égszinkék szemeit.

1901 karácsony havában meglátogattam őt Pozsonyban. Az ezüsthaju matróna a Konvent-utcza 4-ik számú házának első emeletén lakott. Mikor szobájába léptem, meglepetve álltam meg előtte.

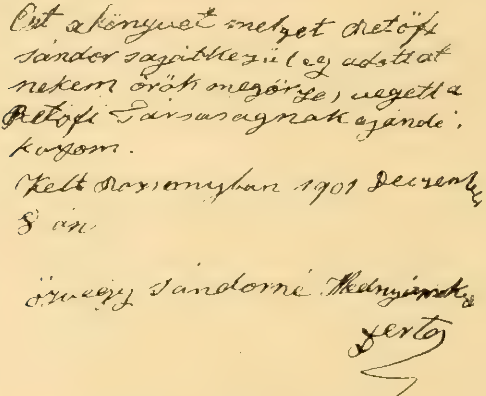
Karcsu termete, egyenes testtartása, élénk mozdulata olyan volt, mint akár egy fiatal leányé, s még a nagy idő barázdái se tudták eltüntetni arczáról egykori szépségének nyomait.

Körülötte apró unokái ugrándoztak, s a legapróbb unoka szeretettel simogatá kicsi kezével a nagymama szép, fehér haját.

— Lássa — szólt hozzám mosolyogva — minő öreg nagymama lett abból a leányból, akihez egykoron Petőfi a „Szerelem gyöngyei"-t irta. Ilyen az élet sora: a tavasz elszáll, jő helyébe a tél! . . .

Azután elmerült a mult idők emlékezetébe és elmondta Petőfivel való ismeretségét. Majd igy szólt:

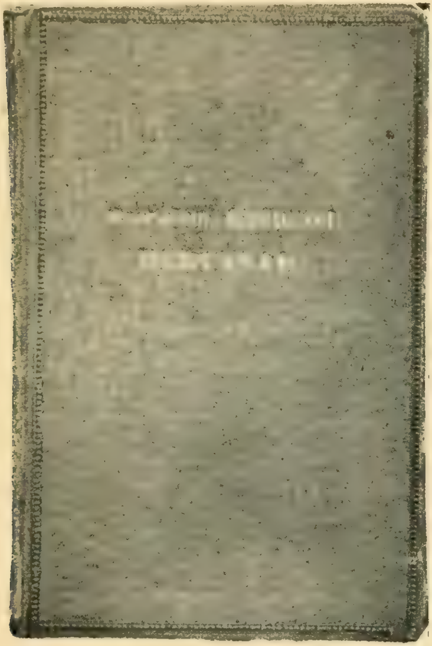
— Akadtak, akik azt mondták, hogy kaczér játékot űztem vele. Mások ismét úgy vélekedtek, hogy az én gyöngéd érzésemet az ő heves szilajsága megsértette és azért kosaraztam ki, amikor megkért. Voltak olyanok is, akik azt irták rólam, hogy Petőfit sohasem szerettem. Nos, e föltevések


Ezt a könyvet melyet Petőfi Sándor sajátkezüleg adott at nekem örök megőrzésre, ugyett a Petőfi Társaságnak ajándékozom.
Kelt Pozsonyban 1901 Decemb. 8 án.
özvegy Sándorné Mednyánszky Berta

Mednyánszky Berta kézirása.

mind igaztalanok. A valóság az, hogy én, ismerve Petőfi hirnevét és költeményeit, örültem, mikor vele Gödöllőn megismerkedhettem. Gyönyörködtem költeményeinek szépségében, amelyeket Etelka halálán való bánatában irt és nekem felolvasott. Vigasztalni igyekeztem őt, mert nagyon bánkodott a sors egyéb csapásai miatt is. Bámultam őt,

mikor a házáról beszélt. Ilyenkor valósággal elragadott lángoló honszeretetével. Nem is sejtettem, hogy részvétem és rokonszenvem csirája lehet az



A **Szerelem gyöngyei**
ama diszpéldánya, melyet Petőfi ajándékozott
Mednyánszky Bertának 1845-ben.

ő szerelmének. Ezt kezdetben annál kevésbbé sejthettem, mert mikor együtt voltunk, egy szavával sem árulta el, hogy szerelmes belém. Inkább szótlan,

ábrándozó és hallgatag volt. Mikor azután később egy-egy költeményét megküldte, akkor ébredtem annak tudatára, hogy: ő szeret. Alig tértem magamhoz az első meglepetéstől, ő már házasságot is emlegetett. Eközben akadt rosszlelkű ember, aki kölcsönös félreértést szitott köztünk Nekem azt mondta, hogy Petőfi korhely és csapodár, Petőfinek pedig azt hiresztelte rólam, hogy én nem veszem őt komolyan, csak kaczérkodom vele, s hogy már másnak igértem a szivemet. Szinte váratlanul jött tehát az a levél, a melyben megkért. A levél atyámnak volt czimezve, s én csak akkor értesültem meglepő tartalmáról, mikor a tagadó válasz már elment . . .

Megemlitette még, hogy Petőfinek saját kezével hozzá irt költeményei, melyeket szekrényében őrzött, a Bach-korszakban, midőn szüleivel Gödöllőről elköltözött, nyomtalanul eltüntek. Csakis két ereklyét őrizhetett meg. Az egyik a „Szerelem gyöngyei"-nek azon diszpéldánya, melyet 1845-ben maga Petőfi készittetett számára. A hatvan lapra terjedő kötet megfakult piros selyemboritékán vastag aranybetükkel ez a fölirás olvasható:

SZERELEM GYÖNGYEI
BERTÁNAK.

A másik ereklye egy piros-fehér-zöld pántlikával átkötött préselt virág. Ennek az a története, hogy egy vasárnap délután a kertben sétálgattak, s a többi közt a hazáról is beszélgettek. Beszél-

getés közben Berta néhány szál virágot szedett és nemzeti szinű pántlikával bokrétát kötve, átadta Petőfinek, akit rendkivül meghatott a kedves figyelem. Erre vonatkozik ez a költemény :

A bokrétát, melyet nekem adtál,
Háromszinű szalaggal kötted át.
Szereted te a hazának szineit,
Lányka, mert szereted a hazát.

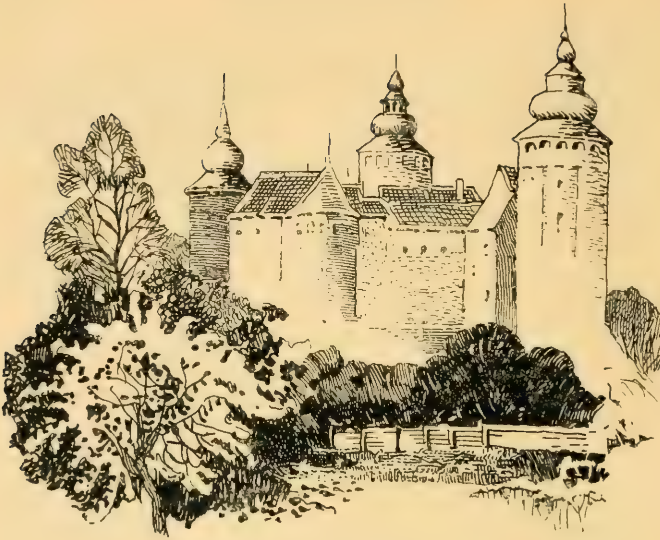
Adok én is három szint cserébe :
A zöld szinnek vedd reményimet,
A fehérnek halovány orczámat,
A pirosnak vérző szivemet !

Petőfi egy későbbi találkozása alkalmával közölte Bertával, hogy nemcsak költeményt irt a kis bokrétáról, hanem azt könyvébe préselve, hiven őrzi. Berta kétkedve jegyezte meg erre:

— Ki tudja, hol fog elhervadni ez a virág is, valahol az utszélen? . . .

Berta ezzel a virágok közös sorsára gondolt. A költő e megjegyzésre úgy adta meg a választ, hogy mikor a „Szerelem gyöngyei“-nek díszpéldányát Bertának megküldte, a könyvnek azon lapjába, hol a bokrétáról szóló költemény van, mellékelte a préselt virágot is, annak bizonyságául, hogy csakugyan megőrizte és nem hagyta elhervadni az út porában . . .

Nehéz szivvel vált meg Mednyánszky Berta a nagy idők e kedves emlékétől és reszkető kézzel adta át az ereklyéket azon óhajtással, hogy őrizze meg azokat a Petőfi-társaság!



Erdőd. (1846.)

Petőfi szerelme és házassága.

— Sass Károly hátrahagyott följegyzései nyomán. —

Petőfinek 1846-ban két jóbarátja lakott Szatmáron: Pap Endre a költő és Riskó Ignácz vármegyei főjegyző. Pap több izben hivta Petőfit Szatmárra, mig végre Petőfi 1846 augusztus második felében Szatmárra érkezett, ahol Pap Endréhez szállt. Petőfinek ott tartózkodása idején kellemesen teltek a napok. A költő Pap Endre révén és házában több családdal és számos vármegyei urral, köztük az akkori ellenzék vezéreivel ismerkedett meg. Ez

alkalommal kötött barátságot Petőfi az Olchváry-, berenczei Kováts-, Csaba-, és Luby-családdal, kikhez gyakran bejáratos volt. Többször kilovagoltak a környékre, s el-ellátogattak a megye egyes kuriáiba, hol mindenütt szivesen fogadták a már akkor neves költőt.

Szeptember elején nagy ünnepségre készültek Nagykárolyban. Negyedikére tüzték ki Szerdahelyi Pálnak, a népszerű volt alispánnak főispáni beiktatását, melyre a megyebeli urak nagy számban sereglettek össze. Pap és Riskó biztatására Petőfi is elment Nagykárolyba, hogy tanuja legyen az alkotmányos jelenetnek és megismerje a megye közönségét. Petőfi, Pap és Riskó a Szarvas-fogadóba szálltak. Velük szemben lakott Flechl (később Térey) Gábor, a gróf Károlyi György uradalmi inspektorának családja. Téreyék nyilt házat tartottak és házukban sokan megfordultak. Főkép az ifjuságot vonzotta oda Térey leánya: Mari, aki egyike volt a város legszellemesebb és legműveltebb leányainak. Pap és Riskó egy napon Petőfit is bemutatták Téreyéknek. A beszélgetés során Térey Mari megemlitette a megyebált és megigértette az ifjakkal, hogy arra mindhárman eljönnek.

Szeptember 8-án este volt a megyebál, melyre a vidék legszebb leányai gyültek össze. Köztük volt Szendrey Júlia, Szendrey Ignácz, az erdődi Károlyi-uradalom inspektorának leánya is, aki szüleivel együtt Téreyéknél szállt meg. Szendreyéket meghitt barátság fűzte Téreyékhez. Júlia és Mari

testi-lelki jóbarátnők voltak. Júlia néha heteket töltött Téreyéknél, máskor pedig Mari látogatott el Erdődre.

A megyebálon Szendreyék Téreyék kiséretében jelentek meg. Már akkor ott volt a bálteremben: Pap Endre, Riskó Ignácz és Petőfi Sándor. Itt ismerkedett meg Petőfi Szendrey Júliával, kit előzően már egyszer látott a Téreyék kertjében, s a feketeszemű szép leány már akkor is feltünt a költőnek. A bemutatás a bálteremben történt, s Riskó mutatta be a költőt Júliának. A tizennyolcz éves, elragadóan szép leány mély hatást keltett a költő lelkében. A művelt, öntudatos és szenvedélyes vérű leány excentrikus ábrándjaival teljesen lebilincselte őt. Petőfi attól a pillanattól kezdve, hogy Júliát megismerte, egész valójában rabja lett a leány egyéniségének. Folyton csak vele foglalkozott. Hosszasan beszélgettek egymással, s bizonyos, hogy ez a beszélgetés volt döntő a két ifjú életére.

Petőfi ez ismeretség után még Nagykárolyban maradt. Naponta fölkereste Júliát Téreyéknél. E találkozások egyikén igérhette meg a költő, valószinüleg Júlia meghivására, hogy legközelebb Pap és Riskó kiséretében kirándul Erdődre a hires vár megtekintésére.

Néhány nap mulva Júlia hazautazott Erdődre, mire Petőfi is visszament Pap Endréhez Szatmárra.

Midőn Júlia hazatért, eldicsekedett Sass Károlynak a nagykárolyi mulatsággal, s a többi közt

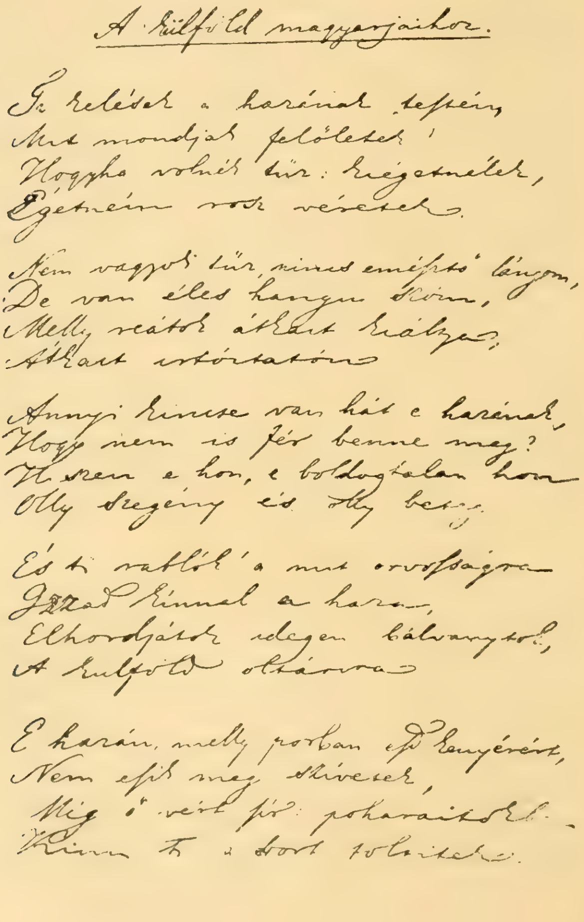
megemlitette, hogy Petőfi Sándorral is megismerkedett. Sass Károly gazdasági gyakornok és postakezelő volt Erdődön. Főnöke: Szendrey Ignácz családjánál lakott és ott is étkezett. Ugy tekintették őt, mint a család tagját. 1842-ben István bátyja révén Sopronban ismerkedett meg Petőfivel, aki később megküldte neki költői munkáit is, s Júlia mielőtt még Petőfit ismerte volna, elkérte Sasstól a költeményeket és hosszabb ideig magánál tartotta. Sass Károly azt irja följegyzéseiben, hogy Júlia igen művelt és szellemes leány volt. Olvasott franczia és német könyveket is és szépen zongorázott. Gyakran megtörtént Szendreyéknél, hogy vacsora után Júlia gyönyörködtette őket zongorajátékával.

A nagykárolyi bál után Júlia sűrün emlegette Petőfit, aki megigérte, hogy legközelebb ellátogat Erdődre. Elmondta Júlia azt is, hogy a nagykárolyi bálon a költő ezüst gombos, világosan beszőtt fekete attillában jelent meg.

Egy napon a költő Pap és Riskó társaságában eljött Erdődre Szendreyék látogatására. Az inspektor családja szivesen látta a vendégeket, főkép Petőfit, akiről azt hitték, hogy majd megénekli Erdődöt, nem is gyanitva azt, ami később elkövetkezett.

Ez időtől kezdve Petőfi gyakrabban megjelent Erdődön, de még akkor senki sem sejtette, hogy a fiatal költő mily forró érzéssel és komoly szándékkal lépi át az erdődi vár kapuját. Petőfi látogatásai alkalmával mindig fölkereste régi barátját

Sass Károlyt, kinek már a második látogatásakor a leghatározotabban kijelenté, hogy Szendrey Júliát feleségül veszi. Sass, ki a családi viszonyokat


A külföld magyarjaihoz.

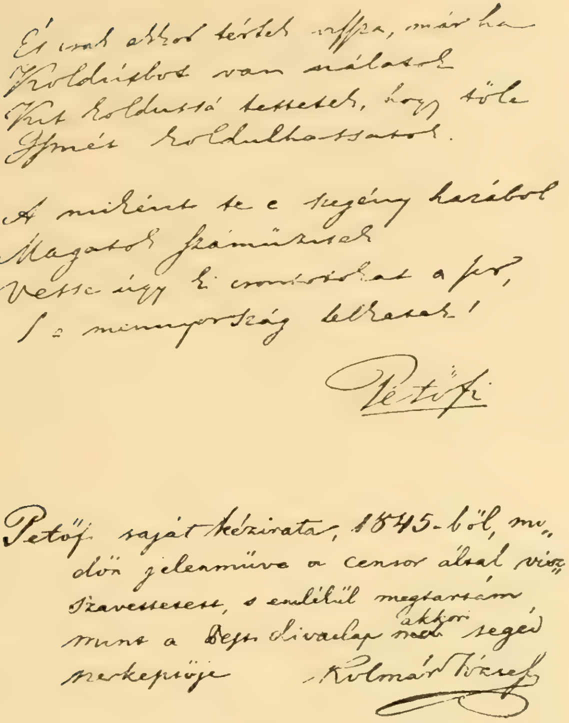
Ti kelések a hazának testén,
Mit mondjak felőletek!
Hogyha volnék tűz: kiégetnélek,
Égetném rosz véreteket.

Nem vagyok tűz, nincs emésztő lángom,
De van éles hangu szóm,
Melly reátok átkait kiáltja,
Átkait ostortatóm.

Annyi kincse van hát e hazának,
Hogy nem is fér benne meg?
Ti szem e hon, e boldogtalan hon
Olly szegény és olly beteg.

És ti rablók a mi országra
Jöttök kínnal a hazán,
Elhordjátok idegen bálványtok,
A külföld oltárára.

E hazán, melly porban esd kenyérért,
Nem esik meg szivetek,
Míg ő vért sír: poharaitokba
Ki nem ti a bort tölitek.


És csak akkor tértek vissza, már ha
Koldusbot van nálatok,
Kit koldussá tettetek, hogy tőle
Ismét koldulhassatok.

A miként te e szegény hazából
Magatok száműzitek
Vesse úgy ki csontjaitokat a sír,
S a mennyország lelketek!

Petőfi

Petőfi saját kézirata, 1845-ből, midőn jelen műve a censor által visszatartatott, s emlékül megtartám, mint a Pesti Divatlap akkori segéd szerkesztője. Kolmár József

Petőfi kézirata Kolmár József jegyzetével.

ismerte, tudta, hogy Júliának számos, előkelő tisztelője között egy Uray Endre nevű gazdag földbirtokos is udvarol, s kétségtelennek látszott, hogy Júliát szülei ahhoz fogják nőül adni. Figyelmeztette tehát a költőt, hogy szándékát aligha valósithatja meg, mert még ha a leány akarná is, szülei már Uraynak szánták.

— No öcsém — mondá Petőfi — majd megmutatom, hogy Júlia lesz a feleségem, vagy senki más.

A költő és Júliája közötti viszony ebben az időben még nagyon bizonytalan volt. A leánynak hizelgett Petőfi érdeklődése, társaságában jól érezte magát, de sem erősebb hajlamot nem árult el, sem olyan viselkedést nem tanusitott, ami Petőfit határozott reményekre jogositotta volna. A leány eleintén bizonyos tartózkodással és tépelődő kiváncsisággal fogadta a költő hódolatát. Maga Petőfi mondta Sassnak, hogy ez a leány rejtély előtte. Érzi, hogy rokonszenvez vele és érdeklődik iránta, s még sem meri hinni, hogy igazán szereti őt.

> Nem merem hinni, hogy szeretsz,
> Ugy félek, félek, hogy csak álmodom . . .

irta ekkor a költő. A bizonytalanság még akkor sem szünt meg, mikor Petőfi Szatmármegyéből távozni készülvén, bucsulátogatást tett Erdődön. E látogatáskor lehetett köztük a szerelemről határozottan szó. Ekkor kérdezhette Júliától a költő, hogy nyilatkozzék: játszik-e a szivével, vagy lenne-e a felesége? A leány igen hideg választ adott, bár lekisérte őt a vár alatt álló kocsihoz és izgatottan lobogtatta keszkenőjét a távozó költő után. Látszik, hogy ekkor már pillanatnyi elernyedés vesz erőt Júlián.

Petőfi a bucsuzáskor megemlitette, hogy a megyei restaurácziókra ismét Nagykárolyba megy. Júlia, aki valószinüleg megbánta, hogy az utolsó

találkozásnál oly hidegen bánt a költővel, akként intézte a dolgot, hogy anyjával ugyanakkor ő is látogatóba ment Téreyékhez. Petőfit rendkivül meglepte e váratlan találkozás és ekkor irta:

> Tudni most csak azt szeretném,
> Mi volt e találkozás?
> Csak azon tünődik elmém:
> Véletlen vagy számitás? . . .

Júlia a költő előtt véletlennek tulajdonitá az egészet és azon való félelmében, hogy talán nagyon is észrevehetően intézte e találkozást, tartózkodóan viselkedett Petőfivel szemben.

Ebéd után — miként később Júlia beszélte Sassnak — a fiatalok kimentek a kertbe. Júliát Petőfi kisérte. Mikor a kertajtóhoz értek, a költő hirtelen megállt és ujra megkérdezte Júliát, hogy szereti-e őt, vagy csak játszik az érzelmeivel? Júlia most sem adott határozott választ.

Ebben az évben ez volt utolsó találkozása Júliának a költővel.

E rövid együttlét után Petőfi Szatmárra, onnan Nagybányára, Koltóra, majd Debreczenbe ment. Ugy látszik, utazása közben valaki azt a kellemetlen hirt közölte vele, hogy Júlia férjhez szándékozik menni egy szatmármegyei földbirtokoshoz. Ez a hir rendkivül elkeseritette a költőt. Ekkor történt Debreczenben, hogy hirtelen elhatározással feleségül akarta venni az ottani szinház tagját: Prielle Kornéliát. De amilyen rohamos volt e daczból

keletkezett elhatározása, olyan hamar le is tudott róla mondani.

Petőfi 1846 november végén érkezett vissza Pestre, hol több költemény irt, melyekben még mindig édesen emlékezik vissza Júliára. A költő ettől kezdve nagy irodalmi munkásságot fejtett ki.

Időközben Júlia megtudta a debreczeni esetet, sőt Szatmármegyében egy Jezerniczky nevű fiatal ember azt a hirt terjesztette, hogy Petőfi Pesten többeknek mutogatta Júlia naplójának nála lévő sorait. Ez a hir mélyen lesujtott a leány szivére. Már-már lemondott a költő szerelméről. A küzködés hosszú ideig tartott, mig végre megjelent Petőfinek a „Reszket a bokor“ czimű költeménye, mely Júliában ujra fölébreszti a reményt és oszlatni kezdi töprengéseit.

Az 1847-ik esztendő tavaszán Sass Károly egy napon lement a hivatalos óra után az erdődi vár kertjébe. Szendrey Júlia vele ment, s közömbös dolgokról beszélgetve, együtt sétálgattak. Séta után Sass a hivatalba indult azzal a kijelentéssel, hogy a posta számára elkésziti a hivatalos leveleket, s néhány magánlevelet is akar irni. Júlia kiváncsian kérdezte, hogy kinek ir, mire Sass azt válaszolta, hogy — Petőfinek.

Szokott Petőfivel levelezni? — kérdé Júlia kissé elgondolkozva.

— Szoktam, amikor van tárgy, miről irni.

Hát csakugyan? — szólt Júlia — és megtenne-e valamit a kedvemért?

Sass készséggel jetentette ki, hogy legszivesebben teljesiti kivánságát, csak azt mondja meg: mit kiván.

Júlia zavartan elgondolkozott.

Végre Sass felajánlotta, hogy át fogja neki adni Petőfihez irt levelét, s ő azután irja a végére azt, amit akar. Sass csakugyan átadta a levelet, s Júlia azt néhány percz mulva visszahozta anélkül, hogy lepecsételte volna. Az üzenet, melyet Júlia a levél végére irt, csupán e két szóból állt:

„1000-szer — Júlia."

A nagykárolyi válás után ez volt a közeledéshez az első lépés, melyet Júlia tett meg.

Sass levelére csakhamar megérkezett Petőfitől a válasz s abban egy, Júliának czimzett, másik levél is volt, melyet Sass a czimzettnek azonnal át is adott.

Másnap délelőtt Sass találkozott Júliával és megkérdezte, hogy mit irt Sándor.

— Mit ám! Igen furcsát — mondá. Majd hozzátette, hogy később menjenek le a kertbe és ott megmutatja.

A kertben Júlia kivánságára csónakba szálltak. Sass csöndesen evezett, ő pedig állva, hangosan olvasta a levelet, hogy Sass a viz locsogásától is megérthesse. A levél igy kezdődött:

> Kit feledni vágytam
> S már-már elfeledtem . . .

Júlia e sorok után egy pillanatra abbahagyta az olvasást és jelentősen Sassra nézett. Sasst is

meglepte a levél bekezdése és méltatlankodva kiáltott föl:

— Megbolondult Sándor?

Júlia azonban nevetett, s folytatta a levél olvasását, mely az első néhány sor után egészen más fordulatott vett, mint Sass gondolta. E költemény volt az első levél, melyet Petőfi Júliához intézett.

Ezután sürü levélváltás folyt Petőfi és Sass Károly közt. Ezek egyikében Sass közölte Petőfivel azt a hirt is, melyet Jezerniczky hiresztelt Júlia naplójáról. Petőfi azonnal válaszolt Sassnak egy levélben, melyhez a Júliának szánt levelet is mellékelte. A boritékon lévő postabélyegen Pest XII/3 olvasható. A levél hangzik:

Sass Károlynak, barátilag

Debreczen
Szatmár Erdődön.

Károly barátom! Mindenekelőtt arra kérlek, hogy e sorokat csak magad olvasd, s mihelyt elolvastad, égesd hamuvá e papirost. Második kérésem pedig, hogy e levélkét, mely a boriték alatt volt, add át Júliának, de a legirtózatosabb titokban, tudod-e? Mind a kettőt elvárom barátságodtól. Annak a Jezerniczkynek meg (vagy hogy hivják) mondd meg, hogyha azt meri állitani, hogy én bizonyos naplóról beszéltem neki: úgy ő a legalávalóbb hazug gazember. — Mondd meg ezt Júliának is.

Barátod *Petőfi Sándor.*

Egy másik levelében ezeket irja:

Sass Károly uradalmi irnok barátomnak

Debreczen
Szatmár Erdődön.

Édes Károlyom! Kérlek add e levelet az illető kezébe, hisz tudod, hogy kiébe? S mondd meg neki, hogy a példányt összes költeményeimből már ezelőtt másfél vagy két héttel átadtam a Károlyi-házhoz, honnan Nagy-Károlyba viszik, s ő Térey Mari kisasszonytól fogja megkapni. Ha választ ir levelemre, neked fogja átadni, s te azt küldd bátyád levelében hozzám, mert most Szent-György-napra szállást változtatok és még nem tudom, hova megyek. Pista majd át fogja nekem adni. Te is irj, különösen ő róla, mindent, mindent, amit tudsz, mert ő róla a világon minden érdekel.

Isten veled

Igaz barátod

Petőfi Sándor.

Petőfi és Júlia helyzete most egyszerre megváltozik. A leány nem rejtegeti többé azt az érzelmét, melylyel a költő iránt viseltetik. Mohón olvassa Petőfinek imént megjelent költeménykötetét, melyet Térey Mari juttatott hozzá, s amelyet nagy lelkesedéssel fogadott a sajtó és a közönség. Most kezdődik a nagy harcz, melyet a szerelmesek a leány atyjával folytattak. Szendrey Ignácz ugyanis

valami módon nyomára jött annak, hogy Petőfi Sass Károly közvetitésével leveleket vált leányával. Az inspektor egy kora reggel azzal az üzenettel küldte hajduját Sasshoz, hogy rögtön jöjjön fel hozzá. Sasst meglepte a szokatlan időben küldött üzenet. Mindenféle gondolat megfordult agyában, még Petőfi leveleire is gondolt. Míkor Júlia szobája alatt elhaladt, az ablakra nézett, hátha Júliának tudomása van a dologról és esetleg értesitheti őt a szokatlan hivás okáról. De Júlia ablakainak redői be voltak csukva. Sassal egy sejtés éreztette, hogy Petőfi leveleiről lesz szó. Elhatározta, hogy megmondja az igazat. Beköszöntött Szendreyhez, aki ágyban fekve fogadta őt s igy szólt hozzá:

— Ismerve Sass úr őszinteségét, hiszem, hogy kérdéseimre őszintén fog nyilatkozni. Van-e tudomása arról, hogy Petőfi leveleket vált leányommal?

Sass kijelentette, hogy erről nemcsak tudomása van, hanem ő közvetiti a levelezést.

— Ki következik most a levélirásban? — kérdé Szendrey.

Sass nem tudta hirtelen megmondani, hogy ki irt legutóbb. De csakhamar eszébe jutott, hogy Júlia irta az utolsó levelet és igy most Petőfin van a sor.

Szendrey erre komoly hangon kérte Sasst, hogy Petőfi levelét, amint megjön, adja át neki, a levélközvetitést szüntesse meg, Júliával pedig ne érintkezzék. Sass megigérte ezt.

Néhány nap mulva az inspektor gazdasági ügyekben elutazott, miközben megjött Petőfi levele, válaszul Júlia levelére. Sass a levelet zsebébe tette, s minthogy tiltva volt Júliával beszélnie: az ebédnél, mig Szendreyné a tálalással volt elfoglalva, rátekintett Júliára, ujjával a zsebére mutatott, jelezve, hogy levél jött.

E percztől kezdve Júlia nyughatatlan lett és sürgette anyját, hogy gyorsabban tálaltasson. Ebéd után Sass lement a gazdasági hivatalba, de alig gyujtott rá pipájára, mikor Júlia is megjelent az ajtóban. Egy csomó irásra készitett lúdtollat hozott kezében, óvatosságból, ha esetleg más is ott volna. Mikor Júlia észrevette, hogy Sasson kivül más nincs ott, megkérdezte Sasstól:



Petőfi Sándor.

— Jött-e levél?

Sass igenlő válaszára, összetett kézzel kérte Sasst, hogy adja át a levelet. Sass ezt megtagadta. Közölte Júliával atyjának tett igéretét, hogy a levelet neki fogja átadni. Júlia azonban tovább kérlelte Sasst, aki nem tudott ellentállni a szép kérésnek,

s midőn Júlia becsületszavát adta, hogy a levelet meg fogja mutatni atyjának, Sass átnyujtotta neki a levelet.

A levél megérkezése után való napon este hazajött az inspektor. Vacsora után Júlia bement atyja szobájába és átadta Petőfi levelét. Szendrey ekkor heves szemrehányást tett leányának, hogy szüleinek tudta nélkül ennyire ment, s minden erejével rábeszélni igyekezett leányát arra, hogy Petőfivel szakitson. Megfogadtatta, hogy levelet irni nem fog, sem leveleire nem válaszol. Júlia mindezt megigérte, s föl is tette magában, hogy feledni fog, de valahányszor Petőfinek egy-egy ujabb rá vonatkozó költeményét olvasta, s minél nagyobb akadályok gördültek eléje, annál fokozottabb mértékben támadt benne a vágy, hogy a költővel találkozhassék és neje lehessen. Levelet irt meghitt barátnőjének, Térey Marinak, bevallva, hogy szereti Petőfit, leirja tépelődéseit és kijelenti, hogy Petőfi nejévé akar lenni. Kéri barátnőjét, irjon Petőfinek és eszközölje ki közte és a költő közt bármi módon a találkozást.

Térey Mari nehezen határozta el magát a levélirásra, mert félt, hogyha kitudódnék, sok kellemetlenséget okozna neki. Végre mégis rászánta magát és irt Petőfinek levelet, melyben mindenekelőtt megnyugtatja a költőt, hogy a hozzáczimzett költeménykötetet megkapta és azt Júliához juttatta. Majd mint Júlia legbizalmasabb barátnője, föltárja a költő előtt Júlia szerelmét.

„Igen, Petőfi — irja Térey Mari — Ön boldog véghetetlenűl, mert Júliának első szerelmét Ön birja." Aztán tudatja Petőfivel, hogy Júlia egy hosszú, kínos telet azon édes reményben töltött el, hogy tavaszszal meglátja őt. Júlia azért nem válaszolt egyik levelére sem, mert atyjának megigérte, hogy tőle sem levelet nem fogad el, sem nem ir neki. A levél végén fölszólitja Térey Mari a költőt, hogy minél előbb jőjjön körükbe . . .



Szendrey Júlia.

Petőfit ez a levél megigézte. Most már egész valóját átjárta az a tudat, hogy Júlia szereti őt és nejévé akar lenni. Petőfi gyorsan határozott. Levelet irt Júlia atyjának és megkérte leánya kezét. Csakhamar megjött Szendrey válasza, melyben kijelenti, hogy leánya még fiatal, de nem is merné leánya sorsát Petőfire bizni . . .

A költő e válaszra haladéktalanul Erdődre utazott, hová május közepén érkezett.

Vasárnap délután volt. Sass Károly szobájában foglalatoskodott, midőn benyit hozzá egy fiu és

névjegyet nyujt át. A névjegyen ez áltt: Petőfi Sándor Erdőd és a házszám, ahol szállva volt. Petőfi azt üzente a fiuval, hogy Sass menjen le hozzá, mert fontos mondanivalója van. Sass rögtön fölkereste Petőfit, aki arra kérte, hogy jöveteléről értesitse Szendrey inspektort és jelentse be neki, hogy fölmegy a várba.

Mikor Sass Petőfitől visszatérve, a várba ért, a Szendrey család künn volt a kertben. A méhes mellett ült a család három hölgytagja: Szendreyné, Júlia és Mari (később Gyulai Pál neje). (Volt Szendreyéknek egy Gyula nevű fiuk is, de az korán elhalt.) A kert másik részén Szendrey sétálgatott az uradalmi ispánnal. Sass először a hölgyekhez ment. Rápillantott Júliára és értésére adta, hogy itt van Petőfi. Majd Szendreynek jelentette be, hogy Petőfi Erdődre érkezett és mindjárt itt lesz. Szendreyt e bejelentés nagy zavarba hozta. Fölszólitotta családját, hogy menjenek föl a lakásba,

Abban a pillanatban, midőn a kertajtót kinyitották: ott állt előttük Petőfi Sándor. E találkozás meglepő volt. Egy pillanatra szótlanul álltak egymással szemben a költő és Szendreyék, de a következő pillanatban Júlia Petőfi elé ugrott és kezet fogott vele. Szendrey a fölmenetelt sürgette, s rögtön Petőfit foglalta el beszédével, Júliát pedig anyja vezette, hogy ne legyen alkalma Petőfihez szólnia és vele beszélnie.

Fölérkezvén a lakásba, a család hölgytagjai saját szobájukba vonultak, mig Szendrey Petőfit

betessékelte a folyosóról nyiló ebédlőbe. A költő előadta látogatásának okát, kijelentve, hogy Júliát mindenáron feleségül óhajtja venni. Szendrey indulatos hangon válaszolt:

— Nem önnek neveltem leányomat. Önnek nem adom oda. Kiméljen meg bennünket látogatásaitól.

Petőfi fölemelte daczos fejét, szúró tekintetet vetett Szendreyre, s határozottan kijelentette, hogy addig ő innen egy tapodtat sem megy, mig Júliával nem találkozik és vele nem beszél.

Szendrey erre Petőfivel leánya szobájába ment, ahol Júlia aggodalmas arczczal az ablakmélyedésben ült. A költő a szobába lépve, üdvözölte őt, de midőn keze után nyult, Szendrey elkapta a leány kezét, kisietett vele és becsapta az ajtót. Petőfi maga maradt a szobában. Miután Júliát elzárták előle, kijött a szobából a folyosóra és egy oszlophoz támaszkodva hangosan zokogott. E jelenetnek szemtanuja volt Sass, aki némán figyelte a történteket.

Ilyen jelenetek többször ismétlődtek. Szendrey mindent elkövetett, hogy Petőfi és leánya találkozását megakadályozza. De hasztalan volt minden intézkedése, mert a fiatalok mégis találtak módot a találkozásra és ujból örök hüséget esküdtek egymásnak.

Végre Júlia szülei, hogy időt nyerjenek a végső felelet megadására, egy határnapot tűztek ki. A kitűzött határidő azonban még el sem mult, midőn Szendrey már tudatta a költővel, hogy szándéka megmásithatatlan.

Petőfi haragtól lobbanó arczczal sietett föl az erdődi várba. Egyenesen Szendrey hivatalába toppant és igy szólt hozzá:

— Az úr (azelőtt tekintetes úrnak nevezte) nem tartotta meg szavát a kikötött egy heti határidőre nézve. Ez följogosit arra, hogy megkérdezzem, miért változtatta meg határozatát?

Szendrey hidegen csak ennyit válaszolt:

— Mert egy hét mulva is csak azt gondolom, amit most, hogy leányomat az úrnak nem adom!

— Hát én pedig kijelentem — mondta határozottan Petőfi — hogy Júlia vagy az én feleségem lesz, vagy senki másé a világon!

A költő e szavak után kifelé indult, hogy Júliát fölkeresse, nem riadva vissza — ugymond — semmitől sem, hogy vele találkozhassék!

Szendrey a jelenet után még egy utolsó kisérletet tett. Fölszólitotta Júliát: akar-e Petőfi felesége lenni? Válaszszon közte és Petőfi közt! És Júlia döntött. Petőfit választotta. Az atya azzal fenyegette a leányt, hogy ám jó, tegyen, amit akar, de kiházasitani nem fogja.

A fiatalok ezzel sem törődtek.

Szendrey Ignácz mindezt Sass utján megizente Petőfinek, hogy ha úgy tetszik, hát jöjjön föl és végezzék el Júliával azt, amit akarnak; de hozzák magukkal a helybeli papot és egy garde dame-ot, mert sem ő, sem felesége nem hajlandók jelen lenni e találkozáson. Sass nyomban értesitette erről Petőfit, majd gondoskodott garde dameról

Lauka Gusztáv nővérének, Tomasek uradalmi ispán feleségének személyében, s azután Petőfivel és az erdődi pappal fölmentek a várba. Itt elhatározták, hogy az esküvőt szeptember 8-ára tüzik ki. Szendrey még ebben az utolsó pillanatban is remélte, hogy megakadályozhatja leánya házasságát. Kikötötte, hogy Petőfinek ez idő alatt nem szabad találkoznia Júliával, s csupán levelezhetnek. Petőfi elhatározta, hogy esküvője napjáig az időt utazásban tölti és esetleg külföldre is megy. Május végén Arany Jánosékat látogatta meg Szalontán. Onnan irta Sass Károlynak a következő levelet:

Szalonta, jun. 8. 1847.

Édes Károlyom! Képzeld nyugtalanságomat, vagyis képzelheted, vagy tulajdonképen nem is képzelheted, amióta elvesztém szemeim elől rőt szakállodat. Annak okáért markolj tollat, öcsém és illetőleg hazámfia, markolj tollat, ha mondom, de ebben a szempillantásban, amelyben szemed négylovas kocsija végignyargal e sorokon és irj meg nekem mindent, ami azóta a várban történt, de mindent. Ugy iparkodjál, hogy leveled circa 18. junius Pesten legyen a Pilvax-kávéházban, mert legföllebb 20-án indulok külföldre. Júliának már két levelet irtam; kérdezd meg, hogy megkapta-e? Mondd, siessen nekem irni, hogy levele ott találjon még Pesten. Ma egy hete értem ide Szalontára Arany Jánoshoz és holnapután, azaz 10. juniusban indulok Pestre. Kérlek még egyszer

Károlykám, irj rögtön és irjon Júlia is, ha kétségbe nem akar ejteni. Ölel őszinte barátod

Petőfi Sándor.

Szalontáról a költő ismét Pestre jött, lemondott külföldi tervezett utjáról és julius elején felső-magyarországi barátai látogatására indult. Julius közepén már ismét Szatmáron van Pap Endrénél, miközben költeményt költeményre ir. Kezdetben megtartotta a tilalmat és nem ment Erdődre, de később kijárogatott, bár leendő apósa ugyszólván majd kinézte a házból. Ezekben a napokban egy kis nézeteltérés is merült fel a szerelmesek között, de csakhamar kiengesztelődtek.

Augusztus 5-én ismét kiment Erdődre, s magával vitt egy jegygyürüt, melyet átadott Júliának.

Kínos várakozás közt telt el az idő az esküvő napjáig. A fiatalok részint Erdődön, részint Szatmáron találkoztak, ahová Júlia néha berándult.

Végre felvirradt szeptember 8-ika. Az esküvőre várták Jókai Mórt és Barna Ignácz orvost, de nem jöttek. Petőfi ekkor Sass Károlyt és Lauka József uradalmi ügyészségi gyakornokot (Lauka Gusztáv öcscsét) kérte meg tanuknak.

Az esküvő az erdődi vár kápolnájában történt. A család részéről Szendreyné és Júlia testvére, Mariska voltak jelen, mig Szendrey az esketés alatt a kápolna felett lévő szobájába vonult vissza és aggodalmak közt tölté a perczeket. A menyasszony fehér selyem ruhát, a vőlegény pedig ezüstgombos fekete selyem at-

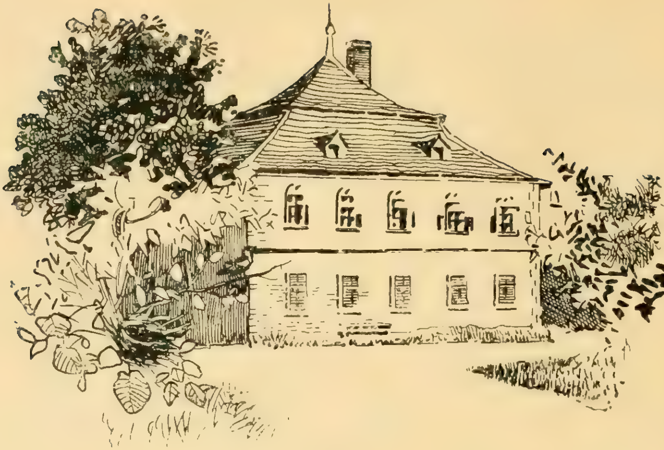
tillát viselt. A kápolnában az emlitetteken kivül jelen voltak még az uradalom tisztjei és családtagjai.

Az esketési szertartást Kallós István erdődi lelkész végezte. A szertartás után Petőfi fölkisérte Júliát lakosztályába, ahol már készen várta őket a reggeli. Reggelizés közben Júlia Sass Károlynak és Lauka Józsefnek egy-egy virágszálat adott emlékül menyasszonyi koszorújából. Sass Károlynak külön megköszönte ügyükben tett fáradozásait, s egy emléklapot adott át neki, melyre ezeket irta:

„Az önzetlen jóbarát olyan, mint a csillag. Ragyogva világit. Az ön barátsága is ilyen csillag életem égboltozatán. Petőfiné."

Ez volt az első irás, amelyet Júlia, mint Petőfiné irt alá.

Reggeli után Júlia gyorsan becsomagolta holmiját, mire a fiatal pár a jelenvoltak kiséretében lement a várudvarban rájuk várakozó hintóhoz. Itt megjelent Szendrey is, aki átölelve leányát, zokogva bucsuzott el tőle. Majd odaállt a vár kiskapujához és miközben Júlia és Petőfi elbucsuztak Szendreynétől és Júlia testvérétől, Maritól, az apa a bánattól megtörten állt a kapuban. Ezt a pillanatot akarta Petőfi felhasználni, hogy Szendreytől elbucsuzzék, de Szendrey feléje sem nézett. Petőfi erre szokott modorában fölkaczagott és bucsu nélkül otthagyva Szendreyt, felszállt a négyes hintóra és igy repült szép ifju feleségével a szerelem tündérkertjébe, Koltóra, „hol édes, de oly édes heteket töltének, amilyen boldogságot halandó álmodni és elbirni nem képes!"



Koltó.

A „legjobban szeretett“ anya.

Petrovicsék 1846 őszén jöttek Dömsödről Pestre, hol régi ismerősüknél az Erdősor-utcza 11-ik számú házban lakó Revesz-családnál szálltak meg.

Kissné Revesz Zsófia a „Makkhetes vendéglő“ tulajdonosának neje, mikor 1902-ben meglátogattam, elmondta, hogy anyja: Bubla Teréz leánykorában Petőfi atyjának, az öreg Petrovicsnak ifjukori ideálja volt, abban az időben, mikor Petrovics székálló legény volt Bubláéknál Domonyban.

Petrovics feleségül szerette volna venni Terézt, de jómódu szülei nem adták oda a szegény székálló legénynek.

Petrovicsék később sógorság révén szoros barátságot kötöttek Reveszékkel. Kissnének, kinek atyja szintén a mészáros mesterséget üzte, két fivére volt: Pál és Samu. Pál együtt járt Petőfi Sándorral a selmeczi lyceumban. Másik fivére: Samu és Petőfi István a mészáros mesterségre adták magukat. A két egytestvér nagyon szerette a másik egytestvért, annyira, hogy Petőfi rá tudta beszélni Palit arra is, hogy álljon be katonának, mert az ám csak a gyöngyélet, amit Pali Sándorért meg is tett, de ami szomorú véget hozott ugy magára, mint szüleire, mert nem tudván hazaszökni a forradalomban, künn halt meg Csehországban az 50-es években.

Petőfi Revesz Zsófia mindkét fivérével levelezett, s főkép Palinak számos levele volt a költőtől. A szabadságharcz után azonban Zsófia szülei ugy a leveleket, mint Petőfinek anyja által a szabadságharcz idején hozzájuk hozott könyveit és egyéb irásait, félve az osztrák spiónoktól, elégették.

Mikor Petrovicsék Dömsödről Pestre jöttek, hónapokon át laktak Reveszéknél. Petrovicsné főzött, varrt, mosott és vasalt, Petrovics pedig kijárogatott Reveszék rákoskereszturi földjére és segitett a gazdasági dolgokban.

Később Petőfi szüleit Czinkotán, majd Váczon helyezte el, s mikor már nős volt, visszahozta őket és a saját lakásán adott nekik szállást. Ez időben Revesz Zsófia naponta eljárt Petőfiékhez. Segitségére volt az öreg Petrovicsnénak, aki maga főzött a fiataloknak.

Mikor a szabadságharcz alatt Petőfi családja is elszéledt, anyját a költő ismét Reveszékhez vitte. Petrovicsné ekkor már özvegy volt.

— Édes, jó nénémasszony — mondta Petőfi Revesznének — gondoskodjék az én drága, jó anyámról, majd megfizetek érte!

A költő anyja áthordatta fia lakásáról a butorok és könyvek egy részét, s berendezkedett abban a szobában, melyet Reveszék bocsátottak rendelkezésére.



Petőfi pesti lakása. (1847—48.)

Budavár ostromának idején Petrovicsné hirtelen megbetegedett. Az ágyban fekvő öregaszszony mellett Revesz Zsófi szorgoskodott a legtöbbet.

— Nénike, roszszul van? — kérdezte Petrovicsnétől, mikor az nagyokat sóhajtott.

— Jaj, kis leányom — ismételgette ilyenkor — csak ne ágyuznának. Vigyetek le a pinczébe, mert hátha ideszáll egy golyó és engem agyonüt.

Petrovicsné néhány napig volt beteg. Állapota óráról-órára rosszabbodott, végre kivánságára elhivták hozzá Székács Józsefet, a lutheránus papot, aki Urvacsorát adott neki.

A pap távozása után kérve-kérte környezetét:

— Hivjátok el az én drága Sándor fiamat, még egyszer látni akarom . . .

De utolsó kivánságát nem teljesithették, mivelhogy épp aznap ostromolták Budát s a folytonos ágyuzás közt veszedelmes volt az utczán járni.

Mikor a győzelmes sereg Buda várába bevonult, Petrovicsné már halott volt.

A gyászhirt Petőfivel Revesz Zsófinak kellett tudatni. Anyja melléje adta udvarosukat, s meghagyta nekik, hogy menjenek le jó messze a Dunaparton és szemben a Gellérthegygyel keljenek át csónakon a Dunán.

Mikor a Gellérthegy aljára értek, az ott járókelő tisztek csodálkozva kérdezték a kis leányt, hogy mit keres ezen a vidéken?

— Tessék megmondani, — szólt Zsófi a tisztekhez, — hogy Petőfi Sándor bácsi hol van?

— És miért keresi a Petőfi Sándor bácsit?

— Mert meghalt a mamája . . .

Az egyik tiszt rögtön a kezénél fogta a leányt, s Petőfihez érve, igy szólt:

— Sándor, rossz hirt hoz ez a kis leány!

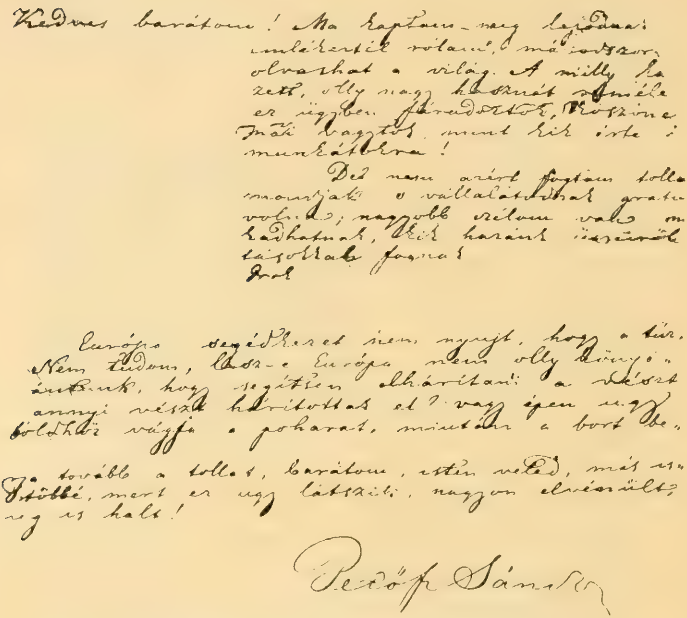
Petőfi elsápadt, magához ölelte Zsófit és biztatta, hogy mondja csak bátran: mi történt?

— Sándor bácsi ne tessék megijedni — a mama meghalt . . .

Petőfi e szavak hallatára egész testében megremegett. Összekulcsolt kézzel járt-kelt ide-oda:

— Meghalt ... Nagy Isten! ... Oda vagyok! — sóhajtotta fájdalmában. — Nincs többé anyám! ..

Tiszttársai igyekeztek megvigasztalni, s biztatták, hogy hagyjon ott mindent és menjen azonnal édes anyja holttestéhez.



Petőfi ismeretlen vonatkozásu levelének töredéke.

Földig lesújtva a bánattól és vérző szivvel lépte át a költő Reveszék háza küszöbét. Anyja, a „legjobban szeretett anya“ ekkor már kiteritve feküdt egyszerű fekete ruhájában és kedvelt fejkötőjében.

Petőfi egy ideig elfojtani igyekezett szive nagy keservét, de mikor a halottas szobába lépett, hangos zokogással borult anyja hült tetemére:

— Anyám, édes jó anyám, csak még egyszer tekints reám! Itt hagytál, nincs többé senkim . . .

És e véghetetlen gyász nehéz perczeiben letérdelt a koporsó mellé és imádkozott . . .

Majd fölegyenesedett, ollót kért, s levágott anyja hajából és ruhájából egy kis darabot emlékül.

Mikor később magához tért és Reveszéktől elbucsuzott, arra kérte őket, hogy az ő költségén temessék el anyját tisztességgel, de ne parádéval, a sirkőre pedig ne irassák fel se atyjának, se anyjának a nevét, mert a német kikerestetné és még haló-porukat is kihányatná a földből . . .



Petőfi szüleinek sirja a kerepesi temetőben.



Vajdahunyad vára 1849-ben.

Bem és Petőfi a vajdahunyadi várban.

Bem tábornok 1849 április 13-án diadalmas seregének egy részével Déva alá vonult, ahonnan másnap folytatta utját. Midőn dél felé Vajdahunyadra ért, elhatározta, hogy néhány órára megpihen és azalatt megtekinti a hirneves Hunyadi-várat. Táborkarával együtt fölkereste a várban lakó László Józsefet, a kincstári vasművek igazgatóját, aki nemcsak a legszivesebb készséggel fogadta a nagynevű tábornokot és kiséretét, hanem meg is invitálta őket ebédre. A tisztek közt volt Bem adjutánsa: Petőfi Sándor is századosi egyenruhában.

László József, Bem tábornok kivánságára, végigkalauzolta a vendégeket a várban, sorra megmagyarázva nekik annak nevezetességeit, s a tár-

saság tagjai nagy élvezettel gyönyörködtek a festői kilátásban, mely a vár ablakaiból eléjök tárult.

Később a vendégek betértek Lászlóék lakásába, ahol a család valamennyi tagjával megismerkedtek. Eközben Bem tábornok megpillantotta az asztalon lévő könyvek közt Petőfi 1848-iki két kötetes költeménykötetét.

— Ah, mein liebster Petőfi! — kiáltott fel németül, rámutatott a költeménykötet belső oldalán Petőfit ábrázoló képre és rögtön bemutatta a jelenlévő szerzőt a ház asszonyának, aki afölötti örömében, hogy Petőfit is vendégei közt üdvözölheti, homlokon csókolta a költőt. Petőfit mélyen meghatotta ez a jelenet, s meghatottságát még fokozta a ház asszonyának azon kijelentése, hogy az egész család gyönyörködik költeményeiben.

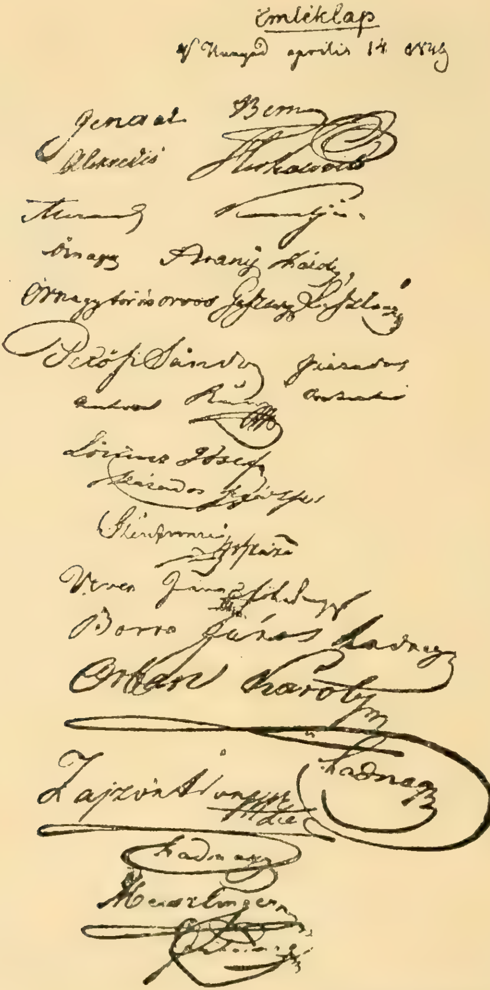
Midőn ebédre került a sor, a tábornok engedelmet kért, hogy egyedül étkezhessék, hivatkozván felkötött balkezére, melyen — ugymond — a piski csata emlékét viseli.

Ebéd után Lászlóné megkérte a tábornokot, hogy e kitüntető látogatás emlékére irják le a jelenvoltak névsorát. Bem erre intett Petőfinek, aki egy papirlapra fölirta, hogy

EMLÉKLAP

V.-Hunyad április 14. 1849.

melyre azután sorra aláirták nevüket, úgy, amint itt következnek: General Bem, Alezredes Hirkalovits, Alezredes Királyi, Őrnagy Arany Károly,


Emléklap

látogatása emlékére (1849).

m játkezű névalairasával.

Őrnagytörzsorvos Gesztessy László, Petőfi Sándor százados, Anton Kurz, Lőrincz József százados segédtiszt, Szentimrei százados, Veress János főhadnagy, Borra János hadnagy, Orbán Károly hadnagy, Zajzon Áron hadnagy, Meiszlinger főhadnagy.

A néváláirások alatt a következő sorok olvashatók:

„Itt állának a nagy Hunyad-vár több százados hős falai között e hon megmentői, mindanynyian vértanui a szabadságnak. Keresztbefont karokkal bámulá a hős bajnokokat a nép, mely szinte kétségbeesetten nyögött az osztrák rablánczaira fűzve, mig megmentői nem levénk. Ezen várat látogatá a nagy vezér, ezen várat, mely büszkén tekint le még most is az őt környező vidék és szirt alapját szünetlen mosó kis folyamra, mely viharok és fergeteg daczára is szilárdul áll a kőszikla tetején. Itten evék rövid táborias ebédüket e halhatatlan emlékű hősei a hazának, hol a nagy Hunyadi ülé számtalan diadal-ünnepeit. Valami megható vala ez rám: látni a nagy nemzet virágait, kik mind e czélért küzdve — a szabadságért, egybe-



Bem.
(Barabás egykoru rajza után.)

EH Ludwig 8-tes Linien Infantr.-Regiment.

Condui

Über nach

Kompagnie Grundbuch Nr.	Charge	Seit wann	**Namen**	Ledig oder verheirathet mit oder ohne Kinder	Geburtsjahr	Geburtsland	Was er war	Hat Beihilfe	Wann wo und wie assentiert	Dienst — dem durchlauchtigsten Erzhause: bei diesem Regimente	bei andere Regimentern Korps und Branchen	In Allem
242	Corporal	1. Dezember 1850.	Stefan Petőfi	Ledig	1823	Ungarn	Fleischermeister	Keine	Den 29. August 1849 zu Arad als Kriegsgefangener ehemaliger Honvedoffizier auf 8 Jahre assentirt, den 16 Juni 1850 zum Gefreiter, den 1 Dez. 1850 zum Korporalen avanciert	Als Gemeiner — Jahre 9 Mte 19 Tag " Gftr — " 5 " 15 " " Korpor. 1 " 11 " — "	Nein	3 Jahre, 2 Monate, 4 Tage

Petőfi István katon

...ste

4-te Compagnie.

...en Mann.

Gruppe	Rubrik	Angabe
	Ob wie und warum Kriegsrechtlich behandelt worden	Nie
	Gesundheits Umstände	Gute
	Gemüthsbeschaffenheit	Ernst
	Natürliche Talente	Mehrere
	Redet Sprachen	Deutsch, ungarisch und slovakisch
	Kann lesen und schreiben	Deutsch und ungarisch
Geschicklichkeit	Im Exerzieren	Gut
	„ Adjustieren	Sauber
	„ Dressieren	Gut
Kenntnisse	„ Geniewaffen	Keine
	In anderen Wissenschaften Künsten und Professionen	Guter Schütz und Fleischer
	Was für Feldzüge gemacht	Hat in der ungarischen Insurgenten Armee gedient
Aufführung – Betragen	Vor dem Feinde	Unbekannt
	Mit dem Zivile	Wenig Umgang
	Im Regimente	Geachtet
Aufführung	Eifer und Applikation	Sehr viel
	Guter Wirth	Ja
	Fehlern unterworfen	Keinen
	Sonst im Dienste	Sehr verwendbar und gutwillig
	Verdient das Avancement	Nein

...itő táblázata.

seregelve, a nagy lengyelt, Bemet, követték. És ki lőn a boldog, ki a rény apostolait elfogadá a várban? Egy székely ivadék: László József és neje Szerecsek Anna. Éljenek önök, hogy nevelhessenek hasonló fiakat a hazának! Fehér János főkapitány."

Néhány nap mulva az egyik tiszt megküldte Lászlóéknak Petőfi Vajda-Hunyadon czimű költeményének másolatát, melyet — mint levelében irja — Petőfi megbizásából irt le az eredeti kéziratról.

Ugy az emléklapot, mint ezt a kéziratot máig kegyelettel megőrizték Vajdahunyadon a László-nővérek Bem tábornoknak azon nyomtatott kis mellképével együtt, melyet dicső csatái emlékére állitólag Petőfi nyomattatott és osztott ki Bem katonái között.

A költő öcscse.

— Petőfi István. —

A Petrovics-fiuk élete nem volt sima lefolyásu. Mindegyikre végzetesen nehezedett rá a sors keze. Mégis István élete volt talán a legsimább. Mig bátyja a dicsőség utján járt, ő csöndes magányosságban morzsolta le életét. Öregedő szüleit gyámolitotta, s ifjú korában atyja mesterségét folytatta.

A szabadságharczban mint honvéd küzdött. A katonáskodást Veszprémben kezdte, honnan Sándor bátyjának levelet irt. Ez az egyetlen levél, mely a bátyjához irt levelei közül fönmaradt. A levél, mely az 1848-iki „Életképek"-ben is megjelent, igy hangzik:

Veszprém, 1848. julius 13.

Kedves bátyám! Kivántalak egy pár heti ittlétünk alatt tudósitani, valamint elmenetelünk előtt elvárom szinte tudósitásodat. Ha azt mondanám, hogy megbántam tettemet, miszerint katonává let-

tem, bűnt követnék el lelkiismeretem ellen; nem biz én, nem bántam meg, s úgy hiszem, nem is fogom megbánni, ha közlegény maradok is. Kijelölve altisztnek ugyan már vagyok, de kijelentve még nem. Egy kissé furcsán tetszik, hogy idejöttünkkor már az itt levők között az altisztek ki voltak nevezve, s minket azok alá adtak, holmi 15—16 esztendős mesterlegények kormányzata alá, kikben kevés az értelem; ez bizony sokunknak, akik jobban megérdemelnénk, visszatetszik . . . de az idő s a tettek majd megváltoztatnak mindent. Hát urammal mire mentél? Mi az ujságokat bizony nem igen szemlélhetjük, mert ide nem jár, csak a kaszinóba, ott meg az urak, vagyis az úrformák lenézik az önkéntes katonát . . . sokan azt hiszik, hogy ezek az önkéntesek aféle ügyefogyott emberek, kiknek nem volt életmódjuk, holmi csavargó mi egymás, pedig igen csalatkoznak uraimék, ha azt hiszik. A hazaszeretet vezérelt minket, tiszta érzésüeket e pályára, sokan közülünk szerencséjüket, boldogságukat hagyták el a haza szent ügyéért, azért megkivánnók, hogy egy kissé udvariasabban bánjanak velünk, s ne tekintsék sok becsületes fiunak foltozott ruháját, csizmáját, mert azt már öt hét óta jól megviselgettük, s az országtól még nem kaptunk prófont és husz krajczárnál egyebet. Szállásaink is igen rosszak, holott Veszprémben jobb helyekre is szállásolhatnának bennünket, nemcsak oly helyekre, hol a katonától sóra és lisztre valót kérnek . . . én ugy hiszem, rövid itt-

létünk alatt a jobbmódú házaknál is szivesen adnának szállást. Főbb tisztjeink igen becsületesen bánnak velünk, nyiltan mondhatjuk, ily egyének vezérlete alatt szivesen szolgálunk hazánknak s örömmel és bátran megyünk bármi veszedelem ellen. Ég velünk!

Szerető öcséd:
István.

István a szabadságharczot végigharczolta és kapitányságig vitte. Bátyjával anyjuk temetésén találkozott utoljára.

A szabadságharcz után az osztrákok katonának sorozták be és 1850-ben Schleswig-Holsteinba küldték, ahonnan egy év mulva szabadságolták. Ekkor P. Péterváradra ment, s folytatta mesterségét: a mészárosságot.

1852 nyarán Pesten, hol bevásárlások végett időzött, Pataky emigrácziói ügynök kézrekeritett listája alapján elfogták és a teresienstadti fogházba hurczolták. Itt három évig raboskodott, miközben megismerkedett Bőm János mérnökkel. Bőm beszélte, hogy István a fogházban minden idejét az önművelődésre forditotta. Folyvást irt és olvasott.

A fogházból való kiszabadulásuk után élénk levelezést folytattak egymással István és Bőm János. István sokat panaszkodott leveleiben, hogy nem tud megfelelő álláshoz jutni s ez okból kéri „keserű kenyeres pajtását“,* ha valahol alkalom kinálkoznék: ne feledkezzék meg róla.

* Igy szólitották egymást a fogházban.

1857-ben Gaylhoffer János dánosi (Pestm.) földbirtokos, Bőm mérnök apósa, nevelőt keresett két kisebb fia mellé. Bőmnek első gondolata az volt, hogy Istvánt kinálja meg ez állással. István

Hány hét a világ?

Pesten jart kend bàtya, ugyan mondja meg
Mit csinalnak odafönn a követek ?
Mondja el a sok szép jó hirt felőlök,
Hadd buzduljon a szivem, hadd örulök

„Nem örülsz a pesti hirek hallatán
Riva fakadsz, kedves öcsém, mint a lyány
Riva fakadsz, hogyha magyar a hited.
Ha hazádat s szabadságod szereted

Jertek ide, jertek ide, legenyek,
Elbeszélem azt az uj hirt ti néktek,
Nem akar az országgyűles egyebet,
Csak az egyet, hogy katonák legyetek "

Ejnye, bátya, eb a lelki, mi lelte.
Hogy ezt ollyan gonosz hirnek kepzelte ?
Mellyikünket tartja ollyan gyávának.
Hogy ne menjen szivesen katonanak ?

Egytül egyig mind ott leszünk. a hol kell.
Mind kiállunk bátor elszánt lélekkel,
Alig várjuk, hogy azt mondják: ide hát
Védelmezni bajában a szent hazát!

„A szavamba vágtatok, jó legények,
Nem ottan van ám vége a beszédnek,
Az a vége, hogy katonák legyetek
És pedig nem magyarok, de németek.

Belebújtok majd a német ruhába,
Német szóval vezetnek a csatába,
Német zászló, az a feketesárga,
Avval mentek szegény Olaszországra."

Huh meg azt is, a ki aldja, teremti!
De már abbul csakugyan nem lesz semmi.
Illyenek hát követeink, illyenek ?
Isten őket erdem szerint aldja meg.

Olaszország minket soha nem bántott.
Egyet akar velünk : a szabadságot.
Ezért minket oda vinni nyakára ?
Soh' se lepünk mi arra a hatarra.

Itt maradunk mi a magyar hazában,
Ezt megvédjük mind halálig mindnyájan
De magyar ruhában és magyar szóval
És a magyar haromszinü zaszlóval

Katonának valamennyin fölcsapunk,
De a magyar hazát védi csak hadunk,
Magyar hazánk pedig ott van valóban,
Hol a háromszinü magyar zászló van!

(Pest. augusztus, 1848.)

Petőfi Sándor.

Ára egy banko krajczár

Utczán árusitott nyomtatvány 1848-ból.

örömmel fogadta el a meghivást, s még azon esztendő szeptember elején Dánosra érkezett.

A melegszivű fiatalember rövid idő mulva megkedveltette magát a családnál. Szerette a termé-

szetet, amelynek ölén naphosszat elbolyongott; szerette a múzsát, amely neki időnkint verseket sugallt.

Ha Gaylhofferékhez vendégek érkeztek, Istvánnak vezető szerep jutott a társaságban.

Egy alkalommal Ellingerné, a kiváló operaénekesnő vendége volt Dánoson Gaylhofferéknek. A művésznő társalgás közben azt az óhajtását fejezte ki, hogy rendkivül szeretné Petőfi Sándor költeményeit német nyelven ismerni.

E kijelentésre István elhozta bátyjának piros kötésű költeményeit és átnyujtva a művésznőnek, igy szólt:

— Parancsoljon Nagyságod, bármelyiket kivánja, készséggel lefordítom.

És a társaság általános csodálkozása közben, bárhol nyitották ki a könyvet, mindenütt rögtön németre forditotta a költeményeket.

— Es ist nicht möglich! — ismételgette Ellingerné csodálkozásában.

*

A Gaylhoffer-család szemefénye a virágzó szépségű Antónia volt, egy bájos leány, aki nem maradhatott hatás nélkül a fiatal nevelő lelkére. Fölébredt szivében a leány iránt a szerelem érzése, melyet a folytonos együttlét csak fokozott.

A leányt valósággal körülrajongták a Gaylhofferékhez bejáratos fiatal emberek, de ugy látszik, Antónia valamennyi közt István iránt érzett

legtöbb vonzalmat. De Istvánt nem lehetett a komoly kérők sorába sorolni, mivelhogy nem volt megfelelő állása, Gaylhoffer pedig, aki józan, bölcs ember volt, legkedveltebb leányának nyugodt és gondtalan megélhetést óhajtott.

Ez érlelte meg Istvánban a gondolatot, hogy jobb állás után néz, s akkor megkéri Antónia kezét.

A nyár végén bucsut is vesz a dánosi kuriától. Mielőtt eltávozik, tépelődő lelkében föltámad az aggódás: vajjon távozása nem változtatja-e meg Antóniának iránta való rokonszenvét s nem kényszeritik-e a leányt szülei arra, hogy hamarosan férjhez menjen?

Távozása napján bátyja költeménykötetét Antóniának ajándékozta, első lapján a következő ajánlással:

EMLÉKŰL
a boldogtalan költő
még boldogtalanabb öcscsétől.

A költeménykötetbe levélboritékot csusztatott s arra kérte Antóniát, hogy azt csak elutazása után bontsa fel.

A boritékban levél volt, melyben István megvallja szerelmét, s arra kéri Antóniát, hogy ha szabad még a szive: őrizze azt meg az ő számára.

István előbb Pestre jött, majd sorra látogatta ismerőseit, miközben Szendrey Júlia atyjának ajánlatára Geiszt Gáspár csákói pusztájára (Békésm.) került ispánnak.

Alig foglalja el állását, sürün küldözgeti a leveleket Antónia legidősebb bátyjának, akit feleségével együtt beavat szivének titkába és számit pártfogásukra, hogy utját a szülőknél egyengetni fogják.

István mint gazdatiszt buzgón és kitünő eredménynyel működött. Példás becsületességével megnyerte a Geiszt-család és a környék urainak szeretetét. Szabad óráiban verselt és több költeménye megjelent a „Vasárnapi Ujság"-ban.

A dánosi szép napokat és Antóniát azonban sem az idő, sem a távolság nem tudta vele elfeledtetni. És noha Antóniától nem kap választ leveleire, ő mégis gyakran keresi föl a leányt soraival, s mindenképen hatni igyekszik reá, hogy ha kell, még szüleinek akarata ellenére is nejévé legyen. E levelek közt van kettő, melyeknek az ad értéket, hogy István mindkettőben hivatkozik bátyja és Szendrey Júlia viszonyára, s az utóbbinak hozzá intézett vigasztaló szavait szóról-szóra közli.

Egyik levélben István a többi közt ezeket irja Antóniának:

Pesten létemkor elbeszéltem ángyomnak sorsunkat, ki igen forró részvéttel hallgatta végig szerelmemet, szerelmem okozta fájdalmaimat, szülőid ellenséges indulatját s midőn mondám, hogy aligha esküdhetünk szüleid engedelmével és ha megyünk, alig kisérend bennünket szüleink áldása; szórólszóra ezeket mondta szegény ángyom:

— Én is szülői áldás kiserete nélkül mentem azzal, kit szerettem és mégis boldog voltam

mindaddig, mig ő élt. Ha ugy történnék veletek is, majd megtanitom nődet szülői bántalmait megbocsátani és boldognak érezni magát az uj pályán és magát vigasztalni tudni minden viszontagságok közepett.

— Ezek voltak — jegyzi meg István — ángyom szavai és hidd el, édes lelkem, hogy ángyomban egy jó testvért birsz már is.



Petőfi István.

Másik levelében panaszkodik, hogy Antónia nem válaszol leveleire.

— Én — irja — rab voltam. Ajtóm előtt, hol másodmagammal voltam, őr állott és ha kimentem, nyomban kisért az őr. Én mégis tudtam módot keresni ángyomnak, ki egyedüli támaszom volt nyomoromban, néha egy-egy sort irni. Tudom helyzetedet, kedvesem, de semmi sem menthet föl a nemirás bünvádja alól; egy szót, egy kis szócskát setétben, éjszaka, irónnal a párnán is irhatnál, szóval: van mód környezetedet nem megcsalni, (mert ezt a szót ily esetben, tiszta szerelem ügyében, istenkáromlásnak tartom), hanem méltatlan eljárásokat kijátszani. Nem vétkezik az, ki az igaz-

ság és jognélküli erőszakoskodást megcsalja. És itt szegény ángyom jut eszembe, kinek Pestre érkeztemkor csaknem első kérdése volt:

— Hogy vagy te s hogy áll szerelmed ügye?

Én mély fájdalommal megvallottam, hogy három hó óta semmit sem tudok felőled és ő méltó bosszankodással felelt:

— Már megengedj, édes Pistám, de a te Tónikád csakugyan gyáva kis leány, mert én sem tartoztam a legbátrabb leányok közé, de, daczára minden szülői zsarnokoskodásnak, mégis irtam Sándornak.



Petőfi Istvánné. (Gaylhoffer Antónia.)

Majd igy folytatja levelét István:

„Ne haragudj, édes Tónikám, ángyomra, hogy ily nyiltan kimondta véleményét, mert ő azért téged szeret s ha van jóakarónk, ugy ő az. Pistitől (Gaylhoffer Antónia fivére) kérdeztem, hova lett ángyom képe az ebédlőből és azt mondta, hogy ágyad fölött tartod. Köszönet neked e megbecsülésért, adja Isten, hogy bebizonyitsa, mennyire megérdemelte azt; adja Isten, hogy te légy nekem mindenben az, ami ő bátyámnak volt.“

1863-ban a Geiszt-család uradalmi tiszttartóvá nevezte ki Istvánt, akinek ezzel évi jövedelme is jelentékenyen megnövekedett.

— Most már — gondolta magában — megkérheti Antónia kezét.

Kinevezéséről azonnal értesiti Bőm Jánost és Antónia bátyját, mindkettőt arra kérve, hogy együttesen hassanak Antónia szüleire és eszközöljék ki számára a beleegyezést.

Azt tudta, hogy Antóniának iránta való rokonszenve nem változott. Erről ismerősei értesitették azzal a hozzáadással, hogy Antónia szivesen irna neki, de szülei nem engedik.

Sok huza-vona és rábeszélés után végre Antónia szülei is beleegyeznek, hogy férjhez mehet a csákói tiszttartóhoz, annál is inkább, mivel a leány más kérőről hallani sem akar.

Örömmel értesiti erről Istvánt Bőm János, akinek levele után csakhamar megérkezik Antónia levele is, jelentve, hogy hosszú és kinos öt évi várakozás után immár mi sem áll boldogságuk utjában.

E levél után István személyesen is elmegy Gaylhofferékhez, ahol ünnepiesen eljegyzi Antóniát, s egyuttal kitüzik az esküvő napját. Gaylhofferék akkor már Alsó-Nyáregyházán laknak, mivelhogy az öreg úr dánosi birtokát eladva, itt vásárolt birtokot.

Az esküvő 1863 deczemberében volt Alsó-Nyáregyházán. Néhány nappal az esküvő előtt az alsó-

nyáregyházai pap: Vághelyi János meglátogatta Gaylhoffert s kijelentette, hogy ő nem esketteti össze Antónia kisasszonyt Istvánnal. Okul adta a többi közt azt is, hogy a menyasszony katolikus, a vőlegény református, a menyasszony atyja pedig luteránus.

— Ilyen házasság — mondta aggódva a pap — nem lehet boldog!

A családot a zavarból Sárkány Sámuel lelkész (a későbbi püspök) segitette ki. Ő adta össze az ifjú párt, gyönyörű beszédet intézve hozzájuk az alsó-nyáregyházi templomban.

Az esküvőn, amelyen násznagyként szerepeltek: Gerenday Ambrus és Hoitsy Sándor, megjelentek az összes rokonok, köztük Szendrey Júlia és Lisznyayék.

Esküvő után a fiatalok Csákóra utaztak, az uj otthonba, ahol már kiváncsian várták a közkedveltségű és népszerű tiszttartót ifjú nejével együtt.

És leragyogott rájuk a boldog szerelem napja!

De a boldogságra hamarosan fekete felhő borult. Egy asszony, aki Istvánt nőtlen korában hatalmába keritette, még akkor sem szünt meg őt üldözni, mikor már nős volt és a magáénak mondhatta azt, aki után éveken át epekedett. A férfi gyönge volt, az asszony pedig erőszakos és kegyetlen.

Az ifju feleség szivében egy világ dőlt romba. Házasságuk nyolczadik hetében Antónia elhagyta

a csákói tisztartói lakot és hazament szüleihez. Nem vált el törvényesen férjétől, de többé sohasem találkoztak.

István éveken át irta Antóniához a bocsánatkérő és engesztelő leveleket, sőt halála előtt mindenáron látni óhajtotta még egyszer nejét, de mire a hivogató levél Antóniához ért, megjött a gyászhir is, hogy régi szivbaja véget vetett Petőfi István boldogtalan életének.

Két özvegy.

— Szendrey Júlia és Gaylhoffer Antónia. —

Ez a két asszony arra volt rendelve a sorstól, hogy két boldogtalan férfit boldogitson, s a végzet mindkettőt boldogtalanná tette.

Petőfi Sándorné, Szendrey Júlia, Magyarországnak egykor legregényesebb és legdicsőbb asszonya, rövid, de viharos élet után önmagával és az egész világgal meghasonolva, száll sirba.

Petőfi Istvánné, Gaylhoffer Antónia, hosszú és kínos küzdelmek után odanyujtja szivét, „a boldogtalan költő még boldogtalanabb öcscsének“, s ez elejti a forró leányszivet, mely összetörve, többé sohasem éled életre.

A két nő Petőfi István esküvőjén találkozik egymással először. Talán az előre sejtett közös sors okozza, hogy már az első találkozásnál bizalmas barátság támad köztük.

E barátság kapcsán Szendrey Júlia rendkivül érdekes kijelentést tesz, mely a boldogtalan asszony belső világa kutatóinak némi fölvilágositást nyujt.

ABS

Erzh. Ludwig 8tes Linien Infanterie Rgmt.

Gemeiner Stefan Petöffy geboren im ...
Land Ungarn Werbbezirk des ...
... Profession, hat beim obigen Regimente ...
... dann in der Reserve durch ...
gedient. ...

Nachdem Gemeiner Stefan Petöffy .. der im Ges...
Genüge geleistet hat, so wird derselbe seinem eigenen Wunsche ge...
tige **Abschieds-Urkunde** von jeder wie immer benannt...
Der vorbenannte, nunmehr verabschiedete Gemein...
reengagirt zu werden, falls er darum ansucht und nach de...
Ueberhaupt wird dem verabschiedeten Stefan P...
Theil und hiebei das Ersuchen ausgedrückt, demselben auf s...

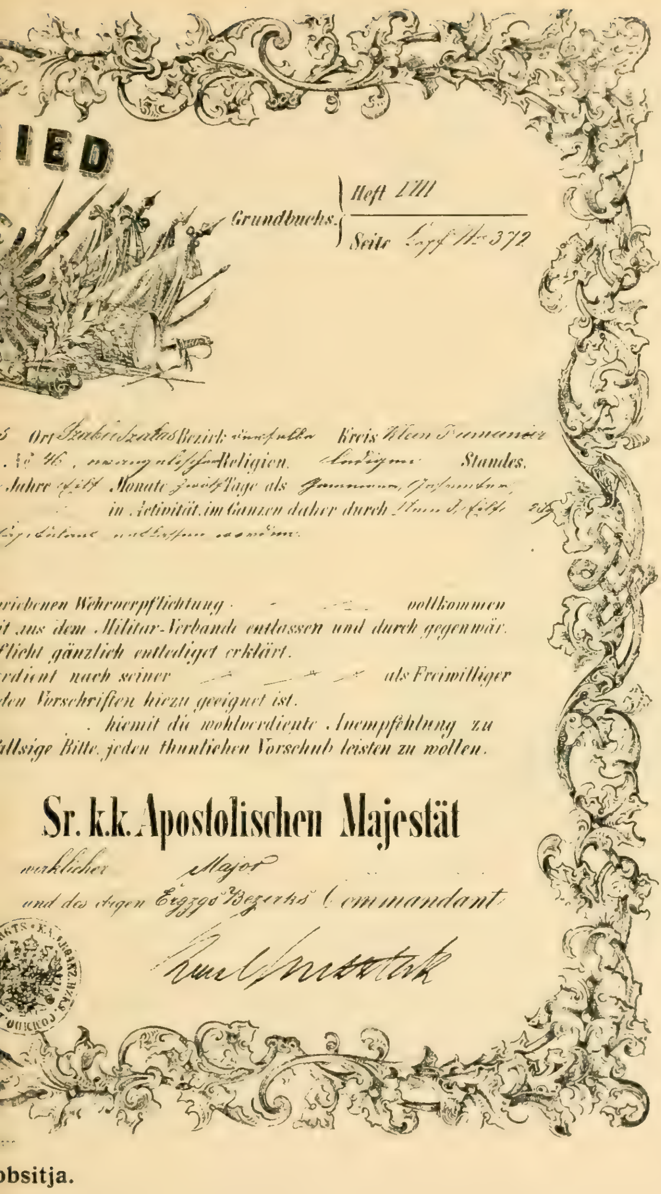
Brünn am 30ten Juni ...

Die Richtigkeit der hiernach erfüllten Wehrpflicht wird mit dem Beisatze ...
daß dieser Mann mit Ende Juni 1862 beim Erzh. Ludwig 8. Lin...
[Infanterie] Regimente außer Stand kommt

K.k. Feldkriegs-Commissariat zu

Brünn am 30ten Juni 1862

Petőfi



IED

Grundbuchs. Heft LVII
Seite Copf Nr 372

Ort Szakcs Bezirk Kreis Religion. Standes.

Jahre Monate Tage als

in Activität, im Ganzen daher durch

riebenen Wehrverpflichtung vollkommen
it aus dem Militär-Verbande entlassen und durch gegenwär-
flicht gänzlich entlediget erklärt.
rdient nach seiner als Freiwilliger
den Vorschriften hiezu geeignet ist.
. hiemit die wohlverdiente Anempfehlung zu
illsige Bitte, jeden thunlichen Vorschub leisten zu wollen.

Sr. k.k. Apostolischen Majestät

wirklicher Major

und des eigenen Erzgs Bezirks Commandant

obsitja.

Petőfi István özvegye, aki csöndes visszavonultságban él Váczon, beszélte el nekem az alábbiakat.

A hatvanas években egy alkalommal, mikor országszerte terjedt el a vakhir, hogy Petőfi nem halt meg, hogy Petőfi él . . . együtt ültek Szendrey Júliával a kertben. Petőfi lángszelleméről volt szó, midőn Antónia ezt a kérdést intézte Júliához:



Petőfi fia, Zoltán, tiz éves korában.

— Ugyan mondd Juliskám, mi volt az ok, hogy te azt a nagy és dicső nevet levetve, másodszor is férjhez mentél? Hiszen, lám, még az se bizonyos, hogy ő meghalt. Hátha váratlanul hazajön? . . .

Szendrey Júlia e kérdésre a következőket válaszolta:

— Egy kimondhatatlan kínzó sejtelem bizonyossá tesz abban, hogy Sándor meghalt, Sándor nem jön többé vissza. De ha csoda történnék és mégis viszszajönne, akkor tudom és érzem, hogy ő, egyedül ő értené meg azt, miért mentem férjhez másodszor . . . Nem beszélem el keserves kálváriámat, melyet végigszenvedtem, nem vádolok sen-

kit, csupán azt az egy dolgot emlitem meg, hogy mikor férjem halála után atyám házához visszatértem, a pokol kínjait kellett elszenvednem. Atyám keserű szemrehányásokkal illetett, aztán elém dobott egy százas bankót:

— Itt van, szerencsétlen leányom — mondá izgatott hangon, eredj világnak és keresd vele az uradat . . .

És én mentem és kerestem és kutattam az uramat, de sehol és soha többé nem találtam meg . . . Hidd el — végezte beszédét Júlia — én meghaltam már egyszer . . .

És igaza volt. Petőfi Juliskája a költővel együtt halt meg a segesvári csatatéren!

*

A „Vasárnapi Ujság“ 1868 évi szeptember 13-iki számában a következő gyászhirt közölte:

† (*Szendrey Júlia, Petőfi özvegye,*) utóbb Horvát Árpádné, folyó hó 6-án 39 éves korában elhunyt. A boldogult mint irónő is magára vonta a közfigyelmet; mindjárt első műve: „Petőfiné naplója“, mely 1847-ben, házassága első évében, az „Életképek“ hasábjain látott napvilágot, nagy feltünést okozott; később több csinos lyrai költeményt bocsátott közre, kitünően forditá Andersen meséit, s utoljára lapunkban közölt két eredeti regét. — Felejthetetlen nővére Mária, Gyulai Pálné, épen két év előtt történt gyászos elhunyta után a gyönge nő csakhamar súlyos betegségbe

esett, mely hosszas szenvedés után kioltá életét. Temetése f. hó 9-én ment végbe. A megható szertartáson az elhunyt tisztelői tömeges megjelenés által fejezték ki részvétüket; a virágkoszorukkal ékitett koporsót a megboldogult atyján és férjén kívül fia Petőfi Zoltán, Gyulai Pál és Petőfi István követték. A kerepesi temetőben tették örök nyugalomra. Ott nyugszik Petőfi Sándor atyja is. A költő ki tudja hol? . . .

Petőfi ládája.

Ki ne ismerné Orlai Somának azt a képét, melyen Petőfi egy szegényes, hideg szobában, ládán ülve, egyik kezét égő pipáján melengeti, mig a másikban ludtollat tart és a „Boldogtalan voltam“ kezdetű költeményét irja.

Ez a közismert kép abból az időből ábrázolja a költőt, midőn az 1843/44-diki telet éhezve, fázva, betegen egy szegény, de jó öreg asszonynál: özvegy Fogas Józsefnénál huzta ki Debreczenben.

Hajh Debreczen,
Ha rád emlékezem!
Sokat szenvedtem én te benned . . .

Olyan elhagyatott kis vándorszinész voltam — irja „Úti rajzai“-ban — kire se Isten, se ember nem nézett, nem ügyelt.

Ezen a képen látható láda volt a költő egyedüli atyai öröksége, melyet a szülői házból nagy vándorutjára vitt. Kevés ruháján és könyvein kivül egyéb nem volt abban. Ami kincse volt, azt nem a ládában, hanem a szivében hordta, miként irja is:

Ládámat tolvajtól nem féltem én,
Mert üres, mint sok tudós feje.
Szivemben hordom kincseim . . . szivem
Sok szép emlék kincsével van tele.

E láda eredetileg a költő atyjáé volt, amiről a belső oldalán olvasható következő fölirás tanuskodik:

STEFANUS PETROVITS DOMONYI
Szék: álló legény. Die 7 Sptmbr.
Anno 1815.

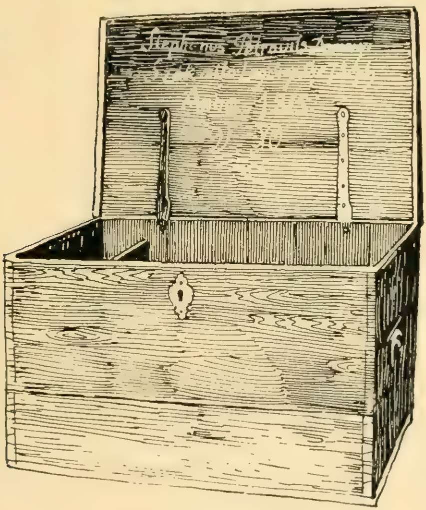
A költő anyai ágon ma is élő rokonainak elbeszélése szerint ezt a ládát Hrúz Ádám czinkotai asztalos és bognár készítette és ajándékozta a költő atyjának.

Mióta a költő a szülői háztól búcsut vett, ez a láda mindig hűséges kisérője volt katonáskodása és vándorlása idején. Gyakran megesett, hogy ládáját egy-egy ismerősénél hagyta, s mig ő vászontarisznyával a hátán és bottal a kezében gyalogszerrel indult a világnak: ládáját csak később hozta utána egy alkalmi fuvaros. Mikor a költő Debreczenből Pestre jött, ládáját hetek multán egy molnár hozta el, aki lisztet szállított a pesti vásárra.

A költő házassága után egyidőre megszünt a vándorlás és miként ő irja: „a vándormadárból házimadár lett, aki ezentúl mindig otthon található, nem ùgy mind eddig ... ami nem oly regényes, de boldogabb élet.“ És ekkor a láda ismét visszakerült az öreg Petrovicsékhoz Váczra, ahol

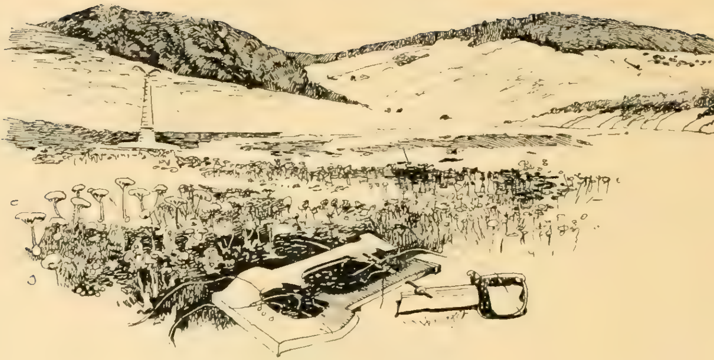
a költő egy látogatása alkalmából az anyja tyúkjáról irt költeményében is megemlíti, hogy:

Ejh mi a kő! tyúk anyó kend
A szobában lakik itt bent?
— — — — — — —
— — — — — — —
Itt szaladgál föl és alá,
Még a ládára is fölszáll!



Petőfi ládája.

A költő szüleinek halála után Petőfi István vette át a ládát, mint régi családi ereklyét. Ő pedig, minthogy gyermekei nem voltak, még életében a Hrúz-családnak ajándékozta és én így szereztem meg Hrúz Ádám kerepesi birtokostól.



A segesvári völgy, ahol Petőfi elesett.

A balázsfalvi koponya.

Petőfinek a segesvári csatasikon történt meteorszerű eltünését egész legendakör veszi körül. Ilyen az 1902 január hónapban országszerte feltünést és általános érdeklődést keltett azon hir is, hogy Petőfi koponyája ott volna a balázsfalvi főgimnázium gyüjteményében, ahova Reichenberger Bernát volt osztrák katonai sebész ajándékozásából került, ki az elveszett költő fejét a csatatérről hozta volna magával.

A mesébe illő romantikus történetet egy Fischer Károly nevű nagyszebeni ügyészségi tisztviselő, az emlitett Reichenberger unokája, irta meg levélben a Petőfi-társaságnak. E levélben közli, hogy nagyatyja, Reichenberger Bernát, hosszu ideig egy kopo-

nyát őrzött, melyet a magyar szabadságharczban a csatatérről hozott, s melyet később a balázsfalvi főgimnáziumnak ajándékozott.

A levél irója szerint Reichenberger határozottan soha sem jelentette ki, hogy ez a koponya Petőfié, de sok olyan czélzást tett, amiből a család egyik-másik tagja a koponyában Petőfi koponyáját sejtette. Ebből a titokzatosságból azután olyan összefüggéstelen és zavaros história keletkezett, hogy a hir alapossága már kezdetben kétségesnek mutatkozott. Mindazonáltal a Petőfi-társaság kötelességének tartotta, hogy ezt a rejtélyes dolgot megvizsgálja. Szükséges volt ez annál inkább, mert ha az egész dolog — a kutatás és vizsgálat során — legendának bizonyult: ezt kimutathassa és lehetetlenné tegye, hogy évek multán, amikor már az ügy sokkal nehezebben lenne ellenőrizhető, bármiféle ebből származó mende-mondák háborgassák a nagy költő emlékét.

A Petőfi-társaság Budapestre hozatta a koponyát, melyet először Jókai Mórnak mutattak meg. Jókai igy nyilatkozott:

— Petőfi koponyája felül szélesedő volt, ez pedig keskenyedő; homloka magas volt, ezé alacsony; az orrtól az inycsontig az arcz jóval hoszszabb volt s a pofacsontok kiülők. Arczélben még jobban kitünik az eltérés. Petőfi homloka erősen előre nyomult, ez adott arczkifejezésének oly megható jelleget: ezen pedig a koponya hátranyomott. Minthogy a fogak teljesen hiányoznak a felső iny-

csontból, azt az ismertető jelt, amiről többször megemlékeztem, a rendetlen fog-előreállást nem találhatom meg rajta, amiből a valószinüségre következtethettem volna. Azt is határozottan állithatom, hogy Petőfinek ennél nagyobb feje volt. Látva a koponyát, azt hiszem, hogy ez valami cimeterium csontházából került egykori tulajdonosahoz, amilyenhez hasonlókat eleget láttam a kuriózumokat kedvelő ismerőseimnél: igy Kazinczy Gábornál is egy hatalmas asztaldiszitő koponyát, amiről el kellett hinnünk, hogy az Batu kháné volt. Ez a koponya is Batu kháné lesz.

A Petőfi-társaság fölkérésére dr. Török Aurél egyetemi tanár, a koponyatan európai hirű művelője is megvizsgálta a koponyát. A tudós tanár kijelentette, hogy bár eddigelé a tudományos buvárlat még nem haladt annyira, mely szerint lehetséges volna egyedül a csontos koponya alakjából és körrajzaiból az életben volt fejnek alakját kétséget kizáró módon megállapitani; de egy esetben lehetséges a csontos koponyáról határozott következtetést vonni és pedig arra: hogy a kérdéses koponya teljességgel nem lehetett azé az egyéné, akinek tulajdonitani akarnák. Török tanár szakszerű és tüzetes vizsgálat után konstatálta, hogy a balázsfalvi koponya — nem Petőfié.

A koponyát megvizsgálta még dr. Seemayer Villibald antropológus, továbbá dr. Iszlay József egyetemi tanár, fogorvos, akik ugyan Török tanárral szemben itt-ott eltérő véleményt nyilvánitottak, de

a vizsgálat eredménye mégis csak az volt, hogy a koponya — nem Petőfi koponyája.

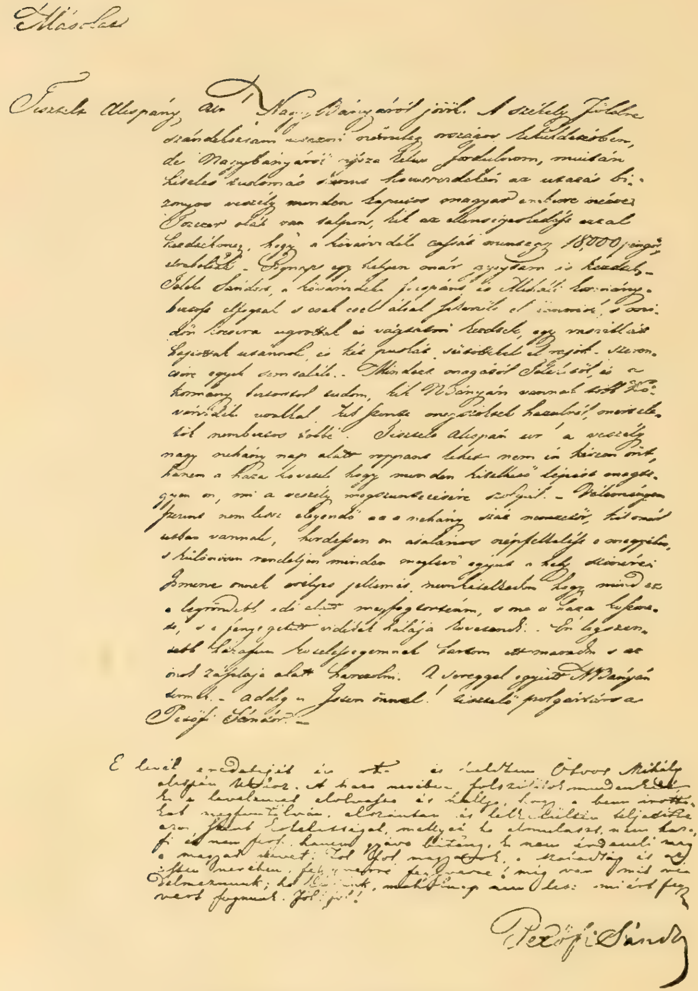
Eközben valóságos tollharcz keletkezett a sajtóban. Az ország minden részéből jöttek a pro- és kontranyilatkozatok. Végül a kedélyek hullámzása lecsendesült és a koponya visszakerült a balázsfalvi főgimnáziumba.

A Petőfi-társaság azonban tovább folytatta a kutatást és vizsgálatot, hogy lehetőleg teljes világosságot deritsen e rejtélyes ügyben. És a kutatást siker koronázta, mert immár megdönthetetlen adatok állanak annak bizonyitására, hogy a balázsfalvi koponya csakugyan nem Petőfié.

A közös hadügyminiszterium levéltárából szerzett hivatalos adatok bizonyitják, hogy Reichenberger Bernát nem vett — és nem is vehetett részt 1849 julius 31-én a segesvári ütközetben, mert ő az I. román határőrzászlóaljhoz volt beosztva, mely aznap távol Segesvártól, Mikó-Ujfalun táborozott.

Ugyancsak a közös hadügyminiszterium levéltárából szerzett hivatalos adat szerint Reichenberger nem a segesvári, hanem a piski-i csatában vett részt. Ez megegyezik azon ténynyel, hogy mikor Reichenberger a koponyát a balázsfalvi főgimnáziumnak ajándékozta, a koponya alá egy papirszeletre román nyelven a következő sorokat iratta: Capul uniu officier revolutionar dim 1849. Piski. (Magyarul: Ez egy 1849-iki forradalmi tisztnek a feje. Piski.)

Reichenberger — miként a vizsgálat jegyzőkönyvei tanusitják — számos ismerősének és barát-



Másolat

Tisztelt Alispány úr! Nagy Bányáról jövök. A székely földre szándékoztam [illegible] kiküldetéseimben, de Nagybányáról vissza kelle fordulnom, miután hiteles tudomást [illegible], hogy az utazás bizonyos veszély minden becsületes magyar emberre nézve; Kővár alatt van talpon, kik az ellenségeskedést azzal kezdették, hogy a kővárvidéki cassát mintegy 18,000 pengőt elrabolták. – [illegible] egy helyen már gyujtani is kezdett. – Tóth Sándort, a kővárvidéki főispánt és [illegible] kormánybiztost elfogták s csak csel által [illegible] el [illegible]; s [illegible] ugrottak és [illegible] egy [illegible] és két puska [illegible] szerencsére egyik sem talált. – Mindezt magától Tóth Sándortól, és a kormánybiztostól tudom, kik N.Bányán vannak több Kővárvidéki urakkal [illegible] tól nem bátorságos többé. Tisztelt alispán úr! a veszély nagy, néhány nap alatt roppant lehet – nem is késem írni, kérem a haza kedveért hogy minden hitelhező lépést megtegyen ön, mi a veszély megszüntetésére szolgál. – Véleményem szerint nem lesz elegendő az a néhány száz nemzetőr, kik most úton vannak, hirdessen ön általános népfelkelést a megyében, s különösen rendeljen minden magyart egyenest a hely színére. Ismerve önnek erélyes jellemét, nem kételkedem hogy mind ez a legrövidebb idő alatt megfog történni, s ma a haza [illegible], s a fenyegetett vidék hálája követendi. – Én legszentebb kötelességemnek tartom itt maradni s az önök zászlaja alatt harczolni. A sereggel együtt N.Bányán [illegible]. – addig is Isten önnel! tisztelő polgártársa
Petőfi Sándor. –

E levél eredetijét is [illegible] Ötvös Mihály alispán [illegible]. A haza nevében felszólítok mindenkit, ki a levelemet elolvassa [illegible], hogy a benne írottakat [illegible] teljesítse [illegible] magyar [illegible] Jól jól!

Petőfi Sándor

Harczi riadó a szatmáriakhoz.
Petőfi sajátkezű záradékával.

jának megmutatta a koponyát, melyről mindig azt állitotta, hogy ő azt a piski-i csatatérről hozta. Egy szép, fiatal magyar honvédtiszt holttestéről vágta le. Ezt megerősiti Reichenbergeinek még ma is élő egyetlen fia, aki kijelentette, hogy a Reichenberger-unokáknak a Petőfi-koponyára vonatkozó állitásai félreértésen és tévedésen alapulnak.

Mindezekből világosan látható, hogy nemcsak a tudományos vizsgálat, hanem a kutatás során fölmerült összes körülmények is azt bizonyitják, hogy a balázsfalvi koponya története is olyan legenda, mint a többi, mely a Petőfi eltünéséről és haláláról ezerféle képtelen és esetlen mendemondában nyert kifejezést.

A balázsfalvi koponya ügyében tett kutatásaim kapcsán alkalmam volt még élő szemtanuktól a segesvári csatáról is egyet-mást megtudni. Tőlük hallottam, hogy a segesvári csata után a Héjasfalva környékén lévő oláh községek lakóit bizták meg a harcztéren elesett katonák elhantolásával. Szemtanuk állitják, hogy ezek az oláhok leszedték a holttestekről a ruhákat és meztelenül temették el a halottakat a közös sirokba. Még az 50-es évek elején is látni lehetett, hogy a Héjasfalva környékén lakó oláhok a honvédek ruháiból átalakitott öltözetet viseltek.

Lengyel József, báró Gamera Gusztáv, Gyalokay és más egykorú szemtanuk állitásai alapján majdnem bizonyossággal meg lehet állapitani, hogy Petőfit vágtató orosz dsidások kaszabolták le a

segesvári csatatéren és igy halt meg dicsően a hazáért. Kétségtelen, hogy ott van eltemetve a közös honvédsirok egyikében és ott aluszsza örök álmát — miként költeményében előre megjövendölte — azokkal, „kik érted haltak, szent világszabadság!“

Iratok Petőfi István hagyatékából.

Petőfi István számos becses iratot őrzött meg, köztük bátyjának eredeti kéziratait és egyéb ereklyéit, továbbá olyanokat, amelyek Szendrey Júlia, Petőfi Zoltán és a saját életére vonatkoznak. Ezek nagyrészét Petőfi István végrendeletében a Nemzeti Muzeumnak hagyományozta, de maradt hagyatékából több olyan irat is, amelyekről intézkedés nem történt. Ez iratok közül néhányat, Kuczkay János ügyvéd, 48-as honvédhadnagy, a Petőfi István-féle hagyaték zárgondnokának támogatásával megszereztem a Petőfi-ház számára.

Valamennyi okmány eredeti. Köztük van Petőfi István obsitja, katonai minősitő táblázata, büntetéskönyvi kivonat a theresienstadti fogházból, Lajos főherczeg 8-ik gyalogezrede parancsnokának Szendrey Júliához intézett értesitése, egy pesti ügyvéd bizonyitványa Petőfi István működéséről és végül Petőfi Zoltán latin szövegű engedélye iskolák látogatására. Mindegyik iratnak megvan a maga története és mindegyik hiven tükrözi vissza e küzdelmes esztendők eseményeit.

Petőfi Istvánt az ötvenes években osztrák politikai ügynökök elfogták és a theresienstadti

várbörtönbe hurczolták. Ez időből való az alábbi „büntetéskönyvi-kivonat“, melyet Petőfi István a keserű évek emlékére halála napjáig megőrzött.

Kk. Festungs-Stockhaus zu Theresienstadt.

STRAFEN-EXTRACT

über den Kerker-Sträfling Stefan Petőffy.

Datum.	Verbrechen.	Strafe.

Aufführung während seiner Condemnirung:

Ist zwar ruhig, jedoch zu Umtrieben geneigt. Bei der Arbeit gut.

Theresienstadt, am 3. Feber 1856.

Binig, Stockhaushauptmann. *Venusa,* Staabs-Profos.

Cs. kir. várfogház Theresienstadtban.

BÜNTETÉSKÖNYVI KIVONAT

Petőfi István börtönrabról.

Kelet.	Büntett.	Büntetés.

Magaviselete büntetésének ideje alatt:

Bár nyugodt, kihágásokra hajlandó. A munkánál jó.

Theresienstadt, 1856. febr. 3.

Binig, fogházfelügyelő. *Venusa,* főporkoláb.

Petőfi Istvánt a theresienstadti várfogság után „utószolgálatra“ ismét beosztották a Lajos főherczeg nevét viselő 8-ik gyalogezredbe. A börtönben megtört ember kínos gyötrelmek közt viselte a katona-élet terheit. A szabadságharcz egykori kapitánya kénytelen volt alantas közlegényi, majd káplári sorban tűrni az osztrák rabigát. Csodálható-e, ha ebből a helyzetből minden áron menekülni kivánt? Nagy segitségére volt ebben sógornője: Szendrey Júlia, aki vele érzett e nehéz időben, s maga nyujtott be kérvényt a katonai főparancsnoksághoz sógora szabadságolása ügyében. Erre vonatkozik a 8-ik gyalogezred parancsnokának Szendrey Júliához intézett következő értesitése:

Erzherzog Ludwig 8. Infanterie-Regiment.

An

die Frau Julia Szendrey

zu Pesth
Lindengasse Nr. 1.

Auf Ihr beim hohen ungarischen Landes General Kommando gemachtes Einschreiten wegen Beurlaubung Ihres Schwagers diesseitigen Gemeinen Stefan Petőfy werden Sie hiemit verständigt, dass bei dem Umstande, als derselbe erst vor Kurzem zum Regimente rüktransferirt wurde und während dieser Zeit sich noch keine Berücksichtigung erwarb, dann weil auch die in Ihrem Gesuche stehende Angabe, dass Petőfy krankheitshalber für

den Militärdienst fast ganz untauglich geworden – sich nicht bestättigt, dessen Beurlaubung dermalen durchaus nicht stattfinden kann.

Sambor, am 1. September 1856.

Murth, Oberst.

Lajos főherczeg 8. gyalogezrede.

Szendrey Júlia urasszonynak

Pesten,
Hársfa-utcza 1.

A magyarországi katonai főparancsnoksághoz sógorának, Petőfi István közlegénynek szabadságolása iránt intézett kérelmére ezennel értesittetik, hogy azon körülménynél fogva, mely szerint a nevezett csak rövid idő előtt osztatott be ismét az ezredhez és azóta nem szerzett érdemeket arra, hogy méltányossági tekintetek vétessenek nála figyelembe; továbbá, mert az Ön kérvényében foglalt azon állitás, hogy Petőfi betegség miatt a katonai szolgálatra majdnem teljesen alkalmatlanná vált, nem bizonyult valónak, — a nevezettnek szabadságolása ez idő szerint semmi szin alatt sem teljesithető.

Sambor, 1856. szeptember 1-én.

Murth, ezredes.

*

Midőn Petőfi István a katonaságtól kiszabadult, hónapokon át Pesten tartózkodott és megfelelő állást keresett. Mesterségét nem folytatta, s mielőtt

a Geiszt-uradalomhoz került gazdatisztnek, ügyvédi irodában is dolgozott. Erről tanuskodik az itt közölt bizonyitvány:

Bizonyitvány.

Alólirott bizonyitom, hogy Petőfi István úr, szabadszállási születésű, f. 1857-ik év junius 3-ikától 1857-ik év szeptember 21-ig irodámban segédeskedett. Ezen idő alatt a reábizottakat, nevezetesen: a másolásokat, kisebb fogalmazásokat, sürgetéseket a legnagyobb szorgalommal és pontossággal végezte és szép előmenetelt tanusitott. Magaviseletére nézve mint ritka becsületességű, szerény és nemes törekvésű egyént bárkinek tiszta lélekkel ajánlhatom.

Kelt Pesten, 1857-ik év szeptember 24-én.

P. H. *Czimmerman Samu,*
ügyvéd.

*

Érdekes az iratok közt azon okmány is, melynek külső lapján ez olvasható: *Petőfi Zoltani indultus scholas frequentandi* (Petőfi Zoltán engedélye iskolák látogatására.)

Petőfi István gyámja volt Zoltánnak. Midőn Szendrey Júlia másodszor férjhez ment, Zoltán egy ideig Istvánnál nevelkedett, aki már akkor gazdatiszt volt a Geiszt-féle uradalomban. Petőfi Istvánnak az volt a terve, hogy gyámfiát a szarvasi gimnáziumba iratja és ott végezteti el vele az iskolát. Ehhez azonban szükséges volt az egyház-

megyei hatóság engedélye, melyet a szentszék meg is adott, s amiről a nagyváradi püspöki helynök leiratban értesitette a szarvasi esperes-plébánost.

A leirat szószerint igy hangzik:

Admodum Rev. Domino Francisco Lonovits
Vice Archi Diacono Parocho

1653
―――
865

Szarvasiensi.

Admodum Reverende Domine,
Vice Archi Diacone et Paroche!

Tenore Intimati Excellentis Consilii Romani Catholici Latini Ritus Hungarici, de dato undecimae currentis mensis et Anno Nro 71044 emanati, significatur juveni Zoltano Petőfy erga Recursum Patris sui Gymnasium protestanticum Sarvasiense frequentandi facultatem concessam haberi.

Quodipsum in nexu prelaudati Intimati Archi Diaconi Váradiensis, que respectivo Parocho eo addito notum reddo: ut institutioni praefati juvenis in Religione Catholica solerter intendere, eundemque ad cultum Divinum diligenter frequentandum exstimulare velit.

In reliquo piis ad Aram precibus commendatus, constanti cum propensione maneo,

Admodum Reverende Dominationi Varadiensi,
Váradolaszini, 23. Septembris 1865.

Addictissimus in Cristo frater
Franciskus Schwarczl, mp.
Vicarius episcopatis.

Főtisztelendő Lonovics Ferencz esperes-plébános
úrnak

$\frac{1653}{865}$ Szarvason.

Főtisztelendő esperes-plébános úr!

A magyarországi latin szertartásu főszentszéki ülésnek ez évben, folyó hó 11-én kelt 71,044 számu leirata kapcsán értesitem, hogy Petőfi Zoltán ifjunak — gyámapja kérésére — megengedtetik a szarvasi protestáns gimnázium látogatása.

A fenti leiratot esperes urnak, mint illetékes plébánosnak, azzal a kivánsággal hozom tudomására, hogy a fent emlitett ifjunak a katolikus hitben való tanitására gondosan őrködni és őt az istentiszteletek szorgalmas látogatására ösztönözni sziveskedjék.

Egyébként jámbor imádságába ajánlva magamat, változatlan szeretettel vagyok

Főtisztelendő esperes-plébános úrnak,

Várad-Olaszin, 1865. szeptember 23-án,

Krisztusban legragaszkodóbb testvére:

Schwarzl Ferencz,

püspöki helynök.



Petőfi díszkardja.

Apróságok.

Legéndi György kiskőrösi gazdálkodó beszéli, hogy Petrovics mészáros Sándor fiát a huszas években Kiskőrösre hozta, ahol néhány hónapot töltött keresztszüleinél: Viczián Jánoséknál. Ez idő alatt a keresztszülők beiratták a fiut az iskolába, melyben Zselló Lajos tanitó oktatta a gyermekeket. Legéndi szülei Vicziánék szomszédságában laktak, s igy a két gyermek hamarosan megbarátkozott egymással. Együtt jártak iskolába, s még a padban is egymás mellett ültek.

Egy alkalommal a tanitó sok irnivalót adott másnapra. Ámde hiányzott a legfontosabb eszköz: a lud-toll. A két iskolásgyerek ott állt az utcza közepén s azon tünődött, hogy honnan szerezzen ludtollat.

Sándor hirtelen a homlokára csap és lelkendezve közli eszméjét pajtásával. Az eszme pedig, melyet rögtön meg is valósitottak, az vala, hogy a szomszédban lakó Albertéknak az utcza végén kószáló libáit kihajtották a rövésbe, s mig Petro-

vics lesben állt: Legéndi egymás után szedte ki a tollat a libákból. Mikor azután egy csomó toll már együtt volt, összekötötték és hazavitték, hogy majd a Legéndiék istállójában eldugják. Már a helyet is megtalálták a jászolban, mikor az öreg Albertné szitkozódva jön be a kapun:

— Szomszédné asszony — kiáltotta az udvarban foglalatoskodó Legéndinének — magának van iskolába járó fia. Azt láttam a Petrovics-gyerekkel settenkedni a libáim körül. Bizonyosan azok a gazok tépték ki a libáim tollát.

A másik pillanatban Legéndi atyja már az istállóban volt, hol csakhamar ráakadt a ludtollakra, a következő pillanatban pedig leoldotta nadrágja szijját, karjára kapta a fiát és ugy elverte, hogy hurkák támadtak a gyermek lábszárán.

Eközben Petrovics Sándor fölhasználta az alkalmat és elosont. Mikor aztán másnap az iskolában találkoztak, Petrovics igy szólt Legéndihez:

— Látod, kellett az neked? Miért nem fogtad rám a lopást? Engem a te apád ugyse verhetett volna meg . . .

— Nem-e?

— Nem bizony, mert én — elszaladtam.

*

Heislerné Blau Teréziának ruhakereskedése volt Szabadszálláson. Petrovicsék is nála vásárolták a kész ruhát. Egy napon Petrovicsné a boltba jött ruhát vásárolni. Azt mondta, hogy miután fiát

Szentlőrinczre viszi iskoláztatni, ez az utolsó ruha, melyet Heisleréknél vásárol a fia számára. Mig Heislerné a ruhákat választásul Petrovicsné elé rakta, a kis „fekete fiu“ keresztbe font karral mereven nézelődött az üzletben.

Eközben Petrovicsné egy szürke ruhát emelt föl s a fiának nyujtotta, hogy megpróbálja. A fiu a szürke ruha látására nem-et intett a fejével, majd arra kérte anyját, hogy más szinű ruhát vegyen neki, mivelhogy a szürke ruháért a pajtásai kigunyolják.

— Hát aztán már minek gúnyolnák ki? — kérdezte a fiutól Heislerné.

— Azért — válaszolta az — mert a szamárnak is szürke a ruhája.

A két asszony jóizüt nevetett a kis fiu válaszán s végül is a szürke ruha helyett más szinű ruhában állapodtak meg.

És a kis Sándor maga vitte ki hóna alatt a boltból az új ruhát.

*

Jellemző Petőfi önérzetére, mely már kora ifjuságában is megnyilatkozott, egy Aszódon történt jelenet. Midőn valami diák-csiny miatt Koren tanár a czinkosokat a tábla mellé kitérdepeltette, Sándor nem akart menni. Nagy nehezen mégis kiment, de nem a táblához, hanem a tanár elé állt és határozott, majdnem követelő hangon kérte, hogy:

— Domine professzor, inkább megtanulok száz latin közmondást, de letérdepelni nem fogok!

— Jól van — válaszolta a professzor — tanulj meg hát száz példaszót!

És Sándor, bár nehezen ment, de megtanulta, csakhogy ne kelljen térdepelnie.

*

Kolmár József tanár Pápáról ismerte Petőfit, akivel együtt diákoskodott. Kolmár később Pozsonyba került, ahol mint félig végzett pápai diák az „Országgyülési Tudósitások“-nál nyert alkalmazást olyképpen, hogy egy sürűn teleirt ivért 25 váltógarast kapott.

Egy napon találkozott Petőfivel, aki nagy nélkülözések közt barangolt Pozsony utczáin. Kolmár biztatására Petőfi is beállt az „Országgyülési Tudósitások“-hoz naplóirónak és Kolmárral együtt körmölgetett reggeltől napestig. A két szegény exdeák egy szobában lakott, s megosztották egymás közt a nyomoruságot. A ház előtt egy magas nyárfa állt, melyet nagyon megszeretett Petőfi, s költői hévvel merengett el rajta. Ez a hév átragadt Kolmárra is, aki verset akart róla irni. Azonban csak az alábbi két sorig vitte:

Dunaparton magas nyárfa,
Magában áll, mint egy árva . . .

Kolmár a verset abbahagyta. Másnap meglátta Petőfi a félbehagyott verset:

— Minek hagyod itt csúfságnak — mondta Kolmárnak — legalább hadd legyen egy strófa. És a két sor alá ezt irta:

Égbe mered szép sudara,
Rászáll az Isten madara!

*

Kecskeméti szinészkedése idején az odavaló szintársulat Almási nevű rendezője, egy tagbaszakadt, óriási termetű ember, azzal üldözte a költőt, hogy mindig jelentéktelen és rossz szerepeket adott neki.

Ennek az Almásinak volt egy Julcsa nevű imádottja a Czegléd-utczában, akihez eljárogatott.

Egyszer aztán Petőfi azt mondja Almásinak:

— Hallja, Almási, ha maga tovább is szekiroz, elütöm a kezéről a kedvesét.

Almási végignézte a czingár költőt és megvetően csupán ennyit szólt:

— Annak maga nem imponál, amice!

Ezt az epizódot maga Petőfi mondta el Jókainak, aki évek előtt a Petőfi-társaság lakomáján beszélte el az asztalnál ülő szomszédjainak.

*

1845 tavaszán Petőfi Eperjesen töltött néhány napot Kerényi Frigyes és Tompa Mihály baráti társaságában Kerényiék (Christmann) vendégszerető házánál. Ez alkalommal Kolbenheyer Mór lelkész (Arany János Toldi-jának németre forditója) ebédet adott Petőfi tiszteletére, amelyen jelen voltak az

ünnepelt költői „triás“-on kivül Vandrák András és Krayzell András nagynevű tanárok, nemkülönben a hazafias nőegyesület több előkelő tagja: Kósch Lajosné, Lehóczky Jenőné, Strohriegel Andrásné stb.

Beszélgetés közben szóba került a többi közt az akkor hirneves operaénekesnő, Schódel-Klein Róza, ki abban az időben a Nemzeti Szinházban Pesten aratta fényes babérjait. Az asztaltársaság valamelyike egyenesen Petőfihez fordult, provokálva mintegy a költő műizlési itélkezését az operaénekesnő remeklése felől, mire a költő szóról-szóra ezt válaszolá:

— Mit nekem Schódelné? Ha én szép éneklést akarok hallani, hát kimegyek az erdőbe és ott hallgatom a csalogányt! . . .

Ez a meglepő nyilatkozat a jelenvoltaknál meglehetős derültséget keltett, pedig komolyan mondá, amit mondott: arczkifejezése, hanglejtése és egész magatartása komoly volt.

Id. Sztehlo János, aki akkor szintén jelen volt a társaságban, azt mondja, hogy a költőnek ez a rögtönzött kijelentése nem kitérő válasz volt, nem is műbirálat a hirneves művésznő ténykedésének művészeti becse vagy értéke fölött, csakis a természet fiának és népköltői érzékének közvetetlen megnyilatkozása, s mint ilyen, a maga nemében nagyon érdekes és igen becses.

Id. Sztehlo egyébként Petőfit csak egyszer látta, a föntirt alkalommal, de azt élete legkiválóbb emlékei közé sorolja. Petőfi megjelenése,

alakja, sziporkázó szelleme nagy hatással és feledhetetlen benyomással volt mindnyájukra.

*

Az 1842 és 1845-ik esztendők közötti időben a költő atyja a kunszentmiklósi mészárszéket is bérelte, ahol fia István volt a székálló-legény. Petőfi meglátogatta itt öcscsét és néhány napot nála töltött. Ez alkalommal Kelemen Gergely tanár (Kelemen Mór volt kuriai biró atyja) sétája közben megpillantotta Petőfit a mészárszék előtt egy fejős-széken ülve, amint mélyen elmerülve, könyvekben olvasott.

— Mit csinál öcsémuram? — kérdezte tőle Kelemen.

— Angolul tanulok, urambátyám — válaszolta Petőfi és nagy elragadtatással szólt Byronról. Minden vágya — ugymond — hogy a nagy költő műveit angol nyelven olvashassa.

*

Ez időben ismerkedett meg a költő Kunszentmiklóson Bankos Károlylyal, akinél később gyakran megfordult, sőt 1848-ban a képviselőválasztás alkalmával nejét is levitte Bankosékhoz.

1844 nyarán is vendége volt Bankosnak. Egy délután pipázgatva sétálgattak az Epreskert felé. Midőn a fahidhoz értek, egy juhászlegény jött velük szemben szamáron. Petőfi hirtelen odaszólt Bankosnak:

— Nézd Károly, ezt az eredeti képet!

A hosszulábu juhász döczögve jött egy kis szamáron és csakugyan földig ért a lába . . .



Fliegende Blätter

21 Bestellungen werden in allen Buch- und Kunsthandlungen, sowie von allen Postämtern und Zeitungsexpeditionen angenommen. **№ 405.** Erscheinen wöchentlich. Subscriptionspreis für den Band von 24 Nummern 3 fl 36 kr od. 2 Rthlr. Einzelne Nummern kosten 12 kr od. 3 ggr. XVII Bd.

In der braunen Schenke

Magyarische Volksromanze von Petöfi

Vor dem Dorfe, an der Szamos,
Steht die braune Schenk allein;
Könnt' sich spiegeln in den Wellen,
Bräche nicht die Nacht herein.

Ist schon Alles still geworden,
An dem Himmel Sterngefunkel
Ausgebunden ruht die Fähre,
D'ruber schweigt und lauscht das Dunkel.

Petőfi verse a Fliegende Blätter-ben.

— Hova vágtat kend? — kérdi Petőfi tréfásan a mellettük elhaladó juhásztól.

— Beteg a rúzsám, ahhoz mék! — kiáltott vissza a juhászlegény és nagyokat vágott a szamárra.

Petőfi és Bankos e jelenet után folytatták sétájukat. Mikor hazatértek, Petőfi néhány perczre bement szobájába, s mikor visszatért, igy szólt Bankoshoz:

— Te, Károly, megverseltem azt a juhászt, akit délután láttunk.

És felolvasta a „Megy a juhász“ czimű költeményét. Bankos elragadtatással hallgatta a költeményt és dicsérően mondta Petőfinek:

— Sándor, ez nagyon jó dolog ám!

*

Petőfi 1848-ban mint képviselőjelölt a kunszentmiklósi városháza előtt beszélni kivánt, hogy visszautasitsa ellenségeinek ellene szórt rágalmait, de Virágh Dénes biró nem akarta megengedni a költőnek, hogy beszéljen. Később mégis beleegyezett, de csak úgy, ha Petőfi a rágalmakról nem szól és ellenük nem védi magát.

Mikor Petőfi beszédét befejezte és leszállt a dobogóról, összecsapta a tenyerét és gúnyosan végignézve Virágh birón, igy fakadt ki:

— Óh, birák mintaképe, gyönyörüséges mákvirág!

*

Mikor a költőnek a „Hejh, édes szülőimék, gazdagodjam meg csak“ kezdetű költeménye meg-

jelent, a falusi vendéglőben kártyázó urak megmutatták azt a lapszámot öcscsének: Petőfi Istvánnak, aki az időben székálló legény volt és éppen egy pohár borra tért be a vendéglőbe. A költeményben az alábbi sorok vonatkoznak Istvánra:

Pistinek meg majd veszek
Drága paripákat:
Rajtok jó Istók öcsém
Vásárokra járhat.

A fiatal legény nagy komolyan elolvasta a verset s azután eltávozott a vendéglőből. Másnap egy darab papirossal a kezében lépett a vendéglőbe és mintegy válaszul Sándor bátyja levelére, egy verset olvasott fel, melynek egyik strófája igy szólt:

Tudom, jó Sándor bátyám,
Hogyha én azt várom:
A vásárokat holtig
Gyalogosan járom!

*

Iglón a Pákh-család körében pompásan érezte magát a költő. Pákh Károly nyugalmazott tanár, Pákh Albertnek, Petőfi benső barátjának öcscse, ebből az időből a következő két apróságot jegyezte föl. Az első hetet Iglón Petőfi inkább csak a család körében tölté, alig tekintett szét a városban. Rendesen korán kelt, s aztán kiment a kertbe, hol föl és alá sétálva, fönnhangon olvasgatott Béranger, Hugó Viktor és más franczia költők műveiből, melyeket részint magával hozott, részint

Pákhék könvtárában talált. Ez az olvasgatás addig tartott, mig reggelire hivták. Az első meghivás a tizenkét éves Pákh Miklósra volt bizva, ki feladatát ezzel a dikczióval oldotta meg:

— Petőfi úr, tessék jönni früstökölni!

Petőfi össze-vissza ránczolván homlokát, maga elé állitá a fiut és így szólt hozzá:

— Ha még egyszer azt mondod nekem, hogy Petőfi *úr* és *tessék* früstökölni — akkor jól megczibálom a füledet! Érted?

— Értem.

— Hát, hogy fogod ezután mondani?

— Sándor, gyere reggelizni.

— No már így jól van — mondá Petőfi — most már mehetünk!

*

Egy délután a Pákh-leányok néhány barátnője jött el látogatóba. A társalgás németül folyt, de Petőfi magyarul beszélt a németajkuakkal is, s igen megbotránkozott a leányok örökös német beszédén. Emiatt még másnap is duzzogott s ebéd után már a leányokkal is perelni kezdett, hogy keveset beszélnek magyarul. Ezek azonban csakhamar más tárgyra forditották a beszédet és felszólitották, hogy mondjon nekik inkább egy szép verset, mire Petőfi rövid szünet után kissé haragosan így kezdett extemporizálni:

Német lányok, csunya német lányok,
Nem jövök én többet ti hozzátok . . .

De tovább nem folytathatta a leányok miatt. Az nem szép . . . olyan vers nem kell nekik . . . mást mondjon! — kiáltották. Mikor aztán a háborgás lecsillapult, Petőfi — szokása szerint — jobb kezével vékony kis bajuszát pödörgetve, igy kezdé:

Szép Petőfi . . . jó Petőfi . . .

Pákh Albert közbeszól . . . *nagy bolond.*

Petőfi azonban nem zökkent ki a tempójából és teljes nyugalommal igy folytatta:

— *De még nagyobb Berti, aki ilyet mond.*

Volt erre általános nagy kaczagás, mely a komoly Petőfit is magával ragadta, de a verselésnek többé nem volt folytatása.

*

Törökfalvi Pap Zsigmond résztvett 1847 őszén Nagykárolyban a gróf Károlyi uradalom főtisztjének a magyar tisztújitás alkalmával régi szokás szerint rendezett ebédjén, melyre a megye ifjabb tisztviselőit hivták meg. A vendéglátó háziur leánya kedves barátnőjének: Szendrey Júliának kedvéért az akkor Nagykárolyban időző Petőfi is hivatalos volt az ebédre, de nem jött el.

Ebéd felett, beszélgetés közben, a költő is szóba került és a háziasszony — talán neheztelésből, hogy Petőfi nem jött el, vagy női pikantériából — a költőnek kiálló szemfogára, mint szépséghiányra tett megjegyzést.

Szendrey Júlia fülig pirult a háziasszony e megjegyzésére, s hirtelen visszavágott, mondván:
— De Petőfi Sándornak az is jól áll!

*

Mezőtúron lakik özvegy Mészáros Endréné (a volt polgármester özvegye).

A negyvenes években, Mészárosné, atyjának a Csillagos (most Rákóczi) utczában levő házában a nyitott ablakon kikönyökölve, látta, hogy egy, fehér vászonnal behuzott „ernyős szekér" közeledik. A szekér elé három sovány gebe volt fogva, s a



Szendrey Júlia sajátkezű aláirása.

nagy sárban éppen a házuk előtt akadtak meg. Hasztalan biztatták a gebéket, a szekér tengelyig befuródott a sárba, s nem lehetett helyéből kimozditani. A szekéren a parasztgazdán kivül egy hanyagul öltözött, nyulánk fiatal ember ült, aki látván a helyzetet, leugrott a szekérről, s a szomszédos „Dobogó" vendéglőbe ment, hol a belépő idegent az ott borozgató mezőtúri urak „erdélyi diák"-nak nézték. Az idegen nagy elkeseredéssel szólt a rettentő sárról, mely utjukat megneheziti és segitséget kért a vendéglőstől. Mikor aztán az urak megtudták, hogy az idegen Bonyhaiékhoz

készül Mezőberénybe és Petőfi Sándornak hivják: valamennyien segitségére siettek a megrekedt szekérnek, mely néhány órai késéssel végre megindulhatott Mezőberény felé.

Mészárosnénak másnap egy barátnője ujságolta, hogy:

— No, hires vendége volt tegnap Túrnak. Petőfi Sándor, a költő rekedt itt egy parasztszekéren!

*

A szabadságharcz idején két urihölgy érkezett Mészárosné szüleihez. Az egyik Petőfiné Szendrey Júlia volt, a másik Sárossy Gyuláné. Petőfiné csupán néhány órára szállt meg és tovább utazott, mig Sárossyné ott maradt Mészárosné szüleinél.

— Mikor a két hölgy megérkezett — beszéli Mészárosné — nekem is, szüleimnek is feltünt, hogy mindketten levágott, rövid hajat viselnek. Meg is kérdeztem őket, hogy miért vágatták le a hajukat, mire Petőfiné ezt válaszolta:

— Magyar nők vagyunk, körhajat viseljünk, ne pedig német módist!

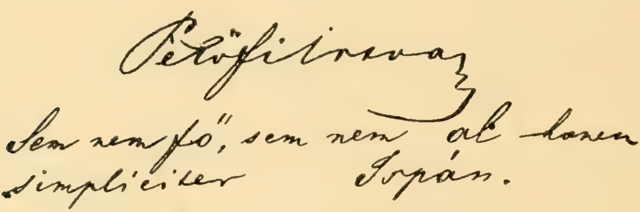
És biztatták Mészárosnét, hogy ő is magyar leányhoz illő körhajat viseljen.

*

Lauka Gusztáv beszélte egy irói társaságban, hogy Petőfi egy alkalommal igy nyilatkozott a költőről és a versfaragóról:

„A csalogány énekel, mert érez; — a veréb csiripel, mert éhes!“

Garay János, a költő nejét meleg barátság fűzte Szendrey Júliához, bár Petőfi és Garay között hosszú ideig feszült viszony volt, mert Garay is azok közé tartozott, akik kezdetben Petőfit csupán egy „reményteljes“ tehetségnek tekintették. Később ő is meghódolt Petőfi lángelméje előtt, s midőn Petőfi megnősült, a Szendrey Júlia és Garayné közt megújitott barátság révén a két költő is közelebb jutott egymáshoz. Garayné és Szendrey Júlia barátsága régibb keletü. Még leánykorukban ismerkedtek meg egymással Erdődön, ahol Garayné



Petőfi István sajátkezű aláírása.

atyja: Babocsay Pál, elődje volt Júlia atyjának az inspektorságban. Mikor Júlia Petőfiné lett és Pestre jött, sietett meglátogatni Babocsay Máriát, Garay János feleségét. Ez időtől kezdve Petőfiék sürün ellátogattak Garayékhoz.

Garay Gizella, a költő még élő leánya néhány érdekes epizódot őrzött meg emlékezetében abból az időből, mikor Petőfiék hozzájuk jártak.

Petőfi a Garay-gyerekek közül legjobban Dezsőt kedvelte, mert bátor, élénk és szóki-

mondó gyerek volt. Vele a költő gyakran eltréfálgatott. Egy napon, midőn Petőfi betoppant Garayékhoz, a Dezső gyerek fölugrott az asztalra és hévvel elszavalta a „Talpra magyar“-t. Petőfi keresztbe font karral hallgatta a kis hazafit, s a szavalat végén megveregetve a fiu vállát, így szólt hozzá:

— Derék gyerek vagy! Ne is éltesd többé Ferdinándot, hanem éljen a respublika!

Egy más alkalommal Petőfi elé állt a kis Dezső és megkérdezte:

— Petőfi bácsi, miért vagy te olyan borzas?



Petőfi Istvánné sajátkezű aláírása.

— Mert republikánus vagyok! — felelte a költő.

— Én is az leszek — szólt a fiú — s attól kezdve ő is felborzolva viselte a haját.

Volt Petőfinek egy György nevű inasa, aki mindenes szolgálatot teljesitett nála és igen nagy tisztelője volt a költőnek. Midőn Petőfiék Pestről Debreczenbe költöztek, Petőfi ajánlatára Györgyöt Garay János fogadta magához. Három évig állt György Garayék szolgálatában, váltig emlegetve Petőfit, akit sohasem tudott elfeledni.

— Tekintetes asszony — mondta egyszer a konyhában szorgoskodó Garaynénak — csak az

vigasztal, hogy a mostani gazdám is olyan jeles *irnok*, mint az előbbi gazdám, a Petőfi úr volt!

*

Petőfi 1848 október közepén vonult be Debreczenbe zászlóaljához. A zászlóalj parancsnoka e szavakkal fogadta a költőt:

— Kapitány úr! Már tegnapra vártam, mert nagy szükségünk van önre. Önt szemeltem ki a legénység oktatására. Lobogtassa előttük hazaszeretetének lángját és tanitsa őket: mint kell a hazát szivvel és karddal védeni. Ime, átadok önnek egy könyvet, melyben utmutatást talál a külömböző vezényszavakra s ha bármiben felvilágositásra volna szüksége, forduljon hozzám teljes bizodalommal. Ismerve azonban a költői lelkek csapongó hajlamát, bajtársi szeretettel kérem, hogy a közfegyelem érdekében a parancsnokság tudta és beleegyezése nélkül kapitányi jogkörén kivül a legénység fölött ne rendelkezzék. Isten hozta önt körünkben!

A parancsnok azért tette az utóbbi megjegyzést, mert Petőfi a parndorfi táborban radikális irányu ujságczikkeket is olvasott föl a legényeknek.

*

Petőfi Sándor századost a forradalom alatt Biró Vincze nevű tiszttársával Dálnoki Nagy Dániel házához szállásolták el Miskolczon. Egy napon riadót fujtak, mintha ellenség közelednék a városhoz, hogy megkiséreljék a hadfiak gyors előállását. Ekkor történt, hogy Petőfi tiszti szolgája, félve az

ellenségtől való elfogatástól, katonai ruháját a háziur szappanos inasának öltözékével cserélte ki és remegve bujt el a fáskamrában. Midőn Petőfi ezt megtudta, haragosan megdorgálta a gyáva legényt, s rögtön elcsapta magától azzal a kijelentéssel, hogy még kutyamosónak se való az olyan katona, aki igy remeg a hazáért! A hadsereg elvonulása után Petőfi és Biró később ismét visszatértek Miskolczra és ekkor már hivatalos elszállásolás nélkül látogattak el a Dálnoki-házhoz. Ez utóbbi találkozás emlékéül kapott Petőfitől Dálnoki Nagy Karolin, D. Nagy Dániel leánya, egy díszesen metszett ivópoharat P. S. betükkel, mely jelenleg Nagy Karolina fiánál, Édes Gyula állami faipariskolai tanár birtokában van Homonnán.

*

A költő 1848-iki debreczeni időzésének értékes emléke az a kard is, mely Rickl Géza debreczeni nagykereskedő és földbirtokos tulajdona.

E kardról Kiss Sándor 1848 — 49-iki honvédezredes, Bem tábornok volt hadsegéde a következő bizonyitványt állitotta ki:

BIZONYITVÁNY.

Rickl Géza úr felszólitására ezennel bizonyitom, hogy a birtokában levő kard pengéje valósággal Petőfi Sándor kardja volt, melyet az 1848-iki márcziusi napokban hordott, ilyen kardja volt még azon időben Jókai Mórnak és Vasvári-

nak, ezen kardok mind Kirner fegyvergyárostól vásároltattak, ha még valaki a Kirner üzletben ez időből él, emlékezhetik reá.

A kard jelenlegi hüvelye nem eredeti, mert a kard hosszabb ideig elásva lévén, végképpen tönkre ment.

Petőfi Sándor az 1848-ik év téli hónapjaiban Debreczenben időzvén, már mint honédkapitány ezen díszkardot nem használhatta mint szolgálati kardot s egy nálam töltött barátságos vacsoránál meglátta Rickl József nemzetőri lovasfőhadnagy csinos szolgálati kardját. Felszólitotta, nem volna-e hajlandó ezen kardját az ő diszkardjáért elcserélni, mire Rickl József úr készséggel ráállott s igy megtörtént a csere. Igy jutott a kard Rickl József úr birtokába.

Ezen ténynél többen voltak jelen u. m. Jelics József würtenbergi huszárszázados, Gulacsy Imre vadászőrnagy, Brunner Eduárd, kik már életben nincsenek. Rickl József úr halála után egyetlenegy fia Géza örököse tulajdonába jutott, a melyet jelenleg is bir.

Kelt Debreczenben, decz. 30-án 1895.

Kiss Sándor s. k.

Előttünk:
Rickl Antal s. k.
Komlóssy Arthur s. k.

Rickl József — mint azt nekem fia beszélte — meghitt barátja volt Petőfinek és sok napot töl-

töttek együtt Debreczenben. A forradalom lezajlása után Rickl a saját fegyvereivel és kardjával együtt a Petőfitől cserébe kapott diszkardot házának egy emelet-magasságú üregébe rejtette, mely a kapualj mellett az udvarban a fal mellett van.

A hatvanas években beköszöntött „magyar világ"-ban Rickl József felbontotta az üreg befalazott nyilását, s féltve őrzött fegyverei, köztük Petőfi diszkardja is napvilágra került. A rozsdán kivül a fegyvereknek egyéb baja nem esett, csupán Petőfi diszkardjának bársonytokja málott szét. E tok helyett Rickl újat készittetett, s most abban őrzi az értékes relikviát.

*

Petőfi gyakran ellátogatott Szatmárra. 1848-ban a szabadságharcz idején is járt ott, amikor Nagy-Bányáról visszatérve, Ötvös Mihály akkori alispánhoz levelet intézett, melyben általános népfölkelés hirdetésére kéri az alispánt.

E levelet a szatmári levéltárban másolatban őrizték, de e másolatot Petőfi sajátkezű záradékával látta el.

A levél, melyet néhai Hérmán Mihály polgármester támogatásával sikerült megszereznem Szatmár szab. kir. város közönségétől, így hangzik:

„Nagy-Bányáról jövök. A Székelyföldre szándékoztam utazni némileg országos kiküldetésben, de Nagy-Bányáról vissza kellett fordulnom, miután

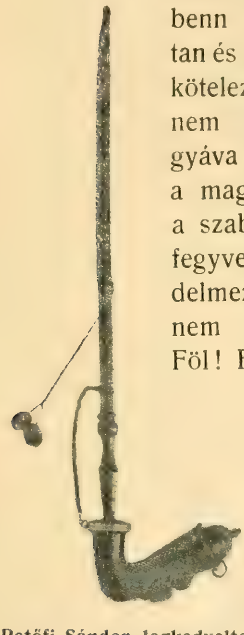
a hiteles tudomás szerint Kővár vidékén az utazás bizonyos veszély minden kaputas magyar emberre nézve. Tizezer oláh van talpon, akik az ellenségeskedést azzal kezdték meg, hogy a kővárvidéki cassát, mintegy 18.900 pengőt, elrabolták. Tegnap egy helyen már gyujtani is kezdtek. Teleki Sándort, a kővárvidéki főispánt s Mihali kormánybiztost elfogták s csak csel által sikerült elillanniok. Midőn kocsira ugrottak és vágtatni kezdettek, egy vasvillát hajtottak utánuk és puskát sütöttek el rájuk. Szerencsére egyik sem talált. Mindezt magától Telekitől és a kormánybiztostól tudom, kik Nagy-Bányán vannak több kővárvidéki urakkal, kik szintén megszöktek hazulról, mert életük nem biztos többé. Tisztelt alispán úr! A veszély nagy, néhány nap alatt roppant lehet: nem én kérem önt, hanem a haza követeli, hogy minden kitelhető lépést megtegyen ön, mi a veszély megszüntetésére szolgál. Véleményem szerint nem lesz elég az a néhány száz nemzetőr, kik már útban vannak; hirdessen ön általános népfölkelést e megyében s különösen rendeljen minden meglevő ágyút a hely szinére. Ismerve önnek erélyes jellemét, nem is kételkedem, hogy mindez a legrövidebb idő alatt meg fog történni s önt a haza köszönete s a fenyegetett vidékek hálája követendi. Én legszentebb hazafiúi kötelességemnek tartom itt maradni s az önök zászlaja alatt harczolni. A sereggel együtt Nagy-Bányán termek. Addig is Isten önnel! Tisztelő polgártársa Petőfi Sándor s. k.“

Záradék:

E levél eredetijét én írtam és küldtem Ötvös Mihály alispán úrhoz.

A haza nevében felszólítok mindenkit, ki e levelemet elolvassa és hallja, hogy a benn írottakat megfontolván, elszántan és lelkesülten teljesítse azon szent kötelezettségét, melyet, ha elmulaszt, nem hazafi és nem férfi, hanem gyáva bitang, ki nem érdemli meg a magyar nevet. Föl, föl magyarok, a szabadság és az Isten nevében, fegyverre, fegyverre! míg van mit védelmeznünk; ha késünk, maholnap nem lesz miért fegyvert fognunk. Föl! Föl!

Petőfi Sándor s. k.



Petőfi Sándor legkedveltebb pipája.

*

Ujházy Ferencz tanárnak és ismert festőművésznek beszélte Petőfi István, hogy Sándor bátyja szenvedélyes pipás volt. A szivart nem igen kedvelte, de annál inkább rajongott a pipáért. Nagy gondot is forditott a pipatóriumára, mely valóságos gyüjteménye volt a külömböző pipáknak. Volt abban hosszú- és rövidszárú pipa, többféle csibuk és

makrapipa. „Jószágait“ — mint ahogy azokat ő maga nevezte — tisztán tartotta és mindegyiket dohányzacskóval szerelt föl. Gyakran olyan nagy füst volt a költő szobájában, hogy keresni kellett őt a sürű füstgomolyagban. Versirás közben is folyvást pipált. Hátratett kézzel járt föl-alá a szobában, majd leült iróasztalához, leirt egy-egy versszakot, aztán ujra folytatta sétáját makrapipával a szájában . . . A szabadságharcz után Szendrey Júlia férje pipáit Petőfi Istvánnak adta emlékül. Azokból való az itt bemutatott pipa is, melyet az ötvenes évek elején Petőfi István azzal a kijelentéssel adott át barátjának: Ujházy Ferencznek, hogy az bátyjának legkedveltebb pipája volt.

*

Hutyrai Ferencz debreczeni polgár beszélte el az alábbi mulatságos kis történetet. Midőn Petőfi Pápáról Debreczenbe jött, mielőtt rendes szállásra akadt, egyetlen ismerősénél és barátjánál: Pákh Albernél talált barátságos fogadásra. Pákh készséggel osztotta meg szerény lakását Petőfivel, ki jól érezte magát barátja társaságában. Egy este éppen lefeküdni készültek, mikor Pákh, aki az ablaknál állott, boszusan felkiáltott:

— No, az éjszaka nem hunyjuk be a szemünket!

— Hogy érted ezt? — csodálkozott a költő.

— Világos. Nézz oda arra a fiatalemberre,

most tér át erre az oldalra; az Hutyrai Ferencz gazdasági gyakornok Vámospércsen. Ha bejön a városba, engem szerencséltet mindig éjszakára, ami ugyan nem volna baj, mert szivesen látom, de oly rémségesen horkol, hogy attól emberfia egy pillanatra el nem alhatik.

Kopogtattak.

A kellemetlen vendég lépett be, s minden bevezetés nélkül jelentette:

— Ma nálad alszom, öreg. Ugy-e nem haragszol?

— Ugyan kérlek — mentegetődzött Pákh, de arczáról leritt a boszankodás.

Petőfi egy darabig szótlanul ült Pákh és Hutyrai között. Látszott rajta, hogy valamin gondolkodik. Egyszerre félrehivta barátját, s röviden sugott neki valamit, aztán néhány perczre távozott.

— Érdekes ember, jegyezte meg Petőfiről.

— Lángész — lelkesedett Pákh — s mint minden zseni, végtelenül különös.

— Az látszik is rajta — vetette közbe Hutyrai.

— Lobbanékony, ingerlékenysége pedig nem ismer határt. Emlékszem pápai diákkoromban nálam hált egyszer és lakótársam ugyancsak megjárta vele. A fiunak ugyanis meg volt az a rossz szokása, hogy alvás közben egy kicsit hortyogott. Petőfit nagyon izgatta a dolog, s egypárszor felrázta álmából a fiut, mikor pedig ez ujra horkolni kezdett, fékezhetetlen haragjában rávetette magát

és fojtogatni kezdte. Szerencsére fölébredtem, s kiszabaditottam kezei közül a szoruló társamat.

Hutyrai az elbeszélés alatt egyre kellemetlenebbül érezte magát, s lefekvéskor oly izgatott volt, hogy Pákh és Petőfi alig tudták megőrizni komolyságukat.

A két jóbarát egész éjjel kitünően aludt, csak Hutyrai forgolódott izgatottan ágyában. Reggel kimerülve sugta oda Pákhnak:

— Barátom, be sem hunytam a szememet. Féltem a te vendégedtől!

Pákh nem tudta tovább tartani komolyságát. Kaczagva világositotta fel Hutyrait, hogy az egész dolog csak csel volt, melylyel éjszakai nyugodalmukat akarták biztositani.

*

A költő, ha módjában volt, örömest segitett szegényebb sorsu irótársain, de nagyon boszankodott, ha valaki pénzt kért tőle kölcsön.

— Úgy is tudom, nem adod meg! — szólt ingerülten. — Kérj tehát, de ne kérj kölcsön.

Ha valamelyik aztán szavát tartotta és megfizette a tartozást, mosolyogva jegyezte meg:

— Mennyire javul a világ, már nemcsak tartozásukat fizetik meg az emberek, hanem az ajándékokat is!

*

Az ifjan elhalt Petőfi Zoltán hátrahagyott irásaiból is gyüjtöttem egy kosárkára valót a Petőfi-ház

számára. E kézirat-gyüjteményből közlöm e nehány szál virágot:

KARÁCSONYKOR.

Ez a nap az, midőn a szegény is
Nem fényesen bár, de mégis vigad,
S ez este az, melyen gyermekének
A gyöngéd szülő ajándékot ad.

Ez óra az, midőn a szeretet,
Diadalát üli a villongás felett,
E pillanat az, melyben mindenik
Örömmel nyujt másoknak jobb kezet.

És mégis én, bár koldus nem vagyok,
Oly örömtelen érzem magamat,
Mert amióta elhunyt jó anyám
Súlyos teher rám minden pillanat.

És nincsen, aki szivem érzetét
Megértené, és e hideg vasat
Kezemben tartva, igy érzem csak az,
Csak ez adhatná meg nyugalmamat!

SZERETNI KELL.

Szeretni kell, ez lelkünk óhaja,
Ki nem szeret, nem boldog az soha.
Ez édes tűznek, óh engedni kell,
Mit keblünkben szép szem gyújta fel,
Koldus tanyán, uri lakhelyen,
Mi mindent éltet az a szerelem.
Hallgassuk meg a természet szavát —
Szeressünk hát!

Szeretni kell, azért, hogy jók legyünk,
Vigasztalásul, hogy ha szenvedünk,
Fájó sebekre ír a szerelem,
Hatása bűvös, gyors és végtelen,
Szeretni kell a hirt és a hazát,
Fegyvert kezünkbe e szent érzet ád,
És ha küzdeni vágyunk győzelemmel ...
Szeretni kell!

GYULAI KÁLMÁNHOZ.

(Gyulai Pál fiához.)

Nagy bűn, ha szerető szüleit gyerek ütni merészli.
S mégis kivánom: üss az apádra fiú!

GONDOLATOK.

A dicsőség pénz, a zsiros étel bor nélkül csömört okoz.

A tudákosság a tudomány szörnyszülötte.

A szerencse, mint a dohányzás megszéditi azt, aki nem szokott hozzá.

A boldogság mindenkor szerencse, de nem mindig viszont.

Az ember boldogság után futása hasonlit a mesebeli gyermekhez, ki a szivárványt akarta megfogni. Mint ennek, úgy annak is egy gödörben a vége.

Egy évi fogfájás után még a mennyország se kellene.

(Merán, nov. 18. 1869.)

RÖVID ÁTTEKINTÉSE ÉLETEMNEK.

(Töredék.)

1848 decz. 15-én Debreczenben, a Harminczad-utczában, déli 12 órakor, pénteken születtem. Apám: Petőfi Sándor, anyám: Szendrey Júlia. Megkereszteltek Zoltánnak, eleinte miért-míért nem Sylvesternek akartak. Keresztapám és anyám: Arany János és neje.

1849. Kóborlás és forradalom. Apám eltünt Segesváron julius 31-én.

1850. Elértem a két évet. Járni és beszélni tanulás.

1851. Három éves kamasz. Édes anyám második férjhez menetele H. Á.-hoz.

1852. Született Attila mostoha öcsém.

1853-, 1854-, 1855-re nem emlékszem.

1856. Ovóda, Neyék.

1857. Otthon, Hársfa-utcza 1-ső szám, azután Marikáéknál, Dunapart Storr-ház.

1858. Peregrinyi intézet, fölvételi vizsga. Sikerült examen. Okt. 1-én Piarista I. lat. oszt.

(A kézirat többi része hiányzik.)

*

A kecskeméti ágostai hitvallásu evangélikus egyház volt lelkésze: Lauko Károly, Arany János tanitványa, két piros kötésű vaskos könyvet őrizett könyvtárában. Hosszú esztendők óta őrizte azokat,

s kegyeletes érzéssel lapozgatott bennök, ha a kis eklézsia gondozására szentelt ideje megengedte. Abból a szomorú és mégis feledhetetlen időből maradt meg ez a két könyv, mikor a nemzet bilincsekbe volt verve, s a honszerelem parazsát a honfiui bú könnye áztatá. Ebben a förgeteges időben ott dobogott a nemzet szivének egyik fele a nagykőrösi gimnázium szürke falai közt, ott, hol a nemzet virágát, mínt féltett kincset, olyan kiváló tanárok ápolgatták, mint Arany János, kinek előadásait áhitattal hallgatták tanitványai.

Szilágyi Sándor, Arany tanártársa az ötvenes években titkon rejtegette Petőfi Sándornak, Emich Gusztáv kiadásában megjelent és az abszolut hatalom által elkobzott két kötet „újabb költeményeit“, melyekből abban az időben hazánkban alig egy-két példányt tudtak itt-ott megőrizni. Szilágyi a két kötetet e szavakkal mutatta meg Aranynak:

— János, nagy kincset adok át neked. Petőfinek ezt a két kötet újabb költeményeit. Ennek ellenében tőled azt kivánom, hogy költeményeidet, melyeket világgá akarsz bocsátani, nyomtatás előtt én olvassam először.

A barátságos megegyezés megtörtént.

Ezt megtudták a tanulók is, s ama fiui bizodalom, mely abban az időben az ifjuságot tanáraihoz füzte, bátorságot adott arra, hogy Lauko Károly és tanulótársa: Csurgay László elmenjenek Aranyhoz, megkérve, adná oda nekik záros határidőre a nagybecsű két kötetet, hogy azt betűről-

betüre, szóról-szóra, lapról-lapra hiven lemásolhassák. Arany, kinek ez a bizodalom láthatóan igen jól esett, elgondolkozott. Néhány pillanat mulva átadta nekik a két kötetet:

— Fiaim — ugymond — nagy dolgot akartok művelni. Hát itt van, irjátok le!

Azután úgy Lauko, mint iskolatársa, különkülön, betüről-betüre hiven lemásolták a maguk számára Petőfi örökbecsű költeményeit.* Éjjelnappal dolgoztak, s mikor elkészültek, a nyomtatott példányt visszaadták Aranynak.

— Tekintetes úr — kérdezték ez alkalommal a tanitványok — igaz lehet-e az a hir, ami széltében járja, hogy Petőfi nem halt meg, hanem él?

Arany szomoruan lehajtotta a fejét.

— Fiaim — szólt elérzékenyülve — lehetetlen, hogy Petőfi él, mert aki úgy szerette hazáját, mint ő, ha élne, még a csillagos mennyországból is leszállna hozzánk!

* A Lauko által lemásolt két kötet is a Petőfi-társaság birtokában van.

TARTALOM.

PETŐFI-KÖNYVTÁR.

Szerkesztik:
Endrődi Sándor és dr. Ferenczi Zoltán

II. füzet.

BARÓTI LAJOS

PETŐFI ADOMÁK.

Petőfi-Könyvtár

czimmel, a Petőfi-kultusz ápolására, a lánglelkü költő életviszonyaira és költészetére vonatkozó adatok összegyüjtése, feldolgozása s részben a nemsokára készen álló Petőfi-ház anyagának ismertetése czéljából uj vállalatot inditunk meg, mely kéthavonkénti 8—12 ives füzetekben fog megjelenni, izléses kiállitásban, illusztrálva. E füzetek később (számra 30 füzet) 15 diszes kötetben bocsáttatnak a közönség rendelkezésére.

Petőfi költészete kimerithetetlen kincsesbányánk s a vele foglalkozás

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

mindig édes gyönyörüség. Azt hiszszük, nem végzünk fölösleges munkát, midőn a szétszórt adatok csoportositásával hozzáférhetővé akarjuk tenni a rengeteg anyaghalmazt s előkésziteni próbáljuk egy még mindig hiányzó, kimeritő és hiteles Petőfi-repertorium nagy munkáját.

A füzetek egy része azonban már az ismert anyag feldolgozása lesz. Eleven, átszürt tartalom, érdekes, vonzó olvasmány.

Az aránylag olcsó és tartalmas füzetek, melyeknek bizonyos százalékát a Petőfi-ház kapja, a következő, de megjelenésök időpontját illetőleg változást is szenvedhető sorrendben fognak napvilágot látni:

1. **Kéry Gyula:** *Friss nyomon.*
2. **Baróti Lajos:** *Petőfi-adomák.*
3. **Váradi Antal:** *Regényes rajzok Petőfi életéből.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

4. **Dr. Barabás Ábel:** *A Felhők.*

5. **Bihari Mór:** *Petőfiné Szendrey Júlia Versei és Naplói.*

6. — *Petőfiné Szendrey Júlia eredeti elbeszélései.*

7. **Palágyi Menyhért:** *Petőfi művészete.*

8. **Déri Gyula:** *Petőfi Zoltán és művei.*

9. **Várady Antal:** *Az elzárt menyország.*

10. **Dr. Bajza József:** *Petőfi István és versei.*

11. **Gárdonyi Géza:** *Jegyzetek Petőfiről.*

12. **Dr. Ferenczi Zoltán:** *Szabadság, szerelem.*

13. **Péterfi Tamás:** *Petőfi-regék.*

14. **Dr. Somogyi Gyula:** *Petőfi költészete.*

15—16. **Endrődi Sándor:** *Petőfi a kortársak visszaemlékezésében. Két füzet.*

17. **Farkas Emőd:** *Petőfi életregénye.*

18. **Kéry Gyula:** *Ujabb leletek.*

19. **Baróti Lajos:** *Petőfi a ponyván.*

20—23. **Többektől,** *névleg:* **Kont Ignácz, Neugebauer László, Yolland Arthur, Szana Tamás, Szász Zsombor** *és* **Vikár Bélától:** *Petőfi a világirodalomban.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

24. ***Endrődi Béla:*** *Petőfi és Arany.*

25. ***Dr. Ferenczi Zoltán:*** *Petőfi születésének és eltünésének irodalma.*

26. ***Várady Antal:*** *Apróságok Petőfi életéből.*

27. ***Egressy Ákos:*** *Visszaemlékezések.*

28. ***Endrődi Sándor:*** *Petőfi a magyar költők világitásában.*

29. — *Petőfi a forradalomban. (Naplója, tábori levelei és hirlapi czikkei.)*

30. ***Herczeg Ferencz:*** *A Petőfi-ház.*

Budapest, 1907. deczember hó 31-én.

Endrődi Sándor, dr. Ferenczi Zoltán,

a Petőfi-Könyvtár szerkesztői.

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

PETŐFI-KÖNYVTÁR

Szerkesztik: ENDRŐDI SÁNDOR és dr. FERENCZI ZOLTÁN

II. FÜZET

PETŐFI ADOMÁK

ÖSSZEGYŰJTÖTTE

BARÓTI LAJOS.

JANKÓ JÁNOS ÉS MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

BUDAPEST, 1908

KUNOSSY, SZILÁGYI ÉS TÁRSA

KÖNYVKIADÓVÁLLALAT KIADÁSA

Kunossy Vilmos és fia nyomdai müintézetéből Budapesten.

A szellem első nyoma.

Egyszer névnapon voltak Petrovicsék Varga Benedekéknél, akikkel nagyon jó szomszédi viszonyban éltek. Ott voltak a helybeli róm. kat. papok is. Időközben a hat éves Sándor elaludt s csak a zajra ébredt föl, midőn a vendégek a távozó papokat kikisérték. Visszatérő szüleitől azt kérdezte:

— Elmentek azok a papok?

S rá kevéssel folytatá:

— Ezek a papok mindenkinek asszonyt adnak, magoknak egyet sem hagynak.

Nagy nevetés támadt, mire Varga Benedek igy szólt az apához:

— Barátom, ezt a fiut tanittasd, ebből tudós ember lesz!

Az első becsipés.

Körülbelül négy éves lehetett Petőfi, midőn az öreg Salkovics oda vitte Dani nevű fiát a mészáros mesterségre. Ebéd alatt Sándor a vendég mellett ült s ő is kis poharat kapott a borhoz. Salkovics egyszer csak azt vette észre, hogy poharából gyorsabban fogy a bor, mintsem ő kiinná, s

gyanuja kis szomszédjára esett. Megleste aztán s a gyerek valóban az ő poharába töltötte át a bort oly ügyesen, hogy senki sem vette észre. Salkovics ismervén az apa szigoruságát, nem szólt, csak elmosolyodott. Ezt észrevevén és csint sejtvén Petrovics addig faggatódzott, mig Salkovics mégis elmondta s csak nehezen birta visszatartani az apát, hogy fiát keményen meg ne fenyitse. Ebéd után aztán a gyereknek, a család nagy derültségére, a tiltott élvezettől széles jókedve kerekedett.

A szürke ruha.

Petrovicsék rendes vevői voltak, mig Szabadszálláson laktak, Heisler ruhakereskedőnek. Petrovicsné ott vásárolta férjének és kis fiának a kész ruhát. Egy nap Petrovicsné Sándor fiával ujra vásárolni ment a ruhásboltba. Azt mondta, hogy Félegyházára költöznek s ez az utolsó ruha, amit Heisleréktől vásárol a fia számára. Mig Heislerné választás végett Petrovicsné elé rakta a ruhákat, a kis Sándor keresztbefont karral mereven nézelődött az űzletben. Eközben Petrovicsné egy szürke kis ruhát emelt föl s a fiának nyujtotta, hogy próbálja fel. A fiu a szürke ruha láttára „nem“-et intett a fejével, majd arra kérte anyját, hogy más szinű ruhát vegyen neki, mivelhogy a szürke ruháért pajtásai kigúnyolnák.

— Hát aztán már minek gúnyolnának ki? — kérdezte tőle Heislerné.

— Azért, — válaszolt a gyerek, — mivel a szamárnak is szürke a ruhája.

A két asszony jót kaczagott a gyerek válaszán s végül is a szürke ruha helyett kávébarna szinű ruhában állapodtak meg.

Az első vers.

Mialatt óraközben a diákok vigan futkostak az udvaron, egy kis kutya is oda vetődött, melyet egy Horváth Károly nevű diák kergetni kezdett. Az iskola ablakán keresztül meglátta ezt a jelenetet Petőfi s a Horváth Károly latin könyvének szélére irónnal e hangsulyos verset rögtönözte

Kis Kari kerget kurta kutyát kint.

(Réthy L. följegyzése.)

A kis rajzművész.

Petőfi igen szépen irt s már aszódi kis diák korában ügyesen rajzolt is. Egyszer, midőn Koren tanár a syntaxistáknak magyarázott, addig a grammatisták, — akik közé Petőfi is tartozott, — pihentek, — elővett egy darab papirost s arra rajzolt valamit. Midőn mellette ülő társainak megmutatta, első pillanatra tanáruknak irónnal jól talált arczképére ismertek benne, melyet Petőfi azonnal széttépett.

(Dömök E. följegyzése.)

Rossz levéliró.

Egyik aszódi volt iskolatársa, Dömök Elek, megtudván, hogy Petőfi a Pesti Divatlap segéd-

szerkesztője lett, szemrehányó levelet irt Petőfinek, hogy elfelejtette régi barátját, akinek, bár jól tudja lakását, nem ir. Erre Petőfi csak annyit válaszolt: „Ha te a levélirást veszed a barátság kifolyásának, akkor én senkinek se vagyok barátja, mert nekem a levélirás — hogy Vörösmartyval szóljak — több, mint halál, több, mint a kínpadok.“ Hanem utóiratában helyrehozta mulasztását, irván: „Tegnap estve csináltam egy verset, a tulsó lapra lemásoltam neked, olvasd el, ha akarod!“

A „Legenda“ volt, mely igy kezdődik:

Megint panasz, de már megint panasz!

(Dömök E. följegyzése.)

A bátor gyerek.

Egyszer kora tavaszszal vagy tizen az erdőbe mentek sétálni és madarászni, köztük Sándor is, kinek sétabot hosszuságú pálczáján egy kis baltája volt. Még távol valának az erdőtől, midőn a mezőn egy a csordától elvált bika oldalt feléjök közeledett. Mindnyájan ijedve látták közeledését, csak ő nem, aki szélrül menve, biztatta őket, hogy ha a bika nekik találna jönni, ő oldalt ugrik s baltájával ugy térden üti, hogy orra esik.

— Igy szokták, — mondá, — a mészárosok.

Veszély ugyan nem történt; de amilyen vakmerő volt, kétségtelen, hogy szavának áll.

(Kemény M. följegyzése.)

Gyors megtorlás.

Élénk véralkata s lobbanó természete mellett nem félt a legnagyobb tanulóktól sem. Midőn egy vaskos fiu egyszer földhöz vágta, fölpattanva a földről, ugy ütötte arczul, hogy orravére megeredt. A tehetős aszódi apa, bárha fiának már semmi baja sem volt, megjelent másnap Korennél és Sándor megbüntetését követelte. A vádló panaszára a vallatásnál Petőfi deklamálva igy védekezett: „Még a féreg is, kit lábbal taposnak, felgörnyed a védelemre."

Becsületérzet.

Már gyermekkorában megnyilvánult Petőfinek határozott természete.

Koren István aszódi tanár, az akkori iskolai szokások szerint a rakonczátlan tanulókat testi fenyitékkel is meg szokta zabolázni. Benn marasztotta őket ebédre vagy kitérdepeltette. Alig hogy Aszódra került Petőfi, valami iskolai mulasztás miatt neki is oda kellett térdepelnie a sarokba. Ez a büntetés igen sértette a becsületérzetét. Alig térdepelt ott nehány perczig, azzal lepte meg tanárát, hogy határozott, szinte daczos hangon kérte, engedjen meg neki és ereszsze helyére, soha sem követ el többé mulasztást.

— Igazán nem? — kérdé a tanár, szigorú tekintettel mérve végig a fiut.

— Nem.

— Jól van, fölkelhetsz, de igéretedről meg ne feledkezzél!

S az egész három év alatt, mig Aszódon tanult, nem is volt rá esett, hogy mulasztást követett volna el.

A gyermek vállalkozó szelleme.

Sár-Szent-Lőrinczen egy alkalommal, tavasz felé, a jég már olvadóban volt s a nagyobb tanulók csúszkálni akarván, hosszabb jégtábla keresésére indultak a falu alsó végén elfolyó érre. Petőfi is velük ment több kisebb tanulóval; de közülök csak annak engedték meg, hogy tovább is velük tartson, aki átugorja az ért, mely sokkal szélesebb vala, hogysem meg birták volna tenni. Sándor azonban nem tágitott, hátrált, neki futott s a középen túl ugrott ugyan, de a jég beszakadván alatta, térden felül vizesen jutott a tulsó partra; ám azért konokul ott maradt, estig hordta a vizes ruhát. Ime, hogyan nyilatkozik már ekkor a későbbi férfi egyik legjellemzőbb vonása.

A szigorú tanár.

Aszódi diák korában vándorszinészek vetődtek Aszódra. Petőfi mindjárt megérkezésök estéjén fölkereste őket a korcsmában és velük töltötte az éjszakát. Koren, Petőfi tanára, látván a fenyegető veszedelmet, mindent elkövetett Petőfi visszatartására. Egy éjjel ujra kimaradt a fiú, sőt másnap iskolába se ment. Meghallván a tanár, hogy

Petőfi ott mulat a korcsmában a szinészekkel, öt markos tanulótársát küldte érte azzal az utasitással, hogy ha másként nem sikerülne, hát a



levegőben hozzák az iskolába. Az öt fiú nagy dulakodás után lefülelte, bár erősen rugkapálódzott s elvitték az iskolába. A tanár ott keményen lehordta s a téglával burkolt tanteremben kitérdepeltette.

Petőfi dult-fult s a lába alatt levő téglák egyikét kifeszitette s azzal czélba vette a tanárt s ha ez idejekorán észre nem veszi, fejbe vágta volna.

Koren, aki különben is indulatos ember volt, rendkivül haragra lobbant s négy fiuval legott lehuzatta és alaposan elverette.

A kis protektor.

Mikor Petőfi a szünidők után visszatért az aszódi gymnasiumba, öccsét, Istvánt is magával vitte, hogy felvétesse az előkészitő osztályba s Koren tanárnak ezekkel a szavakkal mutatta be:

— A mult esztendőben engem itt olyan jól tanitottak, hogy öcsémet is elhoztam magammal. Ajánlom a professzor úr jóindulatába.

Ekkor tizennégy éves volt.

(Fischer S.)

A komédia vége.

Aszódi diák korában fülig szerelmes volt Petőfi Borcsába, az akkor Aszódon időzött szintársulat egyik fiatal szinésznőjébe, annyira, hogy miatta szinészszé akart lenni s a társasággal menni. Az igazgató azonban csak úgy volt őt hajlandó társulatába fogadni, ha előmutatja iskolai bizonyitványát.

Elment tehát tanárához, Korenhez s bizonyitványát kérte, mert, mint mondá, nem akar tovább ott maradni és tanulni, hanem szinész akar lenni.

— Majd adok én neked, — felelte Koren, — szinészetet! — s olyas valami után nézett, amivel a nadrágokat szokta volt porolni; de a mig ez előkerült, Petőfinek már csak hült helyét találta.

Petőfi azonban tudta, hogy a mi halad, el nem marad, s ez oknál fogva kerülte az iskolát.

Koren azonnal irt az apának, s arra kérte, siessen Aszódra, mert fia rossz uton van s attól lehet tartani, hogy ha a szinészek elmennek, Sándor is utánuk oldja a kereket.

Az apa Koren levelére el is utazott Aszódra. Midőn Sándor meglátta, elébe sietett és meg akarta csókolni kezét; de ő visszarántotta mind a két kezét s igy szólt:

— Előbb megkérdem Koren urtól, hogy jól viseled-e magadat? — s intett neki, hogy kövesse.

Petőfi lehorgasztott fővel haladt mellette, azon gondolkodva: nem volna-e jó odább állani? De minthogy atyja szemmel tartotta, felhagyott ezzel a szándékkal és követte őt Korenhez.

Koren a történteket hiven elmondta az apának, aki mogorván hallgatta végig kedves Sándor fiának viselt dolgait. A fiú lakására visszatérve, az apa észrevétlenül becsukta az ajtót, aztán szótlanul felnyitá utitáskáját s olyasfélét vett ki belőle, amivel a marhákat szokták terelni s kegyetlenül elverte fián a port, közbe-közbe felkiáltva:

— Hát kell-e Borcsa? Kellenek-e a komédiások?

Ilyetén képen *megpuhitva* Sándor mindent megigért apjának, amit csak óhajtott s ezzel vége is szakadt a Borcsával s az aszódi szinészekkel folytatott komédiának.

(Székely S. följegyzése.)

A házigazda irnoka.

Élt Selmeczen egy Prosperinyi nevű cs. kir. kamarai hajdú, aki magát a legjobb poétának tartotta, kivált olyankor, ha többet talált bevenni a jóból. Költeményeit, melyeket a mámoros múzsa súgott neki, soha sajátkezüleg le nem irta és pedig azon egyszerű oknál fogva, mert nem tudott irni. Szerencsére azonban volt kéznél diák elég. Nála is lakott rendesen vagy három, akiknek tollba mondhatta halhatatlan elmeszüleményeit.

Egyszer, amint haza vetődött a korcsmából, egy megtöltött kulacscsal és megest fölöntött garattal, felszólitja Petőfit, aki épen nála volt kvártélyon, hogy ragadjon tollat és papirost, majd diktál ő verset, de nagyszerüt.

Nosza, a tréfára kész Petőfi sebbel-lobbal keresi az elhányódott tollszárat. Nagy idő telt el azonban, mig a toll előkerült. A kamarai hajdú csak dünnyögött:

— Ejnye, adta rendetlen discipulusa. No, most irni fog verset a rendetlen diákra. Irja!

Petőfi neki ült végre az irásnak s a következőket irá, mint diktálva volt:

> Ej, hajdanám volt jó idő
> Származott az penna levegő;
> De szomoruan van mostanában
> Deák nincsen koszoruban.
> Elvesztette pennáját,
> Nem veheti hasznáját.

Mikor ez megvolt, egy kis pauzának előkerült

a kulacs s négy pohár töltődött meg zavaros tartalmával. Petőfi két más lakótársának is, — akik közül az egyiknek följegyzése után iratnak e sorok, — jutott egy-egy pohár. Petőfi a neki nyujtott pokulumot szilaj könnyelmüséggel kapta el s e közben akaratlanul kiöntött belőle egy pár cseppet. A hajdú csak lóbázza erre a fejét, üritetlenül teszi le a poharat s azt mondja:

— Irjon tovább!

Petőfí ujra leül és ilyen verset másol:

Felkapjam poharát
Dühös erkölcsével,
Kiönti barátság
Legjobb elméjével.
Nem az a barátság
Felemeled pohár
Kiölte ő vóna
Az ő barátjával.
Durzással kiölte
Földre szórván cseppjét
Volt hamvai közzé
Visszatette tetjét;
Megkinálván pohárral
Jó barát mohárral.

Hogy mi az a „durzás“ és „mohárral?“ azt kisütni emberi értelem alig lesz képes valaha.

Lám, milyen rossz verseket tudott irni az a Petőfi, ha — sugalmazták!

Hogy szerzett utiköltséget?

Az öreg Petrovics egyszer szemrehányó levelet irt Selmeczen tanuló fiának, melynek végén kije-

lentette, „hogy hanyagsága, rendetlensége, korhelysége s kicsapongásai miatt érdemetlenné tette magát arra, hogy róla többé mint fiáról gondoskodjék, hanem egészen sorsára bizza“.

Petőfi e levelet azonnal közölte Szeberényivel, miközben könnyezett. Szeberényi elolvasván a levelet, vigasztalni próbálta, különösen azzal, hogy a rosszakaratú rágalmak által elvakitott apát világositsa fel s ő bizonyára megengesztelődik.

— Soha, — felelte Petőfi, — ismerem atyámat; de különben kegyelemért esedezni atyámnál sem fogok.

Azonnal készen volt a már régóta érlelt elhatározással, hogy nem tudja ugyan még merre, hová; de Selmeczen többé nem marad. Hiába volt minden marasztalás, rábeszélés. Végre barátja azt kérdezte, hol veszen az utra pénzt?

— Elmegyek a pápista paphoz, — válaszolá, — és azt mondom neki, hogy Váczra akarok a püspökhöz menni, mert áttérek a katolikus vallásra.

Erre mindketten nevetni kezdtek és ettőlfogva helyzetének csak nevetséges oldalát látta.

Diák-csiny.

Petőfi, miután a faképnél hagyta Selmeczet, Pestre gyalogolt s jól tudván, hogy atyja rendesen a kecskeméti házban levő „vörös ökörhöz“ czimzett vendéglőben szokott megszállani és a korcsmáros is ismerte őt, bátran belép s kinyittatja atyja szobáját, kijelentvén, hogy megvárja itt atyját, aki pár nap mulva szintén feljön.

Már nehány napot töltött el Pesten, de még nem akadt módja a megélhetésre. Egyszer csak betoppan az általa elfoglalt szobába a pinczér s jelenti, hogy apja megérkezett. E váratlan hirre menekülni próbál; azonban a fia ottlétéről a a vendéglőstől értesült apa éppen akkor nyitott be, midőn ő az ajtón távozni akart. A fiú elrémült s a szigorú és éppen nem kiméletes apának szorultságában azt mondja, hogy a tanárok küldték haza a husvéti szünnapokra, levelet is hozott tőlük. Bizonyitványa és ládája ennél és ennél az ismerősüknél van, de elhozza azonnal

Ez husvét előtt három héttel volt s így a szünidő ily korai kiadása nem igen látszott valószinünek. E mentség tehát nem oszlatta el az apa aggodalmát s azt felelte, jól van, ő is vele megy, amugy is van ugyanott eligazitani valója. Erre a látható legnagyobb zavarban levő fiát kézen fogván, elindultak a jelzett házhoz. Megérkezvén oda, a kaput betéve találták; ekkor Sándor udvariasan kinyitja s apját előre bocsátja; de alig lépett be rajta, becsapta utána a kaput és kereket oldott.

Az apa majd sóbálványnyá meredt e csinyen, harag és fájdalom vett rajta erőt, hogy fia ilyenre vetemedhetett. Szökését annak tulajdonitá, hogy talán valami olyat tett, miért apját is kerülnie kell, nemcsak az iskolát. Várakozott, hivogatta, kereste egy ideig s látván, hogy nyomára nem akad, rossz véleményében róla megerősödve ment haza.

A Kulisszák mögött.

Petőfi elcsapván magától az iskolát, Selmeczről Pestre kutyagolt s itt, miután a szinészet volt régi ábrándja, a Nemzeti Szinház felé irányitá lépteit. Hosszas utánjárás után sikerült is elérnie vágyát, statiszta lett Rónay név alatt. Ott volt a próbákon és előadásokon és hurczolta a kellékeket a szinpadra. Apja, különösen pedig anyja eközben nagy szivfájdalmakat szenvedtek miatta. Keresték is Pesten többször; sőt ismervén a szinpadhoz való vonzalmát, a Nemzeti Szinházhoz is ellátogattak, kérdezősködvén fiok után. Minthogy azonban őt ott Rónay néven ismerték, fel nem találhatták.

Történt eközben, hogy valamelyik nap délutánján az utczán bolyongva toborzó huszárokat pillantott meg egy csapszék előtt. A zene hangja, a sarkantyuk és kardok pengése s a toborzók hangos kurjongatása önkénytelenül is a tömeg közé vonzották. Egyszerre csak vállára üt egy csákós, de még gatyás huszár és „Sándor te!“-nek szólitja. Petőfi megnézi s látja, hogy egy szabadszállási legény, aki huszárnak csapott fel. Jó kedvében bevonszolta az ivóba, ahol Petőfi szüleiről tudakozódott tőle, akiket jól ismert, el is mondta, hogy sokat sirnak fiok után s hogy már keresték is, de nem tudták megtalálni.

Petőfi úgy gondolkodott, hogy ez a fiú nagy idő mulva látja viszont Szabadszállást, mert mint huszárt elviszik Taliánországba, fölfedezheti tehát

neki, hogy a Nemzeti Szinháznál van alkalmazva, de nem Petrovics, hanem Rónay néven.

Ezután a viszontlátás örömére egy pár pohár bort ivott vele s aztán elváltak egymástól.

Történt azonban, hogy a szabadszállási legény nem ütötte meg a katonai mértéket, igy hát hazatért s ott elbeszélte Petőfi szüleinek, hogy fiokkal találkozott s hogy a Nemzeti Szinháznál van Rónay néven.

A szülők kapva-kaptak az örömhiren s azonnal Pestre utaztak, ott pedig egyenesen a Nemzeti Szinházba siettek. Éppen próba volt, melyet Petőfi a kulisszák mögül nézett végig, midőn egyszer csak hallja odakint apja dörgő szavát, amint Rónay után tudakozódik. A következő pillanatban nyilik az ajtó s a szülők zokogva rohannak fiok felé, nyakába borulnak és könnyeik és csókjaik özönével árasztják el halvány arczát.

Apja, de különösen forrón szeretett anyja esdekléseinek engedett s haza ment velük Szabadszállásra.

(Péchy I. följegyzése.)

A két rokonhangzású név.

Az ifjú Petőfi gyönyörüséget talált benne, ha valakivel ingerkedhetett; de ezt oly kedélyesen tette, hogy csak az bosszankodott érte, akinek nagyon elevenére talált. Igy történt Ostfi-Asszonyfán is, ahol Salkovics mérnöknél, egyik közeli rokonánál lakott. Volt ugyanis a háznál egy Ráró nevű agár is, ő megleste, mikor ez és Salkovics

fia, Károly, a tágas udvar más-más részén kalandoztak, ekkor aztán torka szakadtából kiáltotta: „Ráró! Ráró!“ A rokonhangzású név a távolból érthetetlenné válván, mind a kettő azt hitte, hogy őt hivják s különböző oldalról nyargaltak elő Petőfi nem csekély mulatságára.

Elhagyatva.

Ostfi-Asszonyfán töltött egy telet Petőfi, egyik rokonánál, Salkovics Péter mérnöknél, ahol életének leggondtalanabb napjait élte. Szobáját söpörni, ágyát fölvetni semmi néven nevezett halandónak meg nem engedte. Asztalhoz igen ritkán ment, ebédjét, vacsoráját örömestebb költötte el szobájában, hol állandóan akkora pipafüst volt, hogy vágni lehetett volna. Csak akkor jelent meg az asztalnál, ha ángyának ikertestvére, Zsuzsika náluk volt látogatóban. Ebbe a bájos leánykába szerelmes volt Petőfi s irta hozzá a verseket. De a csintalan lány nem vette komolyan a költőt.

Néha a két nőtestvér megkoczkáztatott egy inváziót a pipafüsttel fuldoklásig telt szobába, s kedves ángyikája pirongatta, hogy kezdjen más életet, nyiratkozzék meg, vágja le körmeit, rakja rendbe könyveit, ruháit; de ő azzal felelt, hogy elkezdte szavalni Kisfaludy ismert szatiráját:

— Már ha tudós lettél, illik tudnod, mi különzi őt a köznéptől.

S a nők ugy távoztak el tőle, mint javithatatlantól.

A füszeres-inas.

Mikor Sopronban sárga pitykés közlegény volt Petőfi, egyszer Hankovszky Miskával, egykori iskolatársával találkozott az utczán, aki füszeráruk-kal megrakott kis kocsit húzott maga után. Meg-ütközve kérdezte tőle:

— Hát te mit csinálsz itt?

— Inas vagyok egy füszerkereskedőnél, — volt a válasz.

— No, öcsém, — felelt Petőfi, — sajnállak, nekem is rossz dolgom van ugyan; de mégsem cserélnék veled!

A Katona tragédiája.

Egy katonának szeretője volt otthon s nagyon gyötörte a honvágy; félt, hogy mire haza kerül, a lány talán férjhez is megy. Naponkint várt leve-let hazulról s napról-napra szomorubb lett. Egy-szer masirozás közben szokatlanul jó kedve kere-kedett s midőn a zászlóalj pihenőre megállott, átadta puskáját Petőfinek, mint legközelebbi szom-szédjának, hogy tartsa, mig visszajön. Már jelt adtak az indulásra, a legény nincs sehol. Ekkor egy pásztorfiú jön oda s jelenti, hogy egy katonát a szilvásban látott egy fán. Érte mentek; a sze-gény fiú volt, aki fölakasztotta magát a fára.

Liszt Ferencz miatt.

Soproni katonáskodása alatt történt télen, hogy Liszt Ferencz hangversenyezve járta be az orszá-

got s mint szülőmegyéje székhelyét, Sopront is meglátogatta és hangversenyt adott. Ennek hire fölzaklatta a várost, mindenki hallani akarta s Petőfi égett a vágytól, hogy szintén ott lehessen; szigorú kapitánya azonban nem adott rá engedélyt. Ekkor az Orlay Petrich Soma polgári öltözetét vette föl s engedély nélkül vett részt a hangversenyen. Az eset kitudódott s a büntetés nem maradt el.

A megzavart olvasás.



Ebban az időben a katonák még párosával feküdtek az ágyban. Az ő hálótársa egy czigányfiu volt. Sokkal inkább nehezére esett azonban, hogy takarodó után gyertyát égetni nem volt szabad. Ő mindazáltal feje fölött függő szuronya karikájába gyertyát illesztvén, talán kapitánya engedélyével, midőn társai már aludtak, olvasta az iskola könyvtárából kapott könyveket. Egyik társa egyszer ilyenkor oda lopózkodott s elfútta gyertyáját, mire Petőfi dühében szuronyát

dobta utána, mely szerencsére csak az ágyba furódott. Másnap aztán baka társai nagy örömére kurtavasra verték a „tintanyalót“, ahogy őt hivták.

Oktatás a gyakorlatra.

Maga Petőfi beszélte diák pajtásainak, hogyan oktatta őt katona korában a káplár a gyakorlatokra:

— Tudja-e kend, mi az a stéling?

— Nem.

— No hát a stéling a katonának az a stellungja, amelyben áll.

A pápai mathezeosz professzor.

Pápai diák korában a mathézist és annak professzorát, Farkasdit, nem szerette Petőfi. Többször össze is kocczant vele. Többek közt egyszer Farkasdi éppen egy tételt bizonyitgatott a táblán. Petőfi nem figyelt a magyarázatra, hanem a padra hajtotta fejét és irt valamit a térdén. A tanár többször hátranézett rá, de nem szólitotta meg, hanem magyarázat után gúnyos hangon fordult Petőfihez:

— Ugy látszik, Petrovics úr jól figyelt. Jöjjön ki és mondja el, mit magyaráztam!?

Petőfi felállott és igy felelt:

— Ne lázitsa fel a véremet, tanár úr!

— Mivel foglalkozott a magyarázat alatt? — kérdezte mérgesen Farkasdi.

— Ha kiváncsi rá tanár úr, tessék! — válaszolt Petőfi és átnyujtotta ujdonsült költeményét.

A tanár olvasni kezdte s amint sorról-sorra tovább haladt, arcza lassankint megszelidült, majd meglepődést árult el. Mikor pedig végére ért a költeménynek, két könnycsepp gördült végig az arczán és ezekkel a szavakkal adta vissza a papirlapot:

— Haladjon ön csak ezen az uton, és én fogadom, hogy a mathezisból soha fel nem hivom.

Ugy is lett.

Csacsi a tanteremben.

Más alkalommal Cziborral, a filozófia tanárával volt egy kis kalandja. Az igaz, hogy ebben a kalandban inkább az egész VII. osztály szerepelt, mint ő; de a tréfa gondolata tőle eredt.

Czibort ridegsége és zárkozottsága miatt senki se szerette a diákok közül. Ugy szólván állandóan hadi lábon állottak vele. Szivesen kaptak minden olyan alkalmon, amikor megbosszanthatták. Egy alkalommal annyira kihozták sodrából, hogy előadás közben a faképnél hagyta őket.

Történt egyszer, hogy órája előtti szünet alatt egy csacsi tévedt a kollégium gyomverte udvarába.

— Vigyük fel Czibor órájára! — inditványozta Petőfi.

Az ötlet általános helyesléssel találkozott s a

következő pillanatban körülfogták a jámbor állatot. Petőfi egyik, Kozma a másik fülét ragadta meg, a többi pedig ki hátul, ki oldalról taszigálta, nógatta a terem felé. Végre sikerült betuszkolni az osztályba. Két társuk elbujt a padok közé, hogy tanuja legyen a hatásnak, a többiek pedig eltávoztak. A csacsi az ajtó felé fordulva busult



magában. Csöngettek. Czibor gyanutlanul közeledett a terem felé, kinyitja az ajtót, meghökken. De a következő pillanatban visszanyerte hidegvérét.

— Hm! Hát csak magad vagy? — szólt, azzal megfordult és elkoczogott.

Másnap kiváncsian, kissé szepegve várakoztak a diákok Cziborra. Vajjon mit fog szólni? Elhangzik a csengetés és hallatszik a közeledő Czibor lépteinek kopogása. Siri csend lett. Ugy lehet, hogy a szokatlan némaság gyanut keltett Cziborban, mert óvatosan nyitotta ki az ajtót. Hátha megint csacsit talál? A diákok felállottak, ő pedig megnyugodva felült a katedrára. A halotti csendben igazi bölcs egykedvüséggel szedegette elő szemüvegét, irásait, aztán megkezdte előadását, mondván:

— Mivelhogy tegnapi órámon csak egy jelent meg az urak közül, előadásomat ott folytatom, ahol tegnapelőtt abban hagytam.

Mindenre gondoltak a diákok, csak ilyen csattanós lefőzésre nem.

Mikor vége volt az órának, igy szólt Petőfi:

— Most már elhiszem, hogy Czibor filozófus.

Attól fogva zavartalanul prelegálhatott.

Korán megnyilatkozott önérzet.

A pápai főiskolában egyik szombaton délelőtt több diákot megidéztek kávéházi mulatásért. Az idézések végén ott állt: „13-ik ügy. Petrovics Sándor.“

A megidézett diákok ilyenkor a kapu alatt levő széles termésköveken ácsorogtak, amig rájuk került a sor. Télen volt s kegyetlen hideg. Ott volt Petrovics Sándor is, egy vörös galléron kopott köpenyben, amelynek jobb szárnyát bal vállára vetette s didergett a többiekkel együtt. Csizmájának sarka annyira ferde volt, hogy nem is a talpán járt, hanem az oldalán.

Egyik kisebb diák, akinek neve szintén ott volt a fekete táblán, megszólitotta:

— Petrovics úr, hogyan történhetett az, hogy bakancsa nem oldalvást, hanem fent a fejének kellő közepén lyukadt ki?

Mire igy felelt Petrovics:

— No lássa csak! Még a csizmám is azt mutatja, hogy én nem vagyok olyan ember, mint a többi!

A három rózsa.

Pápának egyik korcsmáját elnevezték a diákok „Három rózsá“-nak, mivel a zsidó korcsmárosnak három szép leánya volt, egyik szebb a másiknál. Ezt a korcsmát látogatták a diákok esténkint, mert a város egyik távoleső utczájában volt, hová nem igen jártak a tanárok kémjei.

Egyik októberi este is sokan voltak együtt, fogyasztván a jó somlai mustot. Ehhez járult a pompás sült gesztenye, no meg dal, humor, szikrázó élczek. Petőfi eleinte komolykodott, de aztán jókedve kerekedett a musttól. A kisebbik „rózsá-

nak járt kedvében s rögtönzött strófái úgy hullottak a szép leányra, mint a záporeső, nem hiába Petőfi körül forgolódott legtöbbet. De poharából csak pár kortyot ivott.

— Hohó, gyerekek! — mondá, — csak nem akartok borba fojtani.



Erre oda ugrik Kozma Sándor, tele tölté poharát a pezsgő somlaival, mondván:

— De Sándor, azt a mindenét, te se vagy apácza, fogd a poharat!

És Petőfi ez egyszer csakugyan fenékig üritette poharát.

Midőn közelgett az esti hét óra, elbucsuztak a szép lányoktól és haza mentek a diákok.

Gyönyörű, holdvilágos este volt. Egyik diák, Győry Miklós, kit a diákság csak Mikének hivott, a Három rózsáék ketreczéből kirántott egy kappant és a köpenyege alá fogta; de lábai kilógtak s tisztán lehetett látni a holdvilágnál.

Egyszer csak rá kiált Petőfi:

— Mike bátyám, mit visz a köpenyege alatt, édesgyökeret?

Volt erre kaczagás, Mike pedig egész őszintén felelt:

— Nem biz én, Sándor, hanem hízott kappant!

Még azon este összeült az ifjuság becsületbirósága s az édes gyökeret haza kellett Mikének szállitani, mert ily komisz dolgokat nem tűrt az ifjuság.

A bús magyarka.

Katona korában egyszer olyankor ment Orlayhoz, midőn éppen egy elbizakodott úrfi látogatója volt, akiknek társaságában amugy is mogorva szokott lenni. A vendégnek feltünt ez a körülmény s tréfálkozva bús magyarkának nevezte őt. Petőfi e szóra föllobbant, mint a puskapor.

— Tudja ön, kik voltak azok a bús magyarok? — kiáltott rá. — Ha nem tudja, majd megtanitom én, hogy máskor tudja, kinek oszsza ezt a czimet!

Mire forma szerint megtámadta, s a vendég menekülni volt kénytelen.



A Komáromi és Szákfi szintársulata 1842 május elejétől fogva Pápán tartott előadásokat, melynek egyik nőtagja, Szathmáriné iránt a diák Petőfi mélyen érdeklődött. Ebből az érdeklődésből kifolyólag nem csak szorgalmasan látogatta az előadásokat, hanem megkérte egyik iskolatársát, aki ismeretségben volt a szinészekkel, hogy mutassa be őt.

Elfogulva és tisztelettel közeledett Thalia papjaihoz. A Griff-vendéglő emeletének széles folyosóján először is szive ünnepeltjével találkozott, aki meglehetős zilált alsó szoknyában épp akkor czivakodott egy darab vajas kenyér miatt egyik szinésznő társával. A két tisztelgő restelt a jelenlévők miatt félbe szakadt czivódás tanuja lenni, s odább mentek azzal a szándékkal, hogy Komáromit keresik föl. De mivel ez meg mélyen bele talált pillantani a kancsó fenekére s ily állapotban egy

éppen nála levő diákkal, aki szintén szinész lett később, vad dulakodásba elegyedett s a diák



már akkor a Komáromi stilétjétől vérzett is, köszönés nélkül vonultak vissza s fölhagytak a további látogatási kisérlettel. A véletlen úgy akarta, hogy később, midőn haza felé ballagtak, értesült Petőfi czivakodásban talált ideáljának S. bérlővel szőtt viszonyáról is, leverten lépett be kis szobájába és még az nap megirta „Szin és való“ czimű költeményét.

A gallérköpönyeg.

Pápán 1843 őszén Petőfi egyik Cserna nevű iskolatársa eladta ócska gallérköpenyegét K. János barátjának három váltó forintért. Az új tulajdonost, aki első eminens volt, alig hogy viselni kezdte a kibélelt, jó meleg köpenyeget, tanára: Stettner György, felszólitotta, hogy Lina leányát tanitsa Magyarország történelmére. A diák e megtisztelő

felhivás után, melylyel egy kis jövedelem is járt, nem hordhatta már a fakó köpenyeget, hát eladta ugyancsak három forintért az ágról szakadt Petrovics Sándornak, akiből aztán a világhirű Petőfi lett.

Cserna már most, ha a köpenyeg árát kérte K. barátjától, Petrovicshoz utasitotta, mint aki azzal a kötelezettséggel vette meg a köpenyeget, hogy az érte járó három forintot meg fogja helyette fizetni.

Az első diáknak mindig van bizonyos tekintélye a többi előtt, azért Cserna is engedett a szónak s Petrovicshoz fordult pénzeért. Erre bő alkalma volt, mert Cserna a Petrovics unokatestvérével, Salkovics Károlylyal lakott; másik unokatestvérével, orlai Petrics Somával pedig, akinek szállásán húzta meg magát a teljesen elhagyatott Petrovics, a konviktuson egy asztalnál, egy tálból evett. Zaklatta is bizony pénzeért, valahányszor csak tehette, de Petrovics, aki már akkor egy fejjel magasabbnak érezte magát társainál, a kisebb tanulókkal csak úgy félvállról szokott volt beszélni, bár a szó szoros értelmében elhagyatott koldus volt annyira, hogy egy garasos „markón" — ez volt Pápán a pékczipó neve — egy hétig is eltengődött. Ha Cserna hozzá közelitett, abban a biztos tudatban, hogy három forintját fogja tőle követelni, már messziről kiáltotta:

— Semmi közöm hozzád! Én majd Jancsival számolok!

És viselte a gallérköpenyeget, nappal mint

ruhát s többi rongyainak takaróját, éjjel pedig mint párnát és takarót, hálván unokatestvérének, orlai Petrics Somának ládáján, mely mellé ragasztéknak egy rozzant szalmazsák volt téve s a széken egy testes Sallustius, mely fejaljául szolgált neki. Társai, akik egy asztalnál ettek, szivesen megosztották volna vele a konviktusi ebédet; de semmiképen rá nem lehetett birni, hogy nappal hozzájuk menjen ebédre. Sokkal büszkébb volt, semhogy azt megtegye. Este is a négy asztaltárs ha átment érte, a szó szoros értelmében erőszakkal vitték át néha, hogy egy kis meleg levest egyék.

Ilyen körülmények között igen sovány kilátása lehetett Csernának a három forintjához, amint hogy kitavaszodván az idő, fel is szedte a sátorfát Petrovics s Pápáról Ozoráig kutyagolt, ahol egy vándorszinész-truppot talált. Menten felcsapott szinésznek s a trupphoz szegődött.

Kurta válaszok.

Egyszer a nagy sár miatt csak egymás után lépegetve mehettek az iskola felé, a járó-kelők által taposott nyomokon. Ily körülmények között jön velük szembe K. Gábor nevű tanulótársuk, aki Orlay mellett elhaladt, de Petőfivel összeakadt, főleg mert szóba állott vele.

— Honnan jön?

— A hátam mögül, — felelte Petőfi nyersen.

— És hová megy?

— Az orrom után, — kiáltá indulatosan, — ha ön kitér az utamból.

Kétértelem.

Egy más alkalommal az iskola fekete tábláján a megidézettek között volt a Petőfi neve is. Mig olvassa, megszólitja egy tanuló:

— Ugyan miért idézik önt?

A költő végig mérte szemeivel a kérdezőt s szürke kis köpenyét szétvetve szólt:

— Azért, mert köpenyemnek nincs bélése.

Megidéztetése ugyanis tandijhátralék miatt történt. A röviden kifizetett tanulónak azonban nem fért a fejébe a válasz és nevetve beszélte, hogy ez a bolond „baka“ — társai csak igy hitták Petőfit — milyen feleletet adott, mig az okosabbak egyike meg nem magyarázta neki:

— Ne hidd azt, több esze van annak a bakának, mint neked; hanem poéta, a bélés alatt pénzt értett, mely neki nincs s valószinüleg valami tartozásért idézik.

A revánzs.

Petőfi csak harmadrangú szerepeket kapott. Azokban is volt egy szerencsésebb vetélytársa, Németi, a későbbi szinigazgató, aki sok jobb szerepet elvitt az orra elől. Petőfi nem panaszkodott rá, csak fenyegette, hogy megöli. Annak persze szép hangja volt s tudott népdalokat énekelni. Mig Petőfi hasznavehetetlen volt az énekkarban

— Dejszen, fürészelhet az úr azzal a hegedüvel naphosszant az én fülembe, — mondá Laczkónak, a karmesternek, — nem tanulok én meg azért egy nótát sem!

Ekkor aztán annál több néma szereppel szekirozták. Csakhogy ő tudott magának ezért revangeot szerezni. Egyszer spádé helyett egy nagy furkós botot dugott az öve mellé, majd meg felpeczkelte az orrát piszének. Másszor meg a magyar süvegében a kifityegő csákóba egy hosszú pálczát tüzött s azzal fölfelé peczkelte azt s a hősszerelmes szerepét úgy elrontotta vele, hogy az maga is kaczajra fakadt, mikor meglátta.

A hősszerelmes azt mondá erre Petőfinek:

— Ha én most igazgató volnék, önnek félgázsiját lehuznám!

No, ugyan nagyot vesztett volna vele! Abban a hónapban éppen semmi volt a tiszta jövedelem. Kapott volna fél semmit egész semmi helyett.

(Jókai följegyzése.)

A zálogba tett Calepinus.

Kecskeméti szinész korában harmincz váltó forintja volt Petőfinek — proporczióra, ami annyit tesz, hogy ha van a kaszában nagyon sok forint, akkor jut neki belőle harminczszor egy forint; ha pedig nincs a kaszában semmi, akkor jut neki belőle harminczszor semmi.

Az idény vége felé jutalomjátékot kért az igazgatótól. Nem is tagadta meg tőle. Petőfi

„Lear király“-t választotta s abban a maga számára a bolond szerepét. El is játszotta, de igen komoly bölcset csinált belőle s azért nem is tetszett a közönségnek. De Petőfi se volt ám megelégedve a jövedelemmel. Az egész jövedelem-osztalék, mire az igazgatói számla retortáján keresztül ment, kitett Petőfi számára tiz váltó forintot. Pedig hát már akkor neki Dudásné asszonyomnál husz forintra felment a libegő adóssága szállásbér és ebéddij fejében. S ez a jutalomjáték volt minden reményének kártyavára. Ez is összedült. A kiadott versekért még akkor nem fizettek a szerkesztők. Dudásné asszonyom pedig nem érte be tiz forinttal, neki husz kellett.

Hiszen a másik tizet előteremteni nem lett volna Petőfi barátaitól boszorkányság, bár ők is szegény ördögök voltak; hanem ezt Petőfivel elfogadtatni, ez volt a kemény dió. Jókai megkisérlette. Volt hozzá jogczime. Akkor irta „A zsidó fiut“-t, melyet az Akadémia pályázatára szánt. Annak idegen kézzel kellett letisztázva lenni. Petőfi vállalta magára a lemásolást. Jókai tehát megkisérlette, hogy pénzt ad neki fáradságáért. De büszkén utasitotta vissza.

— Én nem irtam neked pénzért. Én sem kérdeztem, mikor lefestettél, hogy mit fizetek érte?

Hanem hát Dudásnétól tiz forint adóssággal megszökni megint nem illik. Kecskemétről pedig menni kellett.

Petőfi a nehéz feladatot úgy oldotta meg,

hogy kölcsönkérte egyik barátjának Calepinusát, melyre neki ugy sem igen volt szüksége, s betette zálogba Dudásnénál. Tartsa magánál, amig ő pénzhez jut, amikor is e könyv előmutatójának azonnal kifizeti a rá betáblázott adósságot.

Dudásné látszólag bele nyugodott a dologba; de szivében mást forralt. Szerencsére volt Dudásnénak egy szép kis unokája, Juliska, aki a költő iránt nagyobb rokonszenvvel viseltetett, mint nagyanyja. Ez megsugta Petőfinek, hogy öreganyja őt azzal bizta meg, hogy éjszaka, mikor már Petőfi alszik, keljen föl, lopózzék az ágya mellé, vegye el székéről a szép sárga gombos frakkot és tegye helyébe a vitorlavászon zubbonyt. Hadd utazzék abban s maradjon ott a frakk, az jobb kézizálog a könyvnél.

E cselszövény fölfedezése sietteté a drámai kifejlődést. Petőfi azon az éjjen nem ment szállására aludni, hanem Jókaihoz tért be. Elmondta, hogy még ez éjjel útnak indul Pestre — gyalog. Egy tizes volt minden pénze. Egy pár darab fehérnemű és egy csomó vers a batyujának terhe. A Jókai háziasszonya még egy csomó pogácsát és egy sódart kötött mellé.

Ilyen hadi készülettel indult Petőfi meghóditani a világot. És meg is hóditotta.

A Calepinus pedig ott maradt Dudásnénál, aki hogy elszalasztá a sárga gombos frakkot, nem várt tovább, ahogy illett volna, az ötforintos váltójával a lejáratra, hanem fölvitte a lyceum derék

tanárához, Szabó Sándorhoz, s elmondta neki nagy veszedelmét. A tanár ismerve a Jókai és Petőfi közt levő baráti viszonyt, tudatta Jókaival a Calepinus dolgát. Jókaiék aztán megvették a saját Calepinusukat a collegium számára tiz forintért Dudásné nagy bámulatára és megelégedésére.

(Jókai följegyzése.)

A molnármester következtetése.

Általános, bevett szokás volt hajdanta, hogy a szinészi osztály pályájukat változtatott református tanulókból telt ki. Még most is nagy többségben van e felekezet a művészet ezen ágánál képviselve. Legkevesebb pedig közöttük az evangelikus.

Egyszer Petőfi vándorszinész korában valamelyik alföldi kis városon keresztül utazván, megismerkedett egy becsületes molnármesterrel, aki nagyon jó volt hozzá. Az első szónál bizalmasan megveregette a Petőfi vállát, mondván:

— Hát maga szinész? No, annak örülök, mert — én is kálvinista vagyok.

(Jókai Tarka Élet.)

A makacs czenzor.

Midőn vándorszinész korában elhagyni készült Petőfi Kecskemétet, elhatározta, hogy mint szinlaposztó, a szokásos módon kis füzetet ad ki, melyet szétoszt s igy némi jövedelemre tesz szert. A füzet Jókai egy elbeszéléséből s az ő néhány költeményéből telt volna ki s közreműködését Ács Károly

is megigérte; de hozzá tette, hogy nem hiszi, hogy a czenzor engedélyt adjon rá, s eseteket mondott el, melyekben csekélységek miatt is megtiltotta a nyomatást. Erre azt felelte Petőfi: válaszszon ki hát Ács az ő költeményeiből egyet, melyről azt gondolja, hogy a czenzornak nem lesz oka visszautasitani. Ács ilyennek vélte a „Disznótorban“ czimüt; de azt javasolta, hogy a nyomdász, Szilády Károly által küldesse el, mert a czenzor ellensége lévén a szinészeknek, az engedélyt már csak ebből az okból is megtagadhatja. A czenzor azonban még igy is hajthatatlan volt. Ács felbosszankodván, maga ment hozzá, hogy közelebbről megtudja az okot. Kérdésére a czenzor, Sembera Calazantius József, piarista pap, azt felelte:

— Mit? Hát követhetett volna-e el annak irója nagyobb és botrányosabb vétket, mint midőn olyat mer kivánni, hogy az ég gömböcz legyen és mi abban töltelék! Majd bizony, én legyek töltelék és az ég egy gömböcz? Horrendum! Egy szót se vesztegessen mellette, én annak kiadását meg nem engedhetem!

Ács megpróbálta fölvilágositani, hogy az csak poëtica licentia; de nem volt kapaczitálható s Petőfi csupán irásban sokszorositva oszthatta ki nehány költeményét.

Az elpártolt barát.

Azon az emlékezetes télen, melyet Petőfi betegen töltött Debreczenben, sürün látogatta Pákhot,

aki ott nevelő volt. Egyszer Pákh éppen tanitványával foglalkozott, midőn betoppant hozzá Petőfi s kissé triviális szavakkal üdvözölte barátját, aki sokat adván arra, hogy tekintélyét növendéke előtt megóvja, restelte a dolgot; felindulásában megfeledkezett a köztük levő viszonyról s kiutasitotta a szobából Petőfit. A költő ezt igen zokon vette s következő nap szó nélkül lépett be Pákhoz, asztalára egy összehajtott papirt tett s azzal ismét eltávozott. Pákh hagyta őt menni, a papirt azonban kiváncsian kezébe vette s azon a „Végszó Pákhoz“ czimű költeményt találta, mely igy kezdődik:

Isten veled, te elpártolt barát,
Veszett ebként ki szivem megmarád!

A barátság fölbomlása azonban csak pár napig tartott, mert Pákh maga kereste föl Petőfit s kibékült vele.

Szomorujátékból vigjáték.

A „Griseldis“ czímű darabban nem jutott Petőfinek kard s enélkül kimenni nem akart. Ugy segitett hát magán, hogy egy bunkósbotot dugott az üres kardszíjba. A közönség talán észre se vette volna; de egyik néma szereplő meglátván, nevetni kezdett, aztán megsúgta szomszédjának, aki meg tovább adta, mire oly általános nevetés tört ki a szinpadon, hogy a Parsivalt játszó Dézsi Zsigmond is teljesen kijött a sodrából s a füg-

gönyt majdnem le kellett bocsátani. Ezért aztán öt forint birságra itélte a szinházi törvényszék; de az igazgató elengedte a büntetést.

A megőrzött incognito.

Midőn Petőfi szülei elől elrejtőzve Rónai álnév alatt statisztáskodott Pesten a Nemzeti Szinháznál, egykori iskolatársa, Sárkány Sámuel találkozott Petőfivel az utczán s őt Petrovicsnak szólitotta; a költő hidegen felelt:

— Csalódik ön, én nem vagyok Petrovics.

— Ne tréfálj, Sándor, — vágott vissza Sárkány, — hiszen a fogad is elárul.

Ezzel a költő egyik kiálló szemfogára czélzott.

— De ugy van, barátom, — válaszolt erre Petőfi félig tréfásan, félig komolyan, — én nem vagyok többé Petrovics, hanem Rónai. Atyámmal keményen meghasonlottunk, — kitagadtuk egymást.

Rá ijesztett.

Abban az időben történt, mikor a nagy költő lerongyolódva, fázva, éhesen, gyalog érkezett Pápáról Debreczenbe, ahol egyik ismerősénél és barátjánál, Pákh Albertnél, talált barátságos fogadtatásra. A jó barát készséggel osztotta meg szerény lakását Petőfivel, aki szemmel láthatólag jól érezte magát barátja társaságában. Már éppen lefeküdni készültek, mikor Pákh, aki az ablaknál állott, bosszusan felkiáltott:

— No, az éjszaka nem hunyjuk be a szemünket!

— Hogy érted azt? — csodálkozott a költő.

— Világos. Nézz oda arra a fiatal emberre, most tér át erre az oldalra. Az Hutyrai Ferencz gazdasági gyakornok Vámospércsen. Ha bejön a városba, engem szerencséltet mindig éjszakára, ami ugyan nem volna baj, mert szivesen látom; de oly rémségesen horkol, hogy attól emberfia egy pillanatig sem alhatik.

Kopogtattak.

A kellemetlen vendég lépett be s minden bevezetés nélkül jelentette:

— Ma nálad alszom, öreg. Remélem, nem haragszol?

— Ugyan kérlek! — mentegetődzött Pákh, de arczáról lerítt a bosszankodás.

Petőfi egy darabig szótlanul ült Pákh és Hutyrai között. Látszott rajta, hogy valamin gondolkodik. Egyszerre félrehivta barátját s röviden súgott valamit a fülébe, aztán néhány perczre távozott.

— Érdekes ember, — jegyezte meg a vendég Petőfiről.

— Lángész! — lelkesedett Pákh, — s mint minden zseni, végtelenül különcz.

— Az látszik is rajta, — hagyta rá Hutyrai.

— Lobbanékony, ingerlékenysége pedig nem ismer határt. Emlékszem pápai diákkoromban nálam hált egyszer, s lakótársam ugyancsak megjárta vele. A fiunak ugyanis megvolt az a rossz szokása,

hogy alvás közben egy kissé hortyogott. Petőfit nagyon izgatta a dolog s egy párszor fölrázta álmából a fiut, mikor pedig ez ujra horkolni kezdett, fékezhetetlen haragjában rá vetette magát s fojtogatni kezdte. Szerencsére fölébredtem s kiszabaditottam kezei közül szorongatott társamat.

Hutyrai az elbeszélés alatt egyre kellemetlenebbül érezte magát s lefekvéskor oly izgatott volt, hogy Pákh és Petőfi alig tudták megőrizni komolyságukat.

A két jó barát egész éjjel kitünően aludt, csak Hutyrai forgolódott egész éjjen át izgatottan ágyában. Reggel kimerülve súgta oda Pákhnak:

— Barátom, be se hunytam a szememet. Féltem a te vendégedtől.

Pákh nem tudta tovább tartani komolyságát. Kaczagva világositotta fel Hutyrait, hogy az egész dolog csak csel volt, melylyel csak az éjszakai nyugalmukat akarták biztositani.

(Hutyrai följegyzéséből.)

Babonás szinésznő.

Vándorszinész korában Petőfi Székesfehérvárról Kecskemétre utazván a társasággal, egy útszéli csárdában melegitett paprikás bort ittak, mitől a fiataloknak jó kedvök kerekedett. Kevéssel utóbb az erős tél miatt felázott uton nehezen haladt szekerök Dunavecse mellett, hol Petőfi megpillantván apja csárdáját, örömében felváltva dalolt s káromkodott. Az ugyanazon kocsin ülő Szuperné babo-

nás félelmében, hogy a káromkodások miatt még fel találnak dőlni, pedig kis gyermeke is vele volt, megkérte Petőfit, hogy inkább üljön más szekérre, hol nincsenek nők és gyermekek. Ekkor egyik podgyászszekérre ült át, hol a kocsis mellett didergett kurta kerek gallérköpenyegében, mely alá sárga gombos, zöld quäkerét öltötte fel. Itt a vidámság tetőpontjára hágott, valósággal versenyt



daloltak a széllel, énekelvén társaival a Rákóczi-indulót a Peleskei nótárius szövegére, mikor egyszerre a szekér valóban felfordul s Petőfi a pocsolyába esik.

Dühösen támadt a szekeresre, aki erősen védekezett:

— Az úrfi az oka mindennek, mert ez az Uristen büntetése azért a sok istentelen káromkodásért.

Erről egyébként Szuperné is meg volt győződve s örvendett, hogy kocsijukról leszállott, különben bizonyosan ők dőltek volna fel.

(Szuper K. följegyzése.)

Túlhajtott lelkiismeretesség.



Egyszer valami kisebb szerepet, egy iskolamestert kellett személyesitenie, midőn Ács Károly hosszú, bokáig érő télikabátját kérte el, ebben akarván játzani. Gondosan öszszehajtotta a kabátot s úgy akarta elvinni. Ács ennek láttára kikapta kezéből s kényszeriteni akarta, hogy vegye magára; de nem volt rábirható, bárha csak vászon zubbony volt rajta.

— Nem elég, — mondá, — hogy a szinpadon nyövöm a kabátját, még viseljem is?! — s hóna alá fogván, dideregve távozott.

Tréfakedvelő fuvaros.

Megválván Petőfi 1843 tavaszán a Szabó szintársulatától, egy Fehérváry nevű szinészszel Pestre indult gyalog. Utközben kecskeméti szekeresek érték őket utól, akik megkérdezték, hogy nem alkudnának-e meg velük, hogy gyorsabban Pestre érjenek?

— Nem ülünk fel, mert sietünk, — válaszolt Petőfi.

A tréfás válasz annyira megtetszett a fuvarosoknak, hogy ingyen vitték őket Pestig.

Öngyilkossági szándék.

Ujra fölébredt Petőfi lelkében a szinészet iránt való ellenállhatatlan vonzalom s 1843 nyarán fölkereste egykori pályatársát, Szupert s arra kérte, ajánlaná őt sógorának, Fekete igazgatónak. Fekete hajlott a szóra s ki is osztotta Petőfinek Nagy Ignácz „Tisztujitás“-ából az egyik kortes szerepét. Midőn azonban Petőfi a kétkulacsos kortes szerepét betanulta, előállott egy előkelő ifju s ajánlkozott, hogy eljátsza ezt a szerepet, mint műkedvelő. Fekete igen megörült s elvette Petőfitől a szerepet, mert az uracs fölléptétől nagyobb anyagi hasznot remélt. Ez annyira elkeserité Petőfit, hogy egészen magánkivül lett s a Dunába akart ugrani. Éppen ekkor lépett a szobába Gyulai Ferencz, később a Nemzeti Szinház tagja, akitől azt kérdezte Szuper, hogy honnan jön?

— A ligetből jövök, — volt a válasz, — ahová naponkint ilyen időtájban sóskát szedni, legelészni járok, hogy éhen ne haljak, mert az igazgatótól már napok óta egy fillért se birok kicsikarni.

Gyulai siralmas állapota hatott Petőfire, aki lemondott a Dunába ugrás szándékáról, ott hagyta Pozsonyt s visszatért Pestre az irodalomhoz, mely több babért termett számára, mint a szinészet.

(Szuper K. följegyzése.)

A jószivű barát.

1843 nyarán Várady Antal egyik barátját látogatta meg, akinek szobájába lépve, kivüle egy vézna, sápadt ifjut pillantott meg az utczára néző ablak széles párkányán ülve, borzas hajjal, ingre vetkőzve. Nem törődött vele. Alig váltott nehány szót barátjával, ez fölkel, iróasztalához megy s egy csomó irásra mutatva, igy szól:

— Nézd, Tóni, ezek itt versek. Te szereted az ilyeneket. Olvass belőlük!

A költemények egyes lapokra voltak irva, szép irással, majdnem minden törlés, javitás nélkül. Várady fölvesz egy lapot és olvassa: „Érik a gabona“...

— Eh, — mondá, ajkát félrehuzva, — nyavalygás! Nem ér semmit!

Az ablaknál ülő ifju e szavakra elfordult és behuzta nyakát; de barátja tovább nógatá Váradyt:

— Csak olvasd tovább!

Kezébe vett egy másik lapot. Ez állott rajta: „Befordultam a konyhára...“

Várady fokozódó érdeklődéssel olvasta :

— Tyhű! Ez már valami! Sohasem olvastam ilyen sikerült népies hangú költeményt. Ki irta ezt a szép verset? — kérdezte elragadtatva.

Nem kapott feleletet. Az ismeretlen meg se mozdult, barátja nevetett.

Várady türelmét veszté:

— Mondd meg már, ki irta ezt a verset? Addig el nem megyek innen!

— Ha éppen tudni akarod, ehol van: Petőfi Sándor, — mondá barátja s kezével az ablak felé mutatott.

Várady akkor hallotta először ezt a nevet s mintha kétkedett volna barátja szavaiban, Petőfi felé fordulva kérdé:

— Öcsém! Maga irta ezt a szép verset?

— Én, — felelte Petőfi minden hetykeség nélkül.

— Igazán szép vers, — mondá ismételten Várady, miközben Petőfit vizsgálgatá. Külseje szegénységre mutatott, arczán a szenvedés és nélkülözésnek s nem az ifju életkedvnek látszottak nyomai.

— Hol lakik? — kérdezte tőle.

— Nincs énnekem lakásom, — felelte Petőfi; de nem olyan hangon, mintha szánalmat akarna kelteni maga iránt.

— Egyedül vagyok, két szobám van, — mondá Várady, — elférünk benne ketten. Jöjjön hozzám, legyen az én lakótársam!

Petőfi leereszkedett az ablak párkányáról és szúró szemeivel végig nézte Váradyt. Ez igy tartott nehány perczig. Kínos jelenet volt. Várady zavarba jött, minden kedve elment a versektől, megbánta azt is, hogy olyan jószivű volt hozzá. Egyszerre Petőfi jobbját nyujtá feléje s igy szólt:

— Köszönöm, ilyen embernek elfogadom ajánlatát.

Alkonyat felé Petőfi vette kis táskáját, melyben összes holmija volt s elindultak Várady szállására, hol Petőfi csakhamar otthonosan érezte magát. Barátja ellátta minden tőle telhető kényelemmel.

(Várady A. főljegyzése.)

A meghegedült ember.

Egy szobában lakott Petőfi Várady Antallal. Ott irta költeményeit, fel s alá járkálva a szük téren és egy tallérral hajigálózva a levegőben. Felettük valami korhely fráter lakott, aki rendesen éjfél után szokott hazamenni s akkor kezdett el járkálni nagy dobogva a Petőfiék feje fölött, mikor Petőfi aludni akart. Várady tudott hegedülni, Petőfi tehát felkölté Váradyt:

— Tonele, hegedüld meg azt az embert!

A meghegedült ember oda fenn káromkodott, hanem aztán inkább lefeküdt ő is, hogy békét hagyjanak neki.

(Jókai Kortársaim.)

Szégyenli, hogy lutheranus.

Petőfi szerette elhallgatni, hogy lutheránus, sőt többször ki is fakadt azok ellen, akik vallását emlegették, hogy még szinét is elmossa magáról a tótizmusnak, miután a lutheránusokat általában tótoknak tartják.

Egyszer egy Pozsonyból a szünnapokra haza utazó volt iskolatársával találkozott az utczán. Midőn meglátta barátját, rá szólt :

— Hát ti lutheránus kutyák, már jöttök ?

— Igen ; de hát te mi vagy ? — vágott vissza barátja.

— Tudom, — felelte Petőfi, — hogy az vagyok ; de szégyenlem is annyira, hogy szeretnék a föld alá bujni szégyenletemben.

Petőfi mint korrektor.

Petőfit Vachot Imre 1844-ben segédszerkesztőnek szerződtette a „Pesti Divatlap“-hoz. A segédszerkesztő dolga volt a többek között a lap korrigálása is, amit igen lelkiismeretesen végzett. A lap sajtóhibáinak kijavitása végett félmértföldnyi utat kellett megtennie Budára, a Bagó és Gyurián nyomdájába.

Minden teendői között a lapjavitás esett leginkább terhére. Néha ezt az unalmas munkát egy-egy tréfával deritette föl. Komikus apróságokat korrigált a szövegbe. Például ezt az ujdonságot : „Az elhunyt párisi érsek 2000 livre évi dijat hagyott

egyik örökösének, a másiknak pedig 300 ezer frankot", igy javitotta ki, hogy egyiknek 2000 éves *livréét*, a másiknak pedig 300 ezer *frakkot* hagyományozott.

Ilyen tréfákon aztán olyan jól mulatott, mint egy gyermek.

(Jókai Tarka Élet.)

Bucsú Kunszentmiklóstól.

Nőtlen korában Petőfi többször meglátogatta Bankos Károlyt, egykori iskolatársát, Kunszentmiklóson.

Az 1845-diki faluzása közben a hozzá véletlenül befordult költő tiszteletére a helybeli intelligenczia kedélyes lakomát rendezett. A lakoma végeztével fényes reggel, amint Bankos lakására értek, Bankos azon mámorosan irószereket szedett elő, mit a már vetkőzni kezdő Petőfi észrevevén, kérdezi tőle:

— Hát te még nem akarsz lefeküdni?

— De igen, — felelte Bankos, — hanem előbb röviden lefirkantom Vachotnak a történteket.

— Akkor hát még én se fekszem le, — mondá Petőfi, — én is irok róla in flagranti valamit.

Igy aztán az elsötétitett ablakokat kifüggönyözték s mindketten egyszerre fogtak az iráshoz. De mennyire bámult a házigazda, midőn vendége hamarább elkészült versével, melynek czime: „Bucsú Kun-Szentmiklóstól", mint ő a rövidke prózai tudósitással.

— No, Sándor, — szólt ezek után Bankos

Petőfihez, — helyesen jegyezte meg rólad Vörösmarty, hogy te kalligrafiai csinnal és költői bájjal csak úgy kutyafuttában irod verseidet!

(Bankos elbeszélése.)

Első szerelem.

Vachot Sándor széplelkű nejének hasonló szellemű, ifjú gyermeteg testvére felkölté Petőfi szivében a rokonszenv érzelmeit.

Még ki se volt mondva ez érzelem boldogsága, midőn bánatra vált. Még csak ábránd, titkos óhajtás volt a költő szivében ez a gondolat, midőn Etelke váratlanul meghalt.

Petőfi hónapokig gyászolta. A „Cziprus lombok“ minden sora könytől van átázva, a legmélyebb, a legtisztább érzelemtől áthatva.

Egy év mulva, midőn Etelke sirját halála évfordulóján meglátogatta, feldult arczczal lépett be Jókaihoz.

— Látod, milyen silány az ember! — mondá csüggedten, — a temetőből jövök, Etelke sirjától. Sirtam, mint egy őrült. És amint visszafelé jöttem, egy ismeretlen szép leány jött reám szembe; s amint egymás mellett elhaladtunk, én — utána néztem! Pedig akkor jöttem a temetőből!

(Jókai Tarka Élet.)

Evezős és Kormányos.

Dunavecsei tartózkodása alatt naponta fürödni ment Petőfi a Dunába, fürdés után pedig Szücs

János rektorral s két barátjával csónakázott a Dunán. Petőfi rendesen evezős volt, Szücs pedig kormányos. Mint evezős fáradhatatlanul húzta a ladikot; de sokszor bele avatkozott a kormányos dolgába is:

— Rektram, nem jól megyünk!

Szücsöt bosszantotta a dolog s végre oda szólott:

— Bátori Gábor superintendens székfoglalójában igy szólt a papokhoz: „Én oly hajónak rendeltettem kormányosává, melynek ti papok, evezősei vagytok; nektek nem szabad előre nézni: jól megy-e a hajó? Nektek csak a lapátra kell vigyáznotok!“

Petőfi szokott érdességével vágott vissza:

— Én nem vagyok olyan bolond, mint a heverő papok s azért amellett, hogy lapátolom a vizet, arra is gondom van, vajjon czélja felé halad-e a ladik?

És Szücsnek továbbra is tűrnie kellett Petőfi interpellátióit.

(Péchy L. följegyzése.)

Petőfi végrendelete.

Halálsejtelmek lepték meg egyizben Petőfit, mely alkalommal azt mondta pajtásainak:

— Ha meghalok, ti teritsetek ki. A sokat gyalogolt, de el nem fáradt, kitartó lábaim egyenest álljanak, mint katonakoromban, kezeimet szivemen imára kulcsoljátok, hogy ha már egyebet nem

tehetek, a másvilágon is a népszabadságért imádkozzam. Életemben mindig a korlátlan szabadság volt ideálom, de sirom korláttal vegyétek körül, hogy se ellenség, se barom rám ne taposhasson!

Két dudás egy csárdában.

Dunavecse és Szalkszentmárton között van egy erdő, annak a szélén egy több százados cserfa. E terebély fa alatt olvasta fel Petőfi költeményeit az ő barátainak.

A nagy fa tetejében egy holló károgott, lombja között pedig egy fülemile énekelt.

— No, lássátok, — jegyezte meg Petőfi, — milyen szépen megfér két dudás egy csárdában! Mert nem kapnak fizetést.

A megtért fiu.

1844. év egyik nyári délutánján betoppant a dunavecsei rektori lakba egy halvány, nyult arczú ifju ember, bemutatva magát a néptanitónak, Szücs Jánosnak:

— Én Petőfi Sándor vagyok.

A néptanitó, aki verseiből ismerte a költőt, örült a szerencsének; azt is kitalálhatta, hogy mi járatban van. Petőfi szüleit jött látogatni, akik ott laktak. Szivesen látta vendégét.

Petőfi bizalmasan közlé vele látogatása okát. Dömsödig csirkés szekeren jött, onnan pedig a Dunaparton gyalog.

— Jöhettem volna fogadott kocsival is egészen szüleim lakásáig. Most kaptam meg a könyvkiadótól a „Helység kalapácsá“-ért a honoráriumot, harmincz forintot. Nem vagyok most rongyos csavargó. De most még sok nép jár a piaczon, ahol az apám székállása van. Az öreg nehéz szivvel van irántam, nem szeretném, ha a nép előtt kemény szavakkal illetne. Engedje meg, hogy estig itt maradjak, s akkor menjek haza, amikor már senki sem lát.

A rektor leültette vendégét, azt mondván neki, hogy sürgős dologban ki kell mennie valahová s addig is, hogy ne unja magát, kezébe adta a „Szent Dávidné zsoltárát“, amit hajdanában diákok irtak össze furcsa adomákból és pajkos versekből.

Az a „valahová“ pedig, ahová a rektornak olyan sürgős utja volt, Petőfi szüleinek a lakása volt. Azzal a pia fraussal lépett be a jó öreg korcsmároshoz, hogy ő kérdezősködött tőle, nem érkezett-e még haza a Sándor fia? De szeretné látni ezt a derék fiut!

Nagyot bámult erre az öreg.

— Hát olyan legény volna az én Sándor fiam, hogy még rektor uram is érdemesnek tartja tudakozódni utána? Hej! talán még be is vehetné maga mellé preczeptornak, ha arra való volna.

Erre aztán Szücs János elmondta az öreg Petrovicsnak, amit a szive a nyelvére adott.

— A kegyelmetek fia most is tanitó már; de az egész nemzet tanitója, akire kicsinyek és

nagyok egyaránt hallgatnak; boldogok a szülők, akik ilyen dicső fiut adnak a hazának.

Ezzel aztán az öregnél elkészitve a kedvező hangulatot, visszament a rektor a lakására; de nem szólt Petőfinek arról, hogy hol járt.

Este felé aztán együtt ment el vendégével az öreg Petrovicshoz. Ezt a találkozást örökité meg Petőfi a „Füstbe ment terv“ czimű költeményében:

Egész uton haza felé
Azon gondolkodám:
Miként fogom szólitani
Rég nem látott anyám?

— — — — — — — — — —

S a kis szobába toppanék . . .
Röpült felém anyám . . .
S én csüngtem ajkán szótlanul,
Mint a gyümölcs a fán.

Az életmentő.

Abban az időben, mikor Petőfi Dunavecsén hosszabb ideig tartózkodott szüleinél, kiáradt a Duna, szakgatta a partot. Egy este együtt sétált a parton három barátjával: a rektorral, a káplánnal és a preczeptorral. A rektor járt szélrül a viz felül. Egyszer csak leszakadt alatta a viztől alámosott part s a rektor bele zuhant a hullámokba, melyek az örvény felé sodorták.

Ekkor Petőfi gyorsan bele ugrott egy fűzfához kikötött halászladikba s kezébe ragadván az evezőlapátot, elérte a csónakkal a már fuldokló rektort. Feléje nyujtá a csónakban heverő halászszigonyt, mialatt oda szólott neki:

— Csipd meg, rektor! — s ezzel a mentő eszközzel kihúzta az örvényből a csónakba.

— Azt hittem már, hogy nem irsz több bucsúztatót, rektor, hanem majd én irom meg a tiedet :

Partja felé a tónak
Ült el a reménycsónak.

Mikor aztán haza felé siettek, a haláltól megmenekült rektor azt kérdezte pajtásaitól :

— Ugyan mire gondoltatok, mikor én ott a viz közepén habuczkoltam ?

— Én bizony arra gondoltam, — szólt a káplán, — hogy ha te ott veszel, a Zsuzsika özvegységre jut.

— Én meg arra gondoltam, — mondá a preczeptor, — hogy mi lesz akkor a padlásra felhordott buzából, árpából ?

Petőfi csak unszolásra válaszolt :

— Nem akartam, hogy veszteddel megszomorits, csak a magam érdekében tettem. Egy ilyen jó pajtást nem hagyok elveszni. Tudom, hogy te szabaditottál ki az apám haragjából. Én téged a Dunából. Most már kvittek vagyunk.

A természet vadvirága.

Bangó Pista, tiszafüredi jómódú fiatal gazda, miután elvégezte iskoláit Pesten a piaristáknál, haza ment gazdálkodni. Tiz éve, hogy nem járt Pesten és ez volt főinditó oka annak, hogy ujra

felrándult megnézni, vajjon mennyit változott azóta a főváros, 1836-tól 1846-ig?

Petőfinek nagy tisztelője volt. Megvette minden művét és nagy részét könyv nélkül tudta.

Elindulásának hire kelvén Tiszafüreden, fölkereste egy szomszédközségbeli földbirtokos és meg-



kérte, hogy jó barátjának, Petőfinek, vigye el üdvözletét, tiszteletét.

Bangó Pista nem akart hinni füleinek. Sehogy se fogta fel, hogy ő Petőfi jó barátjával áll szemben.

Ujabb, határozott, komoly ismétlése után a szavaknak, végre elhitte, amit hallott és megigérte,

hogy elviszi az üdvözletet; de hát még sem igen vállalhatja magára, mert nem tudja, hogyan szólitsa meg?

— Hát csak úgy beszéljen vele, mint velem, mintha régi jó ismerősével, barátjával akarna bizalmasan, de a tisztelet korlátai között társalogni.



— Bizony, — mondá, — nem merném magamra vállalni azt a nagy tisztességet, hogy Petőfinek üdvözletet vihessek, mert felsülni nem szeretek. De legalább lesz alkalmam a nagy emberrel beszélni. Az uton majd csak kieszelem, hogy-mint beszéljek, viselkedjem.

Másnap útra kelt Bangó uram s szerencsésen

eljutott Pestre. Ott befordult az uri-utczai hires Pillvaxba kávézni. Székre dobja magát az egyik kerek asztal mellett, a pádimentumba vágva sarkantyuját. És kávét parancsol.

— Virtszhausz! Kaféhausz! egy porczió kávét!

— Tudja-e, ki az a kopottas ember? — súgja fülébe a szomszédja. — Petőfi.



Bangó Pista felugrik, Petőfi elé toppan s kérdi:

— Te vagy Petőfi?

— Én, — feleli nagy komoran Petőfi.

— Hát te irtad azt a verset, hogy „a virágnak megtiltani nem lehet“?

— Én.

— Tyhű, akí arkangyalod van, gyere ide a kebelemre!

Erre átkarolta Petőfít és felragadta a levegőbe, mint a kőszáli sas az éneklő madarat, s elragadtatásában olyan lelkesen szorongatta, hogy a szegény költőnek ropogtak az oldalbordái. Azután lehető gyöngédséggel visszaeresztette az anyaföldre.

Ez volt ama találkozás a nagy emberrel, amitől Bangó Pista annyira remegett.

(Aradi A. följegyzése.)

Kossuth és Petőfi.

1844 végén az „Életképek"-et az ellenzék a kormány ellen pártfogásába vette s többen tagjai közül munkatársakul ajánlkoztak. Midőn a szerkesztő munkatársait fölsorolta lapjában s köztük Kossuth és Petőfi nevét is, Kossuth visszakérte czikkét s azt mondta, hogy amolyan szinészféle emberekkel nem ir egy lapba. Erre meg Petőfi fölpattanva azt felelte, hogy Kossuth tartsa szerencséjének, ha vele egy lapba irhat.

Kossuth véleménye később megváltozott; de Petőfi rokonszenvét sohasem tudta megnyerni.

Leánykérés fogadásból.

Petőfi Kappel bankár szép szőke leányát, aki utóbb Lónyay Menyhért gróf neje lett, szinházból és hangversenyekből jól ismerte. Figyelmét

iránta ébren tartotta az a körülmény, hogy Sass István éppen Kappel házában lakott, s a szép leányról többször volt köztük szó. Egyszer Pákhnál voltak együtt s a szó a pénzre, erről Kappel bankárra menvén át, a költő igy szólt Pákhoz Emiliáról :

— Nem is tudod, hogy ez a leány lutheránus.

— Annál könnyebben nőül veheted, nem lesz vegyes házasság, — felelte Pákh. — Ha van bátorságod, menj és kérd meg!

— Azt hiszed, nincs bátorságom?

— Persze, hogy nincs, — felelte Pákh.

Ez a föltevés nagyon fölingerelte Petőfit, aki daczczal vágott vissza :

— Azért is megyek és azonnal megkérem.

Ezzel magára öltötte mentéjét és egyenesen a bankár lakására ment. Ott irodájába lépve, igy szólt hozzá :

— Én Petőfi Sándor vagyok, mindent ott szoktam kezdeni, ahol más végzi ; van szerencsém megkérni Emilia kisasszony kezét.

A bankár mosolygott s fölvitte családjához. Itt a szokásos bemutatások után a leány, aki őt hiréből ismerte, beszélt vele valamit az irodalomról. Petőfi csakhamar eltávozott s noha a bankár olyasmit mondott neki, hogy ő minden tisztességes fiatalembert szivesen lát házánál, csak vezettesse be magát a család valamely ismerőse által, a többi aztán Isten kezében van : többé sohasem látogatta meg a családot.

A Könyörtelen hitelező.

Szokása volt Petőfinek reggelenkint csipőig hideg vizzel mosakodni. Éppen egy ily alkalommal ment hozzá mult évi német házi gazdája, akinek házbérben pár forinttal adósa maradt s most



követelte adóssága megfizetését. Petőfi zavarában igy szólt hozzá:

— De nem zsenirozza önt?

— Oh nem, — felelt a látogató, — kész vagyok a pénz átvételére, még ha egészen meztelen volna is ön.

A szókimondó kurucz.

Midőn Petőfi először járt Nagykárolyban, ott éppen főispáni installáczió volt. Gróf Károlyi Lajos is jelen volt a beiktatáson.



A költő egyedül ebédelt a Szarvas fogadó közös éttermében, hol a jelenvolt vidéki nemesek bortól fölhevülten magasztalták a népszerű főurat, aki nem restelt velök karonfogva sétálni a városban.

Petőfi darabig csak hallgatta a magasztalásokat; de végre türelmét vesztve, fölugrott s oda szólt:

— Ugyan mit tudnak az urak az ilyen emberen magasztalni, hiszen apja, nagyapja, szépapja hazaáruló volt!

Erre a nemes urak hozzá rohantak és kérdőre vonták:

— Kicsoda az úr, hogy így mer beszélni?

— Petőfi Sándor az urak szolgálatára! — kiáltott s billiárdgombos pálczájával az asztalra ütött, mire azok eltávoztak azzal a megjegyzéssel, hogy szavait elmondják a grófnak. Nagy volt ellene a harag; megjegyzésének azonban az ellenszenven kivül nem lett egyéb következménye.

Leánykérés daczból.

Szatmárról jövet Debreczenben megállapodott Petőfi s este elment a szinházba, ahol Feleki társulata játszott, melyhez Prielle Kornélia is tartozott, akit a költő még Pestről ismert. A „Két pisztoly"-t adták, melyben Kornélia Lenke szerepét játszta s a darabba szőtt ének helyett Petőfinek „A virágnak megtiltani nem lehet" dalát énekelte el. A költő a jelenet után a szinpadra ment s megujitotta Kornéliával az ismeretséget.

Másnap reggel egyik barátja Szatmárról olyas hirt hozott, hogy Júlia férjhez szándékozik menni máshoz. Levertség, harag és dacz szállta meg a költőt, s egy meggondolatlan tettre határozta el

magát. Még aznap délután meglátogatta Kornéliát s a látogatás végén nőül kérte. Este pedig, midőn éppen menyasszonynak öltözve játszott, sürgette, hogy azonnal esküdjenek meg. Kornélia bele egyezik s ő megkéri a szinészeket, hogy előadás után maradjanak együtt, közben pedig a ref. paphoz siet, hogy azonnal eskesse meg őket. Könyves Tóth Kálmán a hozzá mintegy kilencz óra tájban berohanó és esketésre hivó költőt azzal utasitá el, hogy dispensatió nélkül a szertartást nem végezheti. A költő erős kifakadás után haragosan távozott. Igy maradt el az esküvő, még pedig végleg, mert később, midőn a Júliáról terjesztett hir rágalomnak bizonyult, kibékült vele és a következő év őszén oltárhoz is vezette.

(Prielle K. följegyzése)

A megjósolt szobor.

A Pilvax-kávéház kerek asztalánál egyszer egy olasz árulgatta gipsz szobrocskáit, miközben Petőfi önkéntelenül az olasz kosarába nézett.

— Nézd csak, nézd, a biz ott van a te borzas fejed is a Schiller és Győthéé mellett, — szólt Pákh gúnyosan mosolyogva.

— Beszélhetsz, amit akarsz; de én csak azt mondom, nemsokára meglátod még ezt a borzas fejet is ott a németjeid mellett. Lesz még nekem olyan szobrom is, amely előtt mindnyájan kalapot fogtok emelni! — pattant föl Petőfi büszke önérzettel.

(Berecz K. följegyzése.)

Maguk ketten.

Valahol a Bálvány-utczában, a mostani paloták helyén állott egy kis földszintes ház, annak egyik utczai szobájában lakott a negyvenes évek derekán Petőfi Pálffy Alberttel.

Két ágy volt a szobában, teljesen fölszerelve. Volt ugyan még egy harmadik nyoszolya is, csakhogy abból hiányzott minden, csak a deszkázás volt meg. A két szobaúr a fölösleges butordarabbal baráti nagylelküséget gyakorolt. Egyik barátjuktól, a kedélyes Lauka Gusztitól a mostoha sors még az ágyhely luxusát is megtagadta. Az jelent meg esténkint a fölösleges nyoszolyát elfoglalni, amiben Petőfi irótollán kivül más toll nem volt. De hát ez is nagyon jó volt neki, ezt se fogadta el ingyen; azzal fizetett, hogy esténkint ballettet tánczolt Petőfi előtt.

A két szobaúr már kéthónapi szállásbérrel tartozott Frau Rézinek, a szobaasszonynak, öszszesen nyolcz forinttal. Pedig hát ki kellett volna költözködni a lakásból. Pálffy jó kondicziót kapott, Petőfit pedig vitte a távolság utáni vágy. Már pedig sárkány nem ül oly átalkodottan a rábizott kincsen, mint amilyen hiven őrizte Frau Rézi a maga két szobaurát, hogy el ne párologhassanak szó nélkül. Voltak holmi lefoglalható realitásaik a szobában, s minthogy Frau Rézi szobáján kellett keresztül járniok, bucsuzatlanul elmaradniok csupán azoknak martalékul hagyása mellett lehetett.

Guszti azonban előállott a jó tanácscsal s a következő nap estéjén végre is hajtották a haditervet. Sándor és Berti otthon maradtak szobájukban s úgy tettek, mintha tartliznának. Amig azonban az ajtón hallgatózó sárkány azt hallá, hogy Petőfi ugyancsak rója a terczet, a quartot, négy felsőt, azalatt Berti a kinyitott ablakon át az utczán álló Gusztinak kiadogatta szépen a köpe-



nyeget, mellényt, csizmát, fehérneműt, ami mindkettőjük gazdagságát képezte.

— No még ezt a Horatius Flaccust is! — súgta Berti.

Erre, nem tudni, micsoda ördög ütött Gusztiba, elkezdett az utczán fennhangon kaczagni. Kevésbe mult, hogy az egész haditervet el nem árulta.

— De már ez karaktertelenség! — förmedt rá fogcsikorgatva Berti, amin az még jobban nevetett.

— Matcs! — kiáltá Petőfi, lecsapva az asztalra a kártyát. Podgyászuk meg volt már mentve, utána vonulhattak maguk is.

— No, jojczakát, Frau Rézi! Mindjárt jövünk, csak vacsorálni megyünk.

— No, hisz onnan ugyan hamar megjöhettek, — dörmögte a vén sárkány. — Egyiknek a zsebében se volt már reggel egy garas sem.

Azok pedig nem jöttek többé vissza. Az Ujépület szegletén ott várta őket Guszti a csizmákkal és azzal aztán: „Ki merre lát! Nagy a világ“!

* * *

Egy év mulva két megnézni való alak találkozik a Bálvány-utczában. Az egyik egy magas szál dandy, fényes czilinderkalapban, fehér mellényben, fekete frakkban, fénymázas czipőben, szemén monoklival; a másik egy olyan attiladolmány tulajdonosa, amilyent se azelőtt, se azóta nem viselt halandó ember, igazi Bendegúz mintára butorszövetű atlaszból, amihez Ortelius Redivivus szolgált divatképül. Fején pedig olyan kalap, aminőt Tinódi Sebestyén akasztott a szegre utoljára. A két összetalálkozó örvendve, kaczagva dől egymás karjába.

— Hát te hol jársz itt?

— Bizonyosan egy dolgot keresünk, — mond Pálffy Albert.

— A Frau Rézi házát.

Azt ám! Mind a kettőnek fölvitte Isten a dolgát. Pálffy megkapta az Odescalchi herczegfiukért a nevelői fizetést, Petőfi meg a „János vitéz“ honorariumát, kemény száz forintokat, s mind a kettőnek első dolga volt fölkeresni a Bálvány-utczát s kifizetni a régi tartozást a jó Frau Rézinél, aki azóta már talán el is vesztette a türelmét.

Csakhogy azóta a Frau Rézi viskója helyébe akkora háromemeletes palotát épitettek, hogy az ember hirét-hamvát se találta a hajdani tulajdonosnak.

Az a nyolcz forint most aztán (miután már megvolt) ugy nyomta mind a kettőnek az oldalát, mint valami bűntudat. De hát nem lehetett tőle megszabadulni. Nem tudták a nevét a házisárkánynak, csak annyit tudtak róla, hogy Frau Rézinek hivják.

Hát igy aztán szépen elmentek együtt a Váczi-utczára sétálni. Az volt akkor is a divatvilág találkozó helye.

Hát egyszerre, mintha a mennykő ütött volna eléjük, ott áll az utjokban — Frau Rézi. Abban a vörös nagy kendőben, azzal a vörös orral, azzal a nagy fonott szatyorral a karján.

— Sie zwei! — dörög az itéletnapi arkangyal trombita hangja a bünösök fülébe, s két zöld keztyübe bujt kéz nyulik utánuk, hogy menten galléron ragadja őket.

Utczu be mind a ketten a legközelebbi kapu

alá! A sárkány utánuk. Fölmenekülnek a lépcsőkön, de az is utánuk ront. Fel a második emeletre! Nincs szabadulás! A fátum csoszog a nyomukban.

Hová meneküljenek? Egy ajtót találnak maguk előtt, melyre e név van felirva: Hazucha.



Ez volt a legkegyetlenebb kritikusa a fiatal irodalomnak, akit mind Pálffy, mind Petőfi egyre püföltek minden hirlapban, ahol csak hozzá fértek, a legkérlelhetetlenebb ellensége mind a kettőnek.

— Látogassuk meg Hazuchát!

— De mit mondjunk neki, hogy miért jövünk hozzá?

— Kivántuk tiszteletünket tenni.

Petőfi! Hazuchánál! Tiszteletét tenni!

Pedig a veszély imminens volt. A sárkány jött már az utolsó lépcsőfordulón fel, fujtatva, prüszkölve.

— De hát tulajdonképen miért szaladunk mi most a Frau Rézi elől?

— Az már igaz, hogy minek szaladunk előle?

— Hiszen azért kerestük, hogy kifizessük.

— Legjobb is lesz, kifizetjük.

Nem mentek hát be Hazuchához tiszteletüket tenni, hanem megvárták Frau Rézit s két darab ötforintost tartva eléje, kiengesztelték szörnyű haragját: a kamatot is megtéritették.

A feledés fátyolát vetették mindenre. Csak a „Sie zwei!" maradt fenn. Mikor Petőfi egyszer-egyszer nagyon megakarta bosszantani Pálffyt, csak azt mondta neki: „Sie zwei!" Senki se tudta kitalálni, hogy miért haragszik e szóért Pálffy olyan nagyon? Most már ő sem haragszik érte.

(Jókai Mór följegyzése.)

Megfelelt.

Egy izben Petőfi, aki mint tudjuk, országos hire daczára sem volt soha gazdagnak nevezhető, több barátjával sétálva a Váczi-utczán, egyszer nagy csengéssel lát maga mellett elvágtatni egy vidéki fogatot, melynek négy sárkány lovát parlagi gavallér hajtotta, bő ingben, tollas kalapban, vállra vetett dókával és glaçée keztyüben.

— Hej Sándor, — szólal meg az ifjak egyike

vidáman, — lesz-e neked valaha ilyen négy paripád?

— Lesz, ha kocsis leszek, — felelte rá a költő.

Az utolsó fellépés.

Annyira csüggött Petőfi a szinipályán, hogy mikor már jó nevet szerzett a két magyar hazában tollával, még akkor se tudott végleg hátat forditani a szinpadnak. A szinészekkel mindvégig fönntartotta a kollegiális barátságot; de legjobban mégis Egressy Gábort bámulta, s hozzá állott legközelebb.

Hogy barátja jutalomjátékának anyagi sikerét emelje, egy alkalommal erre a czélra szindarabot is irt „Zöld Marczi“ czimmel, mely azonban nem sikerült s ezt a szerző maga is belátván, megsemmisitette. Majd ajánlkozott, hogy föllép az Egressy jutalomjátékán, mint vendég. 1844 október 12-én a „Szökött katoná“-ban a nótárius szerepét játszotta. Az ifjúság rokonszenvesen fogadta s megtapsolta, bár az erős lámpaláz folytán nagyon halkan mondta el szerepét, melynek végén ehelyett: „Julcsa kisasszony a menyaasszony!“ azt találta mondani, hogy: „Julcsa kisasszony a vőlegény!“ Mikor pedig észrevette a nyelvbotlást s ki akarta magát javitani, még jobban bele bonyolódott, mondván: „Azaz hogy Gergely úrfi a menyasszony!“

Erre jóindulatú nevetés és taps hangzott föl, mely a költőnek s nem a szinésznek szólott.

Ez a kudarcz azonban végleg kiábránditotta abból a reménykedéséből, hogy a szinpadon is arathat babérokat valaha.

(Petőfi, Uti jegyzetek.)

Az első arany.

Mikor Petőfi (még akkor Petrovics) egyszer feljött Pestre, találkozik az utczán Kerényi Frigyessel.

— Hát te hol jársz itt? — szólitja meg Petőfit.

— Feljöttem munkát keresni, — felelt a kérdezett.

— S miféle munkához értesz?

— Jó leszek leirónak. Nem tudsz valami helyet?

— De bizony tudok. Éppen most keres Bajza valami leirót.

— Mutasd meg, hol lakik?

Kerényi oda vezette Petőfit s megmagyarázta neki, hol kopogtasson. Majd ő addig megvárja az utczán.

Petőfi felment Bajzához.

— Kerényi barátom mondá, hogy ön leirót keres, — szólt az iróasztala mellett ülő tudóshoz.

— Van önnek olvasható irása?

— Itt van éppen egy próba belőle.

Azzal kihúzta a hátulsó zsebéből a „Disznótorban“ czimű költeményét.

Bajza kezébe vette s elolvasta. Hideg, kemény arcza volt, nem szokott semmi indulatot, meglepetést kifejezni. A költemény alatt egy, még

ismeretlen név állott: Petőfi Sándor. Az első költeménye ugyanis még Petrovics név alatt jelent meg az Athenaeumban. Bajza tehát semmi magasztalásra, buzditásra, vállveregetésre nem ragadtatta magát, hanem kihúzta az iróasztala fiókját s kivett belőle egy aranyat. Azt átadta Petőfinek.

— Ez a leirásért? — kérdi a költő.

— Nem. A versért. Kiadjuk az Athenaeumban.

Petőfi sietett le a lépcsőn; még akkor is a markában szorongatta az aranyat.

— Nézd! — mondá a bámuló Kerényinek. — Soha se hittem volna, hogy még verset is lehet eladni Pesten!

(Jókai följegyzése.)

A Kölcsönpénz.

Petőfi, midőn módja volt, örömest segitett szegényebb sorsú irótársain; de nagyon bosszankodott, ha valaki pénzt kért tőle kölcsön.

— Ugy is tudom, hogy nem adod meg! — szólt ilyenkor ingerülten. — Kérj tehát, de ne kérj kölcsön!

Ha valamelyik aztán szavát tartotta és megfizette a tartozást, mosolyogva jegyezte meg:

— Mennyire javul a világ! Már nemcsak tartozásukat fizetik meg az emberek, hanem az ajándékot is.

Petőfi egy izben 500 forintot kért kölcsön Pulszkytól, ki tréfásan válaszolta:

— Nincs kincs!

Hogy azonban a költő iránt való jóindulatát bebizonyitsa, kastélyában szabad lakással és koszttal kinálta meg. Petőfi indulatosan jegyezte meg:

— Én 500 forintot kértem s nem kegyet. A kölcsön emeli a hitelezőt s az adóst csak akkor alázza meg, ha azt vissza nem fizeti. A kegy ellenben az elfogadót mindenkor megalázza s az adót csak akkor, ha azt neki az elfogadó valaha visszaszolgáltatja.

Emich könyvárus azonban, kinek e jelenet ép a boltjában történt, segitett a költőn, költeményeit 1000 forinton megvásárolván s a szükséges 500 forintot azonnal kifizette neki.

(Fischer Petőfi életrajza.)

A kurta pohárköszöntő.

Dömsődön átutaztában Petőfi egyik barátja kiséretében a rektornál pihent meg, aki tiszteletére nagy ebédet adott, melyre az egész falu intelligencziáját meghivta. Ebéd végén a házigazda felköszöntötte Petőfit s aztán feszült figyelemmel várták a költő válaszát.

Barátja meg is bökte Petőfit mondván:

— Te Sándor, ezek dikczióra várnak.

— De már abból semmi sem lesz.

— De már csak tegye meg uramöcsém az én kedvemért, — szólott közbe a rektor.

Petőfi látván, hogy nem kerülheti el a dolgot, poharat ragadva igy szólt:

— Az Úristen éltessen mindnyájatokat; de legkiváltképen urambátyámat. Vivát!

Nagyot kurjantott rá a vendégsereg, aztán elcsöndesült, folytatását várván. Csakhogy Petőfinek teljességgel nem volt tovább beszélni kedve. Barátja tehát, hogy kirántsa őt a zavarból, felállott, mondván:

— Amely jó kivánathoz én is teljes szivből csatlakozom. Vivát!

Ezzel be volt töltve a támadt nagy csöndesség és lőn nagy vivátozás. S a vendégkoszorúnak be kellett érnie a kurta pohárköszöntővel.

(Várady A. följegyzése.)

Az ellenkritika.

Éppen Dunavecsén tartózkodott Petőfi szüleinél, midőn a költőt Császár Ferencz megtámadta lapjában. De Dobrovszky ellenbirálatot irt Császár és társai ellen az Életképekben, mely lappal Petőfinek még akkor semmi összeköttetése sem volt. Azt a számot, melyben ez a védelem megjelent, megküldték Petőfinek, aki azt felolvasta szülei előtt. Az ellenbirálatnak minden fejezete e szavakkal kezdődött: „Császár Ferencz és hasonmásai azt állitják“ ... Ujból: „Császár Ferencz és hasonmásai ...“

Csak hallgatja egy ideig az öreg Petrovics, végre is megsokalja a dolgot, nagyot üt öklével az asztalra s kifakad:

— Azt a Poncziusát annak a *hasonmászó* Császár Ferencznek!



Rögtönzés.

1845-ben Vahot Imrét egy kolozsvári barátja látogatta meg a szerkesztőségben. Egyik iró-

asztalnál egy fiatal ember ült, akit Vachot tréfásan úgy mutatott be neki, hogy ez az a költő, Petőfi Sándor, aki bármiről azonnal verset tud irni. Ugy látszik, oly hangon mondta ezt Vahot, hogy Petőfi nem érzé magát sértve. Sőt midőn biztatá vendégét, hogy adjon fel azonnal témát, ez az ablakon kinézve egy favágóra mutatott. Petőfi azonnal papirt vett elő s verset rögtönzött, melyet legott föl is olvasott Vahot és vendége előtt.

A legszámosabb osztály.

Egy társaságban egyszer a különféle fajtájú költőkről volt szó, az eposi, drámai, didaktikai, lyrai stb. költőkről.

Petőfi szótlanul hallgatta egy ideig a vitát, egyszer aztán közbeszólt:

— Kifelejtettétek a legszámosabb osztályt a sorból: az éhező költőket!

Más alkalommal pedig igy szólt:

— A valódi poéta csalogány, a fűzfa poéta veréb; az első énekel, mert érez, a másik csiripel, mert éhezik.

A forditás.

Petőfi Lisznyaival és Vahot Imrével jó siller bor mellett együtt mulatott a hires „Csiga“ vendéglőben. Vahot hamar elkészült, s hogy könnyitsen terhén, kiment.

Kis vártatva Petőfi is kinéz s az udvar egyik homályos szögletében megpillantja Vahotot, aki a falnak dőlve, nagy öklendezéssel adta ki magából a beszedett sillert.

— Hát Imre hol maradt? — kérdezte Lisznyai a visszatérő Petőfitől.

— Odakinn van, Schillert fordit, — válaszolt Petőfi nevetve.

Az assonance.

Egyszer Petőfi betör nagy léptekkel Jókaihoz s azt mondja neki:

— Akarsz-e párbajsegédem lenni?

— Hogyne akarnék! Ki bántott? Kit hivjak ki?

— Benőfyt!

— S mi oknál fogva?

— Mert asszonánszot csinált a nevemre. Hogy mer az én nevemhez hasonlót csinálni magának?

— Ez még nem elég ok ám a párbajra.

— Igen; de ha rossz verseket ir s a publikum azt hiszi, hogy azt mind én irtam.

Szörnyen haragudott érte; de aztán mégis le kellett tennie a párviadal eszméjéről, miután kiderült, hogy assonancea — kispap az egri szemináriumban.

Imponált neki.

Mikoriban Petőfi Tompa Mihály társaságában beutazta a magyar felföldet, egy napon Szentiványi vendégszerető házához is betért a két költő

jó barát. Délig igen jól mulattak. Petőfi szokás szerint, ha egyszer fölmelegedett, nagyon kedves volt. Ebéd után a házigazda more patrio a férfi társaságnak egy kis parázs ferblit inditványozott, amit nem is szokás visszautasitani. Tompa szenvedélyes ferbliző volt, le is ült egy szóra.

— Hát Petőfi úr nem játszik? — kérdé a házigazda.

Mire Petőfi valami sajátszerű, haragos hangon válaszolta:

— Nem játszom.

Hát nem kinálták többet, hanem hozzá láttak a többiek a „vizi“-hez, meg a „besszer“-hez.

Egyszer csak jön Tompa elhült képpel Szentiványihoz s azt sugja neki:

— Képzelje csak, Petőfi fogat s el akar menni tüstént.

A házigazda azonnal előveszi a kászolódó vendéget s kérdi tőle, hogy mért akarja őket itt hagyni? Mire Petőfi büszkén válaszolt:

— Én az olyan háznál, ahol leülnek kártyázni, mikor én itt vagyok, egy óráig se maradok tovább!

— Uram, — mondá erre Szentiványi, — hiszen mi is tudjuk, hogy ki az a Petőfi? Ismerjük remek költeményeit s dicsérjük érte. De a költő Isten adománya, s arra, amit Isten adott, nem szükség büszkének lenni!

E szóra oda néz Petőfi Tompa szemébe.

— Te, Miska. Ez jól megfelelt nekem. Derék ember' ez! Maradjunk itt!

S ezzel levetette köpenyegét, kezet szoritott, leült az asztalhoz s ott maradt még három napig, s mulatott, mint más halandó ember.

(Jókai Mór följegyzése.)

Szellemes hasonlat.

Petőfi ilyen birálatot mondott a Beöthy Zsigmond verseire: „Olyanok, mint a sárgarépa vastagételnek ; feltálalják a legjobb házaknál is, de csak kevesen eszik, még kevesebben szeretik."

(Lauka G. *Szellemi szikrák.*)

Petőfi izlése.

Petőfi a korabeli fiatalabb verselők közül csak Arany János, Kerényi és Tompa költeményeit szerette. Vachot Sándorra figyelmeztetve, igy válaszolt:

— Bizonyosan igen szépek ; de tudjátok, hogy én mindent zsirral eszem és a vajas ételeket nem szeretem.

(Lauka G. *Szellemi szikrák.*)

Megismerkedés Telekivel.

Petőfi 1846-ban Szatmáron volt látogatóban egyik barátjánál és költőtársánál, Pap Endrénél. Innen elnéztek Nagykárolyba Riskóhoz. A vendéglőben, ahol ebédeltek, a szomszédasztalnál ült egy fiatal ember. Riskó át-átszólott hozzá, s Petőfi is bele vegyült a társalgásba. A jó barátok egyike bemutatta a fiatal embert Petőfinek. Teleki Sándor gróf volt.

— Ön az első eleven gróf, akivel beszélek, — mondá Petőfi.

— Hát döglöttel beszéltél-e? — kérdi Teleki.

— Az magam is voltam komédiás koromban.



— No, czimborám, velem ugyan nem sokat nyertél, mert magam is csak olyan vad gróf vagyok.

Petőfi mélyen bele nézett a gróf szemébe s

kezét nyujtotta. A demokrata költő ilyen választ nem várt az arisztokratától. Jó barátok lettek s Petőfi tudvalevőleg a Teleki kastélyában Koltón töltötte egy évvel későbben mézesheteit.

(Teleki S. följegyzése.)

A vendégek csinje.

Teleki Sándor, ha Nagybányán dolga akadt, rendszerint Csausz Bogdán kereskedőhöz szállott, akinek öcscse Csausz István, a város polgármestere és országgyülési követe szintén ott étkezett. Bogdán úr nagy inyencz volt s különösen a kövér főtt marhahust szerette. Midőn felszolgálták az asztalnál a főtt marhahust, mindig irigy szemmel nézte, ha valaki kiszedte előle a tálból a kövér falatokat.

Petőfinek koltói tartózkodása alatt történt, hogy belovagoltak ketten Nagybányára s a Csausz Bogdán háza előtt leszálltak lovaikról. A szives háziasszony ebédre marasztotta őket; de nem volt idejök. Végre abban egyeztek meg, hogy megeszik a konyhán, a tálalóasztalon a marhahust friss zöld foghagymával.

Bogdán úr az ebédnél várta kedvencz ételét, kirakta maga elé a zöld hagymát, felhasogatta és sót hintett tányérjára. A várvavárt étel azonban elmaradt: a levesről átugrottak a vastagételre. Lőn nagy ámulás és fölháborodás. Végre kisült, hogy a gróf, a poéta és a komédiás megették.

Nagy csetepaté és házi jelenet következett. A

polgármester fölkelt, ott hagyván az asztalt s az asszony sirt.

Visszajövet a vendégek ujra felnéztek Csauszékhoz. A szegény jó asszony könnyes szemekkel panaszolta el a nagy csetepatét. Petőfi szokásos indulatosságával meg akarta támadni a gyöngédtelen, veszekedő férjet; Teleki ünnepélyesen ki akarta jelenteni, hogy nem lépi át többé házuk küszöbét. Haraynak több esze volt s azt mondta:

— Nem kell bántani, észre se kell venni a dolgot. Én, ahányszor ide jövünk, mindig kilopom a marhahust a fazékból.

Beleegyeztek. Naponta bementek Nagybányára, megvesztegették a szakácsnét, elővettek minden praktikát s napokon át nem volt a Csausz Bogdán asztalán kedvencz étele, a kövér marhahus. Végre megszánták, bocsánatot kérettek vele nejétől és öcscsétől s helyre állott a ház nyugalma.

E gyermekes csiny végtelenül mulattatta Petőfit. Órákig elbeszéltek róla. Abban az időben nagyon divatos volt Sue regénye, a „Párisi titkok“. Ők voltak hárman a Csausz Cabrionja, ez pedig az ő Pipeletjük.

(Teleki, Egyről-másról.)

Csipős Kérdés.

Nagykárolyban ismerkedett meg Petőfi Teleki Sándorral, aki a faképnél hagyván az unalmas megyegyülést, felszólitá új barátját:

— Jer, menjünk, forduljunk egyet!

Ott állott a ház előtt Teleki Sándor pompás négyes fogata.

— Nem bánom!

S be akar ülni a homokfutóba.

— Nem oda Buda! Ide mellém! — mondá a gróf s felültette a bakra.

— Merre menjünk? — kérdé Petőfitől.

— Tudod, merre van Erdőd?

— Hogyne tudnám.

— Menjünk arra felé.

— Rossz arra az út, romlik a kocsi; menjünk inkább a Szent-Jánosi felé, Petribe. Boéréknál a tekintetes asszony otthon van s megkinál egy kortytyal, — vágott szavába egész konfidencziával Ferencz, a kocsis.

Petőfinek nem tetszett a Ferencz okoskodása; ő Erdőd felé vágyott.

— Menjünk, druszám, Erdőd felé! Engemet kocsikáztatsz-e, vagy Ferencz urat? — kérdé csipősen.

(Teleki följegyzése.)

Tromf.

Petőfi, aki nem örömest tűrt ellenvéleményt, tűzzel vitázott Koltán tartózkodása alatt s néha nyersen is. Különösen Haraytól, a Teleki titkárától, nem tűrt ellenmondást; de Haray mindig élczczel vágott vissza. Egyszer Petőfi türelmét vesztve, mondá:

— Ejh, mit tud ahhoz egy *kicsapott* komédiás!

Haray hideg vérrel kérdé erre:

— Uram, kérem, kihez van szerencsém? Ha jól emlékszem és nem csalódom, egy irott szinlapon olvastam becses nevét!

Petőfi elmosolyodott és élczelődött maga fölött.

(Teleki följegyzése.)

A veszedelmes ügyesség.

Petőfi meglepően tudta mások irását utánozni. Csak rá tekintett valamely kéziratra s gondolkozás nélkül rögtön tudta utánozni.

— Látjátok, milyen jó váltóhamisitó veszett el bennem, — mondá azoknak, akik bámulták, — milyen sokat érne más tisztességes embernél ez a tudomány, ami nálam kárba veszett.

Olyankor azután elmondá, hogy de mégis egyszer megtörtént, hogy ez ügyessége hasznot hajtott neki. Egy egész forint hasznot.

Abban az időben történt, amikor a forint nagy pénz volt rá nézve, hogy egy úri emberrel fogadott egy forintba, hogy az a saját aláirását nem fogja tudni megkülönböztetni a költő által utánzottól.

Tanuk jelenlétében a fogadást tevő leirta egy papirszeletre a nevét, Petőfi is leirta három más egyenlő papirszeletre, aztán összekeverték a négy papirszeletet s az illető nem tudta kiválasztani közülök a saját aláirását.

Igy szerzett Petőfinek kézirat utánzási tehetsége egy forintot.

(Jókai, Tarka Élet.)

A jószivű czenzor.

Petőfi el-eltünt időszakonkint Szalk-Szentmártonba vagy Dunavecsére s pár hét mulva megint előkerült és hozott magával egy-egy kötet verset.

Egyszer kétheti távollét után állitott be Vörösmartyhoz, aki rendesen első látogatása szokott lenni.

— Mit hozott? — kérdé az irodalom örömatyja, saját gyártotta szivarral kinálva meg az ifjú poétát.

— Egy kötet verset irtam „Felhők“ czim alatt, — felelt Petőfi.

— Csak amúgy kutyafuttában! — mondá rá a költők Nesztora. S azóta rajta is maradt Petőfin, hogy megint elkészült egy kötettel csak amúgy kutyafuttában.

Tizenegy napig volt egyszer ismét távol Pestről s amint visszatért, egy egész kész regényt hozott magával, melyet az uton irt, a kocsiülésre könyökölve, csak amúgy kutyafuttában.

E regény czime volt: „A hóhér kötele“. Irtóztató, embergyilkolással, véres bosszuval teljes regény, melyben még a más világon is akasztják az embereket; de amelyben mégis volt egy remek alak Hiripi vándorszinészben, aki inkább

megérdemlette volna, hogy a regény hőse legyen, mint a többi. Ezt a tizenegy nap alatt készült regényt elvitte Petőfi egy irodalmi tekintélyhez, akinek ajánlatára elfogadta a kiadását Hartleben. Ez azt gondolta, hogy egy ilyen kötet testvérek közt is megér százötven forintot, s Petőfinek nagy pénz volt ez akkortájban, nem is alkudott rá tovább. Azonban akkor még egy saját fortélya volt a munkák kiadhatásának, amiről a mai iróknak fogalmuk sincs: — az előleges vizsgálat. Petőfinek előbb a czenzurán kellett keresztül vezetni regényét, mielőtt a százötven forintot megkapta volna. Elvitte tehát a regényt a jó Resetához. Reseta határidőt szabott Petőfinek, amikor visszajöhet munkájáért. Petőfi a kijelölt napon pontosan meg is jelent nála. Reseta igen szivesen fogadja, leülteti, megczirógatja arczát, kérdezi, reggelizett-e már?

Petőfi nyugtalankodni kezdett erre a hosszú bevezetésre.

— Ugyebár a munkája végett jött, kedves fiatal barátom? — kérdezte tőle a jó öreg czenzor.

— Igen.

— Lássa, én nagyon, nagyon szeretném önt valamire kérni.

Petőfi kezdte nem jól érezni magát.

— Tudja, én nagyon szeretném, ha az a regény ki nem jönne.

— Ugy hiszem, hogy nincs benne semmi tör-

vény ellenes kifejezés? — bátorkodik a költő megjegyezni.

— Semmi, éppen semmi.

— A közerkölcsiség ellen sem hiszem, hogy vétettem volna.

— Oh éppen nem. Hogy tesz fel ilyet!?



— Vallási elvek sincsenek benne háboritva.

— Egy szóval sem.

— Tehát mi ellenzi művem megjelenését? — kérdé Petőfi végre, addig a határig érve, ahol megszokott haragudni, elszaladni és bevágni maga után az ajtót.

— Az a baj, kedves ifjú barátom, — szólott szelid szemrehányással Reseta, — hogy ez a mű nem méltó az ön nevéhez. Ön olyan szép dolgokat irt már, hogy ilyen gyöngét nem szabad világ elé bocsátania. Mint czenzor megengedem kiadását; de mint önnek igaz jó barátja, nagyon kérem, dobja a tüzbe!

Petőfi mélyen meg volt hatva a jó öreg úr e váratlan szavai által; de hát ő is elmondta egész bizalommal, hogy neki ezt a regényt, akármilyen gyönge, mégis ki kell adnia, mert atyja, anyja szükségben él. Meg aztán ő rajta is elfér az a nehány forint, amit érte kap.

A jó öreg czenzor elérzékenyülve szoritá meg erre a költő kezét és azt mondta:

— Tehát tudja mit? Ha önnek csak azért a százötven forintért kell az engedély a munka megjelenésére, én adok önnek százötven forintot. Tiz esztendő alatt visszafizetheti.

Petőfi elmosolyodott; lehetetlen volt többé indulatoskodnia; de azért természetesen csak azt felelte, ha mindjárt rá akasztják is a regénye czimére, mégis kiadja azt, hadd dühödjenek érte majd legalább a kritikusok.

A regény azután meg is jelent. Hanem sohasem feledte el Petőfi a jó Reseta jószivüségét.

(Jókai Tarka Élet.)

Petőfi a Gellérthegyen.

Egy este hárman ültek együtt egy kis vendéglőben: Petőfi, Pákh Albert és Stolp fiatal

könyvkereskedő. Petőfi kedvetlen volt, társainak kérdéseire kitérő feleleteket adott s mély gondolatokba merült. Egyszerre csak hirtelen felpattan:

— Én itt ma megfulladok, ez a hely engem agyon nyom, ki kell mennem a szabadba, ott szivem könnyebben dobog!

Barátai aggódtak, hogy ily késő időben, ily fölhevült állapotban baj találja érni. Petőfi sebes léptekkel ment a hajóhidon át Budára s ott egyenesen a Gellérthegynek tartott, a nélkül, hogy törődött volna kiséretével. Amint fölért a hegy csucsára, ahol akkor csillagvizsgáló torony állott, egy sziklára szökött s lángoló lelkesedéssel szónokolni kezdett. A holdfényben csöndesen pihenő városhoz szólott. Karjait magasra emelte, szeme szikrázott, alakja mintha egyre nőtt volna. Ugy állt ott a hatalmas sziklán, mint egy szobor.

Pákh Albert mélyen meg volt hatva és Stolp is, bár keveset értett magyarul, egészen reá tapadt tekintetével. Midőn lejöttek a hegyről, Petőfi mintha valami kinos álomból ébredt volna fel, fölvidult:

— Ti engem bizonyosan komédiásnak tartotok, — szólt barátaihoz, — s azt hiszitek, hogy az egész szinészi affektáczió. Mivel azt, amit már régóta a szivemben hordok, részvétlen emberek előtt nem mondhattam volna el: igy kellett segitenem magamon.

Pákh Albert Stolp vállára ütött s igy szólt:

— Barátom, sajnálom, hogy nem tudsz jól magyarul. Amit ez ma mondott, a legfelségesebb

szabadságóda, amelyet valaha hallottam. Ilyen beszédnek, igy elmondva, lángra kell gyujtani bármely nemzetet. Kár, hogy csak az üres levegőnek mondta.

(Fischer S.)

Mágnás-gyűlölet.

Van Petőfinek egy „Mágnásokhoz“ czimű költeménye, melyben ki akarja irtani a mágnásokat a föld szinéről. Felhivták Vörösmarty figyelmét e költeményre, mondván, hogy az Petőfitől való.

— Te irtad ezt, Sándor? Nem hiszem! — szólott szeliden Vörösmarty.

Petőfi lesütötte szemeit.

— De hát gróf Széchenyiről, báró Eötvösről egészen megfeledkeztél?

Petőfi daczosan, de már békülékenyebben válaszolt:

— Kettőjükért csak nem érdemes kivételt tenni.

Petőfi czigányleánya.

Teleki Sándor meghivására Szatmárról lerándult Petőfi Koltóra, hol pár hetet töltött. Itt ismerkedett meg Pila Anikóval, egy szép czigányleánynyal, aki Teleki udvarán éldegélt s akinek lángoló fekete szemeiről, picziny kezeiről és lábairól sokat beszélhetnének azok a lepkék, amelyek egy este a koltói ház szögletablakából alá szárnyaltak.

Midőn később ide hozta Petőfi ifjú nejét a

mézes hetekre, kilencz szép uj máriáshuszast adott Pila Anikónak s azzal szélnek eresztette, hogy ő se legyen szemtanuja az ő szerelmi boldogságának.

Később Anikó kóbor atyafiak miatt a csendbiztos elé került. Megtudta ezt Teleki s csak annyit mondott a csendbiztosnak:

— Petőfié volt! — rögtön szabadon bocsátották. Egy sugara ennek a csillagnak olyan varázszsal bir e földön, hogy rabokat kiszabadit.

(Jókai M. följegyzése.)

A süldőlány óhaja.

Szendrey Júliával már jegyben járt Petőfi, midőn egy alkalommal egy szatmári családnak volt szivesen látott vendége. Két leány volt a háznál, Kitta és Berta. Ez utóbbi alig 14 éves, ábrándos, szelid szőke szépség, a gyermeki naivság vonásaival arczán.

Petőfi azt találta mondani ennek a szőke angyalnak:

— Ha Júliámat oly nagyon nem szeretném, önnek lábaihoz borulnék, hogy imádjam!

— Engem ugyan ne imádjon! — vágott vissza a kis pöszke, — mert énnekem maga úgy se kellene; hanem ha maga olyan nagy költő, hát irjon nekem egy verset, de mindjárt; hadd látom, hogy csinálja?

Petőfi tüstént tollat fogott s csak arra kérte a leányt, hogy üljön ott előtte, amig megirja költeményét, hogy arczáról gyujthassa meg költői fellángolását.

Fáklyászene Eperjesen.

Felsőmagyarországi kirándulása alkalmával Petőfi Eperjest is utba ejtette. 1846-ban egy juniusi napon értesült erről a tanuló ifjuság. Csakhamar sürgés-forgás keletkezett az ifjuság körében s elhatározták, hogy fáklyásmenettel és zenével tisztelik meg. A tanuló ifjuság nevében Bodolay József rövid, de hatásos beszéddel fogadta a hirneves vendéget, mire Petőfi jókedvüen válaszolt:

— Barátaim, e szives és engem valóban meglepő megtiszteltetésük életem legszebb napjai közé tartozik, s ha egykoron a sárga halál macskazenéjével megtisztelend, akkor is e szép napomra fogok visszaemlékezni.

Elégetett versek.

Midőn egy alkalommal Petőfi, szokása szerint, barátai körében elszavalta legujabb költeményeit, ezek egyikére Vahot Sándor azt találta mondani, hogy alapeszméje Berangèrből van véve. Petőfi első felindulásában keze ügyében levő költeményeit, mintegy nyolczvan darabot, mind a tűzbe dobta. Szerencsére jó emlékezőtehetsége lévén, legnagyobb részét emlékezetből ujra leirhatta; nem egy azonban örökre megsemmisült.

Lak-őr.

Lakőr nevű kutyája volt Jókai nővérének, Vály-nénak. Midőn 1845-ben Petőfi Komáromban járt Jókaiéknál, türelmetlen természetével kiigazitotta a kutyáját szólitó Válynét:

— Bocsánat, le coeur, nem la coeur! *

Mire Vályné maradt felül, mondván:

— Én magyarul beszélek.

A felültetett poéta.

Petőfi szerette megtréfálni pajtásait. Igy tett szegény Halász Józsival is. Ez egy jámbor verselő ügyvéd volt, csupa szelidség és jóság, épp olyanok voltak versei is.

Egyszer a Pilvax kávéház kerek asztalánál roppant melegséggel beszélt Hahn-Hahn Ida grófnő műveiről. Petőfi gúnyosan mosolygott, mert a nevezett irónő műveit roppant izetlenségnek tartotta; de nem szólt semmit. Másnap a fekete kávénál lapot vesz a kezébe, forgatja, olvas, mi társainak feltünően szokatlan volt. Egyszerre felkiált:

— Mi ez? — s elkezd olvasni: „Halász fiatal költő barátunk Hahn-Hahn Ida grófnő sikereitől föllelkesülve, többé nem saját neve alatt fog irni, hanem fölveszi a „Kappan-Kappan Józsi“ nevet.

Halász Józsi felugrott.

---

* Francziául „La kőr“-nek ejtik ki.

— Ez szörnyűség! Mutasd!

— Nem én, — felelt Petőfi, — elteszem emlékül, — s azzal zsebre vágta a lapot.

Lön szörnyű nevetés. Halász elrohant s kis idő mulva jön vissza diadallal hozván a lapot.

— Ugyan felültetett mindnyájatokat Sándor, — mondá, — egy szó sem igaz, semmi sincs a lapban.

— Azért mégis úgy megijedtél, hogy a hópihéd elolvadt.

Épp akkor volt Halász Józsinak a Honderüben egy érzelgős költeménye: „A hópihe“.

(Degré Visszaemlékezéseim.)

Szaván fogta.

Egyik vasárnap a déli órában diszes közönség hullámzott a Váczi-utczában. Petőfi is ott sétált nehány barátjával. A városház felé eső sarkon egy üres targoncza hevert. Azt kérdi Petőfi Pálffy Alberttől:

— Mennyiért tolnád végig a Váczi-utczán ezt a targonczát?

— Ingyen, — felelt Pálffy, — ha te bele ülsz.

Petőfi szó nélkül bele vágta magát a targonczába, kezeit keresztbe fonta és rá kiáltott Pálffyra:

— Toljad hát no!

Pálffy megereszté hosszú lábait s három lépéssel az utcza másik oldalára sietett, hogy meneküljön barátai hahotája elől.

(Degré Visszaemlékezéseim.)

Lépre ment.

A Wartensleben grófkisasszonyok mindig sürgették Degrét:

— Jaj, be szeretnők ismerni Petőfit, gyönyörüen ir, tömérdek költeményét könyv nélkül tudjuk. Ugyan, Degré bácsi, hozza el egyszer hozzánk!

Hát Degré elő is vette Petőfit.

— Sándor, akarsz-e ma jól mulatni?

— Veled, vaddisznó?

— Én is ott leszek.

— Hát még ki?

— Balássy Tóni.

— Mondasz valamit. És hol?

— Született Patay asszonyságnál Hevesből. Kedves két leánykája van. Könyv nélkül tudják költeményeidet.

— Na jó.

Este aztán Petőfi fölvette a brokádos selyemattilát s mentek a szénatérre, ahol most a Geiszt-ház áll.

Az előszobában Petőfi ajkai megrándultak s gyanusan tekintett Degrére, aki nem mert szemei közé nézni. Isten a megmondhatója, mit csinált volna vele, ha megtudja, hogy egy gróf házába hozta.

Degré egyébiránt nem csalta meg, mert a grófné született Patay Boriska volt. Beléptek.

— Grófné! Van szerencsém bemutatni Petőfi Sándort.

Petőfi talán abban a pillanatban megfordult

volna, ha a grófné véghetetlen nyájassága, a két kis grófkisasszony kitörő öröme s Balássy Tóni jelenléte le nem bűvöli. Még magához sem tért meglepetéséből, midőn a mellékszobából betoppan a jó magyar külsejű gróf e szavakkal:

— Aki lelke van! Örülök, hogy haza kerültél, Sándor öcsém, mert remélem, házunkat ezután úgy tekinted, mint otthonodat.

A háziurra mutatva mondám:

— Gróf Wartensleben Gusztáv úr.

— Gróf úr, — kezdé Petőfi.

— Én Guszti bátyád vagyok, ha elfogadsz, aztán csak tegezz, mint ezek a barátaim.

— Ez a — vaddisznó, akarta mondani, de hamar észrevette magát, hogy mégis csak illetlen kifejezés volna, hát vállait rángatta, köhécselt, aztán kibökte, hogy:

— Ez a barátom nem mondta . . .

— Jól tette, — nevetett közbe a gróf, — mert megijedtél volna német nevemtől s szépen várhatnánk rád, pedig hevesi vér vagyok, annak is a javából. No, gyujtsatok rá, fiuk, itt a szivar.

Aztán a leánykák beszéltek költeményeiről, többet elszavaltak s Petőfi csak úgy ámult-bámult. A grófné, kinek minden vonására a jóság és nyájas szeretetreméltóság volt irva, oly előzékeny, szives, magyaros hangon társalgott a költővel, hogy Petőfi rövid idő alatt fesztelenül kezdte magát érezni.

Az estelinél a leányok szolgálták ki Petőfit,

aki utoljára úgy neki hevült, hogy legujabb s még sehol meg nem jelent költeményeiből elszavalt néhányat.

Mikor távoztak, Petőfi oda szólott barátjához:

— Te ugyan megjártad, engem akartál megtréfálni, de én szedtelek rá, mert igen jól mulattam.

Ezután ha nem is gyakran, de néha mégis ellátogatott Wartenslebenékhez, hol mindig jól találta magát.

(Degré Visszaemlékezéseim.)

Vorinyetzky herczeg barátsága.

Egyszer a reggeli órákban Kemnitzer Károly benyitott Degré barátjához e szavakkal:

— Nagy szivességre kérlek. Herczeg Vorinyetzky, ki a Bácskában oly feltünést és lelkesedést keltett azzal a móddal, amelylyel a vértesektől kilépett, itt van és vendégem. Igen óhajtana Petőfivel, Jókaival és Vasváryval megismerkedni. Szük körű kis estélyt adok ma lakásomon, hivd meg azokat az urakat. Csak ti négyen és mi ketten leszünk.

— Ez nem fog sikerülni, — vélte Degré.

— Miért?

— Nem ismered Petőfit.

— Igen sajnálnám, ha igazad volna. Kövess el mindent!

Degré megindult fölkeresni Jókait, hadd legyen e nehéz feladatban segitségére, mert barátai közül neki volt Petőfire legtöbb befolyása. Jókai nem

volt otthon, a Svábhegyen járt. Degrét két ok gátolta, hogy utána menjen, mert a Svábhegyen Jókai hozzáférhetetlen volt, másodszor pedig, mert elkésett volna az idő rövidsége miatt. Elhatározta tehát, hogy egyedül néz szemébe a Petőfi szitkainak.

Vasváry Pál örömmel fogadta a meghivást. Együtt mentek Petőfihez.

Petőfi Degré elé állott; égnek meredező hajszálai megmozdultak fején, szemeit vadul forgatta s aztán keserű mosolylyal kérdi:

— Megbolondultál?

— Bizony Sándor, ily mozgalmas időkben az sem volna csoda.

— Csak azért, mert különben tudnád, hogy egy herczeg kedvéért a kisujjamat se mozditom meg.

— Hát az igaz, hogy Vorinyetzky szerencsétlenségből herczegnek született; de tehet-e róla? Amiről ő tehet, az elismerésre-, csodálatraméltó. Szive, lelke a szabadságé, jogainkért kűzdeni akar, barátja, testvére a népnek, ő lengyel.

— Hm, igazán? — dörmögé Petőfi kissé megszelidülve.

— Zászlóját, hol rá annyi kitüntetés, fényes előmenetel várt, ott hagyta s eljött, hogy honvéd legyen. Nagy kitüntetéssel vált meg a vértesektől, s a szabadkai nép vállaira kapva vitte végig az utczákon. A magyar kormánytól egy vadászzászlóalj felállitásával van megbizva s erről óhajt veled értekezni.

Petőfi hirtelen kikapott zsebéből egy tallért, heves léptekkel járt le s fel, miközben a tallért felhajigálva, elkapkodta. Ez volt szokása, ha gondolkozott valamin.

— Te is elmégy? — kérdé hirtelen Vasvárytól.

— Hogyne! Hazafiui kötelességemnek tartom.

— De az a Kemnitzer is olyan félmágnás.

— Az a Kemnitzer honvédkapitány.

Megint fel-alá járkált, hajigálta s elkapkodta tenyerével a tallért, még hevesebben, mint előbb. Megállt, felütötte fejét s igy szólt:

— Hallod-e, ha máskép lesz a dolog, mint ahogy mondod, többé szemem elé ne kerülj! Jó, majd együtt megyünk.

Este, mikor Kemnitzerhez mentünk, útközben Petőfi nehányszor megrázta fejét, azután vállán egyet ránditott s legalább két lépéssel előttük haladt.

Amint a szobába léptek, Vorinyetzky felugrott s Petőfit átölelte e szavakkal:

— Tőled tanultam, tőled! Mindig szerettem a szabadságot; de imádni csak dalaidból tanultam!

Azután nyaka körül fonta karját s fel-alá járkálva, melegen beszélgettek.

Mikor estelihez ültek, benső barátok voltak. Elenyészett a rangkülönbség, mindkettő csak szabadsághős. Étkezés, vagy inkább borozás közben Vasváry ékesszólásának egész bensőségével mondott ragyogó pohárköszöntőket. Petőfi is neki hevült s elkezdte szavalni szabadságdalait. A házigazda és Vorinyetzky nem maradtak az ölelésnél,

hanem össze-vissza csókolták Petőfi borzas fejét. Az elragadtatásnak és lelkesedésnek nem volt hossza-vége.

(Degré Visszaemlékezéseim.)

Petőfi mint keresztapa.

Petőfi és Jókai egyik közös barátja feleségének fia született, akinek keresztapául meghitták a két poétát.

A keresztelő napján meg is jelentek a megszaporodott családnál s elmentek a gyerekkel meg a bábával a templomba.

A keresztelő pap oda szólitotta őket a keresztelő medenczéhez. Csak akkor szeppent meg Petőfi, mikor azt mondták neki, hogy vegye kezébe a felavatandó ifjú honpolgárt. Ezt ő még nem próbálta soha. Illet a kezébe a pólyás csecsemő rettenetes képen. Amellett szepegett szörnyen, hátha sirni kezd a baba, vagy pedig eltalálja ejteni.

Aztán felszólitották, hogy térdét meghajtva az oltár zsámolya előtt, mondjon el a gyermekért egy Miatyánkot. Azt elimádkozta szépen. Ekkor a főtisztelendő úr a szertartás szerinti három kérdést intézte a csecsemőhöz:

— Ellent mondasz-e a Sátánnak és az ő incselkedéseinek?

A bába meglökte Petőfit, hogy feleljen rá. Csak „igen-t“ kellett rá mondania. E helyett azt felelte:

— Nem.

— Dehogy nem! — suttogja a bába, megrántva a kabátját.

— Igen, igen! — sietett azután a fiatal keresztapa helyrehozni tévedését s oly zavarba jött e miatt, hogy saját nevét is alig tudta azután megmondani a papnak.



— De ugyan, hogy tudtad azt felelni, hogy nem mondasz ellent az ördögnek? — kérdezte tőle Jókai, a mint hazafelé igyekeztek.

— Tudod, — felelte Petőfi, — én csak annyit hallottam, hogy a sátánról van szó s ilyen nagy úrral nem szeretek semmiféle kollizióba jönni.

De nem is hitta azután Petőfit senki többé komának, ha jóbarátságban akart maradni vele.

(Jókai, Tarka Élet.)

Uti Kaland.

Esküvő után tudvalevőleg Teleki Sándor koltói kastélyába vitte fiatal feleségét Petőfi. Egy kis kalandjuk is volt az utban. Nagybányán innen Misztótfaluban, eltört egyik kereke a kocsijuknak. Mint egyik versében megjegyzi Petőfi:

De nem hiszem, hogy a nagy
Áldás-súly törte le,
Azon áldásnak súlya,
A melylyel engemet
Ipam s napam magoktól
Eleresztettenek.

Felesége csak mosolyogta a bajt; de Petőfit szertelen bosszantá a dolog s félrement, hogy felesége ne hallja, és ott kedvére kikáromkodta magát.

Egyéb következménye nem lett a balesetnek, csak hogy a késedelem miatt másnap érhettek Koltóra. Az éjszakát Nagybányán töltötték a fogadóban.

(Petőfi, Uti levelek.)

A mézeshetek.

Szeptember első napjaiban egy este éppen vacsoránál ült Teleki Sándor titkárával, Harayval, midőn egyszer csak betoppan Petőfi. Nem várták, mert rendesen tudatni szokta jövetelét s igy annál kedvesebb volt a meglepetés. Leült az asztalhoz, de csak úgy félvillára evett s nagyon szótalan volt. Szokatlan komolyságáról mindjárt észrevette

Teleki, hogy valami nyomja a szivét. Vacsora után félrehivja a házigazdát s azt mondja neki:

— Beszédem van veled négyszemközt.

Teleki bevezette a szomszédszobába.

— Druszám, — kezdé Petőfi, — nagy kérésem van hozzád.

— Ki vele, állunk elébe.

— Szeretném a mézesheteket nálad, Koltón tölteni.

— Hát ki mondja, hogy ne töltsd?

— De ez nem elég. Eredj el te is hazulról. Egyedül akarok lenni: ne lássa senki boldogságomat.

— Lehet; úgy is szüleimhez szándékozom menni, nagy örömet szerzesz nekik, hogy elküldesz. Mikor menjek?

— Majd megirom a napját; de hát még ez sem elég. Küldj el mindenkit a háztól!

— Az istállókból is?

— Nem, csak a háztól.

— Szivesen; a szakács marad a feleségével, mert asszony nélkül nem hagyom feleségedet s ennetek is csak kell, mert turbékolásból nem éltek meg.

— Köszönöm!

Pár nap alatt üres volt a koltói ház, csak a szakács és szakácsné várták a Petőfi-párt.

Október 14-diki kelettel azt irja a költő Kerényi Frigyesnek:

„— — nehány nap mulva indulunk Pest felé,

itt hagyjuk Koltót, az örökké kedves emlékű Koltót, hol oly édes heteket töltének, amilyen boldogságot halandó álmodni és elbirni csak képes...“

(Teleki, Egyről-másról.)

A Talpra magyar születése.

Az ifjuság 1848 márczius 14-én este a Pilvax-kávéházban vette hirét a bécsi forradalomnak. Éjfél felé volt. Vajda János bezárta az ajtókat, hogy határozat nélkül el ne széledjenek. S megállapitották, hogy mit fognak tenni másnap: márczius 15-én.

Petőfinek is volt valamije másnapra. Egy összehajtott papirost vesz elő. A „Nemzeti dal“ kézirata. Egy jurátus, Szikra Ferencz bele pislant s meglátja a költemény első sorát: „Rajta magyar, hi a haza!“

— Barátom! — szólt a költőhöz, — előbb talpra kell állitani a magyart, aztán — rajta!

Petőfi hallgatott a jó tanácsra, megváltoztatta az első sort s másnap az egész országon végig harsogott a „Talpra magyar!“

(Thallóczy L.)

Átlátott a szitán.

A 12 pont proklamácziója után Petőfi, Bulyovszky, Jókai s még vagy huszan betértek egy vendéglőbe egy kis áldomásra. Persze rózsás volt a hangulat. Csak úgy ömlött a felköszöntő, se szeri, se száma. Petőfi ezalatt igen komolyan tár-

gyalt valami fölött Bulyovszkyval. Egyszer csak felhangzik husz torokból:

— Halljuk Petőfit! Halljuk!

Petőfi meglepetten fordul feléjük, aztán mosolyogva szólott hozzájuk:

— Ejnye, ejnye! Hát már megint inni akartok?

Magyar Költő, német Kiadó.

Mikor Emich Gusztáv ki akarta adni Petőfi összes költeményeit és Geibel pesti könyvkiadóhoz fordult, hogy engedje át neki a „Helység kalapácsá"-t, Geibel kurtán visszautasitotta, mondván:

— Den Kolopatsch gib' ich nicht! (A kalapácsot nem adom.) (Szinnyei J.)

A megboszult czenzor.

Midőn Petőfi végre Pestre vitte fiatal nejét, Kolozsvárt is útjába ejtette. Elutazása előtt való napon este a szinházban el akarta szavalni „Erdélyben" czimű költeményét s ezt Feleki igazgató a szinlapon közhirré is tette.

Petőfi nem akarta költeménye czimét előre megmondani; Feleki azonban figyelmeztette, hogy csak a czenzor engedélyével szavalhat, aki bizonyára követelni fogja a költemény előzetes bemutatását. Ugy is történt. A czenzor, egy kegyesrendi pap, megüzente Felekinek, hogy csak előleges czenzura mellett engedheti meg a költemény elszavalását. Erre Petőfi is elment hozzá Felekivel; de neki sem akarta a költeményt meg-

mutatni, mire a szavalatot betiltotta. A költő keményen kikelt a czenzor ellen, indulatos szóváltásba keveredett vele, melynek végén Petőfi azzal vált el tőle, hogy mégis csak elszavalja versét. Feleki igyekezett őt lebeszélni róla s a költő látszólag bele is nyugodott; de midőn este az I. felvonás végén a függöny lehullt, váratlanul kilépett az előfüggöny elé s nagy



tapsvihar között bocsánatot kért a közönségtől, hogy nem szavalhat.

— Mert, — mondá a jelenlevő czenzorra mutatva, — ez az úr nem engedi meg; de eljön még neki is a napja.

A czenzor a közönség gúnykaczaja közt vonult ki a szinházból.

A féltékeny férj.

Szendrey Júlia ünnepelt szépség volt Szatmármegyében, akit az udvarlók egész serege valósággal körülrajongott. Ezek közé tartozott Pap Zsigmond is, akivel Petőfi még Pesten kötött szoros barátságot.

Midőn a Koltón töltött mézeshetek után a fiatal házasok elfoglalták dohány-utczai lakásukat, az egykori tüzes udvarló, Pap Zsigmond, ki ujra felkerült a fővárosba, egy izben meglátogatta a fiatal párt. A látogatás után Petőfi egészen a kapuig lekisérte barátját s ezekkel a szavakkal bucsuzott el tőle:

— Látogass meg bennünket, Zsiga, máskor is, de csak olyankor, — tette hozzá tréfásan mosolyogva, — amikor én is itthon vagyok.

(Pap Zs. elbeszélése után.)

A szerencsés nap.

Márczius 15-én Petőfi Vasváry Pállal és Bulyovszkyval Jókai lakására ment. Ott hamarosan megegyeztek a sajtó felszabaditásában. Erre Jókai és Bulyovszky proklamácziót szerkesztettek a 12 ponthoz, mialatt Vasváry és Petőfi fel-alá sétált a szobában. Vasvári társalgás közben a Petőfi tőrös botjával hadonászván, a tőr egyszerre csak kiröpült belőle egyenesen Bécs irányában.

— Jó jel! — kiáltották egyhangulag.

Midőn a proklamáczió elkészült, megindultak s ekkor Petőfi azt kérdé:

— Micsoda nap van ma?

— Szerda, — felelte egyikök.

— Szerencsés nap, — jegyezte meg Petőfi, — szerdai napon volt az esküvőm.

A kellemetlen vendég.

Midőn a márczius 15-iki események hire eljutott Pozsonyba, az ott tanácskozó képviselők között egy pillanatra megdöbbenést okozott a Petőfi hirtelen támadt politikai népszerűsége, mert ott azt beszélték, hogy a Rákoson harminczezer ember áll fegyverben Petőfi és Jókai vezérlete alatt s kikiáltották a köztársaságot. Nehányan megbizták Kuthy Lajost, hogy puhatolja ki Petőfi terveit a forradalomra nézve s csendesitse le. Kuthy azonnal felszólitotta levélben Petőfit, hogy irjon csillapitó költeményeket a nép számára. Később személyesen is leutazott Petőfihez, kinél beszéd közben, mintha szórakozottságból tenné, turkált a költő iróasztalán, aki nyugodt szarkazmussal igy szólt:

— Tudod, kedves barátom, jőjj hozzám máskor, most a feleségemet várom, akinek légyottot adtam.

Kuthy elértette, nem tért vissza többé; de Petőfit kikiáltotta bolondnak.

Egyiknek ismerős, másiknak ismeretlen.

1848-ban, midőn egy alkalommal nejével Erdődről Debreczembe utazott, a falvakon mindenütt föltartóztatták és utlevelét kérték. Egy faluban önérzettel s hatáskereséssel szól a jegyzőhöz:

— Én Petőfi Sándor vagyok!

— Nincs szerencsém ismerni, utlevelet kérek, — volt a válasz, melynél rá nézve ez gorombább már nem is lehetett volna. Oda dobta utlevelét, bosszankodott, hogy annyit háborgatják s a rongyos falu azt se tudja róla, hogy kicsoda?

Más faluba érnek s a jegyző nem lévén otthon, a pap vizsgálta az utleveleket. A paplakhoz megy s oda nyujtja szó nélkül, nem akarván hasonló tapasztalatra tenni szert. Az öreg lelkész fölteszi szemüvegét s olvasni kezdi: „Petőfi Sándor“ . . . Aztán felkiált:

— Hazánk nagy poétája az én házamban! Oh uram, bocsásd el a te szolgádat, mert ime az ő szemei megláthatták őt!

Megölelte, marasztalta, hogy neki csak egy szobája van; de majd a szomszédba megy, csak maradjanak nála vacsorára, éjjeli szállásra. Petőfi alig tudott tőle szabadulni és sohasem feledte az öreg lelkészt örömkönnyekkel szemeiben, amint őt megölelte.

(Jókai, Tarka Képek.)

Petőfi mint képviselőjelölt.

Az 1848-iki követválasztást megelőző napok egyikén lement Petőfi Kunszentmiklósra feleségével s hajdani iskolatársához, Bankos Károlyhoz szállott, aki ebédet adott tiszteletükre. A társalgás természetesen a választásról folyt. Petőfi nemcsak hallgatag, hanem komor volt. Akkor látszott kissé felvidulni, mikor felesége hozzá hajolva, csókot lehelt halvány arczára s oda súgta, de úgy, hogy mindnyájan meghallhatták:

— Sándor; megbukunk!

— Biz az meglehet, — mondá Petőfi, — de ha elvesztem is a követséget, megmaradsz nekem te, én imádságom!

A különféle tervezgetések közt valaki azt inditványozta, hogy jó volna, ha Petőfi leutaznék Szabadszállásra s ott a néphez beszédet intézne.

— Én is gondoltam már erre, — válaszolt Petőfi, — beszéltünk is róla Bankos barátommal; de ő ellenzi. Azt mondja, hogy a szabadszállásiak rendkivül ingerültek, még valami bolondot csinálnának. Pedig szeretném megmagyarázni nekik, mit kell érteni a fatális „fejsze“ alatt.

Petőfi tudniillik proklamácziót intézett választóihoz s abban egy helyen azt mondja, hogy a haza fáján sok haszontalan, káros hajtás van, ő, — t. i. Petőfi, — lesz a fejsze, mely azokat levagdalta. Erre felfortyantak a szabadszállásiak:

— Tuskóknak tart bennünket? Hát csak jőjjön ide az a fejsze, majd vasvillával fogadjuk.

Erre a fejszére czélzott Petőfi.

Petőfi a Kézisajtón.

Kecskemétre rándult 1848-ban Petőfi, hogy a fellázadt ráczok ellen induló honvédeknek ünnepélyes fölesketésén és kivonulásán jelen legyen meg hogy számukra egy lelkesitő költeményt irjon. Amint egy jómódú czeglédi gazdának ötös fogatán megérkezett Kecskemétre, azonnal a Szilády Károly nyomdájába rohant, a hová e szavakkal toppant be:

— Hol a gazda, atyafiak?

— Itt vagyok, — mondá a műhely közepén álló s egy revizió-ivet nézegető Szilárdy, — kihez legyen szerencsém?

— Petőfi Sándor vagyok.

— Örülök, hogy hazánk hirneves, általam nagyrabecsült költőjét szerény hajlékomban üdvözölhetem. Mivel lehetek szolgálatára?

— Egy alkalmi költeményem volna, tessék azt azonnal kiszedetni és kinyomatni.

— Szivesen, csak kérem a kéziratot!

— Azt előbb meg kell irnom, — mondá Petőfi, — mert a szekeren csak nem irhattam. Kérek papirost!

Szilády sietett teljesiteni a költő kivánságát, aki a szedőszekrényen czeruzával megirta a tizenegy strófából álló költeményt. A négysoros versszakokat egyenkint adta át a szedőnek, aki azonban mind a mellett is — kissé pityókos lévén — a negyenöt soros munkán vagy harmadfél óráig elpiszmogott.

Petőfi türelmetlenkedni kezdett és ingerült hangon azt a megjegyzést tette, hogy Pesten a Landerer-nyomdában vagy Trattner-Károlyinál ezt a „rongyos pár sort“ egy óra alatt elkészitették volna.

— Igen ám, — vágott vissza a szedő, — ott ötöt lehet az ilyen munkához állitani, itt meg csak magam dolgoztam rajta. Különben jó, hogy a tekintetes úr ma hozta ide a költeményt, holnap nem tudom, ki szedte volna ki, mert én — s itt Guttenberg tanitványa végig simitotta a bajusza helyét — honvéd lettem és holnap indulok!

— Jól van, jól, — hagyta rá a költő, aki a „honvéd lettem“ szavakra rögtön barátságosabb arczot vágott, — csak ne kotyogjék öcsém annyit. Kösse ki gyorsan a kolumnát és adja oda a „drucker“-nek, a korrekturát meg majd megolvasom addig, mig az „zurichtol“. Remélem, hogy a szedésben nem lesz sok hiba.

— Arról kezesködöm! — felelt büszkén a szedő.

Midőn délfelé elkészült a kefelenyomat, Petőfi nagy sietséggel átolvasta és egy-két hiba kijegyzésén kivül azt is elrendelte, hogy a czimsort kisebb betükből szedjék. Aztán elment ebédelni; de még egy óra előtt visszatért a nyomdába, ahol a „drucker“ ahelyett, hogy a költeményt nyomta volna, jóizüen falatozott, közbe-közbe nagyokat húzva a jó sillerrel megtöltött flaskóból.

A nyomó, egy würtembergi fiú, mikor meg-



Petőfi a kézisajtón.

látta már az ajtóban káromkodni kezdő költőt, rögtön felugrott és a nyomáshoz fogott. Ez azonban szörnyen lassan ment, mert segitség hiányában mindent magának kellett végeznie.

Petőfi egy ideig csak elnézte ezt a lassú haladást; de végre megsokalván a dolgot, hirtelen levetette kabátját, felgyürte inge ujját, kezébe vette a hengert és „föladta a festéket“.

A „festék feladást“ azonban egy negyed óra mulva megunta a költő, átengedte a hengert a nyomónak, maga pedig oda állott a préshez és hozzá látott a nyomáshoz.

Két óra felé megérkezett Szilády, aki midőn meglátta a költőt a kézisajtón izzadva dolgozni, összecsapta kezeit és azt kérdezte, hogy hol tanulta ezt a „fekete művészetet?“

— Hát a nyomdákban, — felelte Petőfi.

Az alkalmi költemény, melyet időközben még egyszer kiszedtek s két gépen nyomták egyszerre, több ezer példányban mégis csak elkészült a rendes időre, ami teljes lehetetlen lett volna, — jegyezte meg Petőfi tréfásan a bucsuzáskor, — ha nem segitek annak a német „drucker“-nek a nyomásnál majdnem másfél óráig!

Debreczen és a Költők.

Zilahy Károly anyja egy izben találkozott Petőfivel egy fűszeres boltban. Megszólitotta s minthogy fia születésére irt örömdala éppen akkor jelent meg az „Alföldi Hirlap“-ban, tudakolta:

— Hogy van a kis költő?

Petőfi, aki különben a megszólitást igen barátságosan fogadta, egész nyersen viszonzá:

— Debreczenben nem születnek költők.

— Hogyne! Hát Csokonai?

Petőfi megakadt, s csak némi szünet után felelt:

— Az, az egy kivétel!

(Zilahy, Petőfi élete.)

A német szinház.

A negyvenes évek végén történt, hogy midőn Pesten a német szinház és a redout leégett, egy barátja Petőfihez futott s ijedten szólott hozzá:

— Kelj föl, Sándor, ég a német szinház!

Petőfi azonban nyugodtan a másik oldalára fordult, mondván:

— Édes barátom, sorsát senki ki nem kerülheti. Német szinházat azért épitenek, hogy elégjen; esernyőt azért veszünk, hogy ellopják. Ez a rendeltetés dolga!

Azzal nyugodtan tovább aludt.

Mit csinál?

Egy nyugalmazott tiszttartó Debreczenben hallván, hogy Petőfi esténkint a „Biká“-ba jár billiárdozni, egyszer elment, hogy találkozzék vele. Midőn haza jött, rokonai elébe futottak:

— No, mit csinál Petőfi? Mit beszélt? Kivel van?

Az öreg tiszttartó csak dünnyögött:

— Ej, csúf ember az! A kakas csipje meg! Ott billiárdozik, aztán ha veszit, hát káromkodik, mint a veszekedett mennykő.

Republikánus fellobbanás.

Midőn 1848 márczius végén az udvar és miniszterium között beállott az a feszültség, mely a miniszterium lemondásának fenyegetését vonta maga után, Petőfi egyenesen a köztársaság kikiáltása mellett volt és ezt az állandó bizottmányban is ki akarta jelenteni. A higgadtabbak alig tudták lebeszélni róla. Hogy mégis lebeszélték, széles fringiáját, melyet abban az időben viselt, indulatosan az asztalra dobta, aztán ujra fölvette és igy szólt:

— Leoldottam; de nem töröm el, hanem megtartom.

Nem nekik készült a Talpra magyar.

A forradalom alatt Petőfi rövid időre Kolozsvárt is megfordult Itt, amint egy honvédtiszttel sétált az utczán, egy korcsmából éppen akkor dobtak ki egy kopott németet, midőn Petőfi a kapu előtt haladt el. Estében a német majd leverte lábáról a költőt, mialatt a korcsmából iszonyú borízű hangon orditozták: „Talpra magyar, hi a haza!“

— Hallod, Sándor? — fordul hozzá a honvédtiszt.

— Hallom, hallom; de nem örvendek neki· Nem részeg emberek számára irtam.

— Barátom, olyan időket élünk, amikor az ifjuság könnyen lelkesedik, — vélte a kisérő.

— Hiszen szép dolog az a lelkesedés, — felelte Petőfi, — de nem négykézláb!

A Költő helye.

Petőfi neje föllábbadozását Debreczenben várta meg. Ott maradt január elsejéig. Ekkor Erdélybe indult zászlóaljához.

— Ha elesem, — mondá, — Vörösmarty megigérte, hogy fiamnak atyja lesz. Nőm pedig nem fog engem túlélni.

Medgyesen Lisznyai Kálmánnal találkozott, aki a Mátyás-huszároknál szolgált. Kitörő örömmel borult Petőfi nyakába. Sirva csókolta össze-vissza. Utóbb hévvel fakadt ki:

— Hát nincs már ember Magyarországon, hogy téged, a haza büszkeségét, is koczkára tettek?

Alig tudta őt Petőfi lecsendesiteni.

— Hagyd el, Kálmán, itt van most az én helyem. Itt kell most babért aratni mindnyájunknak, s meglásd, az én pegazusom az ágyuk zenéje között csak uj tüzet nyerend!



A Költő helye.

Petőfi Vizaknán.

A vizaknai csata előtt egy szombat este Petőfi Bethlen Gergely és Zsurmay társaságában Csutak Kálmánhoz ment, akihez igy szólott Petőfi:

— Bajtárs Kálmán! Ma este itt nálad lesz a vacsora. Hivd be Andrást (igy hivták Csutak szolgáját, aki jól értett a főzéshez), hadd teremtsem össze, ha jó paprikást nem csinál. Bizony csak furcsa ház ez, ahol még hirmondója sincs a vászoncselédnek!

De nem sokára megjöttek Czecz és Pereczy s aztán elkezdtek kártyázni. Éjfél után Csutak két huszár kiséretében őrjáratra indult. De csakhamar visszatért lóhalálában:

— Fiuk, talpra! Nyakunkon az ellenség! — kiáltá Csutak.

Pár percz mulva a fővezér körül állott a mulató társaság s nyugodtan és elszántan hallgatta Bem rendeleteit.

A vizaknai csatában.

Mielőtt a vizaknai csata 1849 február 4-én, egy vasárnap reggel, kezdetét vette volna, Bem e szavakkal fordult Petőfihez:

— Uram, ma csatánk lesz; maradjon ön távol a csatatértől. Nem szeretném, ha a magyar nemzet legjelesebb költője a csatatéren véreznék el. Szót fogad-e?

— Köszönöm a figyelmeztetést, tábornok úr, — válaszolt Petőfi, — szót fogadok; de azt nem

igérhetem meg most, hogy mit fogok tenni akkor, ha az ágyuk dörgését fogom hallani.

Az ütközetben Petőfi szintén ott volt a jobb szárnyon s tajtékzó lován hol előre a csatárlánczhoz, hol egyetlen ágyunkhoz vágtatott s lelkesitett, bátoritott mindenütt.



A balszárnyat Bethlen Gergely alezredes rohamra vezette; de alig kezdték meg a rohamot, már is „Megállj!“-t s visszavonulást vezényelt. Petőfi a másik oldalon, a nagy zajban nem hallván a Bethlen vezényszavát, rohamra lelkesitett. Igy

aztán a század egyik része előre készült rohanni, a másik része pedig visszavonulni. De ujra fölhangzott Bethlen alezredes hangja: „Vissza!“

Petőfi nem tudta, hogy a fővezértől gyors visszavonulás-parancsa érkezett, nehogy a sereg egy része elszakittassék, vagy foglyul essék. Csak midőn a magaslatra értek, látták, hogy a hadsereg meghátrált része már rendben áll és pihen.

Petőfi és Bethlen közt, midőn a magaslaton találkoztak, heves szóváltás keletkezett a század visszavonulása miatt, ami azonban rögtön elenyészett, midőn Petőfi megtudta, hogy az a Bem parancsára történt.

A goromba tábornok.

Bem 1849 tavaszán Petőfit, mint futárt, Kossuthhoz küldte hivatalos levelekkel. Megérkezvén Debreczenbe, jelentkezett Kossuthnál, aki szokása ellenére igen hidegen fogadta. Miután átadta neki Bemnek leveleit, megkérdezte a kormányzótól:

— Miként lesz szives kormányzó úr rendelkezni jövőm felől?

— Az nem tartozik reám, forduljon a hadügyminiszteriumhoz, — felelte Kossuth.

Még mielőtt jelentkezett volna a hadügyminiszternél, már rendeletét vette, hogy jelenjék meg nála; Petőfi meg is tette. Az ideiglenes hadügyminiszter, Klapka tábornok, még hidegebben fogadta.

— Ki tette közzé a Bem tábornok levelét a Vécsey tábornok ügyében a „Honvéd“ czimű lapban?

— Én, — felelte Petőfi.

— S hogy merte azt tenni?



— Mert parancsom volt rá.

— S ki parancsolta?

— Bem tábornok.

— Az nem igaz.

— De igaz, miniszter úr, én nem szoktam hazudni sem önnek, sem senki másnak a világon.

— De mindenki azt állitja, hogy ön ezt a levelet magától közölte anélkül, hogy Bem tábornoktól parancsa lett volna rá.

— Tehetek én arról, amit az utczán fecsegnek?

— Debreczenben marad ön, mig e tárgyban a Bem tábornok válasza megérkezik.

— Szivesen itt maradnék; de fontos dolgaim vannak Pesten, s holnap oda kell utaznom. Azt hiszem, elég, ha becsületszavamat adom.

— Az nem elég!

Hasonló modorban tovább beszélt Petőfivel Klapka egy óránál. E jelenet után nem volt Petőfinek sürgősebb dolga, mint lemondani rangjáról, mert nem akart tovább oly hadsereg tagja lenni, melynek minisztere nem ad hitelt egy tiszt becsületszavának.

Klapka elfogadta a lemondást.

(Petőfi levele Bemhez.)

Lelkiismeretes adós.

1849-ben a hadjárat alatt Marosvásárhelyt beállit egyszer Petőfi Teleki Sándorhoz s azt mondja:

— Én neked adósod vagyok.

— És aztán?

— Eljöttem, hogy kifizessem tartozásomat.

— Tán ternót csináltál vagy aranybányát fedeztél fel, hogy annyi pénzed van? Nem szép kérkedni a gazdagsággal! — tréfálkozott Teleki.

— Nem; az öreg úrtól (már t. i. Bemtől) gratifikácziót kaptam.

— Használd te ezt okosabb dologra! Nekem, druszám, annyi most a pénzem, hogy nem tudok vele mit csinálni.

— Köszönöm, de ajándékot nem fogadok el még tőled sem! — mondá Petőfi büszkén. Azzal letette az összeget az asztalra s elment.

(Teleki följegyzése.)

A Költő jó szive.

Egy napon Bem Kurcznak, aki hadsegéde volt, valami jelentést mondott tollba. Ezalatt Petőfi egy tábori széken ült gondolataiba merülve.

Bem nem szerette, ha ilyenkor háborgatják. Félt, hogy valami csacska ember ellesi és dobra üti jelentéseit. Hanem most mégis megzavarták. Egy foglyot hoztak. A jelentést tevő káplár állásba vágta magát.

— Jelentem alássan, tábornok úr, hogy ezt a foglyot lopáson kapták a szászok.

— Ismét! Ki vádolja?

— A helység birája.

— Hol van?

— Odakünn.

— Szólitsd be!

A tábornok kikérdeztette hadsegédével a gonosztevőt s szembesitette a vádlottal.

— Igaz, hogy ennek az embernek elloptad egy sajtját?

— Nem tagadom.

— Tudod, hogy milyen büntetés terhe alatt van ez megtiltva?

— Tudom.

— Elég. Féljobb, indulj!

A szász atyafi kapott egy forintot a sajtjáért. Kurcz hadsegédjének meghagyta Bem, hogy rögtönitélő biróságot hivjon össze; reggel a fogoly főbe fog lövetni.

Petőfi megilletődve hallgatta végig a történteket. Szerette volna az öreg úrnál közbevetni magát a szerencsétlen emberért, de látta, hogy Bem hangulata most nem alkalmas erre. Talán még jobban fölingerli a vita s reggel helyett még ma főbe löveti.

Ezért Petőfi szó nélkül távozott. Fölkereste azt a szerencsétlent. aki érzéketlenül várta sorsát.

— Mit tettél, szerencsétlen? — szólitá meg Petőfi. — Egy hitvány sajtért feláldoztad életedet. Ittas voltál?

— Nem. Hanem hát itt a szomszéd faluban lakik a feleségem és négy kis gyermekem. Félesztendeje nem láttam őket. Amint jöttünk, ácsorgó asszonyoktól megtudtam, hogy feleségem beteg, gyermekeim éheznek, könyörületes emberek tartják őket egyik napról a másikra. Ez a hir elkeseritett. Az első gondolatom az volt, hogy elhagyom a tábort s meglátogatom a beteg asszonyt; de nem akartam, hogy szökevénynek tartsanak. Mikor beszállásoltak a faluba, a gazda akkor rakosgatta össze sajtjait. Kértem, hogy adjon belőlük egyet. Megtagadta; azt mondta, adott már a tábor szá-

mára eleget ingyen. Ha megfizetem, akkor ad; de nem volt pénzem. Lefeküdtünk. Én álmatlanul virrasztottam, eszemben volt az a beteg asszony mindig. Láttam, hová zárja el a szász sajtjait. Fölkeltem, feltörtem a zárat s elloptam egy sajtot, az szent igaz, de nem magamnak. Egy asszonynak adtam át, aki reggel az én falumba készült. A szász reggel észrevette a hiányt s gyanuja rám esett. Az ellopott sajtot nem tudtam már visszavenni. Följelentett. Ennyiből áll az eset.

Petőfit meghatotta az eset. Bár jól tudta, hogy a tábornokot nehezen lehet könyörületre birni, mert jól tudta, hogy az öreg úr kérlelhetetlen azokkal szemben, akik megsértették a fegyelmet s minden rablást, legyen az bár a legcsekélyebb, halálbüntetéssel sujtott. Mindazáltal föltette magában, hogy szólani fog. Visszatért tehát a tábornok lakására. Éppen akkor lépett ki onnét az ügyeletes tiszt.

— Lehet az öreg urral beszélni?

— Nem lehet. Három nap óta nem aludt, most dölt le pihenni s meghagyta, hogy csak rendkivüli hirre költsék fel.

Petőfi nem merte fölkelteni álmából a tábornokot. Külömben is gondolta magában, Bokor Andrást — igy hivták a szerencsétlent — csak korán reggel fogják kivégezni. Addig talán jön valami jó hir, ami az öreget jobb hangulatra tereli. Beállott az éj. Petőfi is nyugalomra tért.

Másnap reggel megszakgatott dobpergés éb-

resztette föl. Ablaka alatt vitték az elitéltet a vesztőhelyre.

Elől egy szakasz, hátul egy szakasz honvéd, az ügyeletes tiszt, meg a tábori pap.

Petőfi rémülten ugrott ki az ágyból, magára kapta ruháit s rohant Bemhez. Ott azt mondták,



hogy még alszik, nem szabad fölkelteni. De Petőfi nem hallgatott rájuk, hanem berohant.

— Tábornok úr!

— Mi baj? Megtámadott az ellenség? — kérdezte a felriadt vezér.

— Nem, tábornok úr, azt a szerencsétlen embert viszik ki, aki azt a sajtot . . .

— Elég! Nem akarok többet hallani! — szólt Bem haragra lobbanva. — Elrémitő példát kell adni a hadseregnek. Nem akarok rablóbandát vezetni! A rossz példa ragadósabb a pestisnél!

— Ez nem volt gonosz ember, becsületemmel állok jót érte.

— Már késő!

— Még nem!

— Jól van, ha nem késő s jót áll érte, függesztesse fel az itélet végrehajtását.

Petőfi elrohant s futárt küldött a vesztőhelyre. Soha jobbkor nem érkezhetett volna meg. Bokor Andrást visszahozták.

Petőfi visszasietett Bemhez s elmondta neki az elitélt vallomását.

— Mondja meg neki, őrnagy úr, hogy egy óra mulva hagyja el táboromat s szemem elé ne kerüljön!

— Aranyat érő szive van, tábornok úr! — mondá és elsietett, hogy megvigye Bokornak a kegyelmet. Annak az elfásult embernek erre a hirre mind a két szeméből kicsordult a köny.

(K. Papp M. Itt is, ott is.)

A szerelem hatása.

Annyira bele bolondult egyszer Petőfi, midőn még a „Pesti Divatlap“ segédszerkesztője volt, egy lengyel tánczosnőbe, hogy ő, aki azelőtt soha életében nem tánczolt, esetlenül ugrálni kezdett főnöke, Vahot Imre előtt, akit, mint ismert kitünő tánczost, némi szégyenkező aggodalommal és titkolódzással felszólitott, hogy tanitsa meg őt tánczolni. Vahot azonban nem teljesitette kivánságát, hanem szemtől-szembe kinevette a szerelmes poétát.

(Vahot Imre följegyzése.)

Különcz viselet.

Egy szép napon Petőfi bizalmas arczczal lépett főnöke, Vahot Imre elé s szokatlan nyájas hangon igy szólt hozzá:

— Nagy kedvem volna tetőtől talpig magyar ruhában járni, éppen ugy, mint egykor Csokonai; de nincs pénzem. Ha ön jót állana értem . . . .

— Jőjjön hát velem Tóth Gáspárhoz! — mondá Vahot s vitte őt a szabóhoz.

Mikor elkészült ruhája, — rövid prémes dolmány, sujtásos mellény és nadrág, meg kunsági kis kucsma, — örömtől sugárzó arczczal lépett be főnökéhez, összeütötte sarkantyúját s merően szemébe nézett, mintha mondani akarná:

— Jól van-e így?

Vahot főnöki tekintélylyel szó nélkül megveregette vállát, mire kirohant s új jelmezében egész napon át járt-kelt Pest utczáin, mintha csak kihivó

daczczal fitogtatni akarta volna, hogy ruhára nézve ő az egyetlen magyar a fővárosban. S habár némelyek eszelősnek, mások Peleskei nótáriusnak csúfolták, nem sokat törődött vele, hanem csaknem egy évig járt ebben a nemzeti viseletben.

(Vahot Imre följegyzése.)

Egy emlékvers születése.

Egy köztiszteletben álló család Pestre jövén, találkozott Lisznyai Kálmánnal, akit még Pozsonyból ismert s azt is tudta, hogy Petőfinek jó barátja. A család művelt lelkü leánya, Malonyai Emma, Petőfire terelte a beszéd fonalát s elmondta, mennyire szereti költeményeit, végül pedig abbeli óhajának adott kifejezést Lisznyai előtt, hogy nagyon szeretné Petőfit személyesen is ismerni. Lisznyainak meg is kellett igérnie, hogy még aznap délután bemutatja náluk.

Lisznyai a „Vadászkürt"-ből, hol a család szállása volt, tüstént Petőfi lakására sietett.

— Pajtás, jőjj velem tüstént: egy szép angyal kiván veled megismerkedni.

— Nem megyek, — válaszolta Petőfi egyszerüen.

— Dehogy nem jösz! Megigértem, hogy elviszlek.

— Hogy merted megigérni tudtomon kivül? Én nem mehetek.

Hanem végül mégis engedett a sok kérésnek, s félórával később a „Vadászkürt"-ben voltak. Amint a hölgy meglátta kedvencz költőjét, nem

várta, hogy Lisznyai bemutassa, hanem elébe sietett, lelkesült örömmel nyújtván jobbját a költőnek. Petőfinek pedig mondhatatlanul jól esett az őszinte magyaros fogadtatás s bár csak fél órácskát szánt a látogatásra, négy óránál többet töltött a kedves család körében.

Végre indulni akartak.

— Nem, — szólt a lelkes honleány, — nem mehetnek, mig kérésemet meg nem hallgatják.

S azzal két emléklapot nyujtott át.

— Ugy-e, irnak rá néhány sort?

— Szives örömest, — válaszolt Petőfi.

Alig telt bele néhány percz s már visszaadta az emléklapot.

— Köszönöm, de olvassa el, kérem; hadd halljam először öntől!

Petőfi engedett a kérésnek. Gyönge hangja volt, de azért saját költeményét úgy tudta elszavalni, hogy aki hallotta, sohasem felejtette el, annyi érzés, annyi tűz volt előadásában.

Az emlékvers igy szólt:

Legboldogabb percz életünkben az,
(Még nem próbáltam, ámde úgy hiszem),
Ha kedvesünkkel oltárhoz megyünk;
S neked ma-holnap e sorsod leszen.
Megállitnám, ha volnék Józsue,
Megállitnám itt a napot, időt,
Hogy mindörökké oly boldog lehess,
Minő akkor lészsz az oltár előtt.

Megjegyzendő, hogy a hölgy, akinek emlékkönyvébe e sorokat irta, akkor menyasszony volt.

(Beniczky Emil följegyzése.)

Tilalom ellenére.

A szebeni ütközet elején Puchner ágyui nagyon megtizedelték a honvéd ütegek lovait. Mezei hadnagy benyargalt a város piaczára, hogy friss lovakat vigyen a kidőltek helyébe. Az utczán szembe jött vele Petőfi lóháton. Neki Bem szigoruan meghagyta, hogy a csatákban részt ne vegyen. Mezei rá kiáltott:

— Hová mégy, Sándor?

— Megyek a csatába, — kiáltá vissza.

— Hát elfeledted már az öreg parancsát?

— Meglehet, hogy az első ágyugolyó a lovamat viszi el, a másik meg magamat, — mégis kimegyek.

(Mezei följegyzése.)

Bem és a Petőfi lova.

A Lugos alatt tartott nagy hadi szemlén ott vágtatott Bem törzskara élén. Petőfi azon a fekete paripán ült, melyet Szebenben ajándékozott neki Bem. Meglehetősen lusta állat volt; de most az egyszer megemberelte magát a fekete s vágtatott ő is. Nyilván vérszemet kapott a többitől. Bem csudálkozó mosolylyal nézi a vágtató feketét s azt mondja:

— Látszik, hogy költőt visz, pegazus lett belőle.

(Mezei följegyzése.)

Bem arczképe.

Az erdélyi hadjárat alatt Erzsébetvároson találkozott Petőfi Mezei Józseffel, a korán megvakult költő festővel. Ez volt az első szava:

— Hoztál-e magaddal festéket, Józsi, mert az öreget le kell festened!

Mezei azt felelte, hogy vizfestéshez való szereit mindig magával hordja.

Másnap elmentek Bemhez a tisztikarral, hogy fölkérjék, engedné magát lefestetni. Nem volt rá birható. Egész ostrom alá fogta a tisztikar, de hasztalan.

— Kivánjanak uraim bármit, csak ezt ne, — felelte a szürke generális.

Petőfi Mezeihez hajolt és egész elragadtatással sugta oda:

— Pedig de nagyszerű egy pofa, te Józsi. Nézd csak a pofacsontját, hogy kiáll a szeme alatt: kulacsot lehetne rá akasztani!

(Mezei följegyzése.)

Az érdemjel.

A szabadságharczban tudvalevőleg Petőfi is tevékeny résztvett a harczmezőn is Bem mellett az erdélyi hadseregben, eleinte mint százados, később Bem őrnagygyá léptette elő s érdemjellel is kitüntette. Az öreg tábornok saját kezével tűzte mellére, még pedig balkézzel, mert sebet kapott jobbja még fel volt kötve s ezenközben igy szólt:

— Balkézzel tűzöm föl, szivem felőli kezemmel!

S midőn elvégezte, megölelte a költőt hosszan, melegen. Mire Petőfi mély megilletődéssel felelte:



— Tábornokom, többel tartozom önnek, mint atyámnak; mert atyám csak életet adott nekem, ön pedig becsületet.

A zászlótartó.

Jellasics bán 1848 szeptemberi betörése után Pesten önkéntes szabad csapat alakult s annak az alkotmányra való fölesketésével Vasvári Pál volt megbizva. Vasvári tisztének teljesitése után ezüstgombos dolmányban, magyar nadrágban, hosszú szárú csizmában és pörge kalapban egy már őszbevegyült férfiút vezetett elő s őt lelkes szónoklattal a csoport zászlótartójának ajánlotta.

— A nemzeti lobogót, e szent jelvényt, — mondá Vasvári, — hívebb kezekre nem bizhatnám.

Az ajánlott Petőfinek édes atyja volt.

Amint a Petőfi-név elhangzott, egyszerre száz meg száz kar nyúlt az öreg Petrovics felé. A jó ember szemei megteltek könynyel, az öröm könyjeivel s alig talált szavakat a váratlan kitüntetés megköszönésére.

(Vadnay K. följegyzése.)

Főbelövetés Petőfi miatt.

Amint Petőfi Bemmel Udvarhelyen utazott át, kellemetlen eset történt. Utközben egyik állomáson Petőfi megszomjazván, kutat pillantott meg egy udvarban, hát bement. Az udvaron ácsorgó tüzérek közül egy cseh tüzmester hogy-hogynem bele kötött Petőfibe. Ez rendre utasitja, felhozván tiszti rangját. De minthogy Petőfi vászon czivilruhát viselt, a kissé ittas cseh tüzér mit sem hajtott

hivatkozására, sőt még annál jobban lehurrogta, mignem saját tisztjeinek egyike, akit Petőfi oda hivatott, elfogta a garázdát s jelentést tett az esetről Bemnek.

Petőfi mindent elkövetett az öreg tábornoknál, hogy kegyelmet eszközöljön ki a tüzmester számára, de sikertelenül. Másnap főbe lőtték a szegény csehet.

E szomorú incidens által ösztönözve, Petőfi, mihelyt Marosvásárhelyre ért, azonnal egyenruhát szabatott magának, de amelyet sohasem ölthetett fel. Elesett a segesvári ütközetben, még mielőtt egyenruhája elkészült volna.

Lélekjelenlét.

Egyszer hajnalban riadót vernek, az ellenség váratlanul meglepte a tábort. A honvédek közt nagy a zavar, kapkodás és eszeveszettség, mivelhogy már négy éj óta nem aludtak. Amint a vezér sátra körül botorkálnak, hirtelen előugrik egy kis barna ember egy ingben, gatyában, közönséges szuronyos puskával kezében.

— Csontra fiuk! — igy kiált ez a borzas hajú barna ember, — utánam, akiben vér van!

Olyankor nem igen nézegetik a katonák az egyenruhát, hanem aki legnagyobbat kiált, az után haladnak. Most az egész csapat a szuronyos puska után rohant és az ellenséget szerencsésen visszaverte, aztán visszatért reggelizni. Visszaérkezésök

után tudakolta egyik a másiktól, ki volt az a pongyolában levő ember, aki hajadonfőt a csapat élén nyargalt az ellenség ellen? Akkor sült ki, hogy az bizony nem volt senki más, mint Petőfi.

A lelkes székelyek.

Medgyes és Nagyselyk közt Petőfi szekere, melyen egy másik honvéd tiszttel ült, nagy csapat gyalog és lovas székelységgel találkozott. Petőfi a vezérlő őrnagygyal beszédbe ereszkedett, és azalatt a másfélezernyi csapat a szekér közelébe érkezvén, kiváncsian hallgatta a társalgást.

— Mi a neve a százados úrnak? — kérdezte elválás előtt az őrnagy.

— Én Petőfi vagyok.

— A poéta? — kérdi egy erős hang a huszárok hátulsó soraiból.

— Az vagyok, — válaszolt Petőfi.

E szóra, mint egy varázsütésre, másfélezer ajakról egyszerre harsogott fel az „éljen“! Aztán az egész tömeg áradat gyanánt tódult a szekérhez, melyben Petőfi kigyult arczczal és a megindulástól mintegy átszellemülten állott és levett sapkával nyujtotta kezét a feléje tolongó székelyeknek.

Bem és Hannibál.

Bem Erdélynek egyik, Petőfi a másik végén jött be és különös, azonnal egymásra találtak.

— Hannibálról szólván, tudja ön, tábornok úr, kit tartok én hozzá oly hasonlónak, amennyire csak hasonló lehet két ember egymáshoz? — kérdezte egyszer Bemtől Petőfi.

— Nos?

— Önt, tábornok úr.

— Tudja Isten, ennyit nem igénylek. Én csak egyet tudok, vagy nem is tudok . . . Azt nem tudom, mi a félelem és a csüggedés.

— Az a fő, Hannibál is ezt a kettőt nem tudta.

— Az igaz, hogy ez nem mindennapi dolog. Nem dicsekvésből mondom, mert nem az én érdemem, hanem Isten ajándéka.

A dalárdisták közt.

Az erdélyi hadsereg 1849 január havában az első szebeni ütközet után Szelindekre vonult vissza. Az erdélyi ifjuság itt dalárdát alakitott, mely előbb Bemnél, azután Petőfinél tisztelgett az esti órákban. Harczi s más dalokat énekeltek. Kedvencz daluk volt akkor nagyon a magyar népdalokon kivül a Marseillaise és „Búsul a lengyel“.

Petőfi, miután ablaka alatt énekeltek, mindnyájukat beszólitotta szállására, velük barátságosan kezet szoritott s aztán borral, szivarral, dohánynyal

kinálta meg őket, magyar szokás szerint, miközben folyton áldotta a németet, de oly czifrán, hogy a fiuk a fuldoklásig nevettek.

— Ugy, ugy, fiuk, — mondá, — csak magyar dalokat énekeljetek s nem idegent. A francziák szabadságdalát s azt a szép lengyel dalt énekelhetitek, de a német nótákkal kikergethetnétek a világból!

Találkozás Bemmel.

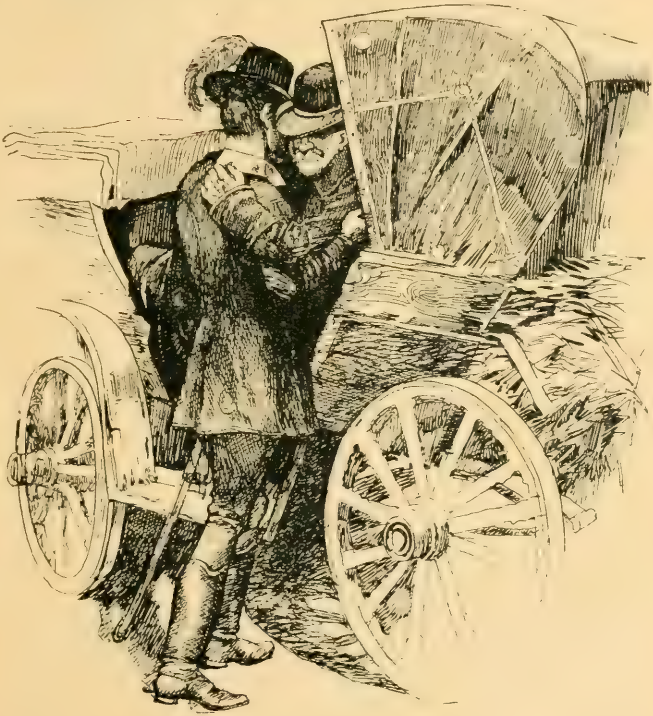
Petőfi Kolozsváron át Tordára érkezvén, nejét és gyermekét az ottani református papnak, Miklós Miklósnak vendégszeretetére bizta, maga pedig Egressy Gábor társaságában tovább haladt. Utközben értesültek róla, hogy Bem seregével együtt kivonult Moldvába.

Petőfi julius 25-én Kővári Lászlóval, akit a magyar kormány a hadviselet történetének följegyzésére küldött ki, utána akart menni; de ezalatt hire jött, hogy már visszatérőben van.

Kővári elmaradt, hanem Petőfi Egressyvel Bereczk nevű háromszéki városkáig mégis elébe ment az öregnek, akire ott rá is találtak.

Bem hintaja a piaczon állott, midőn Petőfi Egressy társaságában oda lépett. Amint Bem Petőfit meglátta, felugrott, kihajolt a kocsiból, sirva borult Petőfi nyakába s felkiáltott francziául, mert rendszerint igy szoktak egymással beszélni:

— Mon fils! Mon fils! (Fiam! Fiam!)
A körülállók azt kérdezték Egressytől:



— Ugy-e bizony, ez az ifjú fia a tábornoknak?

Tragédiából Komédia.

Egy este érzékeny jelenete volt Petőfinek a nála lakó Jókaival. Vitatkoztak valamin s a vita mind érzékenyebbé kezdett válni. Petőfi heves volt, Jókai keserű. Közel voltak hozzá, hogy halálos ellenségekké váljanak.

A vita alatt Petőfi folyvást nyargalt fel s alá a szobában s hosszu száru pipájából dühösen eregette a füstöt; kiégett hamuját azonban koronkint kiverte valami arravaló edénybe, hogy a padlóba ne tapodjon.

Egyszerre a szóváltásnak legingerültebb stádiumában megszólal Jókai:

— Nem gondolnám, hogy a kalapomat rakod tele dohányhamuval?

Oda tekintenek. Hát csakugyan a Jókai kalapjába verte ki a hamut. A nagy dühösködésben ki tudja, minek nézhette.

Mind a ketten elkezdtek visszatartózhatatlanul kaczagni s mire magukhoz tértek a nevetésből, nem tudták, hol hagyták el a vitát. Aztán nem is kezdték ujra.

(Jókai: Egy magyar költő életéből.)

Az utolsó koczintás.

Petőfi és Jókai úgy elhidegedtek egy közzé tett czikk miatt, hogy egy álló esztendeig feléje se néztek egymásnak. Csak a Budavár bevétele örömünnepére adott lakomán találkoztak ujra. Sok felköszöntő elhangzott már, midőn Jókai poharat emelt.

„Éljenek azok, akik ezután fognak meghalni a hazáért! Éljenek örökké!"

Ekkor Petőfi oda fordult hozzá és azt mondá:

— Köszönöm, hogy én értem is ittál!

S összekocczintotta vele a poharat. Ez a pohárkocczintás volt az utolsó hang közöttük.

(Jókai: Egy magyar költő életéből.)

Későn tudta meg.

1849 pünkösd napján egy szász mezővárosban az előfogatokàt intéző biztoshoz ment K-y honvédtiszt előfogatot kérni. Hátán remek kétcsövű fegyvert viselt, melyet nem mert elhagyni.

A biztos ajtaja előtt megállván egy pillanatra, a szobából heves szóváltás hallatszott ki. A biztos veszekedett valakivel, aki viszont őt a legválogatottabb szavakkal illette.

— Már mondtam, — kiáltott a szász biztos jó magyarsággal, — nincs! Ma éppen negyvenkettő

ment el. Várjon, mig visszakerül valamelyik! — Azzal a másik szobába ment, az ajtót hevesen becsapván maga után.

A honvédtiszt kevés reménynyel nyitott be. Az előbb perelő idegen rá se nézett, a sarat törülte le nadrágjáról. A biztos végre visszatért a szobába. Az ujonnan érkezett tiszteletteljesen meghajlott s német nyelven előfogatot kért.

— Jaj, uram, — felelt a biztos, — de meglátszik önön, hogy erdélyi ember! Mily udvarias az erdélyi, ellenben mily követelő a magyarországi! . . . Nincs előfogat, uram. De tessék helyet foglalni, félóra mulva saját fogatomon utazik ön. Igen, igen, pedig nem tartoznám vele! . . .

A honvédtiszt megköszönte szivességét s távozott. A magyarországi utána ment. Egy ideig szótlanul haladtak egymás mellett.

— Hol loptad azt a fegyvert? — kérdezte az utczán.

— Nem loptam.

— Megér kétszáz pengőt.

— Gondolom.

— Add el nekem, megfizetem.

— Nem eladó.

— A biztos neked saját fogatát kinálta, add át nekem! Az én utam sietősebb.

— Nem lehet, — szabadkozott az erdélyi. — Hogy hivnak?

— Petőfi.

— Petőfi? Te vagy? Az én nevem K-y.

Átölelték egymást, összecsókolództak s a vendéglőben nagyot ittak. Most már maga kivánta, hogy fogadja el tőle emlékül fegyverét; de Petőfi visszautasitá.

Midőn előállott a biztos könnyű kocsijával a két tüzes paripa, K-y felajánlá Petőfinek, aki el is fogadta s a bucsucsók után a lovak elvágtattak.

Nem sokára betoppan a biztos haragtól kigyult arczczal s heves szemrehányást tesz neki, hogy barátságával visszaélve egy rakonczátlan embernek engedte át az ő kocsiját.

— Uram, bocsásson meg, nem tehettem másként. Ő fontosabb ügyben utazik, mint én. Aztán meg ő Petőfi.

— Mit mond? Petőfi? Az lett volna? Ő az én Schillerem, Göthém, Kleistom, Uhlandom!... Olvastam, bámulom műveit. Nekem is megvannak. No, uram, üzenje meg neki, hogy lovaimat is neki adom, csak hogy láttam, veszekedhettem a legnagyobb magyar költővel!

(Kenyérvizy följegyzése.)

Amért oly hamar kiürült.

1849-ben, egy forró nyári napon Szitáskeresztúr piaczán két közhonvéd verekedett. Azaz hogy csak egyik verekedett, hatalmas pofokat osztogatván a

másiknak, aki báránytürelemmel hallgatott, egy kulacsot húzván balra, melyet a pofozó jobbra rángatott. Talán nem tudtak tartalmán megosztozni.

Egyszerre közbelépett Petőfi s övé lett a kulacs.

— Inter duos litigantes tertius gaudet, — mondá egyik tiszttársa, aki szintén oda vetődött.

— No hát örüljünk; igyuk meg, ami benne van! — felelte Petőfi.

Mindjárt helyet is foglaltak egy kút káváján. Szót se szólt társa kérdésére; de a kulacs kézről-kézre járt.

Egyszer füléhez teszi, rázza, nem „kotyog a kebele," mire nyakon fogja s egy kőhöz csapja, hogy egyszeribe forgácscsá lesz. Aztán szótlanul fölállott, rá se nézvén társára, ott hagyta a faképnél. Haragudott, hogy a kulacs nem a bibliai olajos-korsó.

(Kenyérvizy följegyzése.)

Petőfi halálának okozója.

Petőfi tudvalevőleg Klapka miatt másodszor is lemondott őrnagyi rangjáról s darab ideig visszavonult a nyilvánosság teréről. Bem azonban úgy hozzá volt már szokva, hogy egyszer aztán utána küldte hadsegédét, Kiss ezredest s visszahivta táborába.

És Petőfi nem birt ellentállani e hivásnak. Követte Bemet harmadnap a végzetes segesvári ütközetbe is.

Midőn a vesztett csata után a csillagos ég rá borult a csatatérre, Bem már Keresztúrról nyomoztatta Petőfit minden irányban.

Piszkosan, rongyosan szállingóztak a főhadiszállásra a vert sereg foszlányai. Az öreg úr minden egyes katonától tudakolta:

— Hol van Petőfi?

De senki sem tudott feleletet adni.

Bemet kétszeresen nyugtalanitotta az a tudat, hogy ő hivta vissza Petőfit.

B. Kemény Farkas később azt kérdezte Bem jelenlétében egy honvédőrnagytól:

— Instállak, nem tudtok még semmit sem Petőfiről?

Bem felkapta fejét irataiból s mohón kérdezte:

— Hallott talán valamit?

— Nem.

— Ne juttassák eszembe legnagyobb bűnömet! Én vagyok halálának oka: én hivtam őt vissza.

(K. Papp M. Itt is, ott is.)

Borissza versenytárs.

Abban az időben, mikor Petőfi azt a rettenetes szomjas verset irta:

Mért nem tesz az Isten most csodát
Változtatná borrá a Tiszát;
Hadd lennék én meg a Duna,
Hogy a Tisza belém omlana . . .

élt Mármaros-Szigeten, amelynek környékén ered tudvalevőleg a Tisza, egy úri ember, aki a bort nem veté meg. Ez olvassa, ujra olvassa a verset, végre nagyot üt öklével a homlokára:

— Hohó! Petőfi barátom! Nem innál te abból egy cseppet sem, mert majd elébe feküdném én annak itt Szigeten.

Életmentő versek.

Egy kis olasz helyőrségen két magyar baka beszélget a szabadságharcz után, melyet mint honvéd hadnagyok küzdöttek végig, mig nem az osztrákok kezébe kerültek, akik büntetésül besorozták és Olaszországba küldték őket. Petőfire fordult a beszéd.

— Én láttam egyszer, — jelenti ki büszkén az egyik, — s azóta lelkemben él a képe. Te többször láthattad, mert ő is Bem apó alatt harczolt, mint te.

— Én nem láttam soha. Pedig az ojtozi szorosban voltaképen ő mentette meg az életemet.

— Mondd el, hogyan mentett meg? Verseinek egy példánya mindig velem van.

— Az enyém is. Drága kincs az nekem s azt hiszem, többet ér a tiednél.

— Ugyan már miért érne többet? Hiszen abban is csak ugyanaz van!

— Meg még valami.

Azzal kigombolta zöld hajtókás katonakabátját s a *Verseket* letette társa elé az asztalra.

— Az enyém sokkal tisztább, — jegyezte meg a másik. — Nem olyan gyürődöttek a lapjai.

— Lehet. De forditsd csak meg!

Társa megforditja s akkor látja, hogy a hátsó lap teteje felé egy kis füstős lyuk sötétlik.

— Mitől van ez?

— Elmondom. Én is, mint te, mindig magammal hordtam e könyvecskét. Az atillám két belső oldalán jó nagy zsebeket varrattam. Egyikbe tettem nehány kedves levelemet s a debreczeni „Közlöny“-nek azt a számát, melyben hadnagynak neveztek ki. A másikba a *Versek*-et. Az ojtozi szorosban

aztán, midőn sürű puskaropogás közt előre törtünk, ez a könyvecske fogta föl az egyenest szivemnek repülő muszka golyót. Nézd, itt van az óralánczomon maga a golyó is. Annak én csak egy kis ütését éreztem.

Igy mentette meg az életemet Petőfi.

(Vadnay K. följegyzése.)

A kézcsók.

1849-ben, szép nyári hajnalon Marosvásárhely utczáin sétált egy apa négy éves kis fiával. Messziről meglátja Petőfit, aki az utczára tolt szekerén apróságokat rakosgat.

— Jer, fiam, csókold meg a nagy költő kezét és emlékezzél reá! — szólitá fel fiát az apa, aki ismerőse volt Petőfinek.

— Isten áldja meg, Petőfi bácsi! — üdvözölte őt a gyerek.

— Nagyot nőjj, fiam! — viszonzá Petőfi.

A gyerek eközben megragadta és megcsókolta a költő kezét, mire Petőfi erősen szemébe nézett az apának s feddő hangon mondá:

— Ne neveld fiadat rabszolgának!

Másnap Segesváron bő aratása volt a halálnak. Ki látta a költőt azután?

(Kenyérvizy följegyzése.)

Asztaltánczoltatás közben.

Petőfi öcscse, István, kit fegyverletétel után besoroztak, aztán pedig összeesküvés gyanujából minden legkisebb ok nélkül sánczfogságra itéltek, éppen akkor szabadult ki s jött vissza hazájába, mikor az asztaltánczoltatás javában divott. Egressy Gábornál mutatták be neki e tüneményt. Az asztalka irt, és pedig azt irta, hogy: „a Petőfi szelleme van jelen“. A többi közt István öcscse megkérdezte, hogy irjon-e ő verset? Erre az volt a felelet:

— Faragj, öcsém, de kerüld a fűzfát!

— Sokáig lesz-e még felettünk úr a német?

— Hullani fog nemsokára, mint őszszel a légy, — volt rá a felelet.

— Hol vesztél el?

— A segesvári csatában.

— Mikor haltál meg?

— Augusztus huszadikán.

— Hogyan? Hiszen a csata julius végén volt?

— Három hétig a kukoricza közt bujkáltam.

— Mivel és hogyan éltél?

— Nyers kukoriczát ettem és nem ittam semmit.

— Hogyan haltál meg?

— Egy oláh ölt meg.

— Könnyen meghaltál?

— Amint átszúrt, meghaltam.

Ezután özvegye szólitá meg, hogy irja le a nevét.

— Azt ne kivánd, angyalom, — volt rá a felelet.

— De kérlek nagyon.

— No, ha kivánod, — s azzal leirta a nevét. Az irást Petőfi István haláláig megőrizte.

(Kemény M. följegyzése.)


B
E

Budapest
Kunossy Szilágyi és Társa